

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

[Sefer Melakhim]

[Sefer Melakhim]

Shelomoh ben Yitshak

5565 [1804/1805]

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9706

20

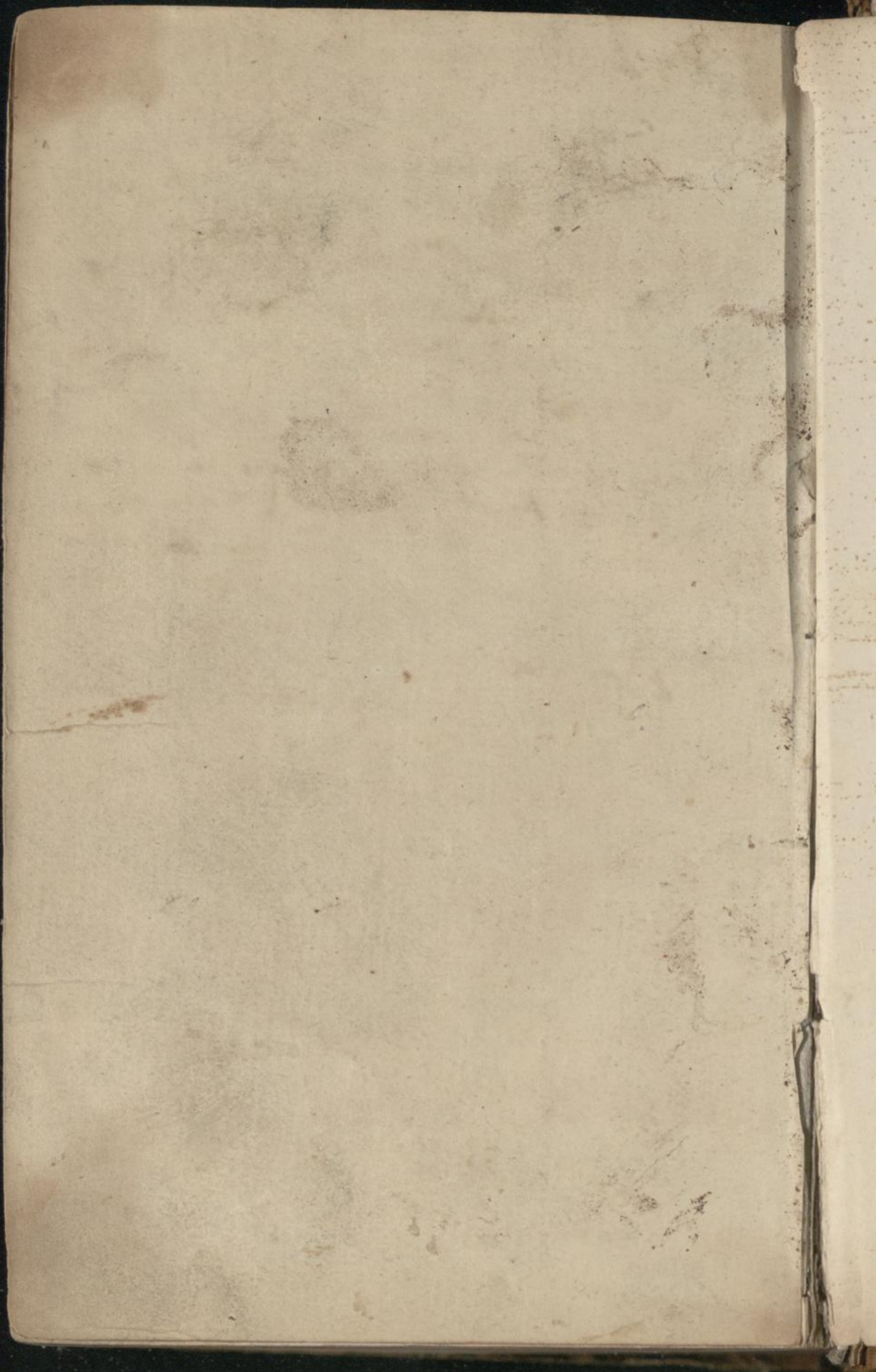
Erste Kogelstein.

Gegeben aus dem Königl. d. d. Kabinetkammer - Archiv

Israel Sachs

14. 10. 57

EG/

ה' רפ"ה ל' אלול

ה' רפ"ה ל' אלול (ה' רפ"ה ל' אלול) ה' רפ"ה ל' אלול

ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול .
ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול .

ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול .
ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול .

ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול .
ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול .

ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול .
ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול . ה' רפ"ה ל' אלול .

ה' רפ"ה ל' אלול

ה' רפ"ה ל' אלול

ה' רפ"ה ל' אלול

ספר

קריה נאמנה

כולל

נביאים וכתובים

מחברה רביעיה

bey Isaac David Zirndorfer,
in Fürth.

דער

דער זאגער

ערד

ערדער זאגער

ערדער זאגער

ערדער זאגער

ערדער זאגער

ערדער זאגער

ערדער זאגער

ערדער זאגער

6

מלכים ב

2

ת. ס. י. כ. ל. מ.

ווע
וער
קא
ס'
כער
שט
שווי
יעל
אקד
יואני

מלכים ב א

א (א) וַיִּפְּשַׁע מוֹאָב בְּיִשְׂרָאֵל

אֲחָרַי מוֹת
אֲחָאָב : (ב) וַיִּבֶל אֶתְיָה בְּעַד
הַשְּׂבָכָה בְּעַלְיָתוֹ אֲשֶׁר בְּשִׁמְרוֹן
וַיַּחֲלֵ וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו לְכוּ דַרְשׁוּ בְּבַעַל זְבוּב
אֱלֹהֵי עַקְרוֹן אִם-אֶחְיָה מִחֲלֵי
זֶה : (ג) וּמֵלֶאדָּה יְהוָה הַדָּבָר אֵל-
אֱלֹהֵי הַתְּשָׁבִי קוּם עֲלֶיהָ לְקַרְאֵת
מַלְאָכֵי מֶלֶךְ-שִׁמְרוֹן וְדַבֵּר אֲלֵהֶם
הַמִּבְלֵי אֵין-אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל
אֲתֵם הַלֵּלִים לְדַרוֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב
אֱלֹהֵי עַקְרוֹן : (ד) וְלָכֵן כֹּה-אָמַר
יְהוָה הַמָּטָה אֲשֶׁר-עָלִיתָ שֵׁם
לֹא-תִרְדּוּ מִמֶּנָּה בְּי מוֹת תָּמוֹת
וַיֵּרֶךְ יֵאֱלֹהֶיהָ : (ה) וַיֵּשׁוּבוּ

רְשׁוּ

א (ב) בַּעַד הַשְּׂבָכָה . גֵּרָחָד"ה בַּלְע"ז

(Grata .) מִלְשׁוֹן חֵיטְלִי גִיטְרָה
(ווערק) חֲמוּר חֲנִי שְׂרַגוּלִי לְחֹרְגוֹשְׁתִי
וּעַרְב . בְּנַסְרִים שְׂקוּרִין (לָטַט)
קַחְטִילִי בַלְע"ז . (Cancello .) מִלְשׁוֹן
הַכ"ל גַּעְנִיטְרָה) וְעוֹשִׂין נַקְצִים נַקְצִים
כְּעִין שְׂבָכָה וְקִרְוֵי פִרְדוּכ"י בַלְע"ז . וְחֲנִי
שָׁמַעְתִּי שְׂבָכָה וּוִין בַּלְע"ז וְנַלְשׁוֹן חַשְׁכָּה
שׁוּוִינְד"ל שְׁטִיג כְּמוֹ שְׁפִירְשְׁתִּי וְנַלְוִיטִים
יֵעֲלוּ (מַלְכֵי ח'ו' ח') וַיַּחֲלֵ לְשׁוֹן חוּלִי :

(יז) וַיִּמְלֹךְ

אחד מלכֵי פִלְשְׁתִּים , וְכֹרְאֵתוֹ אֲדוֹן הַזְּבוּבִי ,
וְשֵׁנִי הַאֲרָץ הֵיכֵל מֵאוֹד מֵאוֹד (ה)

תרגום אשכנזי ב

א (א) נָאךְ אַחָאָב'ס טָאָד עִמְפִּיעֵרֵי

טַע זִיד מוֹאֵב ווִידֵעֵר יִשְׂרָאֵל .

(ב) אַחְוִיה פִּיל דוּרְכֵס גִיטְטֵער זִין

דַּעַם אָבֵעֵרן שְׁטָאָקוועֶרְק זײנעם פֿאַל-

לֵאֶסְטַעס צו שְׁמֵרוֹן , עַרְקֵרְאָנְקֵטַע ,

זײַנְד זאַנְדֵטַע כְּאֶטְען מִיט דַּעַם אוֹיפֿ-

טֵראָג : גַּעהַט זײַנְד כַּעֲפֵרְאָגַט כַּעֲרֵ-

זְבוּב , עַקְרוֹן'ס גְאָטַט , אָב אֵין פֿאַן

דִּיזֵער קֵראַנְקֵהִיט גַענֶעזֶע ?

(ג) אָבֵער אֵיין ענגֶעל גְאָטְטֵעס זאַגְטַע

צו אֱלֹהֵי , דַּעַם תְּשָׁבִי : אוֹיף , גַּעהַ

דַּען בְּאֶטְען דַּעַם קַענִיגֵס פֿאַן שְׁמֵרוֹן

ענטגֶעגֶען , אײַנְד זאַג אֵיהֶנֶען : אֵיזְט

עִטוּאָ קִיין גְאָטַט אֵין יִשְׂרָאֵל , דַּאָס

אֵיהֶר הַיִּנגֶעֶרן מִיטַט , כַּעַל זְבוּב ,

דַּען גְאָטַט עַקְרוֹן'ס , צו כַּעֲפֵרְאָגַען ?

(ד) דִּרוּם לַעֲסֵט דַּעַר עוּוִיגֶע זאַגֶען :

פֿאַן דַּעַם כַּעֲטַטַע , דַּאָז דוּא כַּעֲשְׁטִיגֶען

הַאָסַט , ווִירֶסַט דוּא נִיכַט ווִידֵעֵר הַעִי

רוֹנְטֵעֵר קְאָמְמֶען , זאַנְדֵערן שְׁטַעֲרֶבֶען !

אֱלֹהֵי גִינֵג אַלּוֹאָ הֵיין . (ה) אַלַּס נוֹן

המלאכים

באור

א (א) וּפְשַׁע וּגִי' , סְפִירוֹת לַהֲפֵי

שׁוֹת רַעוֹת הֵי פְעוּלוֹת אֲחֵיהָ

מִפְעוּלוֹת אֲחָב , כִּי אֲחָב שָׁב קִצַּת מְרוּעַ

מַעֲשׂוֹ , אֲבָל זֶה הוּא מִחוּץ כָּל אִיתָן

הַפְעוּלוֹת הַרַעוֹת שַׁעֲשׂו אֲבִיו וְחָמוֹ , וְכַאֲלוֹ

הֵיט זֶה סֵפֶר שְׁפַע מוֹאָב בְּיִשְׂרָאֵל , וְלֹא כַּתְּבוֹ

לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הַעַם שֶׁהֵיוּ נֹתְנִים לוֹ מִקִּדְּם ,

(דלכ"ג) . (ב) בַּעַד הַשְּׂבָכָה , הַשְּׂבָכָה

הֵיטָה בְּעַלְיָה , וְהוּא אֲרוּבָה וְאִוְרְגִים אֹתָהּ

בְּעֵינִים שְׂקִי וְעַרְב , וּמִכִּיתִים נַקְצִים לְהַאֲרִי

בְּבֵית הַתְּחַתּוֹן . זִמְפִּי זֶה נִקְרָאת שְׂבָכָה ,

שֶׁהֵיט עַשְׂוִיָּה מַעֲשֵׂה שְׂבָכָה , שֶׁהֵיט הַרְשָׁת

(דד"ק) . וְכַן מְתוּרְגַם אֲשַׁכְּנִיזִת . וַיַּחֲלֵ ,

וְאֶתְמַרַע . (הכשדי) . בְּבַעַל זְבוּב , שֶׁס

וּנְקֵדָא כֵּן מֵעֵכָּין גְרוּשׁ הַשְּׂרַמִּי הַעַם , הַמַּעֲנִים

ב א ב

המלאכים אליו ויאמר אליהם
מה זה שבתם: (ו) ויאמרו אליו
איש עלה לקראתנו ויאמר אינו
לכו שובו אל המלך אשר שלח
אתכם ודברתם אליו כה אמר
יהוה המבלי אין אלהים בשמי
אתה שלח לדרש בבעל זבוב
אלהי עקרון לכן המטה אשר
עלית שם לא תרד ממנה כי
מות המות: (ז) וידבר אליהם
מה משפט האיש אשר עלה
לקראתכם וידבר אליהם את
הדברים האלה: (ח) ויאמרו
אליו איש בעל שער ואזור עור
אזור במתניו ויאמר אליה
התשבי הוא: (ט) וישלח אליו
שר המשיים וחמשו ויעל אליו

והנה

ב א ו ר
היו לונשים נגדים נאים, רק אזור עור חבוס
במתניהם, שאין צריך כבוס ותיקון. אליה
התשבי הוא, סימנה הוא, כי ד' לא
הכירן אותו מלאכי מלך ישראל, והלא הוא
היה רגיל עם אחאב בשמרון? ואפס כי אלו
האנשים שלח מלך ישראל לא היו אז בשמרון
כשהיה אליה רגילם? וזמן רב היה לאליהו
שלא הוא בשמרון מפני איזבל. שאמרה להרגו,
סתרו במלחמת בן הדר ראינו שלא היה עם,
ולא במלחמת רמות גלעד, כי מיכיהו בן
ימלא היה להם אז הנביא לה' אשר בשמרון.
(כה"ק) (ט) המלך דבר רדה, ידמה
(ח) זולת דורה ומדבריהם

דיא באטען הירויף ווידער צוריק קעהר
טען, פראגטע זיא דער קעניג: וואס
בעדייטעט דים, דאס איהר ווידער צו
ריק קאממעט? (ו) זיא אנטווארטע
טען: עם קאם אונס איין מאן ענט
געגען, אונד שפראך: געהט צוריק
צום קעניג, דער אייך אבשיקטע, אונד
זאגעט איהם: זא שפריכט דער עוויגע,
איזט עטווא קיין גאטט אין ישראל,
דאס דוא הינשיקסט, בעל זבוב, דען
גאטט עקרונ'ס, צו בעפראגען? דרום
זאללסט דוא פאנדעם בעטטע, דאן
דוא בעשטיגסט, ניכט ווידער הערונטער
קאממען, זאגדערן שטערבען.
(ז) דער קעניג פראגטע זיא! וויא
טרעגט זיך דער מאן, דער אייך ענט
געגען קאם, אונד דיעס זאגטע?
(ח) זיא ערווידערטען, עראיזט אין
האאריגער מאן, אונד טרעגט אייגען
לעדערנען גורט אום דיא לענדען, דאן
איזט אליה, דער תשבי, זאגטע דער
קעניג, (ט) אונד שיקטע זאגלייך
איינען אבערסטען איבער פונפציג מאן
מיט זיינען לייטען אן אירון. דעה
אבערסטע גינג צו איהם הינויף, (אליה

ואם
אליו, אל מלך ישראל. מה זה שבתם, למה
שבתם אחור ולא הלכתם עקרוכה? (ג) מה
משפט האיש, מה נימוס דגברא (הארמי).
וקרוב לזה מתורגם בל"א. וכראה כי אלישע
לא היה אז עמו, כי פעמים היה מניסו בלחמת
המקומות והיה הולך יסודי על הכדים
(דק"ק). (ח) איש בעל שער, גנדר
בעיל סערן. (הכשדי). זהנה הנביאים,
בחידיה, היו מנויינים מכל העם, שהיו
פרושים ומנועים מתאות העולם, ולאצתמו
לצם להתקט ולגלש שער ראשם וקנס, ולכן
הינבואים בעלי שער. ואזור עור וכו', וכו',

מלכים ב א
מה זה שבתם
איש עלה לקראתנו
לכו שובו אל המלך
אתכם ודברתם
יהוה המבלי אין
אתה שלח לדרש
אלהי עקרון
מות המות
מה משפט האיש
לקראתכם וידבר
הדברים האלה
אליו איש בעל שער
אזור במתניו
התשבי הוא
שר המשיים וחמשו
והנה
ב א ו ר
היו לונשים נגדים
במתניהם שאין צריך
התשבי הוא סימנה
הכירן אותו מלאכי
היה רגיל עם אחאב
האנשים שלח מלך
כשהיה אליה רגילם
שלא הוא בשמרון
סתרו במלחמת בן
ולא במלחמת רמות
ימלא היה להם אז
(כה"ק) (ט) המלך
(ח) זולת דורה ומדבריהם

והנה ישב על ראש ההר וידבר
אליו איש האלהים המלך דבר
רדה: (י) ויענה אליהו וידבר
אל שר החמשים ואם איש אלהים
אני תרד אש מן השמים ותאכל
אתך ואת חמשיך ותרד אש
מן השמים ותאכל אתו ואת
חמשיו: (יא) וישב וישלח איו
שר חמשים אחר וחמשיו יען
וידבר איו איש האלהים כה אמר
המלך מהרה רדה: (יב) ויען
אליה וידבר אליהם אם איש
האלהים אני תרד אש מן השמים
ותאכל אתך ואת חמשיך ותרד
אש אלהים מן השמים ותאכל
אתו ואת חמשיו: (יג) וישב
וישלח שר חמשים שלשים
וחמשיו ויעל ויבא שר
החמשים השלישי ויכרע על
ברכיו לנגד אליהו ויחגן אליו

ואם נראדע אויף דער שפיצע דעם
בערגעם) אונד זאגטע: מאן גאטטעס,
קאם הערונטער, דער קעניג בעפיהלט
עס! (י) אליה אנטווארטעטע דעם
אבערסטען: בין איך איין מאן גאטטעס,
זא פאהרע איין פייער פאם היממעל,
אונד פערצדערע דיק מיט דינען
פונפציג לייטען! אונד עס פוהר איין
פייער פאם היממעל, אונד פער-
בראנטע דען אבערסטען אונד זיינע
פונפציג מאן. (יא) הירויף שיקטע
דער קעניג איינען אנדערן אבערסטען
מיט פונפציג מאן אכ. דיזער זאגטע צו
אליהו: מאן גאטטעס! קאם געשווינד
הינגטער, דער קעניג בעפיהלט'ס.
(יב) אונד אליה ערווידערטע אבער
מאלם: בין איך איין מאן גאטטעס, זא
פאהרע פייער פאם היממעל, אונד
פערצדערע דיק מיט דינען פונפציג
לייטען! אונד עס פוהר פייער פאם
היממעל, אונד פערבראנטע דען
אבערסטען מיט זיינען פונפציג מאן.
(יג) דער קעניג שיקטע נון איינען
דריטטען אבערסטען מיט פונפציג מאן
אכ, דיזער קאם הינויף, ווארף זיך
פאר אליהו אויף דוא קניע, פלעהטע
אונד זאגטע צו איהם: מאן גאטטעס!
מעכטע

וידבר אליו איש האלהים תיקר

ב א ו ר

עשה אליהו שירדה אש גם כן ואכלה אותו ואת
חמשיו, אמנם השר השלישי לא הראה שיבא
אליו בכך אבל בא אליו בתחניכים, ולזה לא
עשה אליהו דבר כנגדו, וגם לא היה מסכים
לכך עם השר ההוא אל המלך ההוא ליראתו
ממנו ומאונל אמו. (רלב"ג) (יב) אליהם,
כתי הרבים שבעל חמשים האנשים
ושרים. (יג) שלשים, תואר לחמשים.
(טו) רד

מדבריהם, שהם רוצים להביאו עמם
בהכרח מנח מצות המלך, ולזה אמרו לו שיבא
במנות המלך, והרגיש אליהו מעניינם, שאם
לא יסכים ללכת מעצמו יקוהו בכח למלאת
מנות המלך, ואז אמר להם, כי מאסר שהם
קוראים אותו איש אלהים, הנה מזה הנד
אינו תחת המלך ולא יועילו בתוקם עמו, ולזה
אמר ואם איש אלהים אני וגו'. ולפי שהשר
השני דבר אליו ג"כ באופן שדבר אליו הראשון,

והנה ישב על ראש ההר וידבר אליו איש האלהים המלך דבר רדה: (י) ויענה אליהו וידבר אל שר החמשים ואם איש אלהים אני תרד אש מן השמים ותאכל אתך ואת חמשיך ותרד אש מן השמים ותאכל אתו ואת חמשיו: (יא) וישב וישלח איו שר חמשים אחר וחמשיו יען וידבר איו איש האלהים כה אמר המלך מהרה רדה: (יב) ויען אליה וידבר אליהם אם איש האלהים אני תרד אש מן השמים ותאכל אתך ואת חמשיך ותרד אש אלהים מן השמים ותאכל אתו ואת חמשיו: (יג) וישב וישלח שר חמשים שלשים וחמשיו ויעל ויבא שר החמשים השלישי ויכרע על ברכיו לנגד אליהו ויחגן אליו

מעכטע דאך מיין לעבען אונד דאז לעבען
 דיזער דיינער פונפציג קנעכטע אייניגען
 ווערטה אין דיינען אויגען האבען !
 (יד) זיה ! פייער פוהר פאם היממעל ,
 אונד פערצעהרטע דיא צווייא פאריגען
 אבערסטען אונד איהרע לייטע , דרום
 ביטטע איך , לאס דיר מיין לעבען ,
 ווערטהער זיין ! (טו) איין ענגעל
 גאטטעס זאגטע נון צו אליה , געה מיט
 איהם הונאב , דוא האסט גיכטס פאן
 איהם צו פירכטען , אונד אליה מאכטע
 זיך אויף , גינג מיט איהם הינאכ צום
 קעניג , (טז) אונד זאגטע צו איהם :
 זא שפריכט דער עוויגע , ווייל דוא
 הינשיקטעסט , בעל זכוב , דען גאטט
 עקרו'ס צו בעפראגען , אלס ווערע
 קיין גאטט אין ישראל , דעססען אויס-
 שפרוך מאן ערפארשען קענגטע : דרום
 זאלסט דוא אויך פאן דעם בעטטע ,
 דאז דוא בעשטיגסט , גיכט ווידער הע-
 רונטער קאממען , זאנדערן שטערבען .
 (יז) ער שטארב אויך ווירקליך , וויא
 אליה , אויף בעפעהל דעם עוויגען ,
 זאגטע , אונד (זיין ברודער) יהורם
 רעגירטע

באור

(טו) רד אוחו , סות עמיה . (הכשדי) .
 זאל פה מלת את במקום עס , ורבים ככה .
 אל תירא מפניו , כי מתגירא היה שיליכנו
 למלך , והיה ירא מן המך מפני שהתכבא
 עליו רע שימות , או היה ירא מפני איזבל אמו .
 (רד"ק) . (יז) בשנת שתיים ונו' ,
 היאך היה זה ? והלא אמר למטה (ג' א')
 כי מלך בשנת שמנה עשרה ליהושפט , ויהושפט
 הלך עמו למלחמת מואב , והנה היה מלך
 צימי יהושפט שבע שנים , כי יהושפט מלך
 חמש ועשרים שנה ? אלא יהושפט המלך את
 יהורם בנו בקייו מפני מחלוקת אחיו , כמו
 שאומר בדברי הימים (ב' כ"א ג') ולא רגמלכה נתן ליהורם כי הוא הנכור , מה
 היה נריך לומר זה , ידוע הוא כי המלוכה

גא גפשי ונפש עבדיך אלה
 חמשים בעיניך : (יד) הנה ירדה
 אש מן השמים והאכל את השני
 שרי החמשים הראשנים ואת
 חמשיהם ועתה הניקר גפשי
 בעיניך : (טו) וידבר מלאך יהוה
 אליהו וירד אוחו אליהו מפניו
 ויקם וירד אוחו אל המלך :
 (טז) וידבר אליו כה אמר יהוה
 יען אשר שלחת מלאכים
 לדרש בכעל זכוב אלהי עקרון
 המבלי אין אלהים בישראל לדרש
 בדברו לכן המטה אשר עליה
 שם לא תירד ממנה כי מורת
 תמות : (יז) וימת כדבר יהוה
 אשר דבר אליהו וימלך יהורם

תחתיו

רשי

(יז) וימלך יהורם תחתיו . אחיו
 היה : בשנת שתיים ליהורם בן יהושפט .
 אפשר לומר כן והלא לא מלך אלא בשנת
 י"ט ליהושפט שהרי אחזיה מלך ב"ז ומלך
 שנתים וצסמוך נמי כתיב בשנת שמונה
 עשרה ליהושפט מלך יהורם ויהושפט
 מלך עשרים וחמש שנים קודם שמלך
 יהורם בנו אלא ראוי היה יהושפט
 ליהרג ברמות גלעד וצסכר שזעק תלה
 לו

מה

ת
ש
מ
ב
א
ח
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז

מלכים ב א ב

הרגום אשכנזי ד

תַּחֲתֵי בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם לַיהוֹרָם בֶּן יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה כִּי לֹא הָיָה לוֹ בֵּן : (יח) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי אַחֲזִיהוּ אֲשֶׁר עָשָׂה הַלֹּוא־הֶמָּה כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל :

רעגירטע און זיינער שטעללע , (אים) צווייטען יאהר יהורם'ס זאהן יהושפט'ס , קעניגס פאן יהודה) , ווייל ער קיינען זאָהן הינטערליס . (יח) דיא איבריגע געשיכטע אחזיה'ס , אונד וואס ער טהאט , איזט אויפגעצייכנעט אין דען יאהרכיכערן דער קעניגע ישראל'ס .

ב (א) וַיְהִי בְּהַעֲלוֹת יְהוָה אֶת־אֱלֹהָיו בַּסַּעֲרָה הַשָּׁמַיִם וַיִּלֶךְ אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר יְהוָה מִן־הַגִּלְגָּל : (ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אֱלִישֶׁע שֵׁב נָא פֹה כִּי יְהוָה שְׁלַחֲנִי עַד־בֵּית־אֵל וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע הִי־יְהוָה וְחִי־נַפְשָׁךְ אִם־אֶעֱזָבְךָ וַיֵּרְדוּ בֵּית־

ב (א) אלס דער עוויגע נון אליהו זיין איינעם שטורמוועטטער גען היממעל פיהרען וואללטע , אונד אליהו מיט אלישע אויסגלגל גינג , (ב) דא זאגטע אליהו צו אלישע , ליבער ! בלייבע דאך היר , דען דער עוויגע זענדעט מיך נאך בית אל . דירויף אנטווארטעטע אלישע : זא וואהר דער עוויגע לעכט אונד דו'ס לעבסט , איך פערלאססע דייך ניכט ! אונד זיא רייזטען צוזאמען נאך בית אל הינאב

רשי אל

באור

לו שבע שנים וחותה שעה הוא מונה לבנו :

היא לבכור , לא שנראה כי היה מחלוקת בין בניו , לפיכך נתן לו המלוכה בכייו ומלך בכייו אביו שבע שנים , ובשנת שתיים למלוכת יהורם זו שמלך בכייו אביו מלך יהורם בן אחאב על ישראל . (רד"ק) . כולא היה לו בן , לא היה לאחזיהו בן , לפיכך מלך יהורם אחיו

ב (א) בסערה . צרוח סערה : (ב) שז נא פה . חפץ היה לדחו

תחתיו . ובסדר עולם : ושנת שתיים ליהורם בן יהושפט , אפשר לומר כן , והלא הוא מלך משנת שמנה עשרה ליהושפט , אלא לענין שנאמר (ד"ה ב' י"ח) ויזעק יהושפט וה' עזרו ויסיתם אלהים ממנו , ראוי היה יהושפט ליהרג באותה שעה , לפי שהיה עוזר לרשע , ובשכר שזעק תלה לו הש שבע שנים ועלו לבנו . ועוד נכתבו . (ה"ל) . (יח) אשר עשה . חסר וי"ו העיטוף . ב (א) ויהי בהעלות וגי' , כבר אמר האלהים לאליהו , בנדרחו ממני איזבל אל המדבר , ואת אלישע בן שפט מאבל מחילה תמשח לכניא תחתיך (מלכים א' י"ט ט"ז) . ועתה , אסר מעשה אחזיה ומלכיו , אשר שלח לדרוש את אלהי פלשתים , מהר הכניא להסתר מעין כל חי , ולא נראה עוד בארץ ישראל . אבל יהורם מלך יהודה קבל מכתב ממנו אחר זה , כאשר כתוב בדברי הימים (ב' כ"א י"ב) . השמים , כאמרו (דברים א' כ"ח) ערום גדלו' ובגרותי בשמים . (מדברי רלב"ג) . וילך אליהו וגי' , מה שהיו הולכים מעבר לירדן , אולי היה הלקחו במקום אשר נאסף משה רבינו , כי מעלתו היתה קרובה למעלת משה רבינו , וכן הראה לו הכבוד בהר חורב כמו שהראה לו למשה רבינו וגם ארבעים יום וארבעים לילה כמו שנס משה רבינו . (מדברי רד"ק) . (ב) ויאמר אליהו וכו' , הנה אליהו ירא פן ירד לכב אלישע בראו תו נפרד מעמו , ויבין טעם הפרידה ההיא , ולכן רצה לדקות ולהמכיעו

לפיכך נתן לו המלוכה בכייו ומלך בכייו אביו שבע שנים , ובשנת שתיים למלוכת יהורם זו שמלך בכייו אביו מלך יהורם בן אחאב על ישראל . (רד"ק) . כולא היה לו בן , לא היה לאחזיהו בן , לפיכך מלך יהורם אחיו תחתיו . ובסדר עולם : ושנת שתיים ליהורם בן יהושפט , אפשר לומר כן , והלא הוא מלך משנת שמנה עשרה ליהושפט , ראוי היה יהושפט ליהרג באותה שעה , לפי שהיה עוזר לרשע , ובשכר שזעק תלה לו הש שבע שנים ועלו לבנו . ועוד נכתבו . (ה"ל) . (יח) אשר עשה . חסר וי"ו העיטוף . ב (א) ויהי בהעלות וגי' , כבר אמר האלהים לאליהו , בנדרחו ממני איזבל אל המדבר , ואת אלישע בן שפט מאבל מחילה תמשח לכניא תחתיך (מלכים א' י"ט ט"ז) . ועתה , אסר מעשה אחזיה ומלכיו , אשר שלח לדרוש את אלהי פלשתים , מהר הכניא להסתר מעין כל חי , ולא נראה עוד בארץ ישראל . אבל יהורם מלך יהודה קבל מכתב ממנו אחר זה , כאשר כתוב בדברי הימים (ב' כ"א י"ב) . השמים , כאמרו (דברים א' כ"ח) ערום גדלו' ובגרותי בשמים . (מדברי רלב"ג) . וילך אליהו וגי' , מה שהיו הולכים מעבר לירדן , אולי היה הלקחו במקום אשר נאסף משה רבינו , כי מעלתו היתה קרובה למעלת משה רבינו , וכן הראה לו הכבוד בהר חורב כמו שהראה לו למשה רבינו וגם ארבעים יום וארבעים לילה כמו שנס משה רבינו . (מדברי רד"ק) . (ב) ויאמר אליהו וכו' , הנה אליהו ירא פן ירד לכב אלישע בראו תו נפרד מעמו , ויבין טעם הפרידה ההיא , ולכן רצה לדקות ולהמכיעו

דינאב . (ג) דוא פראפעטענשילעך
 צו בית אל גינגען נון צו אלישע הינוים ,
 אונד זאגטען צו איהם : ווייסט דוא
 וואהל , דאס דער עוויגע דיינען העררן
 הייטע פאן דיר ניממט ? איך ווייס עם
 אויך , אנטווארטעט ער , זייד נוח
 שטיללע . (ד) אליהו זאגטע ווידער
 צו איהם : בלייבע דאך היר , דען דער
 עוויגע זענדעט מיך נאך יריחו ; אונד
 ער ערווידערטע אבערמאלס , זא
 וואהר דער עוויגע לעכט אונד דוא
 לעכסט , איך פערלאססע דייך ניכט !
 אלס זיא אין יריחו אנקאמען ,
 (ה) טראטען דיא דארטיגען פראפעטענע
 שילער צו אלישע , אונד זאגטען :
 ווייסט דוא וואהל , דאס דער עוויגע
 הייטע דיינען העררן פאן דיר ניממט ?
 אונד ער אנטווארטעטע : איך ווייס עם
 אויך , שווייגט נור שטיללע .
 (ו) אויך היר זאגטע אליהו צו איהם :
 ליבער ! בלייבע דאך דא , דען דער
 עוויגע זענדעט מיך נאך דעם ירחו ;
 אונד אלישע אנטווארטעטע ווידער : זא
 וואהר דער עוויגע לעכט אונד דוא
 לעכסט , איך פערלאססע דייך ניכט !
 זיא רייזטען נון צוזאמען פארט .
 (ז) פונפציג מאן פאן דען פראפעטענע
 שילערן גינגען , אונד שטעללטען זיך
 אין דער פערנע געגענאיבער . זיא
 ביידע אבער בליבען אם ירדן שטעהען .
 (ח) הירויף

אל : (ג) ויצאו בני הנביאים
 אשר בית אל אלישע ויאמרו
 אליו הידעת כי היום יהיה לקח
 את אדניך מעל ראשך ויאמר
 גם אני ידעתי החשו :
 (ד) ויאמר לו אליהו אל ישע שב
 נא פה כי יהיה שלחני יריחו
 ויאמר הייהוה וחי נפשך אם
 אעזבך ויבאו יריחו : (ה) ויגשו
 בני הנביאים אשר ביריחו אל
 אלישע ויאמרו אליו הידעת כי
 היום יהיה לקח את אדניך מעל
 ראשך ויאמר גם אני ידעתי
 החשו : (ו) ויאמר לו אליהו
 שב נא פה כי יהוה שלחני
 הירדנה ויאמר הייהוה וחי
 נפשך אם אעזבך וילכו שניהם :
 (ז) וחמישים איש מבני הנביאים
 הלכו ויעמדו מנגד מרחוק
 ושניהם עמדו על הירדן :
 (ח) ויקח

באור

רשי

ולחמכעו מלכת עמו . (ג) היום ה' לקח את
 אדניך מעל ראשך , הכה בארצוה שלח
 כלקח אלא מעל ראשו , וכן אמר איהו לאלישע
 בטרם חלקק מעמד , וזה יורה שלח לקחו
 אלהים נמוחלט אכל לקחו מעם אלישע .
 (דלכ"ג)

לדחו' מחמת ענוה שלא יראה צהלקחו :
 (ג) את אדוניך ולא אדונינו מלמד
 שהיו שקולים כחלישו : (ח)
 ויגלוס

מרכים ב ב

הרגום אשכנזי ה

(ח) וַיִּקַּח אֱלֹהֵינוּ אֶת-אֲדָרְתוֹ
 וַיַּגְלֵם וַיִּקַּח אֶת-הַמִּים וַיַּחְצֵנו
 הַיָּמָּה וְהַיָּמָּה וַיַּעֲבְרוּ שְׁנֵיהֶם
 בַּחֲרָבָה : (ט) וַיְהִי כַעֲבָרָם
 וְאֱלֹהֵינוּ אָמַר אֶל-אֱלִישֶׁע שְׂאֵל מָה
 אַעֲשֶׂה לָּךְ בְּפָרְסִים אֶלְקָח מֵעַמְּךָ
 וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע וַיְהִי-נָא פִי-שְׁנַיִם
 בְּרוּחָהּ אֵי : (י) וַיֹּאמֶר הַקִּשִׁית
 לְשֹׁאֵל אִם-תִּרְאֶה אֹתִי לָקַח
 מֵאֲחָד יְהִי-לָךְ כֵּן וְאִם-אֵין לֹא
 יִהְיֶה : (יא) וַיְהִי הַמָּה הַלְכִים
 הַלּוֹךְ וַדְּבַר וְהַיָּמָּה רֶכֶב-אִישׁ
 וְסוּסֵי אִישׁ וַיִּפְרִידוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם
 וַיַּעַל אֱלֹהֵינוּ בַּסַּעֲרָה הַשָּׁמַיִם :
 (יב) וְאֱלִישֶׁע רָאָה וְהוּא מְצַעֵק
 אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו וְלֹא
 רָאָהוּ עוֹד וַיַּחֲזֹק בְּבִגְדָיו וַיִּקְרַעֵם
 לְשָׁנַיִם קָרְעִים : (יג) וַיִּרְם אֶת-
 אֲדָרְתוֹ אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר נִפְלָה מֵעַלְיוֹ
 וַיֵּשֶׁב

(ח) הירויף נאהם איהו זיינען מאנטעל ,
 וויקקעלטע איהו צוואמען , אונד שלוג
 דאמיט אינס וואסער ; דוועס טהיילטע
 זיך אויף ביידע זייטען , אונד זיא גינגען
 טראקנען פֿוסעס הינדורך .
 (ט) אונדעם זיא הינאיבער גינגען ,
 זאגטע אליהו צו אלישע , פֿערל־אנגע
 וואס איך פֿיר דוך טהון זאלל , עה'
 איך פֿאן דיר גענאָמען ווערדע . אלישע
 זאגטע , איך ווינשע , דיינען גייסט
 צווייאפֿאָד צו ערהאלטען .
 (י) דאז הייסט פֿיל פֿערלאַנגט , ערש
 ווידערטע אליהו , קאָננסט דו־א צו
 זעהען , וויא איך פֿאן דיר גענאָמען
 ווערדע , זא ווירד דייך וואָונש ערש
 פֿיללט , וואָ ניכט , זא ווירד עם ניכט
 זיין . (יא) אַלס זיא נון זאָ מיט זיינע
 אַנדער גינגען אונד זיך אונטערהילטען ,
 זיה ! דאָ קאַם אײן פֿייריגער וואָגען
 מיט פֿייריגען פֿפֿערדען , אונד טרעננטע
 זיא פֿאן אוננאָנדער , אונד אליהו פֿוהר
 אים שטורם גען היממעל .
 (יב) אלישע זאה עם , אונד שריא :
 מיין פֿאַטער ! מיין פֿאַטער ! ישראל'ס
 וואָגען אונד רייטערייא ! אונד אַלס ער
 איהן אויס דעם געוויכט פֿערלאַהר , דאָ
 ערגריף ער זיינע קליידער , אונד צער־
 רים זיא אין צווייא שטיקע .
 (יג) ער האָב נון דען מאַנטעל אויף ,
 וועלכען אליהו פֿאללען לים , קעהרטע אום

ר ש י

ויגלוס • כרכה כדי שתהא נוחה להכות זה : ויגלוס • לא כריכה מונש חלח קולט
 (ס"א לוקט) שקורין פייגד"ו זלע"ז • (Piegato ל"א פרעגא"טו • בעצחגן •
 געפאלטט) : (י) הקשית לשאול • חי אפשר לתת לך יותר מזה שיש לי בידי :
 אם תראה אותי לוקח מאתך • אז אוכל לעשות לך יותר ויותר : יהי לך כן • ואם
 אין לא יהיה שאין סיכולת בידי : (יב) חזי חזי רכבי ישראל • רבי רבי דטב להון
 לישראל זללותיה מרתיכין
 ופרשין

אום , אונד בליב אַם אופער דעם ירדן'ס
שטעהען . (יד) נון נאָהם ער דען
מאנטעל , דען אליהו פֿאַללען ליס ,
שלוג דאַמיט אינס וואַססער , אונד
שפראַך , וואַ איזט ער ? — עוויגער ,
אליהו'ס גאַטט ! אַבער אויך , אלס
ער אינס וואַססער שלוג , צערטהיילטע
עס זיך אויף ביידע זייטען , אונד
אלישע גינג הינדורף .

(טו) אלס איהן דיין געגענאיבער
שטעהענדיגען פראָפֿעטענשילער פֿאַן
יריחו זאָהען , שפראַכען זיא , דער גייסט
אליהו'ס רוהט אויף אלישע . גינגען
איהם ענטגעגען , אונד וואַרפֿען זיך פֿאַר
איהם צור ערדע נידער .

(טז) אויך זאָגטען זיא צו איהם :
אונטער דינען קנעכטען זינד פֿתֿפֿצין
הערצהאָפֿטע מעננער , לאַס' זיא דאָך
הינגיזען אונד דינען העררן אויפֿווכען ,
פֿיללייכט נאָהם איהן דער שטורם דעם
עוויגען , אונד וואַרף איהן אויף איינען
דער בערגע , אָדער אין איינעם דער
טהעלער ! ער אַבער זאָגטע : שיקט
ניכט

באור

(רלכ"ג) . (טז) ויאמרו אליו וכו' ,
זה לא הם אמרו לו כי היום ה' לוקח אדוניך
מעל ראשך ? אלא חשבו שאל נשאו רוח ה'
והפרידו מנבי אדם , כמו שראו שפרד מנבי
אדם ארבעים יום וארבעים לילה . ואלו
פעמים רבות היה לו זה שהיה נפרד מנבי
אדם ולא היו מוצאים אותו , שהרי עובדיה
אמר לו ורוח ה' ישאך על אשר לא אדע (מלכים
א"י י"ב י"ג) . (מדברי רד"ק) . רוח ה' ,
כמו שלהבת יה (שיר ח') , הררש (תהלות
ל'ו) , חרות אלהים (שמואל א' י"ד)
ודומיקס . באחד ההרים וגו' , רנה לומר
להתקבא עס , כי היה רגיל אליהו בכך , כמו
שאמר עובדיה ורוח ה' ישאך על אשר לא אדע

(רלכ"ג)

וישב ויעמוד על שפת הירדן ;
(יד) ויקח את אדרת אליהו
אשר נפלה מעליו ויכה את
המים ויאמר איה יהוה אלהי
אליהו אף הוא ויכה את המים
ויחצו הנה והנה ויעבר אלישע :

(טו) ויראהו בני הנביאים אשר
ביריחו מנגד ויאמרו נחה רוח
אליהו על אישע ויבאו לקראתו
וישתחו לו ארצה : (טז) ויאמרו
אליו הנה נא ישראל עבדיך
חמשים אנשים בני חיל ילכו
נא ויבקשו את אדניך פן נשאו
רוח יהוה וישלכוהו באחד
ההרים או באחת הגיאות ויאמר
לא

רשי

ופרשין : (יד) חיה ה' חלסי חליו .
שהובטחתי שתשרה ציפי שנים צרותו
חלי : אף הוא ויכה את המים . אף הוא
צפרקי רבי חליעזר בנו של ר"י הגלילי
גדולה חניית חלישע כפלים כשל חליו
שבת חלה זכות שניהם ועכשיו זכותו
יחידי : (טז) פן נשאו רוח ה' . אפשר
חמש אמרו לו הידעת כי היום ה' לוקח
את אדוניך ועכשיו געלם מהם היכן
הוא מלמד מיום שנגמ חליו הלכה
ונסתלקה רוח הקדש מן הנביאים ושבו
לא היתה רוח הקדש מרובה בישראל :

(יז) עד

מלכים ב ב

הרגום אשכנזי ו

לֹא־תִשְׁלַחוּ : (יז) וַיִּפְצְרוּ־בוֹ
עַד־בֹּשׁ וַיֹּאמֶר שְׁלַחוּ וַיִּשְׁלַחוּ
חֲמִשִּׁים אִישׁ וַיִּבְקְשׁוּ שְׁלִישֵׁי
יָמִים וְלֹא מָצְאוּהוּ : (יח) וַיֵּשְׁבוּ
אֵלָיו וְהוֹיָא יֹשֵׁב בִּירִיחוֹ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם הֲלוֹא־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֹא־
תֵּלְכוּ : (יט) וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר
לֹא־אִישֵׁע הִנֵּה נָא־מוֹשֵׁב הָעִיר
טוֹב כַּאֲשֶׁר אָדְנִי רָאָה וְהַמַּיִם
רְעִים וְהָאָרֶץ מְשֻׁכָּרֶת :
(כ) וַיֹּאמֶר קָחוּ לִי צִלְחֹת

חֲדָשָׁה

רש"י

(יז) עד בוש. גתנייש מהם שלא יחמרו
חינו רוצה להקביל פני רבו לפי שנטל
גדולתו חינו רוצה שישוב כל זה רחיתי
בתוספתא דסוטה : (יט) והמים
רעים. ומתנות המים הארץ משכלת
את יושביה לקדרם אם בן מהו ומושב
העיר טוב מבאן אמרו חן מקום על
יושביו

נִכְט הֵינּוּ . (יז) זֵיא דְרֶאָנְנֵעֵן זַעְהָר
לֶאָנְנֵעֵן אִין אִיהוּ , בִּיס עַר זֶאָגְטֵע , זֶאָ
שִׁיקֶעט ! דֶּאָן זֶאָנְדֶרְטֵעֵן זֵיא פֿוֹנֶפֶצִיג
מֵעֲנַנְעֶר אֹוִים , דִּיע זֶוּכְטֵעֵן דֶּרִיִּיא טֶאָגֵע
הַעֲרוֹם , אֹונד פֿאָנְדֶּען אִיהוּ נִכְט .
(יח) אַלס זֵיא צוֹרִיק קֶאָמֵעֵן , וּוְאָר
אִלישֵׁע נֶאָךְ צו יִרִיחוֹ , אֹונד זֶאָגְטֵע צו
אִיהֶנֶען : אִיד זֶאָגְט' עס אִיִּד יֶאָגְלִיִּד ,
גַּעְהֶעט נִכְט הֵינּוּ . (יט) דִּיא אִינֵג
וּוְאֶהֶנֶד דַּעַר שְׁטֶאָדְט קֶלֶאָגְטֵעֵן דַּעַם
אִלישֵׁע : דִּיא לֶאָגֵע אֹונדֶּער שְׁטֶאָדְט
אִיזט צוּוְאָר גוֹט , וּוִיא דַּעַר דַּעַר
זַעֲלִבְסֵט זִיהֵט , אָבַעַר דֶּאָן וּוְאָסְסֶער
אִיזט אֹונגֶעזוּנד , אֹונד פַֿעֲרֶאֹורזֶאָכְט
אֹונצִיִּטיג עֶגֶבֹורְטֵעֵן אִים לֶאָנְדֵּע .
(כ) אִלישֵׁע זֶאָגְטֵע , דַּזֶּאָרְהֶלֶעֵט
אִינֵע נִיעֵע שֶׁאָלֶע , אֹונד טַהוּט זֶאָלֶען
הַיִּנִּיִן

באור

(רלב"ג) . (יז) עד אשר בוש , עד אשר בושש
הרגום מלומר להם שישלחו . ותרגום עד סגיא
(רד"ק) . ורש"י ורלב"ג פירשו מענין בושש ,
שהרגו כל כך דברים , עד שהיה לו נשת
מלחלוק על דבריהם . והפירוש הרחשון
יותר נכון לענין המקרא , ועל פיו מתורגם
אשכנזית . ויאמר שלחו , אמר להם שלחו
מנד המוסר להכניס לעשות רכוש , אך
דבריו היו באופן , שכשאמר שלחו היה ראוי
שיובן ממנו שלא ישלחו מנד דבורו , כי פעמי'
יש הן שהוא בלאו , ולזה אמר הלא אמרתי אליכם אל תלכו , כי ידע אלישע , שלא יראה אדם
את אליהו בזה העת . (מדברי רלב"ג) . (יח) והוא יושב ביריחו , הוא המתין להם ביריחו ,
עד שצו אסור . (יט) אנשי העיר , יריחו . הנה נא מושב העיר טוב וגו' , עד עתה
לא ראינו , כי יריחו היו בה מים רעים , ולא שהיתה העיר משכלת , שאם כן לא היו חומדים
אותה , ולא היו עוברים על הפרס לבנות אותה , ואלהיו גם כן היאך לא רפא אותה , ואם
היתה משכלת מכמה שנים שיצבו בה , היו מניחי אותה ולא היו יושבין בה , אלא נרא' שמקורו
היה זה הרע למים , ומפני רוע המים היתה גם כן הארץ משכלת , שהיו האנשים שותים המים
והיו מתים ברוב . ובדרש אמר : יריחו היתה משכלת ומקולקלת על שם שאררה יהושע ,
ובא אליהו והוסיף לקללה על ידי מעשה של קיאל , כשמתו בניו והלכו שניהם הוא ואחאב
ובקרוהו , וכל הענין נזכר למעלה (מלכים א' ט"ז) . ובדברי רז"ל מושב העיר טוב והמים רעים
והארץ משכלת מאי עינותיה ? אמר רבי יוחנן חן מקום על יושביו . (רד"ק) . והארץ
משכלת , מפני רוע המים מפילות נשי יושבי הארץ הזאת את ילדיהן בלא עת . (כ) צלחיה ,
תרגום נכונת נלקיית (שמות

ט"ז

הונין ; זיא בראכטען איהם דזעס ,
 (כא) אונד ערן גינג היננים צור קוועללע
 דעם וואססערס , ווארף ואלץ היניין ,
 אונד שפראך : דער עוויגע שפריכט ,
 איד היילע דזעס וואססער , פֿאָן נון
 אָן ואללען וועדער טאָדעס פֿעללע , נאָך
 אונצייטיגע געבורטען דאָפֿאָן ענט-
 גטעהען ! (כב) דאָ וואססער אוזט
 נון געהיילט , ביס אויף דיזען טאָג ,
 וויא אלישע שפראך .
 (כג) פֿאָן דאָ רייזטע ער נאָך מיט אל
 הינויף , אונד אַלס ער אויף דעם וועג
 וואָר , קאַמען קליינע קנאכען אויס דער
 שטאַדט , נעקטען איהן , אונד ריפֿען
 איהם נאָך : קאַממ' הערויף , קאַהל-
 קאַפֿף ! קאַממ' הערויף , קאַהלקאַפֿף !
 (כד) ער וואָנדטע זיך אום , וואָר
 זיא , אונד פֿלוצטע איהניין אים נאַמען
 דעם עוויגען ; דאָ קאַמען צווייא בערען
 אויס דעם וואָלדע , אונד צערריסען
 פֿאָן איהנען צווייא אונד פֿירציג קינדער .
 (כה) פֿאָן היר גינג ער נאָך דעם בערג
 ברמל , אונד פֿאָן דאָ צוריק נאָך
 שמרון .

ג (א) יהורם

באור

ט"ז ל"ג) . (כא) אל מוצא המים , אל
 מקור המים , המקום שהיו המים יוצאים
 ממנו . (הד"ק) . ומשכלח , לא תשכל אשה
 עוד את ילדי' בעיר הזאת . (כג) מן העיר ,
 יריחו . ונערים קטנים , כיון גדולים ווקראו
 נערים , ואמר כי אלה הנערים היו קטנים .
 (מדברי רד"ק) . ויתקלסו בגונו , לענו בו
 ונזיקו בדבריהם , שהיו אומרים לו צעלותו
 צדך עלה קרחת עלה קרס , וקרס היה אשע .
 (מהכ"ל) . (כד) ותצאנה שתיים דבנים
 מן היער , העיר יריחו היתה חרבה שנים
 רבות מפני חרס של יהושע בן נון , ולכן היו
 מימים

חדשה ושימו שם מלח ויקחו
 אליו : (כא) ויצא אֶל־מוצא המים
 וישלך שם מלח ויאמר כה
 אמר יהוה רפאתי למים האלה
 לא יריחו משם עוד מות
 ומשכלת : (כב) וירפו המים
 עד היום הזה כדבר אישע אשר
 דבר : (כג) ויעל משם ביר-
 ים והוא עלה בדרך ונערים
 קטנים יצאו מן היער ויתקלסו
 בו ויאמרו לו עלה קרחת עלה
 קרחת : (כד) ויפן אחריו ויראם
 ויקללם בשם יהוה ותצאנה
 שתיים דבנים מן היער ויתבקענה
 מהם ארבעים ושני ילדים :
 (כה) וילך משם אֶל־הר הפרמל
 ומשם שב שמרון :

(א) ויהורם רש"י

יושציו : (כא) אל מוצא המים . שהיו
 נוצעים משם : וישלך שם מלח . והלא
 מלח דבר המקלקל את המים הוא אלא
 גם בתוך גס : (כג) ונערים קטנים .
 המנוערים מן המזות : עלה קרחת . עלה
 מכאן שהקרחת עלינו את המקום שעד
 עכשיו היינו משתכרין להביא מים
 מתוקים מרחוק ומתפרנסים בכך
 ומשמתיקו חרבה פרנסתנו כך מפוח'
 צסוטס : (כד) ויראם . ראה שאין
 צהס

ג
 שש
 יהו
 שש
 יהו
 אה
 אה
 ג
 של
 חל
 גי
 שני
 קד
 איע
 ירדן
 (ב)
 א
 ב
 ת"ו
 מרקו
 איעור
 הוא
 כס
 צסיר
 ויתקל

ג (א) ויהורם בן אחאב מלך
 על ישראל בשמרון בשנת
 שמונה עשרה ליהושפט מלך
 יהודה ומלך שתי עשרה
 שנה: (ב) ויעשה הרע בעיני
 יהוה רק לא כאביו וכאמו ויסר
 את מצבת הבעל אשר עשה
 אביו: (ג) רק בחטאות ירבעם
 רש"י בן

ג (א) יהורם זאהן אחאב'ס ווארה
 קעניג איבער ישראל און שמרון,
 אים אכטצעהנטען רעגורונגסיאהר דעם
 יהושפט, קעניגס פאן יהודה. עה
 רעגירטע צוועלף יאהרע, זעה
 (ב) אונד מהאט, וואס דעם עוויגען
 מיספעללט, צוואר ניקט זא וויא זיין
 פאטער אונד זיינע מוטטער, דען עה
 לים בעל'ס בילדזוילע, דיא זיין פאטער
 עהרובטעטע, וועג היימען, זעה
 (ג) אבער אן דען זינדען ירבעם'ס,
 זעה דעם פאן ירבעם'ס זאהן

באור

מימיה רעים, אף שזכה במקום טוב, ונאו
 לפעמים קיות רעות וטורפות אל בתי. וזה
 כראה מכר הסבל.
 ג (א) בשנת שמונה עשרה ליהושפט
 מלך יהודה, זסיורה שמונה
 לא מלך שתי שנים שלמות, אך היו מקוטעות.
 (מדברי רלב"ג). (ב) ויסר את מצבת
 הבעל, אבל האשרה למסור מפני חמו,
 שהיתה עובדת עבודה זרה, שהרי נביאי
 האשרה היו אוכלי שלמה, אבל הוא לא
 ענד הבעל והאשרה לא העגלים שעשה ירבעם
 (דק"ג). (ג) בחטאות — ממונה,
 בחטאות

זכה ולא צורעם לחלוחית של טובה:
 ג (א) ויהורם בן אחאב. אף
 פרטק זו בשביל להגיד גם
 של מיטע מולך וואר שגעשה על ידי
 חלישע נכתבה כאן שמונה באיחו שמונה
 גיסיס ובחלישע שש עשרה לקיים פי
 שנים צרוחך חלי וכתבן כולם זו צנד זו
 כך רחיתי בשלשים ושתיים ממות דרבי
 איעזר בנו של רבי יוסי הגלילי וחנויות
 ירדן של חלישע כשתיים דשל חליהו:
 (ב) רק לא כאביו וכאמו. שהוסיפו
 לעבוד את הבעל להכעיס: (ג) רק

מ ל ר י ו פ י

א (ב) בעד, מין: (ז) משפט, החק הדת והתכונה: (יא) ויען, כמו ויען איוב
 הראשון, לשון נעקה בדבור: מהרה, שם: (יג) שר חמשים שלשים הפוך שר חמשים
 וחמשים שנים ושלשים תאר לרבים: (טו) רד אתו, עמו:
 ב (א) בסערה, הבי'ת מועמדת בנעי' והסמ"ך בק"ם ממסקל נדקה ברכה אלא שאל
 הפ' חבק"ם: (ג) בני הכנבאים, תלמידהם: החשו, פירשו בו כיווי כמו בפת"ח: וכן
 ת' והריק'ס פי' פועל עבר מבני הפעיל: (ז) כונגד, כשתבא זאת המלה עם מ"ס עכינה
 מרחוק, ומה שאמר כאן מרחוק להורות על המרחק יתר או תוספת ביאור: (ט) פי שנים
 איעזר שני שלקן רותך וכן הוא אומר פי שנים בכל אשר ימצא להריק'ס: (י) לקח, תאר כי
 הוא קימן: (יד) הנה ונהנה, מלות מורות על המקום: (טו) בני חיל, אנשי חיל בני
 כח שיוכלו ללכת הנה ונהנה במעט זמן: (כא) רפאהו, שרשו רפא ופקרא כדרך בעל"ה"א
 בסיק: לא יכו, מושך עכמו ואחר עמו: (כב) ונערים, כי יש גדולי יקראו נערים:
 ויתקלסו, עמין לעג ובו: והתפעל כופל על המלעג וקאור עם ב"ת: (כד) רבים,
 אמר כן על הנקבות כמו מן נמלה נמלים:

ואהן נבט , דער ישראל פֿערפֿיהרטע ,
דינג ער פֿעסט , אונד לים ניכט פֿאָן
איהנען אָב . (ד) מישע , קעניג פֿאָן
מואב , האַטטע גראַסע שאַפֿהערדען ,
אונד גאַב דעם קעניג אין ישראל
דיגנדערט טויענד לעממער אונד
דיגנדערט טויענד ווידער אין דער
וואַללע צום טריכוט .

(ה) גאָך אחאב'ס טאָד אַבער פֿיל דער
קעניג פֿאָן מואב פֿאָם קעניג אין ישראל
אָב , (ו) אונד דאָהער רייזטע זאָגליך
דער קעניג יהורם אויס שמרון אָב ,
מוסטערטע גאַנץ ישראל ,

(ז) שיקטע צו ירושפט , קעניג אין
יהודה , אונד לים איהן פֿראַגען : דער
קעניג פֿאָן מואב לעהנט זיך געגען מיך
אויף , וויללסט דוא מיט מיר געגען איהן
צו פֿעלדע ציהען ? אונד יהושפט אַנט-
וואַרטעטע : יא , איך ציהע מיט , איך
זיידאדא , מיי פֿאַלק וויא דיין פֿאַלק ,
אונד מיינע פֿעלדע וויא דיא דייניגען .
(ח) יענער פֿראַגטע , וועלכען וועג
וואַללען זיך געהמען ? יהושפט
ערווירערטע , דורך דיא וויסטע ארום'ס

באור

בא לשון יחיד על רבים , ורבים ככה . (ד)
דיה נקד וגו' , כתרנו מריגיתי , ונקרא
בעל המק-הנקד , שהגאון נקידים ברוב ,
והיה מכהגו שהיה משיב מנחה למלך ישראל ,
ומאה אלף כרים ומאה אלף אלפים צמר ,
כלומר עם נמרס , שלא היה גוזם . ולא אמר
הכתוב , אם היה לו להשיב מנחה זו בכל
שנה , או לזמן אחד ידוע צינייהס (רד"ק) .
ועל פי זה מתורגם . (ה) כמות אחאב ,
צכף . וכאשר מת אחאב פשע מלך מואב בחזו-הגבנו ,
ולא השיב לו מנחה . (רד"ק) . (ו) ביום ההוא , מיד אחר שהוגד לו , כי פשע מלך מואב
בממלכת ישראל . (ז) כמוני כמוך וגו' . העברי יסמון השוויה המוחלטת ככפילת סימן השוויה ,
כמו פה , וכן (ישעי' כ"ד ב') : כעס ככהן כענד כלדכו כשפחה כגברתה וכו' . ודומיהס
רבים . (ח) דרך בדבר ארום . יתכן שגמר הדרך הוא כדי שלא ירגישו , והכניא שם מלך
יהודה עם מלך ארום כי היה תחתיו , והוא הכניב ששם בו

בִּן־נָבַט אֲשֶׁר־הַחֲטִיּאָה אָתָּה
יִשְׂרָאֵל דָּבַק לֹא־סָר מִמֶּנּוּהָ :

(ד) וּמִיִּשְׁעֵי מֶלֶךְ־מוֹאָב הָיְתָה נִקְדָּה
וְהָשִׁיב לְמֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל מֵאֵהָ אֶלְפֵי
כָּרִים וּמֵאֵהָ אֶלְפֵי אֵילִים צָמֵר :

(ה) וַיְהִי כַּמּוֹת אַחֲזָב וַיִּפְשַׁע
מֶלֶךְ־מוֹאָב בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל :

(ו) וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ יְהוֹרָם בְּיָוִם
הַהוּא מִשְׁמֶרֶן וַיִּפְקֹד אֶת־כָּל־

יִשְׂרָאֵל : (ז) וַיִּלְךְ וַיִּשְׁלַח אֶל־
יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר

מֶלֶךְ מוֹאָב פָּשַׁע בִּי חֲתֹלֶךְ אֲתִי
אֶל־מוֹאָב לְמַלְחָמָה וַיֹּאמֶר אֶעֱלֶה

כְּמִנִּי כְּמוֹךָ כְּעַמִּי כְּעַמְּךָ כְּסוּסֵי
כְּסוּסֶיךָ : (ח) וַיֹּאמֶר אֶי־זוּרָה

הַדֶּרֶךְ נֶעֱלֶה וַיֹּאמֶר דֶּרֶךְ מְדַבֵּר

ארום

רשי

בחתמות רבעס דבק . וכן כל מלכי
ישראל מדאגס שלח תשוב המלוכה
בית דוד אם יעלו לרגל לכך עבדו חת
העגלים : (ד) נוקד . מרי גיתי :
חילי צמר . דיכרין דרעיה עם נמרס :
(ח) דרך מדבר ארום . כי גם מלך

ארום

כמו שכתוב למעלה , וכן נזכר אסיו ,
(ו) ביום ההוא , מיד אחר שהוגד לו , כי פשע מלך מואב
בממלכת ישראל . (ז) כמוני כמוך וגו' . העברי יסמון השוויה המוחלטת ככפילת סימן השוויה ,
כמו פה , וכן (ישעי' כ"ד ב') : כעס ככהן כענד כלדכו כשפחה כגברתה וכו' . ודומיהס
רבים . (ח) דרך בדבר ארום . יתכן שגמר הדרך הוא כדי שלא ירגישו , והכניא שם מלך
יהודה עם מלך ארום כי היה תחתיו , והוא הכניב ששם בו

מלך

אָדוּם : (ט) וַיִּלֶךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
 וּמֶלֶךְ יְהוּדָה וּמֶלֶךְ אֲדוּם וַיִּסְבּוּ
 דָּרָךְ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא הָיָה מַיִם
 לַמַּחְנֶה וּלְבַרְמָה אֲשֶׁר
 בְּרַגְלֵיהֶם : (י) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ
 יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה כִּי־קָרָא יְהוָה
 לְשֵׁשֶׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה לְחַת
 אוֹתָם בְּיַד־מוֹאָב : (יא) וַיֹּאמֶר
 יְהוֹשָׁפָט הֲאִין פֹּה נָבִיא לַיהוָה
 וְגִדְרָשָׁה אֶת־יְהוָה מֵאוֹתוֹ וַיַּעַן
 אֶחָד מֵעֲבָדֵי מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
 פֹּה אֱלִישֵׁעַ בֶּן־שַׁפְטַי אֲשֶׁר־יֵצֵק
 מַיִם עַל־יְדֵי אֱלֹהָיו : (יב) וַיֹּאמֶר
 יְהוֹשָׁפָט יֵשׁ אוֹתוֹ דְּבַר־יְהוָה
 וַיִּרְדּוּ אֵלָיו מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיהוֹשָׁפָט
 רש"י ומלך

(ט) דער קעניג פֿאַן ישראל , דער
 קעניג פֿאַן יהודה אונד דער קעניג פֿאַן
 אדום צאָגען נון צוזאַמען , דאָזיא
 אבער איינען אומוועג פֿאַן זיבען טאָגען
 נעהמען מוסטען , זאָ פֿעהלטעס דעם
 העער אונד דעם פֿיה , דאָז זיא מיט
 זיך פֿיהרטען , אָן וואַססער .

(י) דאָ שפראַך דער קעניג פֿאַן ישראל :
 וועה ! געוויס ריף דער עוויגע דרייא
 קעניגע צוזאַמען , אום זיא דען
 מאַאָביטערן אין דיא הענדע צו געבען !
 (יא) יהושפט אבער זאָטע , איזט
 דען קיין פראַפֿעט דעם עוויגען היר ,
 דורך דען וויר דען עוויגען בעפראַגען
 קענטען ? אונד איינער פֿאַן דען בעַ
 דיהנטען דעם קעניגס אין ישראל אַנטַ
 ווארטעטע : אלישע זאָהן שפט , דער
 אליהו בעדיהנטע , איזט היר .

(יב) בייא דיועם , זאָטע יהושפט ,
 ערפֿעהרט מאַן געוויס גאָטטעם אויס־
 שפּרוך ; אונד דיא דרייא קעניגע גיגען
 15

באור

מלך יהודה (רלצ"ג) • (ט) ויסבו דרך
 שבעת ימים , לפי שהלכו דרך מדבר אדום
 הוצרכו ללכת סוף לדרך הישר , ולהרשיק
 מהלכם • (י) לחת אותם ביד מואב ,
 שאם לא נמצא מים יפוצו טיילותינו אילך
 ואילך למצוא מים , ויבואו מואב ולא נוכל
 להמלט מידם • (רד"ק) • (יא) פה אישע
 בן שפט • אף על פי שהיו לאליהו תלמידים
 רבים , הנה זכר אלישע שהיה תלמיד והיה ראוי שיקנה יותר מהשלמות מפני שזרת את אליהו ,
 כי המשרת הוא תמיד לפני רבו ולזה יתכן שילמד יותר , ולזה שפט יהושפט שיש דבר ה' את אישע ,
 מנורף לזה כי ראה שנסע ממקומו עם אנשי המלחמה ואף על פי שלא היה איש מלחמה ולזה
 שעשה ידמה שעשה כן שאם ינטרכו ישראל לדבר ה' ימצאוהו גם , והנה לכבודו יכרו לו שלשת
 המלכים • (רלצ"ג) • אשר יצק מים על ידי אליהו , דמשא ית אליהו • (הכסדי) • ומה
 מתקו דברי חכמינו , וזכרונו לברכה : למד לא נאמר , לא יצק , מלמד שמושה גדול מלמודה •
 (יב) יש אותו דבר ה' • אית עמיה פתנמא דה' • (הארמי) • וכנה היה אלישע נודע
 בארץ ישראל לנביא ה' , כנה עשה אותות לעיני העם , קרע את הירדן , רפא את המים בבית
 אל וקלל את הילדים • וירדו אליו וגו' , יכרו ממרכנתם לכבודו לדבר עמו , ולא קר אול
 שיבא אלם , לפי שהיו כנה גדולה קשו
 לכבוד

צו אלישע הין . (יג) אבער אלישע
 זאגטע צום קעניג אין ישראל : וואס
 דזאבען וויר מיט איינאנדער צו שאפֿן
 פֿען ? געה'רדין צו דען פראפעטען
 דיינעם פֿאטערס אונד דיינער מוטטער !
 א איך ביטטע ! אנטווארטטעטע יענער ,
 דער עוויגע ריף דרייא קעניגע צוואממען
 אום ויא אין מואב'ס הענדע צו ליפֿערן !
 (יד) אונד אלישע אנטווארטטעטע : זא
 וואהר גאטט צבאוה לעבט , דעם איך
 דיהנע , אכטעטע איך דיא פערזאן
 יהושפט'ס , קעניגס אין יהודה , ניכט ,
 איך ווירדע ריך ניכט אנועהען , קיינעס
 בליקעס ווירדיגען ! (טו) נון האהלעט
 מיר איינען זאיטענשפילער ! אלס ריוער
 קאם אונד שפילטע , ווארד אלישע
 פֿאם עוויגען בעגייסטערט .

(טז) אונד ער שפראך : זא שפריכט
 דער עוויגע , מאכט גראבען , גראבען
 אין דעם טהאלע ! (יז) דען , זאגט דער
 עוויגע , איהר ווערדעט קיינען ווינד
 זייהלען

באור

לכבוד הנורא ולכבוד נביאו . (רד"ק)
 (יג) אל , ונתן תרגום לשון נקשה : נבעו
 לא תדבר טובין רשעתא הדיא , בעי עלבא
 רחמין . וכן תרגם אונקלוס אל לא אדוני
 (רחשית י"ט) נבעו כען רבני . (מדברי
 הכלל) . וכן מתורגם אשכנזי'ת (יד) אשר
 עמדתו לפניו , דמשמנא קדמוהי .
 (הכסרי) . (טו) ועתה קחו לי מנגן ,
 ידוע כי הכעס מוכע ההתבודדות לשכל בעת
 הנעת הכבואה מפני טרדת המחשבות אשר יהיה בהם הכעס , ולפי שכעס מאד אלישע על
 יהרס , מפני שדבק בחטאות ירבעם , הוכרך לדבר יסיר כעסו וירחיב לבו , וגאז שרתה עליו
 רוח הקדש . (רלב"ג) . והיה כנגן המנגן וכו' . אמרו , כי מיוס אסתלק אליהו רבו לא שרתה
 עלו רוח כבואה עדיין , כי אבל היה , ורוח הקדש אינה שורה אלא מתוך שמחה . (מדברי
 רד"ק) . וההי עליו יד ה' . ושליא עלוהי רוח כבואה מן קדש ה' . (הכסרי) . (טו) עשה ,
 מקור צמקום צווי . גבים , ספירות , כמו באו על גבים (ירמיהו י"ד) , ותרגום נור גובא אמה
 להם שיעשו הנחל ספירות ספירות שימלאו מן המים שיבואו . ותרגום פנידן פנידן , וכן תרגם
 אפיקיו (ישעיהו ס') פנידוהי . (רד"ק) .

ומלך אדום : (יג) ויאמר אלישע
 אל מלך ישראל מה לי ולך לך לא
 נביאי אביך ואל נביאי אמה
 ויאמר לו מלך ישראל לא כיקרא
 יהוה לשלשת המלכים האלה
 לתת אותם ביד מואב :

(יד) ויאמר אלישע הי יהוה
 צבאות אשר עמדתו לפני כי
 לולי פני יהושפט מלך יהודה
 אהני נשא אם אביט אליך ואם
 אראך : (טו) ועתה קחו לי מנגן
 והיה כנגן המנגן וההי עליו יד
 יהוה : (טז) ויאמר כה אמר יהוה
 עשה הנחל הזה גבים גבים :
 (יז) כי כה אמר יהוה לא תראו

רוח

רש"י (יג) ויאמר אלישע
 ליעשות לנו גם על ידו צוים : (יג) אל
 כי קרא ה' וגומר . נבעו לא תודכר
 הובין רשעתא הדיא בעי עלבא רחמין
 אריזמין ה' וגומר : (טו) קחו לי
 מנגן . מפני הכעס נסתלקה השכינה
 מנגו : (טז) גבים גבים . צורות
 מלאים

פיהלען , קיינען רענען זעהען , אונד
דעננאך זאלל דיזעס טהאל פאלל וואס
סערס ווערדען , אונד איהר , איירע
הערדען אונד אייער לאסטטיה צו
טרינקען האכען ! (יח) אונד דיס
פיר אייך צו טהון , איזט דעם עוויגען
נאך צו גערינג ; ער ווירד אייך מואב
אין איירע געוואלט געבען .

(יט) דאן זאללט איהר אללע בעפעסטיג-
טען אונד פרעכטיגען שטערטע צער-
שטעהרען , יעדען פרוכטבארען בוים
אומהויען , אללע וואססערקוועללען
פערשטאפען , אונד אללע גוטען
עקקער מיט שטייגען צו גרונדע ריכטען !
(כ) דעם מארגענס דארויף , אום דיא
צייט דעם פריהאפערס , קאם זא
פיל וואססער פאן דער געגענד ארום'ס
הער

רוח ולא תראו גשם והנחל
ההוא ימלא מים ושתיתם אתם
ומקניכם ובהמהכם : (יח) ונקל
זאת בעיני יהוה ונתן את מואב
בידכם : (יט) והכיתם כל עיר
מבצר וכל עיר מבחור וכל עין
טוב תפילו וכל מעיני מים
הסתמו וכל החלקה הטובה
הכאבו באבנים : (כ) ויהי
בבקר בעלות המנחה והנה
מים באים מדרך אדום ותמלא
הארץ

באור

רש"י

(יח) לא תראו רוח , דרך העברי להחליף
המלות המורות בלשוננו על ההרגשות החושיות ,
כמו ראים את הקולות (שמות כ') , וירא
יעקב (ראשית מ"ב) , עיין שם בדברי
ראש"ע . ודומיהם הניס . ומקנכם . שהביאו
לאכול ממנו . ובהמתכם . אשר ירכבו
עליהם . (רלב"ג) . (יח) ונקל זאת בעיני
ה' , רצה לאמר , שלא יספיק לשם יתברך
עשית זה החסד לכם , כי הוא קל בעיני
ביחס אל החסד שהוא רוצה לעשות , והוא
שכבר יתן את מואב בידכם . [הכ"ל] .
(יט) והכיתם כל עיר מבצר ונ' . ידוע
לכל משכיל , כי החכמה המדינית תחייב
לפעמים להכות אנשי הארץ המורדים במלכס
באכזריות חמה ושטף אף , למען ישמעו כל עם
מדינות המלך , ולא יזידון לעשות עוד . וכל
עין טוב תפילו , אף על פי שהתורה אמרה (דברים כ' י"ט) לא תשחית את ענה , הנה היה
זה למנות השם יתברך לפי שעה להשחית את מואב לפי היכולת . (מרלב"ג) . הכאבו . על דרך
השאלה , וכן (תמיה ד') היסיו את האבנים , וירפא את מוצח ה' (מלכים א' י"ח) . ותרגומו
תטומו' (רד"ק) . (כ) המנחה , תמיד של שחר . והנה מים באים מדרך אדום . המים
האלה אפשר שהיו מנשמים שהיו רחוקים מהם בארץ אדום , אבל המחנה הזה לא ראה לא רוח
ולא גשם . או נפרץ אחד מהנהרות בארץ אדום ברכון

מלאים מים : (יח) ונקל זאת . ועוד
גם זה נקל ומועט בעיני ה' והוסוף
להפליח אתכם גם אחר ונתן את מואב
בידכם : (יט) וכל עין טוב תפילו .
אף על פי שנאמר לא תשחית את ענה
כאן התיר לכם שהיה אומה בזוויה
ונקלית לפגועו וכן הוא חומר לא תדרוש
שלום וטובתם אלו החילנות הטובים
שלהם : החלקה הטובה . שדה זרועה
קומו נגי בלע' . (Semece זאחט פעלד) :
(כ) ויהי בבקר בעלות המנחה
המים התחילו לירד מן השמים בבקר
בארץ

הער, דאס דאז לאנד דאמיט פאלל וואר.
(כא) אינדעם ערפֿוהרען דיא מאַאבֿי
טער, דאס דיא קעניגע צו פֿעלדע געגען
זיא ציהען, פֿערזאממעלטען אללעס,
וואס נור וואַפֿען טראַגען קאַנגטע,
אונד שטעללטען זיך אן דיא גרענצע
איהרעס געביהטס.

(כב) אלס זיא גון אן דיזעס מאַרגען אויפֿֿ
שניאַנדען, דא עבען דיא זאַנגע אויף
דאז וואססער שין, אונד דאז וואססער
אין דער פֿערנע זאָהען: זאָ קאָס עס
איהנען זאָ ראַטה וויא בלוט פֿאַר.

(כג) דאָהער שפראַכען זיא: דאז אויזט
בלט! געוויס געריהטען דיא קעניגע
אונטער זיך אין שטרייט, אונד איינער
ער שלוג רען אַנדערן; אויף, מואב!
דין צור בייטע! (כד) אלס זיא אַבער
אן דאז לאַגער ישראל'ס קאַמען, דאָ
פֿילען דיא איזראַעליטען איבער זיא

האַרץ אַתְּהֵמִים: (כא) וְכָל־
מוֹאָב שָׁמְעוּ כִּי־עָלוּ הַמְּלָכִים
לְהִלָּחֵם בָּם וַיִּצְעְקוּ מִכָּל־חֵגֶר
הַגִּרָה וַיִּמְעְלוּ וַיַּעֲמְדוּ עַל־
הַגְּבוּל: (כב) וַיִּשְׁכְּימוּ בַּבֶּקֶר
וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל־הַמָּיִם וַיִּרְאוּ
מוֹאָב מִנֶּגֶד אֶת־הַמָּיִם אֲדָמִים
כַּדָּם: (כג) וַיֹּאמְרוּ דָם זֶה
דֶּחָרֵב נַחֲרָבוּ הַמְּלָכִים וַיָּבֹאוּ
אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְעָתָה לְשַׁלַּל
מוֹאָב: (כד) וַיָּבֹאוּ אֶל־מַחֲנֵה
יִשְׂרָאֵל וַיִּקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶת־

מואב הער

באור

הנורא ונכרו המים עד הנחל הזה. (רד"ק).
(כא) ויצעקו, ואתכנישו. (הכשני).
מכל חגור חגרה ומעלה. רוצה לאמר כל מי
שראוי לחגור חגורה להלחם ומו שלמעלה
מהם כלם נצעקו ויעמדו לכל גבול ארצם,
לשמור שלא יכבו בה אויביהם. (רלב"ג).
(כג) דם זה, לפי שראו האדמיות ומים
לא היו נובעים, כי עתה באו המים שם שהיו
לא היו שם מתמול שלשם, התחזק בלבם כי דם
הוא, ומצבו כי נפלה קטעה בין המלכים
והרגו אלו לאלו. (רד"ק). החרב נחרבו
המלכים. אתגראת אתגריאו מלכיא.
(האמי). ועתה לשלל מואב. וכען
פיקו לביתא, מואבאי! (הכ"ל).

(כד) ויבאו אל מחנה ישראל. הגם סנב השם יתנרך שגאו כלם שם לא כדרך האנשים
היבואים למלחמה, אך כדרך האנשים הוונאים לשלל, ולזה הכוס ישראל בקלות. (רלב"ג).
ויבובה. כתיב בנות יקרו בכף. והכתוב לא מנאתי לו טעם אלא אם נאמר שהיו תמורת
האלף, ויהיה כמו ויבא בה, כלומר ישראל בא בה, ופירוש בה בעיר, כלומר בכל עיר ועיר
שהיו נסים אליה להמלט שם מפני ישראל. והוא במסרה, והוא אחד מתרין שקורין בה וסבירין
בם, והאחד הוא (הושע ט"ו) גרן ויקב לא ירעם ותירוש יכחש בה. (רד"ק). והנה גם הכשני

רש"י

בארץ אדום ובעלות המנחה באין
שופים ובאין לחותו הנחל לפי שחומר
לח תרחו רוח ולא תרחו גשם צמודם
רבי תנחומא: (כא) על הגבול. על
הספר שקורין מר"קא. (רלב"ג) א
געגנד, גרעניץ, וכן סנהדרין צ"ע ח"א:
(כב) אדומים כדס. כן דרך המים
כשהשמש זורחת עליהם צבקר מאדיוו'
מוגד מרחוק והס לחתו באותו הנחל
מים מעולם לפיכך היו סבורין שהוא

דס
תרגום

מוֹאָב וַיִּגְסוּ מִפְּנֵיהֶם וַיִּכְרְבוּ בָהֶן
וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב: (כה) וְהָעָרִים
יְהֻרְסוּ וְכָל חֵלְקָה טוֹבָה יִשְׁלִיכוּ
אִישׁ אֶבְנֵי וּמְלֵאוֹתָ וְכָל מַעֲיֵן
מַיִם יִסְתַּמּוּ וְכָל עֵץ טוֹב יִפִּילוּ
עַד הַשְּׂאִיר אֲבִנֵיהָ בְּקִיר הַרְשָׁתָהּ
וַיִּסְבּוּ הַקְּלָעִים וַיִּכּוּהָ: (כו) וַיֵּרָא
מֶלֶךְ מוֹאָב בְּיַחְזֹק מִמֶּנּוּ
הַמֶּלֶחְמָה וַיִּקַּח אֹתוֹ שְׁבַע
מֵאוֹת אִישׁ שֵׁלֵף הָרֶב לְהַבְקִיעַ
אֶל מֶלֶךְ אַדּוּם וְלֹא יָכֹלוּ
(כו) וַיִּקַּח

אִישׁ זָוִם קַעֲנָנִי פֶּאֶן אַדּוּם רוּרְךְ צו
רש"י

דס: (כה) והערים יהרוסו. היו
הורסין: ישליכו איש חבנו. שהיו נוטלין
האבנים וכן החומות עד השאי' כל חבני
הקירות בקיר לעמוד על חרסית שלהן
הוא הטיט. כחומר שלא היתה עוד חבן
בחומה ואחריו זאת ויסבו הקלעים ויכו
את הנשאר בחלקה שלא נשברה החומה
והפילות

בנורה, ובה לא השאירו אלא חבני החומה ובה
לעיר הרסו, והפילו העצים וכל החבנים היו משליכים בחלקות הטובות, ונשארה חומת העיר
הזאת. (דל"ק). ויסבו הקלעים ויכוה. הבן בחומה עד שהרסוה ידמה, כי לשאר הערים
לא היו נתיכים להם קלעים, אלא היו כוננים הערים ואחר כך היו הורסים אותם, ולזאת
שהיתה עיה בנורה הוורכו הקלעים. והקלעים האלה לא היו קלעים ציד לא קלעים שמסליכים
אבנים גדולות בדיק וכיוצא בו, שנחבן אחת משא כבד ומסליכין באותן הכלים האבן לחומה עד
שישברו החומה, וכן עשו לקיר חרשת והכה. (דל"ק). (כו) וירא מלך מואב וגו'.
מלך מואב היה בתוך העיר הזאת כמו שאמר למעלה כי נסו מפניהם ומשבו להשגב בעיר הזאת,
ובראותו כי חזק ממנו דבר המלחמה הזאת לקח עמו שבע מאות איש להבקיע אל מלך אדום לנצח
מן העיר, כי אפשר כי מלך אדום היה קרוב לעיר יותר משני המלכים. (הכ"ל). כי חזק ממנו
המלחמה. ארי

העיר, אונד שלונען ויא; דיא מאאבני
טער ערגריפען דיא פלוכט, אבער זיא
ווארדען איין געהאלט, אונד ער
ליטטען איינע גהאסע נידערלאגע.
(כה) דיא איירעאליטען צערשטעהרטען
נון אללע שטעדטע; יעדער פאן איהנען
ווארף שטיינע אויף דיא בעסטען עקקער,
דאס זיא גאנץ דאמיט בעדעקט וואורד
דען; זיא פערשטאפפטן יעדע קוועללע,
אונד היבען אללע פרוכטטראגענדען
ביימע אויס. נור דיא שטאדט קיר
חרשה לייסטעטע נאך ווידערשטאנד,
ביס זיא ענדליך דיא שלידערער אומ
שלאסען, אונד זיא עראבערטען.
(כו) אלס דער קעניג פאן מואב נח זאה,
דאס זיינע געגנער ייהם איבערלעגען
ווארען, זא פערואממעלטע ער זיבען
הונדערט טאפפרע קריגער צו זיך,
ברעכען; עס געלאנג איהם אבער
ניכט

באור

תרגום ומקו בהון, וכן מתורגם אשכנזית.
והכות את מואב. אחר זה השלימו להכות
את מיאב במק מותיהם. (מדברי רלב"ג).
(כה) עד השאיר אבניה בקיר חרשת.
קיר חרשת שס עיר גדולה בערי מואב, וזכר
אותה בכל מפת מואב (ישעיהו ט"ז י"א),
(ישעיהו מ"ח ל"א ל"ב), ולפי שהיתה בעלת
שם זכר אותה, ולא זכר הערים האחרות
שהרסו. ופירוש עד השאי', הכל הרסו והפילו
עד השאיר קיר חרשת לנדה שהיתה עיר
בנורה, ובה לא השאירו אלא חבני החומה ובה
לעיר הרסו, והפילו העצים וכל החבנים היו משליכים בחלקות הטובות, ונשארה חומת העיר
הזאת. (דל"ק). ויסבו הקלעים ויכוה. הבן בחומה עד שהרסוה ידמה, כי לשאר הערים
לא היו נתיכים להם קלעים, אלא היו כוננים הערים ואחר כך היו הורסים אותם, ולזאת
שהיתה עיה בנורה הוורכו הקלעים. והקלעים האלה לא היו קלעים ציד לא קלעים שמסליכים
אבנים גדולות בדיק וכיוצא בו, שנחבן אחת משא כבד ומסליכין באותן הכלים האבן לחומה עד
שישברו החומה, וכן עשו לקיר חרשת והכה. (דל"ק). (כו) וירא מלך מואב וגו'.
מלך מואב היה בתוך העיר הזאת כמו שאמר למעלה כי נסו מפניהם ומשבו להשגב בעיר הזאת,
ובראותו כי חזק ממנו דבר המלחמה הזאת לקח עמו שבע מאות איש להבקיע אל מלך אדום לנצח
מן העיר, כי אפשר כי מלך אדום היה קרוב לעיר יותר משני המלכים. (הכ"ל). כי חזק ממנו
המלחמה. ארי

ניטט • (כו) דא נאהם ער ויינען ערסט
 געבאהרנען זאָהן , דער צום טהראַנג
 פֿאַר גער בעשטימט וואָר , אונד
 אַפּפֿערטע איהן אויף דער שטאַרט
 מויער ; דים פֿעראַנלאַסטע איינע
 שטאַרקע ערביטטרונג געגען ישראל ,
 זיא צאָגען נון אַב , אונד קעהרטען אין
 איהר לאַנד צוריק • (א) אוינע

(כו) ויקח את בנו הבכור אשר
 ימלך תחתיו ויעלהו עלה על
 החמה ויהי קצף גדול על ישראל
 ויסעו מעליו וישבו לארץ •
 ד (א) ואשה

באור

תקיפו מניה עבדי קרבא • (הכשדי) •
 להבקיע • לבקוע בתוך מחנה האויבים •
 (כו) ויקח את בנו הבכור וכו' • כאשר
 ראה מלך מואב , כי כלתה חליו הרעה וכלכדה
 העיר , עשה מעשה כורא ומבהיל להמים לבב
 אויביו והקריב את בנו , יורש הכתר , היושב
 על כסא אביו , לעולה לעיני הנריס עליו •
 וכאשר ראו זאת אנשי אדום הבאים לעזור
 לישראל התקפכו מאוד על האכזריות הגדולה
 אשר סובבה מהמלחמה הזאת ומפני זאת נסוגו
 אחור מהזייע את אויבי מואב , ושנו מלך
 ישראל ומלך יהודה א ארנב • כן באור המקרא
 הזה לפי המשך הענין , וכן מתורגם אשכנזית •
 ולמפרשים דרך אחר בזה , יעיין הקורא
 הנעים בהם • ד (א) ואשה

רשי

וספילוס : (כו) ויקח את בנו הבכור •
 בפסיקתא דפרשת שקלים נדרש שאל
 את עבדיו מה טיבה של חומה זו שנעשה
 להם נסים באה אמרו לו חזים' חברהם
 בן יחיד היה לו ואמר לו הקב"ה
 הקריבנו לפני ורנה (להקריבו)
 להקב"ה אמר להם אף אני בן בכור יש
 לי חלק והקריבו לע"א : על החמה •
 חסר וי"ו שהיה עובד לחומה : ויהי קצף
 גדול • שנזכרו עונותיה' שאף הם עובדין
 לע"א וחיינן ראויין לנס :

מכרל

ד (ח) מנסי

ג (ב) מצבת , הראוי נסמיכות מצבת וכשתנה ונא ע"ד המוכרת מלרע ונפת"ס וכשתנה
 עוד ונא עי"ן הפועל בשוא : (ד) והשיב , פי' ההשבה כענין המנחה לפי שמנחה
 היא גמול הטובה לאשר קבל או ליראתו ממנו ומשיב לו תגמול שזיכו מריע לו ולא אמר הכתוב אם
 בכל שנה או לזמן אחר , והכ"ן בעיני לפי שהי' תמיד עושה כן פעם אחת פעם לכך כתב והשיב :
 אילים נמר , חסר הנסמך ופי' אילים אילי נמר : (יא) יצק מים , פי' שזרת אותו :
 (יב) יש אוחו , שהרי לא בא למלחמה למה בא לא בא ע"ו אלא ע"י כבואה באמת יש אותו
 דברה' : (יג) אל כי קרא , אל תאמר עתה לנו דברי אלו אמת הוא כי קרא : (טו) עשה ,
 מקור במקום ציווי : נביס , חפירות : וקל , נפעל עבר מן הכפולים ומשפטו קלל : מנחור ,
 שם בחילס : תכאיבו , כאמר כן ע"ד ההשאלה : (כ) בעלות המנחה אמר כן לעולת הנקה :
 (כג) החרב , מקור מבנין הפועל מענין חרב כלומר נהרגו : (כד) ויבו , סן כתיב
 והקרי בכף והכתיב לא מנחת' לו טעם רק אם כאמר שהי' היא תמורת חלק ויהי' כמרויבא
 כלומר ישראל בא בה בעיר : (כה) הקלעים , תאר למשליכים בקלע , ולא היו ביה רק שמשליכו'
 אכנים גדולות כרייק . לחומה עד שיגברו החומה : (כו) וטעם ויקח את בנו הבכור כי בן
 מלך אדום הראוי למלך תחתיו הי' ברשות מלך מואב ומפני זה בא עם שני המלכי' כי חשב להוציא
 בעזרם בנו מתחת יד מלך מואב וכשאזב מלך מואב להבקיע אל מלך אדום ולא יכול לקח בקפצו
 את בן מלך אדום והעלהו על החומה ושרפו לעיני אביו : ויהי קצף גדול על ישראל , ממלך אדום כי
 חשב שנעזבתם ויחיה בנו מתחת יד מלך מואב ו"ו שהכתוב על שרפו את עצמות מלך אדום לשיד ,
 והרמ"ק

וה
 ט
 ע
 ו
 מ
 ב
 ג
 ל
 ס
 כ
 ל
 מ
 ו
 א
 א
 ג
 ל
 ל
 ק
 ו
 ה
 ט
 ע

מלכים ב ד

הרגום אשכנזי יא

ד (א) ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר עבדך אישי מרת ואתה ידעת כי עבדך היה ירדא אתה יהוה והנשה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים : (ב) ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי לי מרהישי לךי בבית והאמר אין לשפחה כל בבית כי אס-אסוך שמן : (ג) ויאמר רשי לכי

ד (א) איינע פאן דען ווייבערן דער פראפעטענשילער יאמפערטע געגען אלישע, אונד שפראך: דיין קנעכט, מיין מאן, איזט טארט, דוא ווייסט, וויא גאטטעס פירכטיג ער וואר, אונד נון קעממט איין גלייביגער, אונד ווילל מינע צוויי קינדער צו שקל אפען געהמען. (ב) אלישע זאגטע: וואס קאן איך פיר דין טהון? אבער זאגע, וואס דראסט דוא אים הויזע? זיא אנטווארטעטע: דינע מאגד האט נישט אים הויזע, אלס איינע קליינע גייגע עהל. (ג) הירוויף זאגטע ער: געהע

באור

ד (א) מנשי בני הנביאים. אשת עובדיה היתה כל בני הנביאים שמוקרה הרגומו תלמידי נבייא: והגושה. הוא יהורם בן אחאז שהיה מלווהו ברבית ומה שזן את הנביאים בניו חזיו במדרש רבי תנחומא לכך נאמר ויד את יהורם בין זרועיו שפשו לטול רבית: (ב) אסוך שמן. כדי סיכת שמן והל"ף בתיבה מן היסוד כמו הל"ף של החותי בחזיקם והל"ף של

ד (א) ואשה אחת אמרו, שהיתה אשת עובדיה. עבדך אישי מת. בתרגום של תוספתא: מאתן וסתין וממאס זמין וסת את עובדיה כהאי גוהא ולא הוה משנח, ולא ידעת מה למעבד, עד דאזלת לבי קיבריה וכוסא: דסלא דה! דסלא דה! ואשתמע לה קלא מביני מתיא: מאן הדין דסלא דה!, דקא בעית? ארבעה איקרו דסלא דה!, אברהם ויוסף ואיוב ועובדיה. איתיבה ואמרה: לא בעינא לא האי דכתיב ביה דסלא דה! לסדא. וכד אודעיה קבריה, הות קא מתפלשא בקבריה, וקא נוסא ואמרה: מרי! מרי! היכא רוסכניך לי בשעתא די דמכתא ודמותא? כד אמרית לך, ואחא אקיימינן, וארמלתך עלי תתרחן; וכדו לא נהשכח משויב, ויתמי נמי נוסיו ואמרו קבלן, אבא! קבלן, אבא! אתיב עובדיה, ואמר לה: זילי לבני אלישע בפורתא דמשחא דאשתחיר גבך, ולברכך ביה. דאנא כי אטמרתיכחו למאה נביאיא, ונתיכו במערתא בלחמא ובמיא, לא איעפין בוניכיה דמשחא מיניהו, לא ביממא ולא בליליא; לידכר ליה נבייא מילי דידי לקודשא ב"ה, וישלים לכו מאן דאחפיכיה, דהכי אמר קרא, דמויף למריה דעלמא ה' כל מאן דרקיס

מכ ל י פ י

והרמ"ק פ"י כי כאשר חשב להבקיע מלך מואב אל מלך אדום אז לקח את בנו באותו המלחמה חטפו מהם והעלהו על החומה ושרפו לעיני אביו ויהי קצף גדול על ישראל ממלך אדם שלא עזרוהו להצילו מוקדם, ורלב"ג פ"י ויהי קצף ר"ל שבעסו מאד על שקרה זה המקרה הרע למלך אדום שנא לעזור להם:

גערוע , ענטלערהנע דיר געפעסע
 אויסער דעם הויזע פאן אללען דיינען
 נאכבארען , לעערע געפעסע , אונד
 דערען ניכט וועניג . (ד) דאן געה'
 נאך הויזע , שליסע דיר מיט דיינען
 קינדערן איין , גיסע אין אללע דיוע
 געפעסע , אונד וויא איינס פאלל אויט ,
 לאס עם וועג זעצען . (ה) זיא גינג
 פאן איהם וועג , אונד שלאס זיך מיט
 איהרען קינדערן איין ; דיא קינדער
 רייכטען איהר צו , אונד זיא גאס איין .
 (ו) אלס ענדליך דיא געפעסע פאלל
 ווארען , זאגטע זיא צו איהרעם זאהנע ,
 רייכע מיר נאך איין געפעס הער , ער
 אבער אנטווארטעטע , עם איזט קיינס
 מעהר דא . אונד גון הערטע דאן עהל
 אויף צו פליטען . (ז) היראויף גינג
 זיא , בעריכטעטע עם דעם געטטליכען
 מאננע , אונד ער זאגטע : גון געה' ,
 פערקויפע

באור

רחים על עניא ועל מסכניא . ובכן אולת
 ואודעתי לשיע כולי האי . (מדברי רד"ק)
 (ב) אסוך שמן . כדי סיכת שמן . (רש"י)
 וכן מתורגם אשכנזית . (ג) שכניכי , כתיב ,
 שכניך קרי , וכן לבי , כשיכי , בניכי . וכמנא
 גם בקרי (תהלות קט"ז ו') למנוחיכי ,
 עליכי , ודומיהם . ולפי צד הסברא היודין
 הנוספות האלה הם גזרות נוספות (ארכאוס
 זען , פעראלטעטע פארמען)
 בלשון עבר , וכמלכות עיר לרוז בלשון
 כשדים . (ד) וסגרת הדלת בערך ובעד
 בניך . כבוד הנס הוא לנא בהננע . (רש"י)
 ובאמת מלאנו גם סגור אלישע את הדלת
 בעדו , כאשר החיה את בן השוכמית (להלן
 פסוק ל"ג) , וגם אליהו , כאשר החיה את
 העליה אשר הוא יושב שם (מלכים א' י"ז ט)
 חסיעי . כתרומתו תסלקי , כלומר שתסלקי אותו ממוקומו ושימי כלי הרק תחתיו , וכן לכל
 כלי וכלי . (מדברי רד"ק) . (ה) ותלך מאתו וחסגר הדלת וגו' . ולא כאמר ששאה כלים .
 (ו) ויעמד השמן . ופסק משחא . (הכשדי) . (ז) וחבא ותגד לאיש האלהים . הנה לא
 רפתה לעשות מזה

לְכִי שְׂאֲלֵיךָ בָּלִים בְּן־הַחוּץ
 מֵאֵת כָּל־שֹׁכְנֵיכִי בָּלִים רָקִים וְ־
 הַמְּעִיטִי : (ד) וּבֹאתָ וּסְגַרְתָּ
 הַדֶּלֶת בְּעֵדֶךָ וּבְעֵד־בְּנֵיךָ וַיִּצְקָתָהּ
 עַל כָּל־הַבָּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא
 תְּסִיעֵי : (ה) וְהִלַּךְ מֵאֵתוֹ וְהַסְגֵר
 הַדֶּלֶת בְּעֵדֶהּ וּבְעֵד בְּנֵיהָ הֵם
 מְגִישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מִיִּצְקָתָה :
 (ו) וְהִי כַּמְּלֵאת הַבָּלִים וְהָאָמַר
 אֶל־בְּנֵיהָ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כָּלִי
 וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כָּלִי וַיַּעֲמֵד
 הַשָּׁמֶן : (ז) וְחָבֵא וְתִגַּד לְאִישׁ
 הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מְכַרִי אֶת־
 הַשָּׁמֶן

רש"י

של חצחת חרב : (ד) וסגרת הדלת .
 כבוד הנס הוא לנא בהננע : והמלא
 חסיעי . מלפניך ותתנו כלי אחר
 במקומו למלחתו ונלוחי השמן לא תזווי
 ממוקומו לפי שהק"צ עושהו כמעין
 והין דרך של מעין לזוז ממוקומו מדרש
 אגדה שמעתי : (ה) הם מגישים איה .
 הכלים : (ו) ויעמד השמן . מלנא עוד
 ומ"א צ"ר סוקיר שער השמן : (ז)
 ותבוא ותגד וגומר . באת ליטול ענה אס
 למכור

השמן

הַשָּׁמַיִם וְיִשְׁלַח אֶת־נְשִׁיכִי וְאֶת־
 בְּנֵיכִי תַחֲיוּ בְּנוֹתָר : (ח) וַיְהִי
 הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אִישׁ־אֶשׁוּר שְׁנַיִם וְשֵׁם־
 אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתְּהַזְקֶנּוּ לְאָכֹל־
 לֶחֶם וַיְהִי מַדֵּי עָבְרוּ יָסוּר שְׁמָה
 לְאָכֹל־לֶחֶם : (ט) וַתֹּאמֶר אֶל־
 אִשָּׁה הַגְּהֵנָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ
 אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עָבַר עָלֵינוּ
 תָּמִיד : (י) נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלֵיתָּ
 קִיר קְטָנָה וְנִשְׂיָם לּוֹ שֵׁם מְטָה
 וְיִשְׁלַח וְכִסָּא וּמְנוּרָה וְהוּהִי כִּבְאוּ
 אֵלֵינוּ יָסוּר שְׁמָה : (יא) וַיְהִי
 הַיּוֹם וַיִּבֵּא שְׁמָת וַיָּסֶר אֶת־הָעֹלָה
 וַיִּשְׁכַּב

פֶּרֶקוּיֶפֶע דָּאָו עֵהֶל , אֹנֵד בַּעֲצָה־לַע
 דִּינַע שׁוֹלְדַעַן ; פֶּאָן דַּעַם רַעֲסַט קֶאָנְסַט
 דּוּא דִיךְ אֹנֵד דִּינַע קִינְדַּעַר עֵרַה־אַלְטַעַן .
 (ח) אִינְסַט רִיזֹטַע אֵלִישַׁע נֶאָךְ שׁוֹנֵם ,
 דָּאָ נַעֲטַה־נִּגְטַע אִיהוּ אִינַע פֶּאָרְנַע־מַע
 פֶּרִינָא דְאֹזְעֶלְבַּסַּט , בִּינָא אִידֶר צו
 שְׁפִיזַעַן , אֹנֵד פֶּאָן דִּיזַּעַר צִיט אֵין
 קַעֲהֶרְטַע עַר , זָא אָפֶט עַר דּוּרְךְ־רִיזֹטַע ,
 דְאֹזְעֶלְבַּסַּט אִיין , אֹנֵד הִילַט דָּאָ
 מֵאֵה־לְצִיט . (ט) דָּאָ שְׁפֶרְאָךְ דִּינָא
 פֶּרִינָא צו אִיהֶרַעַם מֵאָנַע : זִיה ! אִיךְ
 הָאָבַע עַרְפֶּא־הֶרַעַן , דָּאָם דַּעַר מֵאָן ,
 דַּעַר זָא אָפֶט הִיר דּוּרְךְ־פֶּאָס־סִירַט , אִיין
 הִיילִיגַעַר , גַּעֲטִט־לִיבַעַר מֵאָן זִינָא ;
 (י) זִייר וּוְאַלְלַעַן אִיהֶם דָּאֵהֶר אִיין
 קִלִּינַעַס צִימְמַעַר אִים אָבַעַרֶן שְׁטֶאָקַע
 וּוַעַרְק הַעֲרִירִכְטַעַן , אֹנֵד אִיהֶם בַּעֲטַט ,
 טִישׁ , שְׁטוּהֶל אֹנֵד לִיכְטַעַר הִינִיין
 זַעֲצַעַן . וּוַעַן עַר נֹן וּוִידַעַר צו אֹנַס
 קַעֲמַט , זָא קֶאָן עַר דְאֹזְעֶלְבַּסַּט אָבַע־
 עַר וּוִידַעַר נֶאָךְ שׁוֹנֵם , טֶרַאָט אֵין דִּיזַּע
 שְׁטוּבַע

טרעטען . (יא) איינעס טאגס קאם
 רש"י

באור

הַשָּׁמַיִם דְּנַר אִס לֹא בַעֲנַת הַנְּבִיא , כִּי לֹא הִיְתָה
 יוֹדַעַת מַה רָצוֹן הַנְּבִיא בּוֹא . (רלכ"ג) . וְאֵת
 וּבְנוֹךְ תַּחֲיוּ בְּנוֹתָר . כַּנֶּר עֲשֵׂה אֱלֹהִים , זְכוֹר
 לְטוֹב , מוֹפֵת בּוֹהַ נְבִיַת הָאֱלֹמְנָה הַנֶּרְמִיַת ,
 שְׁלֹא כֹלָה הַקְּמַח מִן הַכֶּד וְלֹא חֶסֶד הַשָּׁמַיִם מִן
 הַנְּפִסַּת עַד אֲשֶׁר בָּתָן ה' גַּסַּע עַל פְּנֵי הָאֲדוּמִיָּה
 (מלכים א' י"ז י"ה) . אִשָּׁה גְדוֹלָה ,
 חַצּוֹנָה , בַּעֲלַת נַכְסִים וּבַעֲלַת הַשֶּׁם .
 (מַדְבְּרִירֶד"ק) . (ט) הַגְּהֵנָא יָדַעְתִּי . כִּי
 הִי־יָדַעַת אֱלִישַׁע בִּישְׂרָאֵל , שֶׁהוּא אִישׁ אֱלֹהִים
 וְקָדוֹשׁ . (מַדְבְּרִי הַכ"ל) . וְהִנֵּה הַשְּׁמוֹמִיַת
 יָדַעַת אֵת אֱלִישַׁע כַּבֵּר זְמַן רַב , כִּי אֲכַל עַל
 שְׁלֹחַנָה פַעֲמִים רַבּוֹת , כַּאֲמֹר בַּכְּסוּק הַקּוֹדֵס ,
 וַעֲתָה בַקְּשָׁה מִבַּעֲלָה שִׁכִּיִן לֹא מַדַּר לְלֹן שֶׁסֶם אִס
 יִבּוֹא עוֹד אֱלֹהִים , כַּאֲשֶׁר מִסְפַּר הַכְּתוּבֵי וְהוֹלֵךְ . (י) עֲלִיּוֹת קִיר . עֲלִיָּה בְּנִיָּה נְקִירִית אֲנָכִים אֹו
 לְבִינִים , לֹא בַּמְסַפֵּס . (רד"ק) . מְטָה וְשְׁלַחַן וְכִסָּא וּמְנוּרָה , רַבָּה לְאָמַר כִּי לַמַּעֲלָתוֹ אֵין רִאיוֹ
 שִׁשְׁתַּתְּפוּ בְּכִי הַבִּיַת עֲמִיו , וְלֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹלֵים שֶׁהוּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם , וְלִזְוִה רַבָּה שִׁיְהִיָּה לּוֹ שֶׁסֶם כְּלֵי
 תַּשְׁמִישׁוֹ מִיּוֹחֲדִים לּוֹ . (רלכ"ג) . (יא) וַיִּשְׁכַּב שְׁמָה לֵן
 שְׁמָה

לזכור אס להמתין עד שיקיר עוד אמר
 לה לכי וזכרי כי יש די לכל נשיך ולחיות
 את וזניך בנותר עד שיחיו הנותים :
 (ח) ושם אשה גדולה . חסונה ורחיית
 צפרקי דרבי אליעזר אחותה של חזישג
 השונמית היתה : ויהי מדי עברו .
 צחותה העיר יסור א ציתה לאכול לחם :
 יסור . לשון הוזה היה סר שם : (ט)
 הכה נח ידעתי . שלא ראתה זבוב על
 שלחנו וקרי על סדינו : (יא) ויהי
 היום
 יבוא עוד אליהם , כאשר מספר הכתוב והולך .
 לבינים , לא במספס . (רד"ק) . מטה ושלחן וכסא ומנורה , רבה לאמר כי למעלתו אין ראוי
 שישתתפו בכי הבית עמו , ולא להשתמש בכלים שהוא ישתמש בהם , ולזה רבתה שיהיה לו שם כלי
 תשמישו מיוחדים לו . (רלכ"ג) . (יא) וישכב שמה לן
 שמה

שטובע אב, אונד איבערנאכטעטעדא .
 (יב) הירוויף זאגטע ער צו זיינעם
 דיהנער גיחזי : רופע מיר היא שונמיות !
 ער היף זיא , אונד זיא קאם . (יג) דא
 שפראך ער צו זיינעם דיהנער : זאגע
 איהר , זיה ! דוא האסט דיר אונזערטע
 וועגען זא פילע אונרוהע געמאכט ,
 וואס קענטע מאן פיר דיר טהון ? איזט
 דינעטוועגען מיט דעם קעניג צו
 שפרעכען ? אדער מיט דעם פעלד-
 העררן ? זיא אנטווארטעטע : איה וואהנע
 אונטער מינער נאציאן . (יד) הירוויף
 זאגטע ער : וואס ווערע דאך פיר זיא
 צו טהון ? אונד גיחזי ערוודערטע :
 נוכטס , נור האט זיא קיינען זאחן , אונד
 איהר מאן איזט אלט ! (טו) נון , זא
 רופע זיא צוריק , זאגטע אלישע ; ער
 היף זיא , אונד זיא שטעללטע זיך אן
 דוא טהודע . (טז) דא שפראך אלישע :
 איבערס

באור

שמה בלילה . (יג) ויאמר לו אמר נא
 אליהונו' . הכה לא רכב אלישע לדבר עם
 האשה אם לא כשהביאו לזה הכרח , ואלו
 הדברים הספיק שאמרס לה גיחזי , ולזה לא
 קרא לה גיחזי שתעמוד בפתח , כי לא היה
 רכון אלישע לדבר עמה , אבל עמדה בסוף
 לכני גיחזי , והיה גיחזי בסוף קרוב לאלישע
 או היה סמוך לפתח העליה . (רלב"ג)
 חרדה אלינו את כל החרדה הזאת . לשון
 תכועה והשתדלות על הדבר , וכן ויחרדו זקני
 העיר לקראתו (שמואל א' י"ו) יסדרו כספור
 מנזרים (הושע י"א) . ובענין זה תרגם
 יוכתן : הא עסקתא לנא ית כל עסקא דא .
 (רד"ק) . בהוד עמי אנכי יושב . אחי
 ואחיותי הם , אשר אני יושב בקרבם , מעם
 אחד אנחנו , ואין היב בינינו , שאנטיך בעני'
 זה למלך או לשר כבא להנן בעדיי (יד) אבל
 וגו' . כלומר לזה שאלת אינה צריכה , ולא לשום דבר ,
 אבל לזה הדבר צריכה , כי בן אין
 לה ואישה זקן . (מדברי רד"ק) . (טז) ויאמר קרא לה .
 הכה זה המאמר , מפני שהוא כבואה ,
 רבה אלישע בעצמו לאמרו לה . (רלב"ג) . (טז) בעת
 היה

וישבב שמה : (יב) ויאמר א-
 גיחזי גערו קרא לשונמיות הזאת
 ויקראלה ותיעמד לפניו :
 (יג) ויאמר לו אמר נא אליה
 הנה חרדה אלינו את-כל-
 החרדה הזאת מה לעשות לך
 היש לדבר לך א-המלך או א-
 שר הצבא והאמר בתוך עמי
 אנכי יושבת : (יד) ויאמר ומה
 לעשות לה ויאמר גיחזי אבל
 בן אין לה ואישה זקן :
 (טו) ויאמר קרא לה ויקרא לה
 ותיעמד בפתח : (טז) ויאמר
 למועד

רשי

היום . ויהיוס אחד : (יג) חרדה
 אלינו . כשצילנו . את כל החרדה הזאת
 לשום-אל-לכך את העסק הזה כמו וחרד
 על דברי זכיר על הדבר שיהא עשוי
 ונתנו אל לבו : מה לעשות לך . מה את
 צריכה שנעשה לך כשצילנו עסקת כל
 זה : בתוך עמי . בתוך קרובי אין אדם
 מוזיקני איני צריכ למלך ולא לשר הנצח :
 (יד) ויאמר . אלישע לגחזי : ומה
 לעשות לה . נגד הטובה הזאת :
 (טז) למועד הזה כעת חיה . כמו
 שאת קיימת היום ולשלוס כך תהי
 קיימת למועד הזה וחזקת בן : אל
 חדוני

לכא לשום דבר , ולא לזה הדבר צריכה , כי בן אין
 לה ואישה זקן . (מדברי רד"ק) . (טז) ויאמר קרא לה .
 הכה זה המאמר , מפני שהוא כבואה ,
 רבה אלישע בעצמו לאמרו לה . (רלב"ג) . (טז) בעת
 היה

למועד הזה בעת היתה איתי
 חבקה בן ותאמר אל אדני איש
 האלהים אל תכזב בשפחהך
 (יז) ותהר האשה ותלד בן
 למועד הזה בעת היתה אשר
 דבר אליה אלישע: (יח) ויגדל
 הילד ויהי היום ויצא אל אביו
 וקצרים: (יט) ויאמר אל אביו
 ראשי ראשי ויאמר אל דגער
 שאהו אל אמו: (כ) וישאהו
 ויבאהו אל אמו וישב על ברכיה
 עד הצהרים וימת: (כא) ותעל
 ותשכבה על מטת איש האלהים
 ותסגר בעדו ותצא: (כב) ותקרא
 אל אישה ותאמר שלחה נני לי
 אחד מן הנערים ואחת האתנות
 וארוצה עד איש האלהים
 ואשובה

מאן הינא ילען , אונד
 רשי

אדוני • אל תאמר חזקת בן מה לי
 חזקו חס סופו לקוברו וזה שאמרה לו
 כשמת הלא אמרת לי לא תשלה אותי: אל
 תכזב • אל תראני דבר שיפסוק יש צידך
 לבקש רחמים וינתן לי בן אך בבקשה
 מומך אל תתן לי אלא בן של קיימח: אל
 תכזב כמו לא יכזבו מימיו: (יז) כעת
 חיה • כעת הזאת שתהיה בחיי ובשלום
 זלכך נקוד כעת: (יט) ראשי ראשי

איבערם יאהר , אום דיוע צייט
 אומארמסט דוא איינען זאהן ! זויג
 ערווידערטע: ניכט דאך , מיין הערר !
 געטטליכער מאן ! מאכע דיינער מאגד
 קיינע טריגליכע האפפנונג • (יז) אבער
 דיא פרויא ווארד שוואנגער , אונד
 געבאהר איינען זאהן , אום עכען דיא
 צייט , דיא ארלישע בעשטיממעט •
 (יח) דאז קינד וואוקס העראן • איינעם
 טאגס גינג עס צו זיינעם פאטער הינויס ,
 דער ביייה דען שניטטערן וואר ,
 (יט) אונד שריא צום פאטער: מיין
 קאפף ! מיין קאפף ! ריזער זאגטע צו
 איינעם קנעכטע , טראגע עס צו זיינער
 מוטטער • (כ) דער קנעכט: אהם דען
 קנאבען , אונד בראכטע איהן צו דער
 מוטטער , דא זאס ער אויף איהרעם
 שאפס ביס געגען מיטטאג , אונד
 שטארב • (כא) נון גינג זיא הינויף ,
 לענטע איהן אויף דאז בעטט דעם
 געטטליכען מאנעם , גינג הינויס , שלאס
 איהן איין , (כב) לים איהרען מאן
 רופען , אונד זאגטע: שיקקע מיר דאך
 איינען פאן דען קנעכטען אונד איינע
 עזעלין , איך ווילל גור צודעם געטטליכען
 ווערדע באלד

באור

חיה • בעדן דאסן קיימן • (הכסדי) • אל
 תכזב בשפחהך • לא יתכדיב פתגמך
 באמתך • (הכ"ל) • (יט) ראשי ראשי •
 היה לו כאב הראש , ודרך הכואבים או הכוהים
 לכפול דניהם , וכן (ירמיהו ד') מעי מעי
 אוסילה • (כד"ק) • (כא) ותשכיבהו על
 מטת איש האלהים • חסבה , שזכות
 הכניא יהיה הולד יותר נשמר שם • (ללכ"ג) •
 (כג) לא

הכני חולה בראשי: ויאמר • חביו אל
 ארד

תתקוללת

ווידער צוריק קאממען . (כג) ער פראגטע : ווארום רייזעסט דוא הייטע צו איהם הין ? עם איזט דאך וועדער ניימאָנד , נאָך פֿעסטטאָג . זיין אַנטוואַרטעטע : עם איזט אַללעס גוט . (כד) דהירויף לים זיא דיא עוועלין זאטטעלן , אונד זאגטע צו איהרעם דיהנער : פֿיהרע זיא , אונד געה איממער צו , האלטע מיינעטוועגען ניכט אן , ביים איך דיר'ס הייסע . (כה) אונד זא רייזטע זיא צו דעם געטטליכען מאן , נאך דעם בערגע כרמל . אלס דיוער זיא פֿאן פֿערנע זאה , זאגטע ער צו זיינעם דיהנער גיחוי : זייה ! דאָרט איזט יא דיא שונמיר ! (כו) לויף אידור דאך ענטגעגען , אונד פֿראַגע זייה : בעפֿינדעסט דוא דיק נאָך וואָהל ? איזט דיין מאן , דיין קינד נאָך וואָהל ? זיא אַנטוואַרטעטע : אַללעס וואָהל . (כז) אַלס זיא נון אויף דעם בערגע בייא דעם

באור

(כג) לא חדש ולא שבת . ידמה שנימים האלו היו באים לפני הגדולי לשמוע דבריה , והם יורו אותם את הדרך ילכו בה , ואת המעשה אשר יעשון . (רלב"ג) . ויאמר שלום . מתשובת האשה נראה כוונת שאלת אישה , ששאל : למה את הולכת א הכניא ? הלא יום המעשה היום הזה , לא חדש ולא יום טוב ; הכי קרה מקרה רע בביתנו ? כי היה דואג על בנו , אשר כשא העבד , סולח אל אמו . ועל זאת השיבה , שלום בכל ביתנו , וכי לא רכתה לגלות לו עד שמעיה דבר איש האהים . (כד) נהג ולך וכו' . יש מפרשים , כי הוא היתה רוכבת , ואמר' לכער שיכה האתון במתג ויכה אות' למהר ללכת , ופירוש א תעצור לי לרכוב , אל תעצור האתון ללכת בנקט בעבור רכיבתי , אלא אם אומר לך נהג לך בנחת . ויש מפרשים , כי היא היתה הולכת ברגל במר כפשה , ואמרה לכער שיכה האתון וילך לו אחרי האתון ולא יעצור האתון כדי שתרכב היא אם לא תאמר לו . ועל הדרך הזה תרגם יונתן , אלא שתרגם א תעצור על האשה , שתרגם לא תדחוק עלי למירכב אהן כד אימר לך . (רד"ק) . (כו) ויאמר שלום . לא רכתה להאריך בדברים עם גחוי כי מהר' לבא אל אישע . (כז) ויגש גיחוי להדפה , הנה היא החזיקה ברגלי הכניא להשתחוות לו ולהתחנן לפניו על בנה , והנה נגש גחוי לדחותה ולהסירה שלא תכנע לפני

רשי

אחד מן הנערים שאהו א אמו : (כד) נהג ולך . מהר : אל תעצר לי . אל תעכב על ידי את הרכיבה : (כו) ותאמר שלום . הרי זה מקרא קנר שהרי היה לו לכתוב וישאל לה ותאמר שלום : (כה) הלא

הכניא

מרכים ב ד

הרגום אשכנזי יד

הַאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וּתְחַזֵּק בְּרִגְלָיו
וַיִּגֵּשׁ גִּיחֲזִי לְהַדְפָּה וַיֹּאמֶר אִישׁ
הַאֱלֹהִים הֲרִפְרוּלָהּ כִּי־נִפְשָׁה
מִרְהַדְלָהּ וַיהוָה הֶעֱלִים מִמֶּנִּי
וְלֹא הִגִּיד לִי: (כח) וַתֹּאמֶר
הַשְּׂאֵלְהוּ בֶן מֵאֵת אֲדֹנָי הֲלוֹא
אָמַרְתִּי לֹא תִשְׁלַח אֹתִי:
(כט) וַיֹּאמֶר לְגִיחֲזִי חֲגַר מְתַנֵּיךְ
וְקַח מִשְׁעֵנְהִי בְיָדְךָ וְלֶךְ כִּי
תִמְצָא־אִישׁ לֹא תִבְרַכְנוּ וְכִי־
יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תִעֲבֹבוּ וַיִּשְׁמַת
מִשְׁעֵנְהִי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר:
(ל) וַתֹּאמֶר אִם הַנָּעַר חַי־יְהוָה
וְחַי־נִפְשָׁה אִם־אֶעֱיִבְךָ וַיִּקָּם
וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: (לא) וַיִּגְחֲזִי עִבֵר
לִפְנֵיהֶם

דעם געטטליכען מאן אנגעלאנגט וואר ,
אומפאסטע זיא זיינע פיסע . גיחזי
טראט הינצו , אונד וואללטע זיא אב
האלטען , אבער דער געטטליכע מאן
זאגטע : לאסס' זיא ! דען איהרע זעעלע
איזט זעהר בעטריכט , אבער דער עוויגע
האט מיר דיא אורזאכע פֿערהאלען ,
אונד ניכט אנגעצייגט . (כח) זיא
שפראך נון : האבע איך דען מיינען העררן
אום איין קינד געבעטען ? זאגט' איך
ניכט פֿיל מעהר , מאכע מיר קיינע
טריגליכע האפֿפֿנונג ? (כט) דיא
זאגטע ער צו גיחזי : בינדע דיינען גורט
אום , נים מיינען שטאב אונד געה ,
בעגענגעט דיר יעמאנד , גרים' איהן
ניכט , גריסט דייך יעמאנד , דאנק' איהם
ניכט , אונד לעגע מיינען שטאב אויף
דאז אנגעזויכט דעם קינדעס . (ל) אבער
דיא מוטטער דעם קינדעס זאגטע : זא
וואהר גאטט לעכט , אונד דוא לעכסט ,
איך פֿערלאססע דייך ניכט ! אונד
אלישע שטאנד אויף , אונד פֿאלגטע

איהר נאך . (לא) גחזי רייזטע איהנען
רש"י

באור

הנביא כל זה ההכנע . או אולי יעשה זה לכבוד
אישע , כי יודע שאין רטובו שתתקרב אליו אשה
כל כך . (רלב"ג) . (כח) השאלתי בן
מאת אדני . הכה פתחה האשה לדבר
דברים קשים אל אישע , וזה דרך קשירות ,
אשר לבנם מלא מנרת נפשם . לאחשלה
אחי . כמו שאמרה א תכונ בשפתך , ותשלה
כמותשנה , תרגום שגנה שלו , כלומר שלא
תטעה אותי , ומה לי לבן אס לא יסיה . ויתרגם
יונתן : הלא אמרית לך , אס מתייב לי בר
קיס אס לא , לא תנסס יתי . (רד"ק) .
במהרה צוריות (הכ"ל) . כי תמצא איש
(מדברי הכ"ל) . (לא) ואין קול ואין קשב .
כשידברו אליו . (רלב"ג) . לא הקיץ הנער ,
עפר (ישעיהו כ"ו י"ט) . והסברא אשר אמרנו

(כח) הלא אמרתי לך . אל תכזב
בשפתך : לא תשלה . לא תשגה אותי
על דבר טעות : (כט) לא תברכנו .
לא תשאל לשלום וכל זה שלא ירצה דברי'
וישאלוהו להיכן אתה הולך והוא אומר
להסיות את המות ואין זה כבוד הנם
להתהלל בו מי שזא על ידו והוא לא
עשה כן אלא לכל השואו הוא אומר רבי
שלחני

(כט) חגר מחניך . אמר לו זה , לפי שילך
וכו' זה אמר לו , כדי שלא יתעכב בדרך .
רובה לאמר , שלא היה מדבר , ולא שומע
מזכרו הקיכה למת , כמו הקיכו ורכנו שוכני

אינדעססען פֿאַראַויס , אונד לענטע דען
שטאַב אויף דאַז אַנגעזיכט דעם קינדעם ;
עס ערפֿאַלגטע אַבער וועדער לויט ,
נאָך אירגענד איין צייכען פֿאַן געפֿיהל .
ער קעהרטע דאַהער צוריק , זיינעם
הערן ענטאָגען , אונד בעריכטעטע
איהם , דער קנאַכע זיין ניכט ערוואַכט .
(לב) אַלס אלישע דרויף אינס ציממער
טראַט , אינה דען קנאַכען נאָך טאַדט אויף
זיינעם בעטטע ליגענד פֿאַנד , (לג) דאַ
שלאַס ער דיא טהירע הינטער זיך אונד
דעם קנאַכען צו , פֿלעהטע צום עוויגען ,
(לד) בעשטיג דאַז בעטט , לענטע זיך
איבער דען קנאַכען , טהאַט מונד אויף
מונד , אויגען אויף אויגען , הענדע אויף
הענדע , אונד לאַג זאָ גאַנץ אויס .
געשטרעקט אויף איהם , וואָדורך דעם
קנאַכען קערפער וואַרם וואַרד .
(לה) דאַן שטאַנד ער אויף , גינג אים
ציממער אויף אונד אַב , לענטע זיך
וידער הין , אונד שטרעקטע זיך אַבער .
מאַלס איבער דען קנאַכען אויס . דער

קנאַכע ניסטע נון זיבען מאַל , אונד שלוג

לפֿניהם וישם את־המשענת
על־פני הנער ואין קול ואין
קשב וישב לקראתו ויגדרלו
לאמר לא־הקיץ הנער .
(לב) ויבא אלישע הביתה והנה
הנער מת משכב על־מטתו ;
(לג) ויבא ויסגר הדלת בער
שניהם ויתפלל אליהוה ;
(לד) ויעל וישכב על־הילד
וישם פיו על־פיו ועיניו על־עיניו
וכפיו על־כפיו ויגהר עליו וידם
בשר הילד ; (לה) וישב וילך
בבית אחת הנה ואחת הנה
ויעל ויגהר עליו ויזרר הנער
עד־שבע פעמים ויפקח הנער

את

ענדליך

רש"י

באור

שלחני להחיות את המת : (לד) ויגסר
עליו • ת"י ושלחית עלוהי היא לשון
עיפו' • ויש דוגמתו צבריייתא דהאזינו
וצספרי ומנחם פתר ויגסר פתרון
המלה כפי ענינה נשחט' עליו : (לה)
ויזרר • נתעטש : (לח) שפות הסיר .
הוסיפה

צילד שהסיה אליהו , היא הסברא עזמה בזה
הנער שהסיה אלישע • ומאכנו לו סמך בדברי
דנותינו , זכרונו לברכה שאלו בן השוכמית
מהו שיטמא ? והיתה התשובה : מת מטמא ,
ואינו מטמא חי • (רד"ק) • (לב) והנה הנער
בוח , עיין בדברי רד"ק ז"ל על פסוק אשר לא
ביתרה בו נשמה (מלכים א' י"ז י"ז) •
(לג) ויסגר הדלת בער שניהם • רנה
לאמר , שלא היו בבית כי אם שניהם , כילא

רנה שיהיה שום אדם , כדי שלא יראה אדם מהשיעשה • (מדברי רלב"ג) • (לד) וישם
פיו על פיו • אפשר להנשים על הנער לחממו בחום הטבעי הכולא מפיו ומעיניו , כי רוב הנשים
נעשים עם מעט תמצולה מדרך העולם • (מדברי רד"ק) • ויגהר עליו • התנפל והשתטח
עליו , כמו ויגהר ארצה (מלכים א' י"ח) , אבל זה תרגם יונתן ואלהי עלוהי • (מדברי הכ"ז) •
(לה) ויעל ויגהר עליו , כן עשה גם אליהו בהחיותו את בן האלמנה הנרפית : ויתמדד
על

את עיניו : (לו) ויקרא אל גיחזי
 ויאמר קרא אל השגמית הזאת
 ויקרא והתבא אליו ויאמר שאי
 בנך : (לו) והתבא והפל על
 רגליו והשתהו ארצה ותשא
 את דבנה ותצא : (לח) ואלישע
 שב הגלגלה והרעב בארץ ובני
 הנביאים ישבים לפניו ויאמר
 לנערו שפת הסור הגדולה
 ובשל נזיד לבני הנביאים :
 (לט) ויצא אחר אל השדה ללקט
 ארת ומצא גפן שדה וילקט
 ממנו פקעת שדה מלא בגדו

רשי

הושיה על הכירה : נזיד - תזשיל : לבני
 הנביאים - לתלמידי נבייא : (לט) ללקט
 חורות : גרגיר שקורין אורוג"א בלע"ז
 Eruca. (בלאט"ן , ווייסר זענף)
 וכן שביעת פ"ט נ"ח, עירובן כ"ח ע"א
 (וולדה זענף) שמוחה את העינים ויש
 פותרין אורות ירקות כמו כהם זה עלי
 אור דומלא גפן שדה גופנה בחקלא :
 וילקט מומו פקעות שדה - למחמו מומו
 פקעות שדה הוא בולויין בלע"ז
 Bouillon. (וואל קהויט , הערץ
 קרויט) סס המות וזשס ר' מנחם

שמעתי

הנכראים קאלאקינטען (קאלאקינטען) , והסגס כן כמו סס המות , (לכ"ג) ויפלא ,
 כמו וזקע , (שיר' ד') , כמו (תהלות קמ"א) כולא וזקע בארץ
 (רד"ק) כי לא ידעו , (ש"ס יחזק)

ענדליך דיא אויגען אויף . (לו) דיא ריף
 זאלישע דעם גיחזי , אונד זאנטע :
 רופע מיר דיא שונמית ! דווער ריף זיא ,
 זיא קאם , אונד ער זאנטע : זינס דיינען
 זארוז היין ! (לו) הירויף פיל דיא פבווא
 איהם צו פיסען , ווארף זיך אויף דיא
 ערדע היין , נאהם איהרען זארוז , אונד
 גינג היננים . (לח) אלם אלישע זודעה
 אין גלגלאנקאם , זואר הונגערסנאטה
 אום לאנדע . דיא פראפעטענשילער
 זאסען אום איהן הער , אונד ער בעפאהל
 זיינעם היהנער : זעצע דען גהאסען
 טאפף אנס פייער , אונד קאכע איין
 גערויכט פיר דיא פראפעטענשילער .
 (לט) נון גינג איינער פאן דען שילערן
 אויפס פער , עסבארע פפלאנצען צו
 זאממען , פאנד איינע קאלאקינטענע
 שטודע , זאממעלטע דאפאך דיא
 קאלאקינטען , זא פיל ער אין זיינעם
 קלודע טראגען קאנטע , גינג נאך
 טראגען דיא פקעת שדה מלא בגדו

באור

על הילד שלש פעמים (מלכים א' י"ז כ"א) .
 ויגדר הנער . נתעש . ותרגום עטישותין
 (איוב מ"א) זריחוי . (רד"ק) . (לח) שב
 הגלגלה . כי היה סס בתחלה עם איהורכו ,
 ראה למעלה מזה (צ"א) . שפת הסיר .
 ערוך , כלומר אים איתה על הספתים .
 (רד"ק) . (לט) ללקט אורוג"א . ללקט
 ירקות לאכול , וכן תרגום וינתן ללקט
 זרוקין , וכן כי טל אורות טלך (ישעיה כ"ו)
 טל רדחוי לירקות (מדברי הכל) . גפן שדה ,
 ירבה לאמר , שהקנה שהוא שדלין צו חלה
 הפקעות הוא כעין גפן , ונקרא גפן שדה
 (מהכל"ל) . פקעת שדה , פירשו קפת
 המכרשים , שהם קשואין מרים קיקומראס
 (גורקען) בלע"ז , והם בתכלית הרוע .
 והסככה לאוכל מהם . וקפתם פירשו שהם
 והסגס כן כמו סס המות , (לכ"ג) ויפלא ,
 כמו (תהלות קמ"א) כולא וזקע בארץ
 (רד"ק) כי לא ידעו , (ש"ס יחזק)

שיבה

וַיָּבֹא וַיַּפְלֹחַ אֶסְרֵי הַנְּזִיד כִּי לֹא יָדָעוּ: (מ) וַיִּצְקוּ לְאֲנָשִׁים לְאֹכֹל וַיְהִי כָּאֲכָלָם מִהַנְּזִיד וְהַמָּה צָעְקוּ וַיֹּאמְרוּ מָוֶה בְּפִי אִישׁ הָאֱלֹהִים וְלֹא יָכְלוּ לְאֹכַל: (מא) וַיֹּאמֶר וְקָחוּ קֶמֶחַ וַיִּשְׁלַךְ אֶל-הַסִּיר וַיֹּאמֶר צַק לָעַם וַיֹּאכְלוּ וְלֹא הָיָה דְבַר רָע בְּפִי: (מב) וַאִישׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלֹשָׁה וַיָּבִיא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בְּכֹרִים עֲשָׂרִים לֶחֶם שְׁעָרִים וְכַרְמֶל בְּצַקְלָנוּ וַיֹּאמֶר הֲזֵן לָעַם וַיֹּאכְלוּ: (מג) וַיֹּאמֶר מִשְׁרְתּוֹ מָה אַתָּן זֶה לְפָנַי מָאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר הֲזֵן לָעַם וַיֹּאכְלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֹכֹל וְהוֹתֵר: (מד) וַיְהִי לְפָנֶיהֶם וַיֹּאכְלוּ

הויוע, צערשניטט זיא אין רען טאָפּף צום געמיהזע, רען דיווע פּפּלאַנצע וואַר איהנען אונבעקאָננט. (מ) טאָן זעצטע רען לייטען דאָן געמיהזע פּאָר. אַבער אַלס זיא אַנפּינגען, דאַפּאָן צועססען, שרייען זיא: מאָן גאַטטעם! עס איזט גיפּט אים טאָפּפּע! אונד קאַנטען ניכט ווייטער עססען. (מא) דאָ זאַגטע ער: ברינגט מעהל הער. דיוועס וואַרף ער זיין רען טאָפּף, אונד זאַגטע צום דיהנער, טראַנגוֹן דאָן געריכט אויף, דאַם זיא עססען! אונד עס וואַר ניכטס איבלעס מעהר אים טאָפּפּע. (מב) אויס בעל שלישה קאַם איינסט איין מאָן, אונד בראַכטער עס געטטלונגען מאָן פּאָן רען ערסטלינגען, צוואַנציג געדסטענבראָדע אונד איינען זאַק פּאַלל גרינער קערנער. אַרלישע זאַגטע צו זיינעם דיהנער זעצע עס רען לייטען פּאָר, אונד לאָס זיא עססען. (מג) דיווער זאַגטע: וויא קאַן איך דיוועס הונדערט לייטען פּאַרזעצען? ער אַבער ערווידערט טע, גיב עס איהנען נור צו עססען היין, דען דער עוויגע שפּריכט: זיא ווערדען עססען אונד איבריג לאַססען. (מד) גוֹן זעצטע ער עס איהנען פּאָר, זיא אַסען

באור

זיהים בלתי כחות למוון. (מדברי דלג"ג) (מ) איצקו, סיוד מועמדת בגמול (מתג) לחסרון סיוד פאז הפעל מהמכתב ועכונו זוקו התבטיל בקערות לאסא לאכול (רד"ק) מוח בסיר, לפני שהיו מקיים. (והכלל) (מא) וישלך אל הסיר, זהלח סכר יצקו התבטיל בקערות? את נראה שנהג להתחיל בתבטיל בסיר, ואחר כך הסלך הקמת בסיר, שלא צטרף לתת הקמת בכח קערה וקערה (הכלל) (מב) מבעל שלושה, שסמקום הנזכר בספר שמואל (א' ט') ויענר בארץ על שני ויגתן תרגם זהוהו חכע דרומא (הכלל). לחם בכורים, הוא מקמיר השעורים, כי קסוקנרופ דאזנה. (דלג"ג) בצקלנו, רוצה לאמר ככלי שקיה לו לשאת צו אלו הדברים. (מדברי הכלל) ה' (א) כי

וי
ד
א
יר
ז
ה
ת
ד
כי
א
ה
ז
ל
מ
ח
ד
ע
כ
(כ)
כל
ה
מ
ק
ג
כ
ש
ה
ו
ע
מ
א
ה
פ

מלכים ב ד ה

חרגום אשכנזי מז

וַיֹּאכְלוּ וַיִּוָּחְרוּ כְּדַבֵּר יְהוָה :

אונר ליסען איבער , וויי דער עוויגע
פֿערהייסען האַטטע .

ה (א) וַנַּעֲמַן שַׂר־צָבָא מֶלֶךְ־
אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לְפָנָיו
אֲדָנָיו וּנְשָׂא פָנִים כִּי־בו נָתַן
יְהוָה הַשְׁוֵעָה לְאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה

ה (א) נעמן , פֿעל דרדערר דעם
קעניגס פֿאַן ארם , וואָר בייא
זיינעם העררן זעהר אַנגעזעהען אונר אין
גראַסער גנאָדע , דען דורך איהן פֿערליה
דער עוויגע איינסט ארם איינען זיג ;
דיוער

רש"י גבור

באור

זן : (מג) ומה אתן זה . כל לחם ולחם :
ה (א) ונעמן שר צבא . ניסים
שנעשו על ידי איסע מוסדר והולך :
תשועה לארם . הוא נמשך בקשת לתומו

ה (א) כי בו נתן ה' תשועה לארם ,
אריעל ידיה עבד ה' נכסח לארם .
(הכשדי) "היה גבור חיל , והיה מוכרע ."

(ב) וארם

מכלל יופי

ד (ב) כל צבית , פי' מאומה : אשך , הלנין והאלף כוספת : (ה) בערה , עליה :
(ד) ושלמו , ענין גמול ופרעון : (ט) חנה כא , אינו אומר כי עתה ידעה ולא קודם
כי ידוע הי' אלפסע לאיש אלהי' וקדוש רק מלת נא ר"ל עתה כריך לעשות לו דבר כיין שהוא רגיל
אכלנו ידעתי כי איש כו' וצריך שנעשה לו כבוד : (י) עלית קיר , נקראת כן לפי שהיא על
הבית ואדם עולה לה וסומך עלי' אל הקיר כלו' שיהי' בנוי בכתלים שהוא בנין אננים לא
במחיצות קנים והנזים : (יב) גחוי נערו : מי שהוא קטן בשנים יקרא נער ולפי שדרך הקטן
לשרת את הגדול נקרא המשרת נער ואע"פ שהוא גדול בשנים : (יג) החרדה , ענין התמועה
מנלי הסחד כלו' התנועת נעבורנו והסעת כליו ממקום למקום ופניות לנו מקום : (טז) בעת
חי' , כמועד הזה בעת הזאת שיהי' ראוי' לילד לשבעה חדשי' או לתשעה והיולדת תקרא חי'
בדבריו"ל : אל אדני אל תכונ , הכפל לחזק הדבר לבקש ממנו שלא יכונ אלא שיהי' הדב'
עב' פושיה' כן של קיימא : (יט) ראשו ראשי , כן דרך הגוהים והכואבני' לכפול דבריהם :
(כג) לא מדש , יוס ראשון לבדו מהמדש נקרא מדש , [ובשרה מדש פי' הריק'ם שלשים יום
כלו' לא עבד עדיין "מדש ולא חסי' שנוע שראית אותן] : (כד) תעצה , אל תעכב לו
הצמחה לרסוב : (כה) השונמית , סמוכות היחס מן אונס : (כו) ותאמר שלום , ה"ל
מקרא קצר שהי' לו לבתוב וישאל לה ותאמר שלום : (כו) להרפה , בעבור כבודה שלא תשק
רגלו הכביא או לכבוד הכביא שלא תחזק ברגליו : (כח) לא תשלה , שאמרה אל תכונ ותשל'
כמו שגגה [וי' מתשלה מענין ובשליטה ופי' לא תתן זרע בשלייתי : (כט) לא תכרכנו , ענין
שאלת שלום : (לא) ואון קטב , חזר כי הוא מלרע ב' כ' ב' יונה ותנחנו מלכוכה מלעיל בכל
הספרים המדוייקים אלא גם ירושלמי אשר סמך עליו ר' יונה הוא מלרע ובות לדעת רד"ק ופי'
ואון קטב לשמוע : (לה) ויזורר , אי אשטר"כידו , תרגום עטי' אותו מהלחור והיוהי : שפת
עריך : (לט) פקעת שדה , פי' בעל הערוך שהם כעין אבטיחים קטנים והם מרים ועשו'
מזרע שלהם שמן הוא שאמרו ר"ל בשמן פקועות . ויפלה , ענין בקיע : (מ) ויצקו , הוי"ד
מעמדת בנינו' לחסרון ו"ד פ"א הסועל : (מא) וקדו , כו"ו אינה לתוספ' ענין כ' ויושא
אברהם או אחר מלה נסתרת לבו וקמו : צק , כיוון בחסרון ו"ד נפתח ופי' נק
ההנשיל : (כב) וכרכול , שם השבולת כשהיא רכה : נקליכנו , נקליפתו : (מג) ומה איש ,
פעמים השם הנופל על האחד יפול על רבים והוא שם כלל והוא בעצמו שם פרט איש אקד :

דיזער טאפערע קריגער ווארד אויס
 זעציג . (ב) נון האטטען דיא וירער
 איינסט , אויף איינעם שטרייפצוגע
 איין יונגעס מעדכען אויס דעם לאנדע
 ישראל'ס וועג געפיהרט , ווערלכעס
 נאכהער נעמן'ס געמאהלין בעדיהנטע .
 (ג) דא שפראך זיין גון צו איהרער
 געביהטערין : מעכטע זיך דאך מיינ
 הערר אן דען פראפעטען צו שמרון
 ווענדען , דער ווירדע אירן געוויס
 פאן זיינעם אויסזאץ היילען .

(ד) הירויף גינג נעמן צו זיינעם העררן ,
 אונד זאגטע איהם : זא אונד זא שפראך
 דאז מעדכען אויס דעם לאנדע
 ישראל'ס . (ה) אונד דער קעניג פאן
 ארם אנטווארטעטע : זא ריווע היין ,
 איך וויל דיר איין שרייבען און דען קעניג
 פאן ישראל מיטגעבען . ער ריווע נון
 אב , אונד נאהם צעהן טאלענטע וילבער ,
 זעקס טויענד גאלדשטוקקע אונד צעהען
 פאאר קליידער מיט . (ו) עה איבער-

גבור חיל מצרע : (ב) וארם
 יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל
 בערה קטנה ותהי לפני אשת
 נעמן : (ג) ותאמר לאגברתה
 אחלי אדני לפני הנביא אשר
 בשמרון אזיאסף אתו מצרעהו :
 (ד) ויבא ויגד לאדניו לאמר
 כזאת וכזאת דברה הנערה
 אשר מארץ ישראל : (ה) ויאמר
 מלך ארם לך בא ואשלחה
 ספר לאמלך ישראל וילך ויקח
 בידו עשר כפרים וישת
 אלפים זהב ועשר חליפות
 בגדים : (ו) ויבא הספר לאמלך
 ישראל

גאב דאז שרייבען דעם קעניג פאן ישראל , דעססען

באור

רשי

(ב) וארם יצאו , רצה לאמר , שמכני ארם
 יצאו גדודים . (רלב"ג) . בערה קטנה . יין
 השני ששנו היתה זאת הכערה . ואמר קטנה ,
 כי יש בערה גדולה (מדברי רד"ק) . ותהי
 לפני אשת נעמן . והיה משמש קדם אשת
 נעמן . (הארמי) . (ג) אחלי אדני וגי' יתסנו'
 אדני ובקשותיו יהיו לפני הנביא אשר בשמרון ,
 אז ירפאהו מנגע נדעתו . ואחלי שס , בפלס
 אשרי . (מדברי רד"ק) . יאסף אוחז
 מצרעהו . כתרנומו , סי' יתיה מכגירותיה .
 ונקראת רפואת הנרעת אסיפה , מפני
 שהמלוכה ישב בדר , ובהרפאו יאסף בין בני
 אדם . (הכ"ל) . (ו) ויבא הספר אל מלך
 ישראל

והרג את אחאז : (ב) יצאו גדודים
 כשהולכין מאס או מחתים מעממן לשלל
 באשר יונאחו הוא קרוי גדוד : בערה
 קטנה . ריבה קטנה נועיר נערון : ותי
 לפני . והיה משמש קדם אשת נעמן :
 (ג) אחלי אדני לפני הנביא . לשון ויחל
 משה בקשות כל המתפללים עליו יהיו
 שיב'הנס לפני הנביא אחלי שוהייד'מנט
 Souhaitement . (וואונט ,
 פערלחנגן) כלומר זו היא בקשה שהיא
 צריך לה : (ד) ויבא נעמן ויגד לאדניו .
 לנולך ארם : (ה) ויקח בידו . מנחה

לנביא : וששת אלפים זהב זהובים : (ו) הספר חמר לו ועתה כבוא

לנביא : וששת אלפים זהב זהובים : (ו) הספר חמר לו ועתה כבוא

ישראל לאמר ועתה כבוא הספר
 הנה אליך הנה שלחתי אליך את
 נעמן עבדי ואספתו מצרעתו :
 (ז) ויהי כקרא מלך ישראל את
 הספר ויקרע בגדיו ויאמר
 האלהים אני להמית ולהחיות
 כיונה שלח אלי לאסף איש
 מצרעתו כי אף דעו נא וראו
 כי מתאנדה הוא לי : (ח) ויהי
 כשמע אישע איש האלהים כי
 קרע מלך ישראל את בגדיו
 וישלח את המלך לאמר למה
 קרעת בגדיך יבא נא אלי וידע
 כי יש נביא בישראל : (ט) ויבא
 נעמן בכוסו וברכבו ויעמד
 פתח הבית לאישע : (י) וישלח
 אליו אלישע מלאך לאמר הלך
 ורחצת שבע פעמים בירדן

דעסטען אינהאלט וואר : מיט געגענע
 ווערטניגעס בריפע זענדע איך דיר מיינען
 דיהנער נעמן , היילע איהן פאן זיינעם
 אויסזאץ . (ז) אלס אבער דער קעניג
 פאן ישראל דען ברוך געלעזן האטטע ,
 צעררים ער זיינע קליידער , אונד
 שפראך : בין איך דען איין גאטט , דער
 טעדטען אונד ווידער לעכענר מאכען
 קאן , דאס דיוער מיר איינען אויסזעציגען
 שיקט , אום איהן צו היילען ? אבער
 געכט אכט , ער זוכט נור הענדעל מיט
 מיר אן צו פאנגען ! (ח) אלס נון אלישע ,
 דער מאן גאטטעס , ערפוהר , דאס
 דער קעניג זיינע קליידער צערריססען
 האטטע , שיקטע ער צו איהם , אונד
 לים איהם זאגען : ווארום צערריססעסט
 דוא דיינע קליידער ? ער זאלל צו מיר
 קאממן , אונד ערפאָהרען , דאס איין
 פראפעט אין ישראל איזט . (ט) נעמן
 קאם נון מיט זיינען פפערדען אונד
 וואגען , אונד ריילט פאר אלישע'ס
 הויטהיר . (י) אונד אלישע שיקטע
 יעמאנדען צו איהם הינאויס , אונד לים
 איהם זאגען : געה הין , באדע דיר
 זיבען מאל אים ירדן , זא ווירסט דוא

הספר

באור השי' ויישב

ישראל לאמר , הביא הספר אל מלך ישראל ,
 ודברי הספר היו : ועתה כבוא הספר הזה
 אליך . והיו בתחלת הספר דברים אחרים ,
 לא שדברים הכריזים ספר הכתוב . (הכ"ל) .
 (ז) האלהים אני וגו' , ולא נתן דבר הנביא
 אל לבו , אף על פי שהיה יודע כי הקדוש ברוך
 הוא עושה נסים על ידו , כי בוש לבא לפניו
 ולאמר לו להתחנן לאל בעבורו , לפי שהוא לא
 מתאננה הוא לי , מתעלל עלי עלילות
 (הכ"ל) . מתאננה הוא לי , מתעלל עלי עלילות
 כי בשלום היה אז עמו . (הכ"ל) . (ט) (ט)
 לא היה יכול לבא אל בית אישע , כי המצורעים

הספר הזה וגו' . חסיפס צנוצורע הוא
 ל' רפואתו כי צסתרפאותו הוא גאספ
 אל תוך בני אדם ובחוליו הכל בדילון
 היומינו : (ז) האלהים אני . ה"א נקוד
 פתח ללמוד שהוא בלשון תמוהה :
 ונתחנה
 היה שומע אליו להניח עבודת העגלים . (הכ"ל) .
 ומבקש ממני דבר שלא אוכל לעשותו כדי שילחם עמו ,
 ויעמד פתח הבית , לפי שהיה נעמן מצורע ,
 היו פרושים בימים ההם

3 1 א ג מ

הספר הזה כולו אכזר מר

דיין פֿאַריגעס פֿלייש ווידער ערהאַלטען ,
 אונד ריין ווערדען . (יא) דאָ צירנטע
 נעמן , פֿוהר הינוועג , אונד שפראַך :
 איך דאַכטע , ער ווירדע צו מיר הערויס
 קאַממען , זיך הינשטעללען , דען נאַמען
 דעם עוויגען , זיינעם גאַטטעס , אַנרופֿען ,
 זיינע האַנד אויף ריאַ שאַדראַפֿטען
 שטעללען לעגען , אונד זאָ דען אויסזאָגן
 היילען . (יב) וויאָ ? זינד ניכט רמשק'ס
 פֿלייסע , אמנה אונד פרפר , ווייט
 בעססער , אַלס אַללע געוועססער
 ישראל'ס ? קעננט' איך מיך ניכט אין
 דיזען באַדען , אום ריין צו ווערדען ?
 אונד זאָ גינג ער פֿאַללער צאָרן הינוועג .
 (יג) אַבער זיינע בעדיהנטען טראַטען
 צו איהם הין , אונד שפראַכען : אָ הערר!
 דזעטטע דיר דער פראַפֿעט עטוואַז
 שווערעס פֿעראַרדנעט , ווירדעסט דוא
 עס ניכט בעפֿאַלגט האַבען ? אום זאָ פֿיל
 מעהר , דאָ ער דיר נור זאַנטע : באַדע
 דיך , אונד דוא ביסט ריין ! (יד) ער גינג
 נון צום ירדן הינאַב , אונד טויכטע זיך
 זיבען מאל דאַרין אונטער , וויאָ דער
 מאַן גאַטטעס בעפֿאַהלען האַטטע ;

הירוף בעקאם ער איין פֿלייש , וויאדאז פֿלייש איינעם יונגען קנאַבען , אונד וואָרד
 גאַנץ ריין . (טו) נון קעהרטע ער מיט זיינעם גאַנצען

באור

מן כל חברה אנושית, כנידע . (יא) והניף
 ידו אל המקום ואסף המצורע, ויריס ידיה
 על אתר בית מחתא ותתסי סגירותא .
 (הכשדי) . (יג) אבי, כמו אדוני, וכן
 תרגם יוכתן מרי, וכן (שמואל א' כ"ד) אבי
 ראה גם ראה . (רד"ק) . דבר גדול וגו' .
 רובה לאמר, אילו דבר אליך הנביא לעשות
 דבר גדול, הלא תעשה כדי שתרכא, אף כי
 אמר אליך שתרכא בדבר קל כזה, והוא
 הרחיבה בירדן שבע פעמים, שישלך לעשות
 דבריו . (רלב"ג) . (יד) וישב בשרו .
 (להיות) כבשר נער קטן . (טו) ויעמד

וַיֵּשֶׁב בְּשָׂרָה לִרְה וַיִּטְהַר :
 (יא) וַיִּקְצַף גַּעֲזָן וַיִּלְךְ וַיֹּאמֶר
 הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי יֵצֵא יְצוּא וְעָמַד
 וְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו וְהִנֵּיף
 יָדוֹ אֶל-הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמְּצוֹרֵעַ :
 (יב) הֲלֹא טוֹב אֲבָנָה וּפְרַפֵּר
 גְּהֵרוֹת דְּמִשְׁק מִכֹּל מִימֵי יִשְׂרָאֵל
 הֲלֹא-אֶרְחֵץ בָּהֶם וַיִּטְהַרְתִּי וַיִּפֹּן
 וַיִּלְךְ בַּחֲמָה : (יג) וַיִּגְשׁוּ עֲבָדָיו
 וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי דָּבָר
 גָּדוֹל הִנְבִּיא דָּבָר אֵלֶיךָ הַלּוֹא
 תַעֲשֶׂה וְאָף כִּי-אָמַר אֵלֶיךָ רַחֵץ
 וַיִּטְהַר : (יד) וַיִּרְדַּ וַיִּטְבַּל בִּירְדֵן
 שִׁבְעַ פְּעָמִים כְּדַבֵּר אִישׁ הָאֱלֹהִים
 וַיֵּשֶׁב בְּשָׂרוֹ כְּבֶשֶׂר נֶעַר קָטָן
 וַיִּטְהַר : (טו) וַיֵּשֶׁב אֶל-אִישׁ
 הָאֱלֹהִים

האלהים

רשי

מתחנה . מבקש תואנה להתגרות בו :
 מתחנה . לשון עלילות : (יא) הנה
 אמרתי . סבור הייתי אלי יצא יצוא
 וידבר עמי ויראה את החולי וסניף ידו
 אל מקום הצרעת : (יג) אבי . כמו
 אדוני : הלא תעש' וכי לא תעשהו אפי'
 אמר לך דבר טורח . ואף כי קל וחומר
 שאמר לך דבר קל רחץ וטהר : (טו)
 ברכה
 לפניו

האלהים הוא וכל מחנהו ויבא
 ויעמד לפניו ויאמר הנה נא
 ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ
 כי אם בישראל ועתה קח נא
 ברכה מאת עבדך: (טז) ויאמר
 חיה הורה אשר עמדת לפני
 אסאקה ויפצרו בו לקחת
 וימאן: (יז) ויאמר געמן ולא
 יתן נא לעבדך משא צמר
 פרדים אדמה כי לוא יעשה
 עוד עבדך עלה ויבח לאלהים
 אחרים כי אם ליהוה:
 (יח) לדבר הזה יסלח יהוה
 לעבדך בכוא אדני בית רמון
 להשתחות שמה והוא נשען
 על ידי והשתחויתי בית רמון
 בהשתחויתי בית רמון יסלח

רש"י

ברכה • מנחת שלום של הקבלת פנים
 ששאל תלמוד או עבד שלום הרב
 שולדו בלע"ז Salut. (בעגריסונג /
 כמו ראשית ל"ג") • (טז) אם אקח •
 שדמי עבודה זרה ונעורצין בו •
 (יז) ולא • לשון בקשה לשון סלוחי •
 יותן נח • מאדמה זו מארץ ישראל שסי'
 קדושה משא שני פרדי' והשאנה לעירי
 ואעשה אותה מוזבח: (יח) בית רמון •
 שם עבודה זרה: והשתחויתי • על כרחי

כשזוקה

געפאר גע צו דעם געטטליכען מאנגע
 צוריק, שטעללטע זיך פאר איהן, אונד
 שפראך: איצט ערקעננע איך, דאס
 קיין גאטט אויף דער גאנצען ערדע איזט,
 אלס נור אונטער ישראל! נים דאך
 נון איין געשענק פאן דיינעם קנעכטע
 אן • (טז) אלישע אבער ערווידערטע:
 זא וואהר דער עוויגע לעבט, דעם איך
 דיהנע, איך נעהמע ניכטס! יענער
 דראנג אין איהן, אבער ער שלוג עם
 אויס • (יז) דא שפראך נעמן: דוא
 ניממסט אלוא ניכטס אן? לאס דאך
 זועניגסטענס דיינעם קנעכטע זא פיל
 ערדע געבען, אלס איין פאאר מויל •
 טהירע טראגען קעננען! דען ריין קנעכט
 ווירד פארטאן קיינעם אנדערן גאטט,
 אלס דעם עוויגען אלליין אפפער ברינג
 גען • (יח) נור דיזעם פערצייה דער
 עוויגע דיינעם קנעכטע, ווען נעמליך
 מיין הערר אין דען טעמפעל רמון'ס
 געהט, דאזעלכסט זיינען גאטטעס
 דיהנסט צו פערריכטען, אונד ווייל ער
 זיך איממער אויף מיך שטיצט, זא מוס
 אויך איך אין רמון'ס טעמפעל נידער •
 פאללען; מעכטע דאך דיזעם נידער •
 פאללן באור

לפניו • עתה היה ברפא מרעתו, ולפני בא
 בענמואל אלישע • אין אלהים, לית אלא
 קיס • (הכשדי) • ברכה, תקרובתא •
 (הנ"ל) • (טז) אשר עמדת לפניו,
 שבועה זו למד מרבו אליהו • (מדברי רד"ק) •
 (יז) ולא יתן נא • דונה לאמר, כניח זה
 אחר שאין רכוסך לקחת גמול על זה שעשית לי
 מן הטוב, אך אשאל עמך שתתן לי דרך אובל
 לעבוד צו השם יתברך, שעשה לי זאת הטובה •
 (מדברי רלב"ג) הכה דעתו ז"ל כראי' מטעמי
 המקרא, כי מלת ולא מוקדת בטעם זקף
 גדול, שהיא מסיק גדול • ועל פיו מתורגם

אשכנזית 32 ג ב

פאללען דער עוויגע מיר פערצייהען! (יט) אונד אלישע אנטווארטעטע: ציה
 דיין אין פרידען! אלס עד איינע שטרעקע
 לאנדעם גערייזט וואר, (כ) דא שפראך
 גיחוי, דער ריהנער דעם געטטליכען
 מאננעס אלישע, צו זיך זעלבסט: מיין
 הערר שלוג נעמן, דעם ארמי, אב,
 דאז, וואס ער מיט בראכטע, פאן איהם
 צו נעהמען; אכער, ביים עוויגען! איך
 לויפע איהם גאך, אונד נעהמע איהם
 עטוואן אב. (כא) ער ליף איהם אלאץ
 גאך. אלס נעמן איהן זא לויפען זא, א
 שמירצטע ער פאם וואגען איהם
 ענטגעגען, אונד פראגטע: איזט אללעס
 וואהל? (כב) אללעס וואהל, אנט-
 ווארטעטע גיחוי, מיין הערר שיקט מיך
 נור הער, אונד לעסט דיר זאגען, דאס
 זא עבען צווייא יונגע פראפעטענשילער
 אויס דעם געברגע אפרים בייא איהם
 אנגעקאממען זינד, דו- מעכטעסט
 איהנען דאהער געפעלליגסט איין טא-
 לענט זילבר אונד צווייא פאאר קליידער
 שענקען. (כג) נעמן ערווידערטע,
 מעכטעסט דוא דאך צווייא טאלענטע
 נעהמען

באור

אשכנזית • (יט) ויאמר לו לך לשלום,
 קצר הכתוב, אך המובן מזה, שנתן לו בקשתו,
 צמה שנקש לו לעבוד את השם יתברך.
 (רלב"ג) • כבדת ארץ • עיין בבאור
 התורה לרמב"מ זכרוננו לברכה, על פסוק
 צעוד כבדת ארץ וגו' (ראשית ל"ה ומ"ח).
 (כ) ויאמר גיחוי, ויאמר בלבו • (רד"ק).
 (כא) ויפל מעל המרכבה לקראתו •
 הנה כאשר ראה נעמן את גחזי רץ מאחריו,
 חרד חרדה גדולה, כי חשב שקרה מקרה רע
 בבית הנביא, ולכן מהר לרדת מעל מרכבתו,
 עיין רצון והסכמה לדבר, כמו הואל כא, ולין
 (שופטים י"ט) • והטעם, שאמר נעמן לגחזי:

נא יהיה לעבדך בדבר הזה:
 (יט) ויאמר לו לך לשלום וילך
 מאתו כבדת ארץ: (כ) ויאמר
 גיחוי נער אלישע איש האלהים
 הנה חשך אדני את נעמן
 הארמי היה מקחת מידו את
 אשר הביא חיהוה פראם
 רצתי אחריו ולקחתי מאתו
 מאומה: (כא) וירדה גיחוי
 אחרי נעמן ויראה נעמן רץ
 אחריו ויפל מעל המרכבה
 לקראתו ויאמר השלום:
 (כב) ויאמר שלום אדני שלחני
 לאמר הנה עתה זה באו אלי
 שני נערים מהר אפרים מפני
 הנביאים הנהגא להם כפר-
 כסף וישתי חליפות בגדים:
 (כג) ויאמר נעמן הואל קח
 רש"י ככרים

כשזחה אדוני והוא נשען על ידי:
 (יט) כבדת ארץ • שם מדה של קרקע
 כמו למדי כרם ארפיג"ט זלע"ז
 Arpent. (חיין יאכארט, מארגן
 לאנד): (כ) מאומה • חסר חלף לפי
 שהיתה לקיחה זו למום: (כא) ויפל •
 ואיתרכין: (כג) הואל • השצע
 ששלחך
 ושאל לשלום אלישע ובני ביתו • (כג) הואל,
 ולין (שופטים י"ט) • והטעם, שאמר נעמן לגחזי:
 התרנה

מלכים ב ה

תרגום אשכנזי יט

נעהמען ! דראנג זיא איהם מיט געוואלט אויף , באַנד דיא ביידען טאַלענטע זילבער אין צווייא בייטעל , אונד גאַב זיא נעכסט צווייא פאַר קליידער צווייען זיינער בעדיהנטען , דיא עס פאַר איהם הער טרוגען . (כד) אַלס ער אן דען היגעל קאַם , נאַהם ער עס איהנען אַב , גאַב עס אין איינעם הויזע צור פֿערוואַהֿרונג , אונד שיקטע דיא לייטע ווידער צוריק . (כה) אַלס ער אַבער נאך הויזע קאַם , אונד פֿאַר זיינען העררן טראַט , דא זאָנטע אלישע צו איהם : וואָהער גיחזי ? ער אַנטוואַרטעטע : דיין קנעכט גינג נירגענדס דהין .

(כו) איך האַטטע ניכט דען פֿערשטאַנד פֿערלאָהרען , זאָנטע אלישע , אַלס יעמאנד פֿאַם וואָגען דיר ענטגעגען שטירצטע ; וואָר דיס דיא צייט , זילבער אן צו נעהמען , אום עטוואַ קליידער , עהלבערגע , וויינבערגע , שאַפֿע , רינדער , קנעכטע אונד מעגדע אן צו שאַפֿען ? (כו) נון זאָ מאַג נעמ'ס אויסזאָן אויף איממער אן דיר אונד דייען קינדערן האַפֿטען ! אונד גחזי גינג פֿאַן איהם הינוועג מיט איינעם

כפרים ויפרץ בו ויצר כפרים כסף בשני חרטים ושהיחלפות בגדים ויהן אל שני נערו וישאו לפניו: (כד) ויבא אל העפל ויקח מידם ויפקד בבית וישלח את האנשים וילכו: (כה) והוא בא ויעמד אל אדניו ויאמר אליו אלישע מאן גיחזי ויאמר לא ידלך עבדך אנה ואתה: (כו) ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך אישמעל מרבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות: (כו) וצרעת געמן הדבק בך ובזרעה לעולם ויצא מלפניו מצרע בשלג:

ו (א) ויאמרו

אויסזאץ , זאָ ווייס וויא שנעע רש"י

ו (א) איינסט

באור

התרה נאל לדברי , וקח שני כפרים כסף תחת אחד . בשני חרטים , קשר בשני כיסים , וכן נקרא הכיס בערבי כארטה , והסית בעברי כף בערבי במקומות רבים . (מדברי' מלך) . (כד) אל העפל , כמו עפלובאן (ישעיהו ל"ב) , שהוא מקום גבוה . ופירושו : מקום גבוה הר או גבעה חק לעיר , שבו היה בית , והפקיד בבית שהיה שם הכסף וחליפות השמלות . (מדברי' הכ"ל) . ויפקד בבית , הפקיד הכסף והבגדים שם , שרצה להעלים מאלישע . וזה לבדו בענין פקדון מן

שלחך : בשני חרטים : מוני בגדים וסודרין כמו המטפחות והחרטים כך חזרו מנחם . חבל יונתן תרגם זה פילדיוסין ואת שנספר ישעיה תרגם מחכיאל והפותרו' אומר' בשני חרטי' בשני כיסין ארוכים פירדיו"ש זלע"ז Boyars. (זרש"י כ"י צוויא רש זל"ח טראגעט) : אל שני נערוו . של נעמן : וישאו לפניו . לפני גחזי : (כד) ויבא אל

ווייס וויא שנעע רש"י

ו (א) איינסט זאגטען דיא פראפע= טענשילער צו אלישע : זיה ! דער ארט , דען וויר איצט נעבען דיר בעוואהנען , איזט פֿיר אונס צו ענגע , (ב) לאַס' אונס דאָהער נאָך דעם ירדן געהען

ו (א) ויאמרו בני הנביאים אל־אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו : (ב) גלכה נא עד־

באור

רשי הירדן

הקל . (רד"ק) . (כד) לא לבי הלך וכו' . רוצה לומר , לא הלך ממני לבי שיעלם ממני מה שעשית כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך , הוא נעמן , כי בוודאי אני יודע כל זה . (מלכ"ג) . ולקחת , ומשיבתא בלבך למקני . (הכשדי) .

אל העופל : תרגם יונתן לאתר כסי : ויקח מידם : מיד שני נערי נעמן : וישלח את החלשים . שלא יראה חותם אישע : (כו) העת לקחת את הכסף : להתעשר ולקחת ממונו בגדים חתים וגומר :

ו (א) צר ממנו , שהיו יושבים שם בדוחק , כל כך היו רבים התלמידים . ואמרו רבותינו ז"ל , כי כאשר גורש גחזי מלפני אלישע , אז רבו התלמידים , כי גחזי היה רע להם , והיו רבים יראים לבוא לפני אישע מפני רעת גחזי , שהיה דוחה אותם , וכשנפרד גחזי ממנו , רבו התלמידים , עד שזר המקום להם , שהיו יושבים בו מתחלה . (רד"ק) . (ב) ונקחה משם איש קורה אחת . כל אחד ממונו יקח קורה אחת . ונעשה וכו' .

ו (א) ויאמרו בני הנביאים כיסים שנעשו לו מסדר והולך רבותינו אמרו וכו'אן שהיה גיחזי דוחה התלמידים מלפניו וכשנפטר באו תלמידים רבים ונדחק המקום מהם : (ג) הוואל

רוצה לאמר , שיבנו מהקורות האלו בית או אהל

מכלל יופי

ה (א) הי' מלרע שלא כמשפט ובקצת ספרי' מלעיל : הי' גבור חיל מצורע , הי' גבור חיל ויהי מצורע : (ג) אחלו , פי' ר' יונה לשון תכלית כלומר תכלית שאפשר שיעיל לו ומה שזוכל לעשותו שיעמיד לפני הנביא , והכחין בעיני שיהיו מעניין ויחל משה שהוא ענין תסנה ובקשה והאל"ף כוספת והוא שם בפלס אשרי ופי' תחנות אדני יהיו לפני הנביא : יאסף , כתרגומו יסי יתי' מסגירותי' : (ד) בזאת וכו'את , אין צכתוב זכר לנקבה , אבל בא בחסרון אמירה : (ו) וששה אלפי' זהב , כתרגומו ושיא אלפי' דכרין דדהב : (י) וטהר , ציווי במקום עמיד והוא כמו וטהרו וי' תיתסיר ר"ל כי רפואתו היא טהרתו : (יא) והניף ידו , כדרך המלחשים על המכה שמיניפים ידם עליהם : (יב) ארחץ , פי' ר' יונה הלא בכל יום אני רוחץ : (יג) אבי , כלומר קנין וגדול כמו האב שהוא קנין לבן וכת"י מרי : רחץ וטהר , פי' רחץ בשדך : (טז) ויפצר בו , ענין העברה על רנון האדם והכרח : (יח) בחשהחיותי , שם כי הוא מלעיל בשני פשטין יאמר ממנו השתחו' וכן בדרז"ל : (יט) כברת ארץ , פי' בו מיל בעדות ראוי' [וי"מ חלק מהארץ שהיא ככברה , והוא חלק הנעבד שסניב העיר] : (כ) ויאמר גחזי , בלבו : (כג) ויפריץ , ענין הפצר והוא הפוך מן ויפצר : ויזר , ענינו גניזת הכסף בכים : בשני חרטים , קשור בשני כיסי' וי"מ פלדסין וכן תרגם סדוינין פלדסין : (כד) העופל , כמו עופל ובחן מקום גבוה וי"מ לאתר כסי : (כו) לא לבי , פעמי' יסכר ה"ח התמי' ויובן מהענין [ורלב"ג פי' בניחותא לא הלך ממני לבי שיעלם ממני מה שעשית , ואפשר לפרש לא לבי הלך כי לא מלבי הי' : הפך ועומד : זתי' וכרמו' , כתרגומו ומשיבתא בלבך למקני זיתין וכרמין וכו' :

תִּירְדוּ וּנְקַחְהָ מִשָּׁם אִישׁ קוֹרָה
אֶחָת וְנִישֶׁהָ לָנוּ שָׁם מִקוֹם
לְשֶׁבֶת שָׁם וַיֹּאמֶר לָכֵן :
(ג) וַיֹּאמֶר הָאֶחָד הוּא אֶל-נֶאֱוֹלָךְ
אֶת-עֵבְרִיךָ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֶיךָ :
(ד) וַיֵּלֶךְ אַתָּם וַיִּבְאוּ הִירֶדְנָה
וַיִּגְזְרוּ הָעֵצִים : (ה) וַיְהִי הָאֶחָד
מִפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת-הַבְּרוֹזַל נִפְּלָה
אֶל-הַמַּיִם וַיִּצַּעַק וַיֹּאמֶר אֶתְּהָ
אֲדָנָי וְהוּא שָׂאוּל : (ו) וַיֹּאמֶר
אִישׁ-הָאֱלֹהִים אָנֹכִי נִפְּלָה וַיִּרְאֶהוּ
אֶת-הַמְּקוֹם וַיִּקְצֹב-עֵץ וַיִּשְׁלַךְ
שָׂמָּה וַיִּצַּף הַבְּרוֹזַל : (ז) וַיֹּאמֶר
הָרֶם לְךָ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחֶהוּ :
(ח) וּמֶלֶךְ

געהען, דאָרט אונס בוֹיא האַלץ האַהלען,
אונד איינע בעקוועמע וואָהנונג בויען.
ער זאָגטע : געהעט היין . (ג) דאָ
שפראַך אַיינער פֿאַן דען שיר־ערן :
מעכטעסט דוא דאָך זאָ געפֿעלליג זיין ,
אונד מיט דיִינען דיהנערן געהען ! אונד
ער אַנטוואַרטעטע , איך ווערדע מיט־
געהען . (ד) ער גינג אַלזאָ מיט איהנען ,
זיא רייזטען נאָך דעם ירדן , אונד פֿעלל־
טען דאָ ביימע . (ה) אלס אַבער איינער
פֿאַן דען שילערן איינען בוים פֿעללטע ,
דאָ פֿיל איהם דאָו אייזען דעם בײל־ס
אינס וואַססער ; ער שריא : אַך , מיין
הערר ! עם איזט נאָך דאָצו געבאַרגט !
(ו) דער געטטליכע מאַן פֿראַגטע , וואָ
איזט'ס הינגעפֿאללען ? יענער צייגטע
איהם דיא שטעללע , ער שניצטע נון איין
שטיק האַלץ , וואַרף עם דאָרט היניין ,
אונד עם בראַכטע דאָו אייזען שווייטמענד
הערויף . (ז) העב'עס נון אויף , זאָגטע
אלישע , יענער שטרעקטע זיינע האַנד
אויס , אונד נאַהם עם . (ח) אַלס דער

רש"י

(ג) הואל . התרנה : (ה) ואת
הברזל . הנסורת : והוא שאול .
שאילתיו ואין לי ממה לשלם : (ו) ויקף
קף
(ה) ואת הברזל נפל אל המים , ואשתליף
אשכנזית . ובאה מלת את פה עם שם ישר
ל"ד) ודומיו והוא שאול , אם היה שלי , לא הייתי
לשלמו . (ד"ק) . (ו) ויקצב עץ וגו' רוצה לאמר ,
בנקב הברזל ויהיה לו כמו יד , והנה היה המופת הזה ,
בנקב הברזל ונתקום בו הברזל , ולפי שכבר הושר
בדבר המופתים מנח העיון ומנח דברי
רבותיכוז"ל , כמו שבארנו בשמי מספר מלחמו' ה'
עלית הברזל למעלה במים והוא ברזל , או רדת
העץ למטה במים והוא עץ בלתי ראוי
שיכלול במים , והנה הרטון באמרו וישלך שמה ,
זאת התנועה ההכרחית , והנה היה העץ
בשיעור שהיה יכול לנמח קלותו כבדות הברזל
ויניפהו על המים , ולזה הוצרך שיהיה העץ
גדול ולא הספיק לו גודל יד הברזל להשליכו
סם , וחתך מפני זה עץ גדול , אך המופת היה
כמו שזכרנו היותו נכנס בנקב הברזל בהשליכו
אותו

קעניג באור

אהל , בשיעשו מקמתם עמודים , או יבנו
הכותלים מאבן , ויקרו הבית באלו הקורות .
(רלב"ג) . (ג) הואל נא . לשון התרנות
לדבר , כמו הואל נא ולין (שופטים י"ט וי"ו) .
(ד) ויגזרו העצים , וקבו אעיא . (הכשדי) .
(ה) הכ"ל . וכן מתורגם
כמוואת הדוב (שמואל א' י"ז)
לא שאלתיו ועלי
שכבר חתך ותקטו במדה שיוכל להכנס
שכאשר השליכו שמה נכנס
בדבר המופתים מנח העיון ומנח דברי
העץ למטה במים והוא עץ בלתי ראוי
כדי שירד מפני
בשיעור שהיה יכול לנמח קלותו כבדות הברזל
בנקב הברזל ונתקום בו הברזל , ולפי שכבר הושר
בדבר המופתים מנח העיון ומנח דברי
רבותיכוז"ל , כמו שבארנו בשמי מספר מלחמו' ה'
עלית הברזל למעלה במים והוא ברזל , או רדת
העץ למטה במים והוא עץ בלתי ראוי
שיכלול במים , והנה הרטון באמרו וישלך שמה ,
זאת התנועה ההכרחית , והנה היה העץ
בשיעור שהיה יכול לנמח קלותו כבדות הברזל
ויניפהו על המים , ולזה הוצרך שיהיה העץ
גדול ולא הספיק לו גודל יד הברזל להשליכו
סם , וחתך מפני זה עץ גדול , אך המופת היה
כמו שזכרנו היותו נכנס בנקב הברזל בהשליכו
אותו

קעניג פאן ארם מיט ישראל קריג
 פיהרטע, אונד אין איינעם געהאלטנען
 קריגסראטה מיט זיינען שטאאטסבע-
 דיהנטען זיך אייסערטע: אן דעם אונד
 דעם ארט ווערדע איך מיין לאגער
 אויפֿשלאגען, (ט) האַ שיקטע דער
 מאן גאטטעס זאגלייך צום קעניג פאן
 ישראל, אונד לים איהם זאגען:
 היטע ריך, פאָר דיזעם אַרט פֿאַרבייאַ צו
 ציהען, דען ארם ליגען די אים הינטער-
 האַלט. (י) דער קעניג פאן ישראל
 זאנדטע קונדשאַפֿטער אויס נאָך דעם
 אַרט, פֿאַר וועלכעס דער געטטליכע
 מאן איהן וואַרנטע, אונד נאָהם זיך
 דאָפֿאַר אין אַכט. דים געשאַה ניכט
 איין אָדער צווייאַ מאַהל, (זאָנדערן
 עפֿטערס). (יא) ענדליך וואַרדע

(ח) וּמֶלֶךְ אֲרָם הָיָה גֹלְחָם
 בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַן אֶל-עַבְדֵי וַיֹּאמֶר
 אֶל-מְקוֹם פְּלוֹנִי אֶלְמִנִי תַחֲנְתִּי:
 (ט) וַיִּשְׁלַח אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-
 מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִשְׁמַר
 מֵעַבֵר הַמְּקוֹם הַזֶּה כִּי-שֵׁם אֲרָם
 נִזְחָתִים: (י) וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
 אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-לוֹ אִישׁ-
 הָאֱלֹהִים וַהֲוִהִירָהּ וַנִּשְׁמַר-שֵׁם
 לֹא-אָחַז וְלֹא שָׁתִים: (יא) וַיִּסְעַר
 לֵב

עפֿטערס). (יא) ענדליך וואַרדע
 באור רש"י

אותו במים. (רלב"ג). (ח) אל מקום
 פלוני אלמוני, רוצה לאמר, שכבר היה חונה
 במקום נעלם, כדי שלא ישמר מלך ישראל
 מעבר שם ויקחרו. והנה פלוני מעבין פלוני
 שהוא דבר מוכסה ונעלם, ואלמוני הוא גם כן
 מעבין הכסתר וההעלם, והוא נגזר מהשמות,
 כאלו יאמר שלא ידובר מזה כלל כדי שלא יודע
 לאיש, או אפשר על זה העבין בעצמו, כי אלף
 אלמוני נזה המקום ישמע במקום עין כמו
 עלמוני, והוא עבין נעלם, וכזה משאנו
 הוראת שמו האותיות מזה הכד על זה הדרך.
 (הכ"ל). תחנותי. יחי בית משרתי (הכסדי).
 (ט) כי שם ארם נחתים. רוצה לאמר,
 שתשמור מעביר במקום ההוא, כי שם ארם
 נחתים, שהיה בו מלך ארם ועבדיו, בי שם
 ארם יורדים במורד אשר שם להחבא, שלא
 תשמר מהם. והנה באור נחתים יורדים וכוונתם,
 ונשארה התיו בקפון כמו שנשארה התיו במלת נחתם
 שם נחת, בדרך שיעלם היותם שם. (מדברי רלב"ג).
 (י) וישלח מלך ישראל, שלח
 מרגלים, לבקש את דברי הנביא, ולראות אם אמת דבר
 ונשמר שם, ונשמר שם כמו שהיה
 מזהירו הנביא. (ד"ק). לא אחת ולא שתיים,
 לא פעם אחת לבדו ולא שתיים לבדו, לא
 פעמים רבות. וכמו שהיה איש אחד לאנוע בעונו
 (יהושע כ"ג), שפירשו לא גוע לבדו.
 (הכ"ל). (יא) ויסער לב מלך ארם. רוצה לאמר,
 לחשבו כי במשרתי איש, יגלה סתריו למלך ישראל.
 (רלב"ג)

כף על המים: (ח) פלוני אלמוני.
 כסי ועמור פלוני לשון כי יפלא יתכסי.
 חלמוני מכלי שם שלא היה רוצה
 להתגלות: תחנתי. שם חחנה ואחרוב
 את מלך ישראל או את גדודיו העוזרים
 לשלול בארצי דרך אותו המקום:
 (ט) מעבר המקום הזה. מלכת שם:
 נחתים. חונים: (י) וישלח מלך
 ישראל. היה שול' ורוחם אם חמת הוא:
 והזהירו. שהזהירו איש האשים מעבור
 שם: לא אחת ולא שתיים. עשה לוכך
 כי אם פעמי רבות: (יא) על הדב' הזה.
 מי

מלכים ב ו

הרגום אשכנזי כא

לב מלך ארם על הדבר הזה
 ויקרא אל עבדיו ויאמר אליהם
 הלווא תגידו לי מי משלנו אל-
 מלך ישראל : (יב) ויאמר אחד
 מעבדיו לוא אדני המלך כי-
 אלישע הנביא אשר בישראל
 יגיד למלך ישראל את הדברים
 אשר תדבר בחדר משכבתך :
 (יג) ויאמר לכו וראו איכה הוא
 ואשלה ואקחהו ויגדלו לאמר
 הנה בדתן : (יד) וישלה שמה
 סוסים ורכב וחיל כבד ויבאו
 ליררה ויקפו על דעייר :
 (טו) וישבם משרת איש האלהים
 לקום ויצאו והינה חיל סובב את-
 דעייר וסוס ורכב ויאמר גערו
 אליו אהה אדני איכה געשה :
 (טז) ויאמר אל-תירא כירבים
 אשר אהתנו מאשר אותם :
 (יז) ויתפלל אלישע ויאמר יהוה
 פקה נא את עיניו ויראה ויפקח
 יהוה

עוויגער! עפֿנע איהם דאך דיא אויגען ,
 רש"י

מי הוא המגלה סודו : (יג) איכה
 סיבן הוא : (טז) אשה חתנו בעזרתונו :
 (יח) ויאמר

דער קעניג פֿאן ארם דאריבער אונרוהיג ,
 לים זיינע שטאטסדיהנער רופען , אונד
 זאגטע צו איהנען : איהר זוערדעט מיר
 דאך ענטדעקקען קעננען , ווער אונטער
 אונס עם מיט דעם קעניג פֿאן ישראל
 העלט ? (יב) דא ערווידערטע איינער
 פֿאן איהנען : ניכט זא , מיין קעניגליכעח
 הערר ! זאנדערן דער פּראָפֿעט אלישע
 אין ישראל , דער זאגט דעם קעניג פֿאן
 ישראל , וואס דוא אין דיינעם שלאפֿ-
 צימער שפּריכטס . (יג) דערזויף
 זאגטע דער קעניג : געהט , ערקונדיגעט
 אייך , וואָ ער זיך בעפֿינדעט , דאָמיט
 איך הינשיקען , אונד איהן געפֿאנגען
 גערהמען קאז ; אונד אלס ער דיא
 נאכריכט בעקאם : דער פּראָפֿעט איזט
 צו דותן , (יד) זאָ שיקטע ער איין
 צאהלדייכעס העער מיט וואגען אונד
 פֿפֿערדען דאָהין , עם קאס דעם נאכטס
 אן , אונד אומדינגטע דיא שטאָרט פֿאן
 אללעז זייטען . (טו) דעם מאַרגענס
 שטאָנד דער בעדיהנטע דעם געטט-
 ליבען מאַננעם פֿריה אויף , גינג צור
 שטאָרט דינאוים , אונד וידה ! דאָ
 וואר איין העער אום דיא שטאָרט מיט
 וואגען אונד פֿפֿערדען . דער בעדיהנטע
 שפּראַך נון צו זיינעם העררן : אַך , מיין
 הערר ! וואָס טהון וויר נון ? —
 (טז) יענער אַנטוואַרטעטע : פֿירכטע
 ניכטס , עם זינד איהרער מעהר ביא
 אונס , אלס בייא איהנען ! (יז) נון
 בעטעטע אלישע , אונד שפּראַך :
 אונד לאַס איהן זעהען ! אונד דר עוויגע
 עפֿנעטע

באור

(לכ"ג) מי משלנו וכו' ימן מלכא נלי רזי
 למלכא לישראל . (הכסדי) . (יג) איכה
 הוא

הוא
 נון
 זיין
 זען
 זען
 זען
 זען
 זען

עפֿנעטע דיא אויגען דעם בעדיהנטען ,
 אונד ער זאָה דען בערג פֿאַלל פֿייריגער
 וואָגען אונד פֿפֿערדע אום אלישע הער .
 (יח) זיא (דיא זירער) קאַמען נון צו
 איהם העראָב , דאָ פֿלעהטע אלישע
 צום עוויגען : שלאָגע דאָך דיזע לייטע
 מיט בלינדֿהייט ! אונד דער עוויגע שלוג
 זיא מיט בלינדֿהייט , וויא אלישע
 פֿערלאַנגטע . (יט) נון זאָגטע אלישע
 צו איהגען : דאָ אַזיט ניכט דער רעכטע
 וועג אונד ניכט דיא רעכטע שטאַרט ,
 פֿאַלגעט נור מיר נאָך , איך ווערדע אייך
 צו דעם מאַננע פֿיהרען , דען איהר
 זוכעט ; אונד ער פֿיהרטע זיא נאָך
 שמרון . (כ) אַלס זיא דאָ אַנגעקאַממען
 וואָרען , בעטעטע אלישע : אָ עוויגער !
 עפֿנע דאָך דיזען דיא אויגען , דאס זיא
 זעהען ! דער עוויגע עפֿנעטע איהרע
 אויגען , אונד זיא זאָהען , דאס זיא זיך
 אין שמרון בעפֿאַנדען . (כא) דער קעניג
 פֿאַן ישׂראל אַבער זאָגטע צו אלישע ,
 אַלס ער זיא זאָה : מיין פֿאַטער ! זאָלל
 איך זיא טאַרט שלאָגען לאַססען ? —
 (כב) יענער אַנטוואָרטעטע : ניין , דוא
 זאָללסט איהגען ניכטס טהון ; שלעגסט
 דוא

באור

הוא . הי"ב הוא . (הכסדי) . (יח) וירדו
 אליו וגו' . רוצה לאמר , כי בעת שהיו יורדים
 אל אלישע לתפשו , התפלל אלישע אל ה' שיכה
 אותם בסכודים , בדרך שלא יראו היטב , וזוה
 האופן כדמה להם , שהעין שהלכו שם לא היתה
 העיר שהיו מנבאים , והיה אפשר זה לפי
 מחשבתם , כי כלילה הלכו שם . ויתכן
 שבזמם לאלישע שאלו לו האם העיר שהם בה
 היא דותן , וענם לא , כי טעיתם בדרך , ולא
 זו העיר אשר אלישע בה , כי כנר הלך לעיר
 אחרת , או הכרזו בו , ולא זו העיר היא דותן .
 (כא) האכה אכה אבי , המקטול אקטול
 רבי

יהוה את־עיני הנער וירא והנה
 דהר מלא סוסים ורכב איש
 סביבת אלישע : (יח) וירדו אליו
 ויתפלל אלישע אל־יהוה ויאמר
 הֲדָנָא אֶת־הַגּוֹי־הַזֶּה בְּסַנּוּרִים
 ויבם בְּסַנּוּרִים כְּדַבֵּר אֱלִישֶׁע :
 (יט) ויאמר אֱלֹהִים אֱלִישֶׁע לֹא־
 זֶה הַדֶּרֶךְ וְלֹא זֶה הָעִיר לָכוּ
 אַחֲרַי וְאוֹלִיכָה אֶתְכֶם אֶל־הָאִישׁ
 אֲשֶׁר הַתְּבַקְשׁוּן וַיֵּלֶךְ אֹתָם
 שְׁמֵרוֹנָה : (כ) וַיְהִי כִּכְאֵם
 שְׁמֵרוֹן וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע יְהוָה פִּקַּח
 אֶת־עֵינַי אֵלֶיהָ וַיִּרְאוּ וַיִּפְקַח יְהוָה
 אֶת־עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה בְּתוֹךְ
 שְׁמֵרוֹן : (כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־
 יִשְׂרָאֵל אֶל־אֱלִישֶׁע בְּרֵאתוֹ
 אֹתָם הֲאֵכָה אֵכָה אָבִי :
 (כב) וַיֹּאמֶר לֹא הֵכָה הָאִישׁ

שביח רש"י

(יח) ויאמר הך נח וגו' . על הקללה
 לא הזכיר את השם חבל על הפקידה
 הזכיר את השם על שתיקן על של נער
 ועל של גדוד : סנורים . חולי של שמוון
 רואה וחיונו יודע מה הוא רואה :
 (יט) ולא זה העיר . שהנביא בתוכה
 וחמת אומר להם שכבר יצא מומה :
 (כב) האשר
 (כא) האכה אכה אבי , המקטול אקטול
 רבי

שְׁבִיתָ בְּחַרְבָּךָ וּבְקִשְׁתְּךָ אַחֲרַי
 מִכָּה שָׁיִם לָחֶם וּמַיִם לִפְנֵיהֶם
 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּלְכוּ אֲדֹנֵיהֶם :
 (כג) וַיִּכְרַה לָהֶם כְּרַה גְדוֹלָה
 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁלַחֵם וַיִּלְכוּ
 אֶל־אֲדֹנֵיהֶם וְלֹא־יִסְפוּ עוֹד
 גְּדוּדֵי אֶרֶם לָבוֹא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל :
 (כד) וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיִּקְבֹּץ בֶּן־
 הַדָּד מֶלֶךְ־אֶרֶם אֶת־כָּל־מַחְנֵהוּ
 וַיַּעַל וַיִּצַּר עַל־שִׁמְרוֹן : (כה) וַיְהִי
 רָעַב גְּדוֹל בְּשִׁמְרוֹן וַהֲנֵה צָרִים
 עָלֶיהָ עַד הַיּוֹת רֵאשֵׁי־חַמּוֹר
 בְּשִׁמְנִים

רוא דען ריאיעניגען טאָרט , דיא רוא
 דורך שווערד אונד באַגען צו געפֿאַנגען
 מאַכסט ? — לאַס' איהרען ליבער
 שפּייע אונד טראַנק פֿאַרזעצען , דאס
 זיא עססען אונד טרינקען , אונד דאָן
 מעגען זיא צו איהרעם העררן צוריק
 קעהרען . (כג) דער קעניג לים איהנען
 אַלזאָ אַיינע גראַסע מאַה־ל צייט צו
 בערייטען , אונד נאַכדעם זיאגעגעססען
 אונד געטרונקען האַטטען , לים ער זיא
 ווידער צו איהרעם העררן צוריקגעהען .
 פֿאַן דיזער צייט אָן קאַמען קיינע
 שטרייפֿענדע פֿאַרטדייען פֿאַן אַרם
 מעהר אינס לאַנד ישראל . (כד) אַייניגע
 צייט נאַכהער פֿערוואַממעלטע בן הַדָּד
 זיין גאַנצעם הערר , אונד בעלאַגערטע
 שמרון . (כה) דורך דיזע בעלאַגערונג
 ענטשטאַנד אַיינע גראַסע דוונגערס־
 עולסקאַפֿף

נאָטה אין שמרון , זאָ דאס צולעצט איין

רשי

באור

(כב) האשר שבית וגומר . וכי דרכך
 להרוג אות' שאתה מציא שביויה ומשבית
 אותם : (כג) ויכרה . לשון תיקון
 סעודה : (כה) דביונים זבל הזמן
 היונים

רני . (הכשדי) . (כב) האשר שבית
 בחרבך ובקשתך אתה מכה , רוצה לאמר ,
 הנה אלו שביתי וכהגתי בכם גבורת השם
 יתברך , ולמה תכה אותם ? האם תכה
 האנשים אשר תכה בשני בחרבך ובקשתך ,
 אין זה ראוי , וכל שכן שאין ראוי זה , כאשר
 חזק'ה יגו' . תקן להם מזל גדול , וכן יכרו עליו
 חברים [אויב מ'] , לא כיויכרה יוצא לשלישי , ויכרו יוצא לשני . [רד"ק] . וכן תרגם הכשדי :
 ואתקין להון שירו רבא . ולא יספו עוד גדודי ארם , רוצה לאמר , שלא יספו עוד לבא שם
 בזה האופן , שהיו באים בתחלה בהעלם , כי יראו מנייה שראו מהנביא , אך כשרצו להלחם בישראל ,
 אסף מלך ארם את כל מחנהו , ולא ש לחסם , כמו שהיה שולח בתחלה . [רלב"ג] . (כה) ראש
 חמור , כמשמעו , כי הבהמות הטמאות והשקצים היו אוכלים מפני הרעב , וכך תרגם יונתן
 רישא דחמורא , ויש מפרשים כמו מעשר החמר , והוא רחוק . [רד"ק] . חריוונים , כן כתיב
 וקרי דביונים , ופירוש נזאת יונים , והכתוב אומר מה שיוצא מחור היונים , והקרי לשון נקיה
 יותר , מה שזב מן היונים , ותרגום זוב דוב , וכן תרגם יונתן דזבל מפקת וניא . והיו מנערים
 אש בנזאת היונים , כי לא היו להם ענים , כי מפני המצור לא היו יכולים ללכת מן העיר
 לחטוב עצים ביער' ואדוני אבי ז"ל פירש דביונים מה שבזפק היונים , שהיונים היו יוצאים
 ואוכלים התבואה וככנסים לעיר , והיו אנשי העיר לוקחים מה שבזפק היונים ואוכלים , כי
 מפני המצור היה הרעב . (הכ"ל) . וכתב הרלב"ג , וזה לשונו : ולא אשעה מה היה השתמשותם
 ברעב בנזאת יונים , ואפשר פי
 לרוב

דניאל קרי

בשמינים כסף ורבע היקב
 חרייונים בהמשה כסף: (כו) ויהי
 מלך ישראל עבר על החמה
 ואשה צעקה אליו לאמר הושיעה
 אדני המלך: (כז) ויאמר אל-
 יושעך יהיה מאין אושיעך המן-
 הגרן או מן היקב: (כח) ויאמר-
 לה המלך מה לך ותאמר
 האשה הזאת אמרה אלי תני
 את בנגד ונאכלנו היום ואת בני
 נאכל מחר: (כט) ונבשל את-
 בני ונאכלהו ואמר אליה ביום
 האחר תני את בנגד ונאכלנו
 ותחבא את בנה: (ל) ויהי
 כשמע המלך את דברי האשה
 ויקרע את בגדיו והוא עבר על-

עזעלסקאפף אכטציג זילבערשטיקע ,
 אונד איין פירטעל קב טויבענמיסט
 פֿינף זילבערשטיקע גאלט . (כו) אלס
 נון איינמאהל דער קעניג פֿאן ישראל
 איבער דיא שטאדטמויער גינג ,
 יאמערטע איינע פֿרויא , אונד שפראך
 צואיהם: הילף, מיין קעניגליכער הערר!
 (כז) ער זאגטע: דער עוויגע הילפט
 דיר ניכט, וואָדער זאלל איך דיר
 העלפֿען? עטוואַ פֿאן דער טעננע,
 אָדער פֿאן דער קעלטער הער? —
 (כח) וואָס איזט דיר דען? פֿוהר דער
 קעניג פֿארט, זיא זאגטע: דיזע פֿרויא
 היר שפראך נייליך צו מיר, גיב
 דיינען זאָהן הער, וויר וואָללען איהן
 הייטע פֿערצעהרען, דאָפֿיר וואָללען
 וויר מאָרגען מיינען זאָהן עססען .
 (כט) וויר האָבען נון מיינן זאָהן
 געקאָכט, אונד אויפֿגעגעססען! אלס איך
 אָבער אם אנדערן טאָג צו איהר זאָגטע,
 נון מעהר גיב דיינען זאָהן הער, דאָס
 וויר אידן עססען, זאָ פֿערבאָרג זיא
 אידן . (ל) אלס דער קעניג דיא
 וואָרטע דיזער פֿרויא הערטע, צעררים

החמה

ער זיינע קליידער, אונד גינג איבער דיא שטאדט

באור

רשי

היונים: (כו) הושיעה המלך .
 כסבור ששואת מזונות: (כט) ותחבוא
 את בנה . מתורונה לאוכלו לצדה:
 (ל) וירא העם . דרך הקרע ללבוש את

לרוב השחת האויבים יכול הארץ, היוגרנירי
 הזרעים נמנחים מאוד צחון, והיו היונים
 אוכלים מהם לשזבע, ומרוב אכלם מהם, היו
 נמנחים מהזרעים ההם קנת בנאותם, כי
 לא יוכלו לעכל כל הכמות ההוא . עכ"ל:
 (כו) ואשה צעקה אליו . ואתתא קבלת
 קרמיהי . [הכשדי] . (כז) אל יושעך ה' וגו' .
 ולכן השיב לה: מאחר שכלתה אלינו הרעה מן השמים,
 למות ברעב, מאין אתן לך לחיות?
 אם ה', המושיע האמיתי, לא יושיע לך, איך אושיעך אנכי?
 — (כח) ויאמר לה המלך
 מה לך . אחר שחפה רוח המלך מעט מלכת נפשו,
 שב לשאל את האשה על אדות בקשתה ממנו .
 (ל) והוא עבר על החמה . מסדר הטעמים הפריד
 המלות האלה בטעם אמת, שהוא מפסיק גדול,
 ועל פיו מתורגם אשכנזי . השק על בשרו מבית,
 כי היה סגור שק תחת כל בגדיו

השק

הנה חשב המלך, שהאשה שואלת מזונות ממנו,
 מאין אתן לך לחיות?
 (כח) ויאמר לה המלך
 מה לך . אחר שחפה רוח המלך מעט מלכת נפשו,
 שב לשאל את האשה על אדות בקשתה ממנו .
 (ל) והוא עבר על החמה . מסדר הטעמים הפריד
 המלות האלה בטעם אמת, שהוא מפסיק גדול,
 ועל פיו מתורגם אשכנזי . השק על בשרו מבית,
 כי היה סגור שק תחת כל בגדיו

הס
רח
המ
המ
הק
יורו
המו
חתו
וחכ
לג

והחמה וירא העם והנה השק
 על-בשרו מבית : (לא) ויאמר
 כה-יעשה-לי אלהים וכה יוסף
 אם-יעמד ראש-אלישע בן-שפט
 עליו היום : (לב) ואלישע יושב
 בביתו והזקנים ישבים אהו
 וישלח איש מלפניו בטרם יבא
 המלאך אליו והוא אמר אל-
 הזקנים הראיתם כי-שלח בן-
 המרצח הזה להסיר את-ראשי
 ראו כבא המלאך סגרו הדלת
 ולחצתם אתו בדלת הלוא קול
 רגלי אדניו אחרי : (לג) עודנו
 מדבר עם והנה המלאך ירד
 אקיו ויאמר הנה זאת הרעה

מאת

קאם) , זאגטע : דיזעס אונגליק קאממט פאם רש"י

שטאדטמויער וועג ; דא זארה דאז
 פאלק , דאס ער אונטער דען קליידערן
 אויף דעם בלאַסען לייבע איינען זאק
 טרוג . (לא) דער קעניג זאגטע נוו :
 גאטט שטראַע מיך איצט אונד
 איממער , ווען אלישע'ס , זאָהן שפּט'ס ,
 קאָפּף הייטע נאָך אויף זיינעם רומפּפּע
 בלייבט ! (לב) אלישע זאָס גראַדע צו
 הויזע , אין געזעל-שאַפּט אַל-טער
 מענגער . דער קעניג שיקטע יעמאָנדען
 פאַראַן , אַבער עה' דער באַטע נאָך
 אַנקאָם , זאגטע אלישע צו דען אַלטען
 מענגערן : זעהט , דער מערדערס-זאָהן
 שיקט דער , מיר דען קאָפּף אַב צו
 שלאָגען ! געבט נור אַכט , דאָס איהר ,
 זאָ באַלד ער קעממט , די-טוהירע
 פֿערשליסט , אונד איהן אַן די-טוהירע
 קלעממט ; איהר ווערדעט גלייך נאָך
 איהם זיינען העררן קאָממען הערען .
 (לג) וועהרדענד ער דיזעס שפראַך ,
 קאָם דעם קעניגס אַבגעזאָנדטע אַן .
 דער קעניג , (דער גלייך נאָך דיזעס

פאם

באור

על עור בשרו , להטאון ולהתאבל על צרת
 עמו . (לא) אם יעמד ראש אלישע בן
 שפט עליו היום , יתכן שקפץ המלך על
 אישע , בעבור שנסתר בביתו , כמו שזכר
 בפסוק שאחר זה , ולא יבא בתוך העם ,
 לכחמם ולחזק לבנם . (לב) וישלח [המלך]
 בטרם , חסרו וי"ו , והיא יתרה במלת והוא
 אמר , והן ענין הפסוק : המלך שלח איש
 מלפניו לאישע , ובטרם יבא המלאך אליו ,
 הוא אמר ל הזקנים , כי המלך שלח איש
 להסיר את ראשו , כי כאמר לו ברוח הכבואה .
 [ד"ק] . בן המרצח הזה , קרא בן אחאב
 בן המרצח , כי הוא הסכים בהריוגת נבות ,
 ובהריוגת כבואי ה' על יד איזבל . [ל"ב"ג] .
 הכה זאת הרעה מאת ה' , עד שאוכלות
 לה'

השק תחת בגדיו : (לא) אם יעמוד
 ראש חלישע . שהיכולת צידו לבקש
 רחמים : (לב) וישלח איש מלפניו .
 המלך שלח להורגו ובטר' יבא אותו
 המלאך אל חלישע והוא נגלה לו ברוח
 הקדש ואמר אל הזקנים והנה המלאך
 יורד אליו והמלך אחריו : (לג) ויאמר
 המלך הנה זאת הרעה מאת ה' . זאת
 אחת מן הקללות שקלל על ידי משה
 וחכל פרי בטן במונור ובמו' וגו' (דברי'
 כ"ח

(לג) ויאמר , המלך הבא אחרי המלאך אמר , הכה זאת הרעה מאת ה' , עד שאוכלות
 הנשים בשר נביתן . [ד"ק] . מה אוחיל

מאת יהודה מה אוחיל ליהודה
עוד :

פאם עוויגען הער , וואס זאלל איך
פערנער אויף איהן האפפען ?
ז (א) אלישע אבער אנטווארטעטע :
זא הערעט דעם עוויגען ווארט !
מארגען אום דיזע צייט , שפריכט דער
עוויגע , ווירד איין סאה פיינעס מעהל
אום איין שקל , אונד צווייא סאה
גערשטען עכענפאללס אום איין שקל
אן שמרון'ס טהאר צו דואכען זיין .
(ב) דער אבערסטע , דער דען קעניג
שמעטס בעגלייטעטע , זאגטע הירוויף צו
דעם געטטליכען מאננע : ווען אויך דער
עוויגע געטריידע פאם היממעל רעגנען
ליסע , ווירדע דיס מעגליך זיין ? יענער
ערווידערטע : דואווירסט עם מיט דיינען
אויגען

ז (א) ויאמר אלישע שמעו
דבר יהודה כה אמר יהודה
כעת מחר סאה סלת בשקל
וסאתים שערים בשקל בשער
שמרון : (ב) ויען השליש אשר
למלך נשען על ידו את איש
האלהים ויאמר הנה יהודה עשה
ארבות בשמים היהיה הדבר
הזה ויאמר הנכה ראה בעיניך

ומשם

רשי

באור

כ"ח י"ג) : מה אוחיל לה' עוד . להוסיע
הלא לא יועיל :
ז (ג) וארבעה

לה' עוד , כלומר , מה אקוה לה' עוד , ומה
אקוה לו , מה יועילני אחרי זאת הרעה .
ויוכתן תרגם מה אנלי , תרגם אוחיל כמו
אחלה . [הכ"ל]

ז (א) שמעו דבר ה' . קנילו פתגמא דה' . (הכסדי) . (ב) אשר למלך נשען
על ידו . השליש ההוא היה מלווה את המלך בכל מקום , כדרך השומרים אשר
למלכים

מ כ ל ל י ו פ י

ז (א) צר ממנו , ענין הדחק והוא תאר : (ה) ואח הנרזל , בא עם הפועל אוועס
הנרזל כפל אל המים הקורה ובפי' אין מלת את נופלת על הפועל כאשר חסנו רבים ופי'
ואת הנרזל ועם , הקורה עם הנרזל כפל במים : (ו) ויקצב , ויכרת : (ח) פלוני , המקום
המכוסה שמו אלל הזוכר יאמרו עליו פלוני ואע"פ שהוא ידוע אלל הזוכר אותו ואינו רוצה לקרותו
בשמו יאמר עליו פלוני : אלמוני , בשרש אלס כתב המקום שלא נזכר שמו אמרו עליו זה השם
מענין שכול ואלמון , ויתכן לומר כי לא על המקום רק על בעל המקום יאמר כן [וי"א כי אלמוני
כמו עלמוני כי אותיות אהת"ע מתחלפות ופירושו נעלם] : תחנתי , שם והאחד תחנות :
(ט) נחמים , מן הנחת ה' גבוריך ושרשו נחת : (יא) ויסער , ה' מכתער על זה הדבר
כי ה' מגלה מסתריו : (יג) איבה , אנה : (יט) לא זה הדרך , לזכר : ולא זה העיר , נקולס
לנקבה : (כג) ויכרה ענין אכילה : ולא יספו עוד , אינו רוצה לומר לעולם שהרי אומר
אח"כ ויקנון בן הדד אלל פי' באותו זמן : (כה) רביונים , [בשרש דג בשם הריק"ס כמו
שביונים הזרע שנזפק היוכס שהם עסי' למרחוק ואוכלי' הזרע ובאים אל קנסו והם מסמת הרעב
היו מוכיאים מה שנזפק ואוכלים] ר' יונה כתב כי היו משתמשים בנאות היונים להדלקת אש
מחמת חוסר ענים : (לב) בטרם , חסר ו' והיא יתירה במלת והוא אמה : (לג) אוחיל ,
אקוה לפי שכבר אוכלו' הנשים בשר בניהם :

773
י"ג
לעיו
אשר
בנש

מלכים ב ז

הרגום אשכנזי כד

וּמִשָּׁם לֹא תֵאכְרָה : (ג) וַאֲרַבְעָה
 אֲנָשִׁים הָיוּ מִצָּרְעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר
 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ
 יֹשְׁבִים פֹּה עַד מָתָנוּ : (ד) אִם־
 אָמַרְנוּ נָכוֹחַ הָעִיר וְהָרָעַב
 בָּעִיר וּמָתָנוּ שָׁם וְאִם־יִשְׁכְּנוּ
 פֹּה וּמָתָנוּ וְעָתָה לָכוּ וּנְפֹלָה אֶל־
 מַחְנֵה אָרֶם אִם־יַחֲיֵנוּ נַחֲיֶיהָ וְאִם־
 יָמִיתָנוּ וּמָתָנוּ : (ה) וַיִּקְמוּ בַּנִּשְׁפָּה
 לָבוֹא אֶל־מַחְנֵה אָרֶם וַיָּבֹאוּ עַד־
 קֶצֶה מַחְנֵה אָרֶם וְהִנֵּה אִישׁ־שָׁם
 אִישׁ : (ו) וַאֲדָנִי הַשָּׁמַיִעַ אֶת־
 מַחְנֵה אָרֶם קוֹל רֶכֶב וְקוֹל כּוֹס
 קוֹל חֵיל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־
 אַחֲיוּ הִנֵּה יִשְׁכְּרֵנוּ עָלֵינוּ מֶלֶךְ
 יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי הַחַתִּים וְאֶת־
 מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבוֹא עָלֵינוּ :
 (ז) וַיִּקְוֹמוּ וַיָּנִיחוּ בַּנִּשְׁפָּה וַיַּעֲזְבוּ

אויגען זעהען , אבער ניכטס דאפאן
 געניסען . — (ג) נון ווארען דאמאלס
 פֿיר אויסזעציגע מעננער פֿאר דעם
 טהארע , דיזע שפראכען איינער צום
 אנדערן : וואס בלייבען וויר היר , ביס
 וויר שטערבען ? (ד) וואללטען וויר
 אויך אין דיא שטארט געהען , זא איזט
 הונגערסנאטה דארט , וויר מיססען
 אומקאממען ; בלייבען וויר היר , זא
 קאממען וויר געוויס אום . וואהללאן
 דען , וויר געהען צו ארם'ס לאגער
 איבער , לאססען זיא אונס לעכען ,
 איזט'ס גוט , ווא ניכט , זא שטערבען
 וויר ! (ה) זיא מאכטען זיך אלוף אין
 דער אבענדדעממונג אויף , נאך דעם
 לאגער ארם'ס צו געהן ; אלס זיא אבער
 דאהין קאמען , פֿאנדען זיא קיינען מענשן
 דאזעלכסט . (ו) דען דער עוויגע
 האטטע ארם'ס העער איין גערייש פֿאן
 קריגסוואגען , פֿפערדען אונד איינער
 גראסען ארמעע הערען לאססען , אונד
 איינער שפראך דא העער צום אנדערן :
 זיה ! געוויס האט דער קעניג פֿאן ישראל
 דיא קעניגע דער חתים אונד פֿאן
 מצרים ווידער אונס געדונגען , אונס צו
 איבערפֿאללען . (ז) דרום האטטען
 זיא זיך אין דער אבענדדעממונג
 צעלטען , ערגריפֿפען ,

אויפגעמאכט , דיא פֿלוקט ערגריפֿפען ,
רש"י

באור

למלכים . הנה ה' עושה ארכות בשמים .
 להמטיר , או , בדרך הפלגה , להוריד
 חטים ושעורים , על דרך ירידת המן .
 ותרגם יונתן : אלוה' פתח כיון , ומחית
 טובא מן שמיא . (רד"ק) . (ג) פתח
 השער . כמו שדרך המצורעים להיות סוף
 (הכ"ל) . (ד) ונפלה . כמו ואת הנפלים
 וכשתמע למשרית ארס . (ה) (ה)
 (ז) ויקומו ויניסו בגשף ויעזבו
 כדמה להם , כאילו זומעין .
 כ"י

(ג) וחרצעה חגשים . גיחזי
 ובניו : פתח השער . כמו שנאמר
 בדרך ישב מחוץ למחנה מושבו (ויקרא
 י"ג מ"ו) : (ו) השמיעא מחנה ארם .
 כדמה
 לעיר , כמו שכתוב (ויקרא י"ג מ"ו) מחוץ למחנה מושבו .
 אשר נפלו על מלך כנעל (להלן כ"ה י"ח) , וכן תרגם הכסדי :
 בגשף . בקבלא . (הכסדי) . (ו) וה' השמיע אח מחנ' ארם . כדמה להם , כאילו זומעין .
 (רש"י) . (ז) ויקומו ויניסו בגשף . כדמה להם , כאילו זומעין .

והנה ה' עושה ארכות בשמים . להמטיר , או , בדרך הפלגה , להוריד חטים ושעורים , על דרך ירידת המן . ותרגם יונתן : אלוה' פתח כיון , ומחית טובא מן שמיא . (רד"ק) . (ג) פתח השער . כמו שדרך המצורעים להיות סוף (הכ"ל) . (ד) ונפלה . כמו ואת הנפלים וכשתמע למשרית ארס . (ה) (ה) (ז) ויקומו ויניסו בגשף ויעזבו כדמה להם , כאילו זומעין . כ"י

צעלטע , פפערדע , עזעל אונד דאו
 גאנצע לאגער , וויא עם וואר , צוריק
 געלאססען , אונד בלאז איהר לעבען צו
 רעטטען געזוכט . (ח) אלס נון יענע
 אויסזעצונגען און דאו לאגער קאמען ,
 גינגען וויא אין איין צעלט , אסען ,
 טראנקען , טרוגען זילבער גאלד אונד
 קליידונגסשטיקע דאפאן , פערגרובען
 עם , אונד גינגען הירויף אין איין אנדרעם
 צעלט , נאהמען אויך העראויס , טרוגען
 עם פארט , אונד פערגרובען עם .
 (ט) אבער נון זאגטע איינער צום
 אנדערן : וויר טהון היר ניכט רעכט ,
 דים איזט איין טאג , דא וויר גוטעם
 פערקינדען קעננטען , אונד וויר שווייגען ,
 ווארטען וויר ביס עם מארגען ווירד , זא
 ווערדען וויר בעשטראפט ; וויר וואללען
 אלוף הינגעהען , אונד עם אים קעניג
 ליכען פאללאסטע אנצייגען . (י) זיא
 גינגען אלוף צוריק , ריפען דעם טהאר
 וועכטער צו , אונד שפראכען : וויר
 ווארען אים לאגער ארם'ס , אבער דא
 וואר וועדער איין מענש צו זעהען , נאך
 איינע מענשליכע שטיממע צו הערען ,
 זאנדערן פפערדע אונד עזעל וונד
 אנגעבונדען , אונד דיא צעלטע שטעהען
 גאך , וויא זיא ווארען . (יא) דיא
 טהאדוואכע

אֶת־אֱהֲלֵיהֶם וְאֶת־סוּסֵיהֶם
 וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחֲנֶה בְּאֶשֶׁר
 הָיָא וַיִּנְסוּ אֶל־נַפְשָׁם: (ח) וַיָּבֹאוּ
 הַמְצֻדָּעִים הָאֵלֶּה עַד־קִצְוֵה
 הַמַּחֲנֶה וַיָּבֹאוּ אֶל־אֶהֱל־אֶחָד
 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ מִשָּׂם כֶּסֶף
 זָהָב וּבְגָדִים וַיֵּלְכוּ וַיִּטְמְנוּ
 וַיִּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֶהֱל־אֶחָד
 וַיִּשְׂאוּ מִשָּׂם וַיֵּלְכוּ וַיִּטְמְנוּ:
 (ט) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
 לֹא בֶן־אֲנַחְנוּ עֹשִׂים הַיּוֹם הַזֶּה
 יוֹם־בְּשָׂרָה הוּא וְאֲנַחְנוּ מַחֲשִׂים
 וְחַכְיֵנוּ עַד־אֹרֶב הַבְּקָר וּמִצְאָנוּ
 עוֹזֵן וְעַתָּה לָכֵן וּנְבָאָה וּנְגִידָה
 בֵּית־הַמֶּלֶךְ: (י) וַיָּבֹאוּ וַיִּקְרְאוּ
 אֶל־שַׁעַר הָעִיר וַיִּגִּדוּ לָהֶם
 לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־מַחֲנֶה אָרֶם
 וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ וְקוֹל אָדָם
 כִּי אִם־דַּפּוּס אָסוּר וְהַחֲמוּר
 אָסוּר וְאֶהְלִים בְּאֶשֶׁר הַמָּדָה:

באור

רש"י (יא) ויקרא

כדמה להם כאו שומעין : (ט) ומלאנו
 עון מתחייבין חנו למלכות (י) כאשר
 המה כמו שהיו מלאים מתחלתם לא
 הוילאו
 וחס אכחו עושים דבר ראוי , היום הזה הוא יום ראוי לבשר , ואם אכחו שתקין ונמתין עד אור
 לילה . (לכ"ג) . (י) אל שער העיר . לכשרי תרע קרתא . (הכאדי) . אין שם איש .
 (ואין שם) וגו' . הסוס אסור והחמור אסור . קוסון

כי בלילה שמעו הקולות , ובלילה ההוא נסו
 תחק , ומרוב פחדם עזבו סוסיים וחמוריהם ,
 וברחו ברגליהם . (מדברי רלב"ג) . וינסו
 אל נפשם . וערקו לשזבח כפשהו .
 (הכאדי) . (ט) לא בן וגו' . רובה לאמר ,
 אין אכחו עושים דבר ראוי , היום הזה הוא יום ראוי לבשר , ואם אכחו שתקין ונמתין עד אור
 לילה . (לכ"ג) . (י) אל שער העיר . לכשרי תרע קרתא . (הכאדי) . אין שם איש .
 (ואין שם) וגו' . הסוס אסור והחמור אסור . קוסון

(יא) ויקרא השערים ויגידו
 בית המלך פנימה : (יב) ויקם
 המלך לילה ויאמר אל עבדיו
 אגידהנא לכם את אשר עשו
 לנו ארם ידעו פירעבים אנחנו
 ויצאו מן המחנה להחברה
 בהשדה לאמר כי יצאו מן
 העיר ונתפשם חיים ואל העיר
 נבא : (יג) ויען אחד מעבדיו
 ויאמר ויקחו נא חמישה מן
 הפוסים הנשארם אשר
 נשארו בה הנם ככל דיהמון
 ישראל אשר נשארו בה הנם
 ככל המון ישראל אשר התמו
 ונשלחה ונראה : (יד) ויקחו

מהארוואכע ריף דיא וועכטער , אונד
 דיזע צייגטען עם אים קעניגליכען פאל-
 לאסטע אן : (יב) דער קעניג שטאנד
 גון אין דער נאכט אויף , אונד זאגטע צו
 זיינען שטאאטסבעדיהנטען : איך ווילל
 אייך זאגען , וואס דיא זירער אונס צו
 טהון וויללענס זינד : זיא וויססען , דאס
 וויר רונגערסנאטה האכען , דרום
 פערליסען זיא דאז לאגער אונד
 פערשטעקטען זיך אויף דעם פֿעלדע ,
 דען זיא דאכטען : ווען זיא אויז דער
 שטאדט געהען , דאן פֿאנגען וויר זיא
 לעבענדיג , אונד דרינגען הערנאך אין
 דיא שטאדט אויזן . (יג) איינער פֿאן
 דען שטאאטסדיהנערן ערווידערטע
 הירויף , אונד זאגטע : מאן קענטע
 דאך פֿינף פֿאן דען אין דער שטאדט נאך
 איבריג געבליבענען פֿערדען דאראן
 וואגען , דען ווארען זיא בים הער דער
 מענגע ישראל'ס גלייך , דיא זיך אין
 דער שטאדט ערהילט , זא קעננען זיא
 אויך דעריעניגען מענגע ישראל'ס גלייך
 אונד בערייטס אומגעקאממען
 אונד נאכריכט אוינציהען . (יד) מאן

באור

סוסן אסירין ומרין אסירין (הכ"ל) .
 (יא) ויקרא השערים . שער העיר קרא
 אל שערי בית המלך , והם הגידו נבית המלך
 פנימה . (ד"ק) . (יב) להחברה .
 ה"א במקום אל"ף , בחלוק אה"י . (יג) הנם
 וגו' . הא אנון ככל המונח לישראל לאשתארו
 בה , אט יבדון , הא אנון ככל המונח
 לישראל דספו . (הכשד) . ההמון ישראל .
 הנה ההמון כתיב , והעון קרי , והכל ענין
 אחד , והנצח בזה הכתיב ההמון המון ישראל ,
 כמו (דברי הימים ב' ע"ו) והכבואה
 עדד הכבואה . (מדברי רל"ג) . ברה .
 בעיר שמרון . (יד) ויקחו וגו' . והלא אמר חמשת סוסים , שלא לקחו לא שנים ?
 אלא מן החמשה שאמרו בשרו האשים הטובים שבהם . (ד"ק) שגירבב סוסים פירוש
 שנים סוסים ורובני

סוסן אסירין ומרין אסירין (הכ"ל) .
 (יא) ויקרא השערים . שער העיר קרא
 אל שערי בית המלך , והם הגידו נבית המלך
 פנימה . (ד"ק) . (יב) להחברה .
 ה"א במקום אל"ף , בחלוק אה"י . (יג) הנם
 וגו' . הא אנון ככל המונח לישראל לאשתארו
 בה , אט יבדון , הא אנון ככל המונח
 לישראל דספו . (הכשד) . ההמון ישראל .
 הנה ההמון כתיב , והעון קרי , והכל ענין
 אחד , והנצח בזה הכתיב ההמון המון ישראל ,
 כמו (דברי הימים ב' ע"ו) והכבואה
 עדד הכבואה . (מדברי רל"ג) . ברה .
 בעיר שמרון . (יד) ויקחו וגו' . והלא אמר חמשת סוסים , שלא לקחו לא שנים ?
 אלא מן החמשה שאמרו בשרו האשים הטובים שבהם . (ד"ק) שגירבב סוסים פירוש
 שנים סוסים ורובני

ליס נון צווייא רייטער האלען , דיזע שיקטע דער קעניג נאך דעם לאגער ארם'ס , אונד טרוג איהנען אויף קונדשאפט איין צו ציהען . (טו) זיא גינגען איהנען (דען זירערן) בים אָדען ירדן נאך , אונד זיה ! דער גאַנצע וועג וואר פֿאלל פֿאן קליידערן אונד גערעטה שאפטען , דיא ארם אין דער איילע פֿאן זיך ווארפען . אלס דיא פֿאטען צוריק קאַמען , אונד עס דעם קעניג מעלדעטען , (טז) דאָ גינג דאן פֿאַלק הינויס , אונד פלינדערטע דאן גאַנצע לאגער ארם'ס ; אונד נון כעקאַם מאן איין סאה פֿיינעס מעהל פֿיר איינען שקל , אונד צווייא סאה גערשטען אויך פֿיר איינען שקל , וויא דער עוויגע פֿערהים . (יז) דער קעניג בעשטעללטע דען אָבערסטען , דער איהן שטעמט בעגלייטעטע , צום אויפֿֿ זעהער אים טהאַרע , דאָ צערדריקטע איהן דאן פֿאַלק אים טהאַר , אונד ער שטארב , וויא דער געטטליכע מאן פֿערקינדעטע , אלס דער קעניג צו איהם דהינאב גינג . (יח) דען אלס דער געטטליכע מאן צום קעניג זאגטע : איין סאה פֿיינעס מעהל פֿיר איינען שקל אונד צווייא סאה גערשטען פֿיר איינען שקל , ווירד מאַרגען אום דיזע צייט אין שמרון'ס טהאַר צו האַבען זיין , (יט) אונד דער אָבערסטע דעם מאן

שני רכב סוסים וישלח המלך אחרי מחנה ארם לאמר לכם וראו : (טו) וילכו אחריהם עד הירדן והנה כל הדרך מלאה בגדים וכלים אשר השליכו ארם בהחפזם וישבו המלאכים ויגידו למלך : (טז) ויצא העם ויכוזו את מחנה ארם והי סאה סלת בשקל וסאתים שעורים בשקל כדבר יהוה : (יז) והמלך הפקיד את השליש אשר נשען על ידו על השער וירמסוהו העם בשער וימת כאשר דבר איש האלהים אשר דבר ברדת המלך אליו : (יח) והי כדבר איש האלהים אל המלך לאמר סאתים שעורים בשקל וסאה סלת בשקל יהיה כעת מחר בשער שמרון : (יט) ויען השליש את איש

האלהים
עוויגע רשי

גאטטעס ערווידערטע : ליסע אויך דער באור

(טו) צחפוס • צמהר' לנוס : (יז) אשר נשען על ידו • אתמול כשב' לבית איסע :
ה (ח) ואיסע
ספר היאך היו הדברים , אף על פי שכבר (א) באשר (ק"ק)

שליחם , וכן תרגם יונתן תרין רכבי סוסין (הג"ל) . (טו) וילכו אחריהם • אחרי הארמים . (יז) והמלך הפקיד את השליש • ומלכא מניית גברא . (הכסדי) (יח) ויהיו וגו' . לפי שאמר כאשר דבר איש האלהים כעת למעלה , הכי עוד הדברים הנה על המעשה . (יט) ויען השליש את איש

מלכים ב ז
א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נז
נד
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עת
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עת
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט

מלכים ב ז ה

חרגום אישכנוי כו

האלהים ויאמר והנה יהוה עשה
ארבות בשמים היהיה כדבר
הזה ויאמר הנף ראה בעיניך
ומשם לאתאכל : (כ) ויהי-לו
כן וירמסו אתו הקעם בשער
וימת :

עויגע געטריידע פֿאָם היממעל רעגנען ,
ווירדע דים מעגליך זיין ? דאָ שפראַך
דער געטטליכע מאן : דוא ווירסט עם
מיט אייגען אויגען זעהען , אבער ניכטם
דאָפֿאָן געניסען ; (כ) אונד נונגעשאַה
איהם זאָ , דאז פֿאַלק צערדריקטע איהן
איים טהאַר , אונד ער שטאַרב .

ח (א) אלישע זאגטע צו דער פֿרויא ,
דערען זאָהן ער דאז לעבען
ערהילט , מאכע דיר אויף , ציהע מיט
דיינער פֿאַמיליע אויס דעם לאַנדע ,
אונד לאַס היך נידער וואָ דוא קאַננסט ,
דען דער עוויגע לעגטע דעם לאַנדע
הונגערסנאָטה אויף , אונד זיא ווירד
זיבען יאהרע דויערן . (ב) דיא פֿרויא
מאַכטע זיך אויף , בעפֿאַלגטע דען
בעפֿעהל דעם געטטליכען מאַננעם ,
אונד צאָג מיט איהרער פֿאַמיליע נאָך
דעם לאַנד פלשחים , וואָ זיא זיך זיבען
יאַהרע אויפֿהולט . (ג) נאָך זיבען
יאַהרען קאַם זיא פֿאַן דאָ ווידער צוריק ,
אונד

ח (א) ויאלישע דבר אל-
האשה אשר-החיה את-
בנה לאמר קומי ולכי אתי
וביתך וגורי באשר תגורי כי-
קרא יהוה לרעב וגם בא אל-
הארץ שבע שנים : (ב) ותקם
האשה ותעש כדבר איש
האלהים ותלך היא וביתה ותגר
בארץ פלשתים שבע שנים :

ג) ויהי מקצה שבע שנים והשב האשה מארץ פלשתים והיא

לצעק

באור

רשי

ח (א) באשר תגורי . באתר דכשר
למדר . (הכשרי) . כי קרא וכו' .
אחי זמן ה' כפכא : ואף עתיד למיתי על ארעא
שבע שנין . (הכ"ל) . (ג) ותצא לצעק
וגו' . רבנן לאמה , שהחזיקו בהם אנשים .
והיתה

ח (א) ואלישע דבר חל האשה .
זס שבע שנים : כי קרא ה' לרעב .
הוא הרעב אשר הים צימיו יוא בן פתוא :
ג) חל ביתה וחלשדה . שהחזיקו בה
גזלנים

מ כ ל י ו פ י

ז (ב) השליש , תאר והוא הקנין , או יקרא בן אשר הוא תחת המשנה : אשר למלך , למ"ד
במקום ה"א הידיעה , כן דעת קנת מרדקיס ויש לפרש , כמשמעו אשר למלך דבק עם
השלים כאילו כתב אשר למלך אשר נשען : (ט) היום הוה , העת : אל שער , פועל משער :
ויגידו להם , ל' יחיד ול' רבוי , אל כל . שער והס' ה' רבים : (יג) ההמון , קבוץ פי' הריק"ס
הכס כחש' ככל המון ישראל כלומר אס תאמר איך לא נשאר רק חמשה הכס ככל המון אשר
תמו : (יד) ויקחו שני רכב סוסים , פי' שנים סוס' ורכב' עליהם : בהחפזם , מקור :

אונד גינג צום קעניג , איהן וויגען
 איהרעס הויזעס אונד אקקערס אום
 הילפע אן צו פלעהען . (ד) דער קעניג
 אונטערהילט זיך גראדע מיט גחזי , דעם
 בעדיהנטען דעם געטטליכען מאַנעס ,
 אונד זאגטע צו איהם : ערצעהלע מיר
 דאָך אללע גראַסע טהאַטען , דיא אלישע
 פֿערדיכטעטע ; (ה) אונד אינדעם
 ער דעם קעניג ערצעהלטע , וויא אלישע
 איינען שטערבענדען ווידער צום לעבען
 צוריק בראַכטע , זיה ! דאָ קאַם דיא
 פֿרוי , אן דערען זאָהן ער דיזעס
 פֿאַלצאָג , אונד פֿלעהטע דען קעניג
 אן , וועגען איהרעס הויזעס אונד
 אַקקערס . דאָ שפראַך גחזי : מיין
 קעניגליכער הערר ! דאז איזט דיא
 פֿרויא , אונד דים איהר קינד , וועלכעס
 אלישע דאז לעבען ערהילט . (ו) דער
 קעניג בעפֿראַגטע דיא פֿרויא , אונד זיא
 ערצעהלטע איהם אַללעס ; ער גאַב
 איהר הירויף איינען האַפֿטעדיהנטען
 מ'ט , דעם ער אויפֿטרוג : שאַפֿע איהר
 איהר אייגענטהום ווידער , אונד אויך דען
 גאַנצען ערטראַג דעם אַקקערס , פֿאַן
 דער צייט אן , דאס זיא דאז לאנד פֿער
 לים , ביס יעצט . (ז) אלישע רייזטע
 נאָך דמשק . בן הדר , דער קעניג פֿאַן
 ארם , וואָר דאמאַלס קראַנק , אונד אלס
 מאן איהם מעלדעטע , דער געטטליכע

לַעֲעַק אֶל-הַמֶּלֶךְ אֶל-בֵּיתָהּ וְאֶל-
 שָׂרָה : (ד) וְהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר אֶל-
 גַּחְזִי נֶעֱרַר אִישׁ-הָאֱלֹהִים לֵאמֹר
 כִּפְרָה נָא לִי אֵת כָּל הַגְּדֻלוֹת
 אֲשֶׁר-עָשָׂה אֱלֹהִישָׁע : (ה) וַיְהִי
 הַיּוֹם מִכְּסַּפֵּר לַמֶּלֶךְ אֶת-אֲשֶׁר
 הֶחֱיָה אֶת-הַמֵּת וְהֵנָּה הָאִשָּׁה
 אֲשֶׁר-הֶחֱיָה אֶת-בְּנָהּ לְעֵקֶת-אֶל-
 הַמֶּלֶךְ עַל-בֵּיתָהּ וְעַל-שָׂרָה
 וַיֹּאמֶר גַּחְזִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ זֹאת
 הָאִשָּׁה וְזֶה בְּנָהּ אֲשֶׁר-הֶחֱיָה
 אֱלֹהִישָׁע : (ו) וַיִּשְׁאַל הַמֶּלֶךְ
 לְאִשָּׁה וְהַסִּפֵּר-לּוֹ וַיִּתֵּן-לָהּ
 הַמֶּלֶךְ סָרִיס אֶחָד לֵאמֹר הָשִׁב
 אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לָהּ וְאֵת כָּל
 הַבּוֹאֹת הַשָּׂדֶה מִיּוֹם עֲזָבָהּ אֶת-
 הָאָרֶץ וְעַד-עַתָּה : (ז) וַיָּבֹא
 אֱלֹהִישָׁע דְּמִשְׁק וּבֶן-הַדָּד מֶלֶךְ-
 אֲרָם חָלָה וַיִּגְדְּלוּ לֵאמֹר בֵּן
 מֵאן

מאן איש

ב א ו ר

והיתה מנקהת קרקעותיה ופירושיה , מיום נסעה . (לכ"ג) . אל ביחה וא שרה . על
 ביתה ועל חקלה (הכסדי) . (ו) וישאל המלך לאשה וגו' . רובה לאמר , שכנר שאל לה זה
 הענין מספר גחזי שעה אלישע מהגדולות , ותספר לו , שהענין הוא כן . (לכ"ג) . סרים
 אחד . בתרגומו גאון , והוא סרים כמשמעו שנכרתו ביניו . ואף על פי שהמעשה הזה
 חסור בישראל , היו להם למלכי ישראל סריסים , שהיו לוקחים אותם מן הגויים , או שהיו
 סריסים מחמת סולי , והם בנתי המלכים , כדי לעמוד בפני הנשים , כמו שכתוב (חסתר
 ב' ג') סרים המלך שומר הנשים . (ד"ק) . לאמר וכו' . טרה שיטיב לה את כל אשר לה
 מהקרקעות , ואת כל תבואת השדה , מיום עזבה את הארץ . ואולם מהבית לא טרה לתת לה
 שכירות , וזאת קצת ראיה , שהדר נכרה חנירו שלא מדעתו , אינו קייב להעלות לו שכר . (מדברי
 לכ"ג) . (ז) ויבא אלישע דמשק . למשוח את קואל

אִישׁ הָאֱלֹהִים עַד-הַנְּהַר :
 (ח) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-חֻזַּי אֶל
 קַח בְּיָדְךָ מִנְחָה וּלְךָ לִקְרֹאת
 אִישׁ הָאֱלֹהִים וּדְרֹשׁתָּ אֹתוֹ יְהוָה
 מֵאוֹתוֹ לֵאמֹר הַאֲחִיהַּ מַחְלִי זֶה :
 (ט) וַיֵּלֶךְ חֻזַּי לִקְרֹאתוֹ וַיִּקַּח
 מִנְחָה בִידוֹ וְכָל-טוֹב דְּמִשְׁק
 מִשָּׂא אֲרָבָעִים גָּמַל וַיָּבֵא וַיַּעֲמֵד
 לִפְנֵי וַיֹּאמֶר בְּנֵךְ בֶּן-הַדָּד מִקֶּדֶת
 אֲרָם שְׁלַחְנִי אֵיךְ לֵאמֹר הַאֲחִיהַּ
 מַחְלִי זֶה : (י) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי
 אֱלִישָׁע לֵךְ וְאֶמַר-לֹא חִיהַּ
 הַחַיִּיהַּ וְהִרְאֵנִי יְהוָה כִּי-מוֹת
 יָמוּת : (יא) וַיַּעֲמֵד אֶת-פָּנָיו
 וַיִּשָּׂם עַד-בֶּשׂוּ וַיַּבֵּךְ אִישׁ הָאֱלֹהִים :
 (יב) וַיֹּאמֶר חֻזַּי מַדּוּעַ אֲדַנִּי

מאן איזט היר אנגעקאממען ?
 (ח) זאגטע ער צו חזאל : נים געשענקע
 מיט , געה' הין צו דעם געטטליכען
 מאננע , אונד בעפראגע דורך איהן דען
 עוויגען : אב איך פאן דזער קראנקע
 הייט גענעזען ווערדע ? (ט) חזאל
 גינג צו איהם (צודעם געטטליכען מאן) ,
 נאדם געשענקע מיט , פאן אללעם ,
 וואס דמשק קאסטבארעם האטטע ,
 פירציג קאמעללאסטען , אונד זאגטע ,
 אלס ער פאר איהם שטאנד : דיין זאהן ,
 בן הדד , קעניג פאן ארם , שיקט מיך צו
 דיר , לעסטדיך פראגען : ווערדע איך פאן
 דזער מיינער קראנקע הייט גענעזען ?
 (י) אלישע אנטווארטטעטע איהם :
 געה' , זאגע איהם , דוא ווירסט פאן
 דער קראנקע הייט גענעזען , דער עוויגע
 לעסט מיך אבער זעהען , דאס ער אומ-
 קאממען ווירד . (יא) הירויף וואנדטע
 ער דאז געויכט הינוועג , הילט איינע
 לאנגע צייט איננע , ענדליך וויינטער
 געטטליכע מאן . (יב) דא שפראך
 חזאל : ווארום וויינט מיין הערר ? אונד
 ער

רש"י בכה

באור

גזלנים : (ז) ויבא אלישע דמשק .
 להחזיר את גחזי בתשובה : (י) חיה
 תחיה . כלפי חזאל אמר שיחיה תחת
 בן הדד למלכות : (יא) ויעמוד את פניו .
 פנים של זער שלו שהיה יוצק לבכות
 העמידם שלא יבכה בפני חזאל וישם לבו
 לעמוד ולהתאפק : עד זום . כמו זושם
 ולא יכול להתאפק ויבך : (יב) תרטס .
 לשון
 כי מות ימות , הבין חזאל , כי רצה לומר לו שהוא ימיתו , אלא שלא אמר לו בפירוט .
 (רד"ק) . (יא) ויעמד את פניו וישם עד בש . ואסתר ית אפויה , ואורח עד סני .
 (הכסדי) . זכן מתרגם אשכנזית . (יב) מכצריהם השלח באש . כרכיהון
 תוקיד בכורא . (הכ"ל) . ועולג'יהם חרטש . ענין הפלת העוללים על הקרקע
 או בקירות , דרך אכזרית . ומרגס יוכתן

חזאל , כדבר ה' אשר דבר אל אליהו , כמו
 שפירשתי למעלה . (מדברי רד"ק) .
 (ט) וכל טוב המשק וגו' . הנה אשכנז ,
 שזאת היא המנחה , שלקח בידו , רובה
 לאמר , ברשותו , ותהיה וי' וכל טוב כפ"א
 רפה בלשון ישמעאל , רכזני לומר , שהיא
 ללא ענין , והרצין בו , כל טיב דמשק .
 (רל"ג) . (י) והראני ה' כי מוח ימות .
 כלומר מן הקולי , אס לא ימות , אבל הראני
 ה' כי ימיתוהו . ולפיכך כשאמר אישע לחזאל ,
 כי יהיה מלך על ארם , אמר לו והראני ה'
 כי מוח ימות , שהוא ימיתו , אלא שלא אמר לו בפירוט .
 (רד"ק) . (יא) ויעמד את פניו וישם עד בש . ואסתר ית אפויה , ואורח עד סני .
 (הכסדי) . זכן מתרגם אשכנזית . (יב) מכצריהם השלח באש . כרכיהון
 תוקיד בכורא . (הכ"ל) . ועולג'יהם חרטש . ענין הפלת העוללים על הקרקע
 או בקירות , דרך אכזרית . ומרגס יוכתן

הירויף וואנדטע
 ער דאז געויכט
 הינוועג , הילט
 איינע לאנגע
 צייט איננע ,
 ענדליך וויינטער
 געטטליכע
 מאן . (יב) דא
 שפראך חזאל :
 ווארום וויינט
 מיין הערר ?
 אונד ער

בכה ויאמר כי ידעתה את אשר-
 העשית לבני ישראל רעה
 מבצרותיהם השלח ביש
 ובחריהם בחרבתה הרגועלליהם
 הרשע והרחיקהם תבקע :
 (יג) ויאמר חזהאל כי מה עבדת
 הכלב כי יעשה הדבר הגדול
 הזה ויאמר אלישע הראני הנה
 אחך מלך על-ארם : (יד) וילך
 מאת אלישע ויבא אל-אדניו
 ויאמר לו מה אמר לך אלישע
 ויאמר אמר לי חיה החיה :
 (טו) ויהי ממחרת ויקח המכבר
 ויטבל במים ויפרש על-פניו
 וימת וימלך חזהאל תחתיו :
 (טז) ובשנת חמש ליורם בן
 אחאב

אחאב

רשי

לשון זיקוע המעים ואז לכולן וקשתו
 גערי' תרטשנה (ישעי' י"ג י"ח) :
 והריתיה' מעוזרות שלהם : (טו)
 המכבר תרגם יונתן גונכא וכן ותכסהו
 בשמוכ' (שופט' ד' ל"ט) תרגם בגונכא
 והוא בגד : ויפרש על פניו להנטין :
 (טז) ובשנת חמש וגו' יהושפט המליך

חת

מתרגם אשכנזית • ויטבל במים • הנה טבל אותו במים קרים • כי היה מתרעס בן
 הדד מתגברות המוס הנכרי • ועשה זה להשקיט המוס ההוא • וזה עזר למהר המות
 ומלך חזאל תחתיו • כמו שאמר לו אלישע • (מדברי רלב"ג) • (טז) ובשנת חמש
 וגו' • חמש שזכר עומד במקום שנים • וכירוש חמש
 ליהושפט

ער אנטווארטעטע : ווייל איך ווייס ,
 וואס פיר אונגליק דוא דען קינדערן
 ישראל'ס צופיגען ווירסט , איהרע
 פעסטונגען ווירסט דוא פערברענגען ,
 איהרע ייגלינגע מיט דעם שווערד אומ-
 ברינגען , איהרע זייגלינגע צערשמעט-
 טערן , אונד דען שוואנגערן דען לייב
 אויפרייסען לאססען • (יג) חזאל
 זאגטע : ווער איזט דיין קנעכט , דער
 הונד , דאס ער זא עטוואס גראסעס
 אונטערנעהמען קעננטע ? אלישע ער-
 ווידערטע : דער עוויגע צייגטע דיד מיר
 אלס קעניג פאן ארם • (יד) חזאל
 פערלויס נון אלישע , גינג צו זיינעם
 העדרן , אונד אלס דיווער איהן פראגטע :
 וואס האט אלישע דיר געזאגט ? זא
 אנטווארטעטע ער : ער זאגטע מיר :
 דוא ווירסט ווידער גענעווען • (טו) אבער
 דען טאג דארויף נאהם ער איין קיססען ,
 טויכטע עס אין וואססער , אונד
 ברייטעטע עס איבער בן הדד'ס געזיכט ,
 וואדורך ער שטארב ; אונד חזאל
 רעגורטע אן זיינער שטעללע • (טז) איס
 פינפטען רעגירונגס יאר יורם'ס , זאהן

באור

חטוף , דומה למה שאמרו רבותינו ז"ל או
 שטרפה כחול • (רד"ק) • והרחיקהם
 תבקע • ומעדיתיכון תבוע • (הכש"י) •
 (יג) כי מה • מלת כי במקום הזה קשה מאד
 להולמה • ואולי היא חסרה ה"א , ותורה
 לשאלה , כמו הכו אמרתי הנו לי (איוב'
 כ"ב) • ובאה פה שאלה כפולה , וכמוהו רבי'
 הראני ה' אותך מלך על ארם • הנה
 זאת היא משימת חזאל למלך , שאמר השם
 יתברך לאליהו • (רלב"ג) • (טו) ויקח
 המכבר • הוא הכר , כמו (שמואל א' י"ט י"ג)
 מתרגם אשכנזית • ויטבל במים • הנה טבל אותו במים קרים • כי היה מתרעס בן
 הדד מתגברות המוס הנכרי • ועשה זה להשקיט המוס ההוא • וזה עזר למהר המות
 ומלך חזאל תחתיו • כמו שאמר לו אלישע • (מדברי רלב"ג) • (טז) ובשנת חמש
 וגו' • חמש שזכר עומד במקום שנים • וכירוש חמש

אחאב מלך ישראל ויהושפט
 מלך יהודה מלך יהורם בן
 יהושפט מלך יהודה : (יז) בן
 שלשים ושתים שנה היה
 במלכו ושמנה שנה מלך
 בירושלם : (יח) וילך בדרך
 מלכי ישראל כאשר עשו בית
 אחאב כי בת אחאב היתה לו
 רשי לאשה

אחאב, קעניגס אין ישראל, (שטארב)
 יהושפט, קעניג פאן יהודה, אונד זיין
 זאָהן יהורם רעגירטע גונמעהר גאנץ
 אלליין איבער יהודה. (יז) צווייג
 אונד דרייסיג יאהר וואָר ער אלט, אַלס
 ער דיא רעגירונג אַנטראַט, אונד אַכט
 יאהרע רעגירטע ער אין ירושלים.
 (יח) ער וואָנדעלטע אויף דעם וועג
 דער קעניגע ישראל'ס, אַהמטע אחאב'ס
 רויזע נאָך, דען ער האַמטע איינע
 טאכטער אחאב'ס צור פֿרויא, אונד
 טהאט

באור

ליהושפט, ומאומתי מוכה לו ליהושפט אלו
 חמש שנים? ממלכת רמות גלעד, כן פירש
 בעל סדר עולם, כי במלכות רמות גלעד
 היה ראוי יהושפט שיהרג, שהלך לעזור לרשע,
 וכצועק תלו לו שבע שנים, ולסוף חמש שנים
 מאותה שעה, שהיו חמש שנים ליורם בן
 אחאב, וחזר יהושפט ממלכת עמון ומואב
 וזר שער עם מלך ישראל, מאחר שהרגו אותם, באו והמליכו את יורם בן יהושפט על יהודה,
 ומלך שתי שנים בחיי אביו, ומה שאמר למעלה (א' י"ז) וימלך יהורם בשנת שתיים ליהורם
 בן יהושפט, שדמה כי יהורם בן יהושפט מלך קודם יהורם בן אחאב שתי שנים, הנה כי
 מלך יהורם בחיי יהושפט אביו שבעה שנים, ללא המליכו אז, אלא כיון שהיה ראוי יהושפט
 ליהרג, מנה מאותה שעה המלכות לבנו, אבל לא המליכו אלא שתי שנים בחייו. ואני תמה
 מדבריו, שהוא אומר כי במלכות רמות גלעד נגזר עליו הגזירה, ומאותה שעה מנה המלכות
 לבנו שבע שנים, והנה בשנת חמש ליורם בן אחאב שלמו אותם שבע שנים, שהרי אחזיהו בן
 אחאב מלך שתי, ואיך היה שנה קמישית לגזירה ליורם? זה לא יתכן, ואיך המליכו שתי שנים
 בחייו? והלא כשהיו ליורם חמש שנים ממלכותו מת יהושפט, כי לא היה אחר אחאב שבע שנים,
 ועוד איך אמר מאחר שהרגו עמון ומואב והר שער, בחזרתן באו והמליכו את יהורם בן יהושפט?
 ואותה מלכות לא ראינו שהיה שם מלך ישראל, ועוד כי אותה מלכות היתה בימי אחזיהו בן
 אחאב, ועדיין לא מלך יהורם בן אחאב, עד מות אחזיהו עם אחזיהו בן אחאב, לעשות אביו.
 (ב' כ' ל"ה ל"ז) שאחרי המלכות הזאת התחבר יהושפט עם אחזיהו בן אחאב, כי כן עָלָנו בדברי הימים
 אלא פירוש ויהושפט ומת יהושפט, כי בשנת חמש ליורם מת יהושפט ומלך יהורם בנו שנית,
 כי כבר מלך בחיי אביו שבע שנים, כמו שפירשנו, ועתה כשמת אביו מלך מלכות שלמה בלא
 מערער, כי הרג את אחיו והתחזק במלוכה, כמו שכתוב בדברי הימים (ב' כ"א ד'). ואם
 חסרה מלת ומת, אין תמה בזה, כי הענין מובן מהפסוק, וכמוהו רבים במקרא חסירי מלה,
 לפי שיוצא ענינה מהפסוק, וכדומה לזה (משלי כ"ח ט"ז) נגיד חסר תבונה ורצ מעשקות שוכא
 בנע יאריך ימים, שחסר ימות, פירוש נגיד חסר תבונות ורצ מעשקות ימות, אבל
 נגיד שהוא שוכא בנע יאריך ימים, כן בזה הפסוק, אחרי שזכר כי בשנת חמש ליורם בן אחאב
 מלך יהורם בן יהושפט, מובן מהפסוק כי מת יהושפט, כי אותה שנה מת, ולפיכך אמר
 יהושפט, כאילו אמר ויהושפט מת, ושמנה שנים מלך יהורם בן יהושפט. (רד"ק) .
 (יט) לחח

לאֲשֵׁחַ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה :
 (וט) וְלֹא־אָבָה יְהוָה לְהַשְׁחִית
 אֶת־יְהוּדָה לְמַעַן דָּוִד עַבְדּוֹ
 כִּי־אָמַר יְהוָה לֹא לְתַתּוֹ לֹא נִיר
 לְבָנָיו כָּל־הַיָּמִים : (כ) בְּיָמָיו
 פָּשַׁע אֲדוֹם מִתַּחַת־יַד יְהוּדָה
 וַיִּמְלְכוּ עֲלֵיהֶם מְלָכִים : (כא) וַיַּעֲבֹר
 יוֹרָם צְעִירָה וּבְלִי־הָרֶכֶב עִמּוֹ
 וַיְהִי־הוּא קָם לְלִילָה וַיִּכָּה אֶת־
 אֲדוֹם הַסָּבֵב אֵלָיו וְאֵת שְׂרָי
 הָרֶכֶב וַיָּגֶם הָעָם לְאֲדָה־לֵוִי :
 רש"י (כב) וַיִּפְשַׁע

טהאט , וואס דעם עוויגען מיספיל .
 (יט) אבער דער עוויגע וואללטע יהודה
 ניכט פערטילגען , וועגען זיינעם
 קנעכטעס דוד , דא ער איהם פערהים
 איהם אונד זיינען נאכקאממען אויף
 איממער איינע העררשאפט צו לאססען .
 (כ) אונטער זיינער רעגירונג פיל אדום
 פאן יהודה אב , אונד זעצטן איינן קעניג
 איבער זיך . (כא) יורם צאג דאָהער
 נאך צעיר מיט זיינער גאנצען רייטערייא ,
 מאכטע זיך דעם נאכטס אויף , אונד
 שלוג דיא נאה' געלענגען אדומיטער ,
 אונד אללע אנפיהרער דער רייטערייא ;
 דאו פאלק פלאָרה גון נאך הוינע .
 (כב) דעססען

באור

(יט) לחת לו ניר לבניו . למתן ליה
 מלכו ולבנותיה (הכש"ד) . (כ) בימיו וגו' .
 רוצה לאמר , כי בימי יורם פשע אדום מתחת
 ידיהודה , ומרדו בהם והמליכו עליהם מלך ,
 והעבירו הנביא שם עליהם מלך יהודה .
 (מדברי רלב"ג) . (כא) צעירה , עיר
 מאדום , ועבר שם יורם להלחם עם מלך
 אדום . (רד"ק) . ויהי וגו' . פירוש
 כשהלך יורם צעירה , יכא לו חיל אדום , וחנו
 אלה נוכח אה עד למחר סילחמו אלה עם אה ,
 וכאשר היה בלילה קם יורם עם מחנהו והכה
 במחנה אדום כל אותם שהיו סובבים אליו
 והכה שרי הרכב , וכשהרגישו היו מנוהלים
 מחנה אדום , כי בפתאום נפלו עליהם ,
 ונס עם אדום הנשארים איש לאוהליו .
 ואמר אחר כך ופשע , כלומר עם כל זה
 שעשה יורם לאדום , מרדו עוד כל הימים
 מתחת יד יהודה . ואדוני אבינו ז"ל פירשו כי
 הוא קם לילה על מלך אדום , שהכה את אדום
 הסובב למלך ישראל , כלומר שהיו בעורתו
 שלא מרדו עדיין , כי היו באדום עדיין שלא
 מרדו , וקם מלך אדום והכה אותם , ואת
 שרי הרכב אשר ליורם . (רד"ק) . והפירוש הראשון נראה יותר נכון , כי לא הזכיר הכתוב את
 מלך אדום , תם הכש"ד הסכים לדעת זאת , וגל פיה מתורגם אשכנזי . ונגם העם .
 אדום

שזעק שזע שנים : (יט) ניר . ממשלה :
 (כ) וימליכו עליהם מלך . ומימי דוד
 לא היה להם מלך כמו שנאמר ומלך חזק
 באדום וישם באדום נביאים (שמואל ב'
 ח'ו' . שמונה מלכים מלכו באדום לפני
 מלך מלך לישראל המנוי בספר בראשית
 (ל"ו"א) כנגדו מלכו בישראל שמונה
 מלכים . שחול חוש בוסת . דוד .
 ושלמה . ורחבעם . ואחזים . ואחא .
 ויהושפט . ולא היה מלך לאדום ומה
 שכתוב למעלה שהלך אדום עם יסורם
 בן אחאב ועם יהושפט למלחמה על
 מלך מואב לא מלך גמור היה אה נביא
 שאף הוא היה קרוי מלך וכמו שנאמר
 וימלך חזק באדום נבז מלך . מלכים א'
 כ"ג מ"ח . הנבז היה להם במקו' מלך ;
 (בא) הסובב איו . הסעוכי'א הספר ;
 (כב) חפשע

מלכים ב ה

הרגום אשכנזי כט

(כב) וַיִּפְשַׁע אֲדוּם מִתַּחַת יַד־
יְהוּדָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה אִזּוּ תִפְשַׁע
לְבַנְנָה בַּעֲתָה הַהִיא : (כג) וַיִּתֵּר
דְּבָרֵי יוֹרָם וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה
הֶלְאֵיהֶם בְּחֹבִיבִים עַל־כַּפֵּר
דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה :
(כד) וַיִּשְׁכַּב יוֹרָם עִם אֲבֹתָיו
וַיִּקְבֹּר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דּוּד
וַיִּמְלֹךְ אַחֲזִיָּהוּ בְּנוֹ רַתְחָתָיו :
(כה) בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם עָשְׂרֵה שָׁנָה
לְיוֹרָם בֶּן אֲהָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
מֶלֶךְ אַחֲזִיָּהוּ בֶן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ

(כב) דעססען אונגעאכטעט בליב אדום
בייא זיינעם אבפאלל פאן יהודה , ביס
אויף דיזען טאג ; אויך לבנה
עמפערטע זיך אום דיזע צייט . (כג) דיא
איבריגע געשיכטע יורם'ס , אונד
אללעם , וואס ער לייסטעטע , איזט
בעשריבען אין דען יאדערביכעקן דער
קעניגע יהודה'ס . (כד) ער ענטשליף
צו זיינען עלטערן , ווארד בייא איהנען
אין דור'ס שטארט בעגראבען , אונד
זיין זאָהן אחזיהו רעגירטע אן זיינער
שטעללע . (כה) אים צוועלפטען
דעגירונגסיאהרע יורם'ס , זאָהן אחאב ,
קעניגס אין ישראל , ווארד אחזיהו ,
זאָהן יהורם'ס , קעניג אין יהודה .
(כו) צווייא אונד צוואנציג יאהר וואר

יהודה : (כו) בן־עשרים ושתים

שנה

באור

רשי

(כב) תפסע לבנה • מרדו יוסבי לבנה
ומרדו במלך ואינו יודע מנחמה חוונה
היו שהרי לבנה מדרך ישראל היא ואומר
אני שהיו משבט יהודה ומרדו במלך :
(כד) ויקבר עם אבותיו בעיר דוד •
(כז) וזכרנו הימים ב'כ"ח' חומה בעיר
דוד ולא בקצרות המלכים :
(ח) וחלישע

אדו' נסו לאהליה' • (כב) אז תפסע לבנה -
אס לבנה זו היא לאדום , למה אמר תפסע ?
הלא כבר אמר ויפסע אדום ? ואפשר כי
היתה לבנה זו סמוכה לארץ ישראל יותר
משאר אדום , וכפסע אדום , זאת לא
מרדה עדיין , ואשרי המלחמה הזאת מרדה ,
לפיכך אמר בעת ההיא • ורש"י ז"ל כתב ,
כי על לבנה שהיא לישראל אמר שמרדה ,
כשמרד אדום מרדה גם היא במלך , וזה
הפירוש רחוק בעיני (רד"ק) • (כו) בן
עשרים ונו' • והנה בד"ה (ב' כ"ב') אמר בן ארבעים ונתי' שנה , והנה מה שמנה בד"ה י' אינו
ללידת אחזיה , אך לעת נמיחת מלכות עמרי , אשר בעבור היותו מורעו קרה לו שנהרג עם מלך
ישראל , וזה שאמר שלשים ואחת שנה לאסא מלך עמרי על כל ישראל , ואמר זה מלך שש שנים ,
ואחאב בנו עשרים ושתים , ואחזיה אנתים , ויורם היה בשנת שנים עשרה , הרי ארבעים ושתים
שנה , שעמדה מלכות עמרי • (רלב"ג) • ושם אמו עתליהו בת עמרי • ולמעלה (פסוק י"ח)
אמר , כי יהורם אביו בת אחאב היתה לו לאשה , כאמר כי בת אחאב היתה , ואמר בת עמרי ,
כי בני בניס הרי הם כבנים , וכן ותבאנה אל רעוא אביהן (שמות ב') שהיה אבי אביהן , וכן
זרובבל בן שאלתיאל (חגי א' א') , והוא היה בן פדיה , שהיה בן שאלתיאל (דברי הימים א'
ג' י"ז י"ח י"ט) , ורבים ככה • ומה שאמר בו (פסוק שאמר זה) מתן בית אחאב , והוא
היה בן מתן בית אחאב , הוא גם בן מתן להם , כלומר כי על ידי מתן היתה קירובות
עמהם • (רד"ק) • (כח) ויכו

ער אלט , אלס ער דיא רעגירונג
 אנטראט , אונד איין יאהר רעגירטע ער
 אין ירושלים ; זיינע מוטטער הייס עחליהו ,
 אונד וואר איינע ענקעלין עמרי'ס ,
 קעניגס פֿאָן ישראל . (כו) ער וואַנדעלטע
 אויף דעם וועג דעם הויזעס אחאב ,
 טהאָט , וויא דאזועלבע , וואס דעם
 עוויגען מיספֿיל , וואַראַן זיינע פֿערוואַנד-
 שאַפֿט מיט אחאב'ס הויזע שולד וואַר .
 (כח) ער צאָג מיט יורם , זאָהן אחאב'ס ,
 צו פֿעלדע , געגען חואל , קעניג פֿאָן
 אַרם , וועגען רמות גלעד ; אונד דאָ
 וואורדע יורם פֿאָן דען אַרמים פֿער-
 וואונדעט . (כט) דיזער קעהרטע נון
 נאָך יזרעאל צוריק , אום זיך
 דאָזעלכסט פֿאָנדען וואונדען היילען צו
 לאַססען , דיא איהם דיא אַרמים
 בייא רמה בייאגעבראַכט האַטטען ;
 אונד דאָהער ריזטע אויך אחזיהו , זאָהן
 יהורם'ס , קעניג פֿאָן יהודה , נאָך
 יזרעאל , אום יורם , זאָהן אחאב'ס ,
 אין זיינער קראַנקהייט צו בעווכען .
 ט (א) דער

שנה אחזיהו במלכו ושנה אחת
 מלך בירושלים ושם אמו
 עתליהו בת עמרי מלך ישראל :
 (כו) וילך בדרך בית אחאב ויעש
 הרע בעיני יהוה בבית אחאב כי
 חתן בית אחאב הוא : (כח) וילך
 את יורם בן אחאב למלחמה
 עם חזאל מלך ארם ברמות
 גלעד ויבן ארמים את יורם :
 (כט) וישב יורם המלך להתרפא
 ביזרעאל מן המכים אשר יכהו
 ארמים ברמה בהלחמו את
 חזאל מלך ארם ואחזיהו בן
 יהורם מלך יהודה ירד לראות
 את יורם בן אחאב ביזרעאל
 כי חלה הוא : ט (א) ואלישע

ב א ו ר

דמסוהי אנט ארם . (הכשדי) . וכל הכניי
 מן מכה פה צו"ד מ"ס כרבו הזכרים , שלא
 כמנהג , והיה ראוי לבוא צו"ת י"ו ,
 כדרך רבני הנקבות . לראות את יורם .
 למסעה ית יורם . (הנ"ל) . והטעם לנקרו
 ולהיות לו עזר בעסק רפואתו .
 ט (א) חגור

(כח) ויבן ארמים את יורם . הכה
 סבב השם יתנך , כי ברמות גלעד נפלו
 אחאב ויורם נכו , כי יורם הלך להלחם ברמות
 גלעד , ושם הוכה , וזה היה כלי אל שהיה
 יכול יהוא להמיתו . (רלכ"ג) . (כט) מן
 המכים אשר יכוהו ארמים . מן מחמת

מ כ ל ל י ו פ י

ח (ו) סרים , כמשמעו כן ת"י נוזלה סד : עובה , מקור : (ט) וכל טוב דמשק , ע"ד
 הפלגת הריבוי : (יא) ויעמד את פניו , פי' העמיד פניו לצד אחר שלא יראה חזאל
 ושם פניו על ידו עד זמן שהי' מתאפק מלצכות ולא יכול ויבך ובוש פועל עבר מנ"ע , והרות יהס ,
 תאר לרבות מעטין ההריון : (טז) ויהושפט , פי' וזית יהושפט : (יט) גיר , כמו נר
 צנירי , וי"ת מלכו : (כא) הסביב , צו"ד המשך שלא כמנהג : (כו) עחליוהו בת עמרי ,
 ולמעלה אמר כי יהורם אביו בת אחאב היתה לו לאשה , נאמר כי בת אחאב היתה ואמר בת
 עמרי כי בני בניס הדי הן ככנים : (כט) יכהו , כמו הכהו :

ט (א) ואלישע הנביא קרא
 לאחד מבני הנביאים
 ויאמר לו חגור מתניך וקח פך
 השמן הזה בידך ולך רמת
 גלעד: (ב) ובאת שמה וראת
 שם יהוא בן יהושפט בן נמשי
 ובאת והקמתו מתוך אחיו
 והביאת אותו חדר בחדר:
 (ג) ולקחת פך השמן ויצקת
 על ראשו ואמרת כה אמר
 יהוה משהתיה למלך א-ישרא
 ופתחת הידלת ונסתרה ולא

ט (א) דער פראפעט אלישע ריף נון
 איינען פאן דעו פראפעטענשילערן,
 אונד זאגטע צו איהם: גירטע דייע
 לענדען, נים דיזע עהלפלאשע מיט,
 אונד געה'נאך רמות גלעד. (ב) ווען
 דוא דארט זיין ווירסט, זיה' ריך נאך
 יהוא, דעם זאָהן יהושפט'ס, זאָהן
 נמשי, אים, פֿיהרע איהן אויס דער
 מיטטע זיינער פֿריינדע הינוועג, אונד
 געה' מיט איהם אין דאן אינגערסטע
 צימער. (ג) דאן ניממסט דוא דיא
 עהלפלאשע, גיסעסט אויף זיין הויפט,
 אונד זאגסט: זאָ שפּריכט דער עוויגע,
 איך זאלבע ריך הירמיט צום קעניג
 איבער ישראל, הירוויף עפֿנע דיא
 טהירע, אונד לויפֿע אונפֿערציגליך

תחכה ראפאן

באור

ט (א) חגור מתניך. צוהו לחגור
 מתניו, כדי שיוכל לרוץ. (רלב"ג)
 וקח פך השמן. ולמה צוה למשחו? והלא
 אין מושחין מלכי ישראל? אמרו רבותינו ז"ל
 מפני שחלקתו של יורש בן אחאב, וזה השמן
 לא היה שמן המשחה, כי לא היו מושחין בו
 אלא מלכי בית דוד, לא שמן אפרסמון היה.
 ואמרו שאל ויהוא כמשחו בסך לא כמשכה
 מלכותו, דוד ושלמה שנמשחו בקרן המשכה
 והלא רמות נלעד היתה ביד מלך ארם, ואחאב
 ולא ראינו אחר כן שלקחה מלך ישראל מידו? ואם
 שהיו מושחים לקחתה, והלא ארם היה
 בעיר וישראל בחזק, ואם הוכה מלך ישראל,
 אלישע לזה הנביא, שילך שם למחפה ישראל
 שהיה ברמות גלעד, וימשח שם את יהוא,
 וזה לא יתכן, כי ידמה כי בתוך העיר היו ישראל,
 שהרי אמר והבאת אותה בחדר בחדר, ואומר
 ויבא הביתה, ואומר אל גרם המעלות, ואומר
 אל יצא פליט מן העיר ללכת להגיד ביזרעאל,
 מכל אלו הפסוקים נראה, כי ישראל היו בעיר
 וארם מבחוץ, אס כן נאמר, מלך ישראל לקחה
 מיד מלך ארם, או יהואסו או יהורם, וזואל
 בא אחר כן להלחם בה, והלא שם מלך ישראל
 עם משכיו. (ה"ל). (ב) חדר בחדר. חדר
 לפניו מחדר. (רד"ק). וזוהו זה, כדי
 שלא ישמע אדם דבריו. (רלב"ג). (ג) משחתך
 וגו'. משחתך למהוי מלכא על ישראל.
 (הכשדי). ונסתחה ולא תחכה. רונה לאמר,
 שלא תמתין לנים, אבל תנוס תכף השלימך
 הדברים. והנה קצר נכאן ולא זכר הדברי
 שאמר אשע שיאמר ליהוא, אך מדבריו
 ליהוא למדכי, שכבר

רש"י

ט (א) ואלישע הנביא קרא וגו'.
 צאותו הפרק שהיה יורם חולה
 ביזרעל: חגור מתניך. כל חגור מתנים
 לשון זירוז גבורה הוא לפי שהוא שולחו
 לדבר הסכנה (נריד זירוז): לאחד מבני
 הנביאים. יונה בן אמתי היה: (ד)
 הנער

מלכותו. (רד"ק). ולך רמות גלעד.
 שהלך לקחת אותה מידו מת במלחמה
 תחמה במחנה היו ישראל לפני רמות
 גלעד, שהיו מושחים לקחתה, והלא
 ארם היה בעיר וישראל בחזק, ואם
 הוכה מלך ישראל, אלישע לזה הנביא,
 שילך שם למחפה ישראל שהיה ברמות
 גלעד, וימשח שם את יהוא, וזה לא יתכן,
 כי ידמה כי בתוך העיר היו ישראל,
 שהרי אמר והבאת אותה בחדר בחדר,
 ואומר ויבא הביתה, ואומר אל גרם
 המעלות, ואומר אל יצא פליט מן העיר
 ללכת להגיד ביזרעאל, מכל אלו הפסוקים
 נראה, כי ישראל היו בעיר וארם מבחוץ,
 אס כן נאמר, מלך ישראל לקחה מיד
 מלך ארם, או יהואסו או יהורם, וזואל
 בא אחר כן להלחם בה, והלא שם מלך
 ישראל עם משכיו. (ה"ל). (ב) חדר
 בחדר. חדר לפניו מחדר. (רד"ק). וזוהו
 זה, כדי שלא ישמע אדם דבריו. (רלב"ג).
 (ג) משחתך וגו'. משחתך למהוי מלכא
 על ישראל. (הכשדי). ונסתחה ולא תחכה.
 רונה לאמר, שלא תמתין לנים, אבל
 תנוס תכף השלימך הדברים. והנה קצר
 נכאן ולא זכר הדברי שאמר אשע שיאמר
 ליהוא, אך מדבריו ליהוא למדכי, שכבר

דאָפּאָן • (ד) דער יונגע פראָפּעט גינג נאָר רמות גלעד , (ה) אונד אלס ער הינקאָם , פֿאַנד ער זעממטליכע פֿעלד-העררן בייא איינאָנדער זיצענד ; ער זאָגטע : פֿעלד-הערר ! איך האָבע עטוואַז מיט דיר צו שפרעכען ! ידווא פֿראָגטע : מיט וועם אונטער אונם ? מיט דיר , פֿעלד-הערר ! ערווידערטע יענער • (ו) ער שטאַנד אויף , אונד גינג מיט איהם אין איין ציממער • דאָ גאַס יענער דאו עהל אויף זיין הויפט , אונד זאָגטע צו איהם : זאָ שפּריכט דער עוויגע , גאטט ישראל'ס , איך זאלבע דיך הירמיט צום קעניג איבער דאז פֿאַלק גאטטעס , איבער ישראל , (ז) אונד דוא זאלסט ריא פֿאַמיליע אחאב'ס , דינעם העררן , אומברוינגען , הען איך ווילל האז בלוט מיינער טרייען פראָפּעט-טען אונד אַללעד פֿערעהרער דעם עוויגען אַן איזבל רעכען ! (ח) יא , דאז גאַנצע רוזו אחאב'ס מום צו גרונדע געהען ; ניכט איינען הונד , ניכט , וואָס ער-פֿערשלאָססען אונד בעפֿעסטטיגט אין ישראל האָט , לאָס' איך איהם איכריג , (ט) זאָנדערן מאַכע זיין הויז , וויא דאז הויז ירכעס'ס , זאָהן נכט , אונד בעשא'ס זאָהן אחיה , (י) אונד איזבל ווערדען דיא הונדע פֿרעססען אויף יורעאל'ס גרונד אונד באַרען , ניכטאָנד ווירד זיא בענראַבען ! הירוויף עפֿפֿנעטע ער דיא

חֲחֻבָּה : (ד) וַיִּלְךָ הַנֶּעֱר הַנֶּעֱר הַנְּבִיא רָמַת גִּלְעָד : (ה) וַיָּבֹא וְהָיָה שָׂרֵי הַחֵיל יֹשְׁבִים וַיֹּאמְרוּ דָבָר לְאֵלֶיךָ הַשָּׂר וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמִי מִכְּלָנּוּ וַיֹּאמֶר אֵלֶיךָ הַשָּׂר : (ו) וַיָּקָם וַיָּבֹא הַבְּיָתָה וַיִּצַק הַשֶּׁמֶן אֶל-רֵאשׁוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִשְׁחֵה־תֵּיךְ לְמִלְכָּךְ אֶל-עַם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : (ז) וְהִכִּיתָה אֶת-בֵּית אַחֲזָב אֶדְנִיָּךְ וְנִקְמָתִי דָּמִי עֲבָדֶי הַנְּבִיאִים וְדָמִי כָּל-עֲבָדֵי יְהוָה מִיַּד אִיזָבֵל : (ח) וְאַבְדְּ כָּל-בֵּית אַחֲזָב וְהִכְרַתִּי לְאַחֲזָב מִשְׁהַיִן בְּקִיר וְעֶצוֹר וְעֹזַיִב בְּיִשְׂרָאֵל : (ט) וְנָחֲתִי אֶת-בֵּית אַחֲזָב כְּבֵית יִרְבֵּעַם בֶּן-נִבְט וְכְבֵית בַּעֲשָׂא בֶן-אַחִיהָ : (י) וְאֶת-אִיזָבֵל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים בְּחֶלֶק יוֹרְעָאֵל וַאֲיִן קָבַר וַיִּפְתַּח בַּעַנְרָאֲבָעַן טהידע הרלת

באור

רשי

שכנר צוהו אלישע , לאמר אותן הדברים • (רל"ג) • (ד) הנער הנער הנביא • אמר בתחלה הנעה , ואמר כך פירש איזה נער , ואמר הנער הנביא • (מדברי רד"ק) • וכן ייתורגם אשכנזית • (ז) הביחה • אל חדר פנימי , כמו שאמר למעלה (פסוק ג') חדר בחדר • (ז) מיד איזבל • דרך משל שה' יקח נקמה מיד איזבל הרשעה , אשר שפכה נה דם נקי , וזכרנה חסידי עליון :

ובל"א

הַדְּלֵת וַיָּנֶם : (יא) וַיְהִי וַיֵּצֵא
 אֶל-עַבְדֵי אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר לוֹ
 הַשְׁלוֹם מִדְּוַע בְּאֵי-הַמִּשְׁגָּע הַזֶּה
 אֵיךְ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֵיךְ יִדְעֶהֶם
 אֶת-הַדְּבָאִישׁ וְאֶת-שִׂיחוֹ :
 (יב) וַיֹּאמְרוּ שֶׁקֶר הַגִּדְ-נָא לָנוּ
 וַיֹּאמֶר כִּזְאֵת וּכְזָאֵר אָמַר אֵלַי
 לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה מִשְׁחַתִּיקָה
 לְמֶלֶךְ אֶל-יִשְׂרָאֵל : (יג) וַיִּמְהָרוּ
 וַיִּקְחוּ אִישׁ בְּגֵדוֹ וַיִּשְׂמוּ תַּחְתָּיו
 אֶת-גֵּרֵם הַמַּעֲלוֹת וַיִּתְקְעוּ בִּישׁוּפָר
 וַיֹּאמְרוּ מֶלֶךְ יְהוּא : (יד) וַיִּתְקַשֵּׁר
 יְהוּא

טהירע, אונד ליקף דאפֿאן . (יא) אַלס
 נון יהוא ווידער צו דען בעדיהנטען ווינטס
 העררן הערויס קאַם , פֿראַגטען מאַן
 איהן : וואַר'ס עטוואַן אַנגענעהמעס ?
 וועסוועגען קאַם דיזער וואַהנוויציגע צו
 דיר ? ער אַנטוואַרטעטע : איהר קעניג
 יא דיזען מענשן אונד זיין געשווייץ .
 (יב) דאז איזט ניכט וואַהר , ערווידער
 טען זיין , זאג'עס אונס דאָך ! אונד ער
 זאגטע : דאז אונד דאז שפראַך ער צו
 מיר , נעמליך : זא שפריכט דער עוויגע ,
 איך זאלבע דיק הירמיט צום קעניג איבער
 ישראל . (יג) דא נאָהם זאגלייך
 יעדער זיין קלייד , לעגטע עם אויף דיא
 אַבערסטע שטופֿע דער טרעפפֿע , דאָן
 זעצטען זיא איהן דאָרויף , שטיסען אין
 דיא פֿאָזינע , אונד ריפֿען : יהוא איזט
 קעניג ! (יד) אונד נון פֿערבאַנד זיך
 יהוא

רש"י

באור

דנזיא : (יא) אתם ידעתם את החיש .
 אתם מכירים את החיש שהוא נשוגע :
 (יב) וואמרו שקר . אתה חומר מעלים
 אתה מה שאמר לך : (יג) אל גרם
 המעלות . על דרג שעים . כמין מעלות
 עשויות למול שעות היום לדעת על כל
 שעה ושעה כשהלל יורד שעה ח' . גרם
 חורלי"ו בלע"ז לשון פגם . והגרמה
 שבהלכות שחיטה מן הלשון הזה הוא
 שזחטוהסולך ויורה זגרא' כמין גבשושי'
 למעלה

ובל"א מתורגם כפי הענין . (יא) ויאמר
 לו השלום . רוצה לאמר , שכבר אמר לו
 זה אחד מהשרים אשר שם , וסקר עמו , אם
 הדבר שכבר אליו הוא שלום , או להיפך ,
 כי רגילים היו הנביאים ליעד רע לישראל .
 (מדברי רלב"ג) . המשגע הזה . היו
 קוראים לכזיא משוגע , לפי שפעמים בעת
 הנבואות היה מנהגם כמו הייטונע וזיבא
 מדעתו , כמו שאמר (שמואל א' י"ט כ"ד)
 ויפסט גם הוא בגדיו , לפי שיז להם בטול
 ההרגשות והכחות הנפשיות , ובני ישראל
 הרעים , שהיה דעתם ולבם אחר הנעל ,
 היו קוראים לכזיא ה' משוגע , דרך בזיון .
 (רד"ק) . אתם ידעתם את האישואר

שיחו . רוצה לאמר , אתם מכירים את האיש ואת דבריו , וזה אין לכם
 לחקור על דבריו , כי לא אמר דבר , שהיה לו שורש . (רלב"ג) . (יב) שקר : שקרא את חמה .
 (הכשדי) . כזאח וכזאת וגו' . הנכ גלה יחוא לשרי הסיל טפס מדברי הנביא , וכסה
 טפחים , כי לא אמר להם , רק המשאו למלך על ישראל , ולא דבר דבר מכריתת בית אשאב ,
 אשר נזה לו החוזה , ולכן החל בלשון כלל , ואחר כן פירש קצת , כדרך האנשים
 הרונים לספר דבר בלשון רמזה והסתדר . (יג) אל גרם המעלות . אל המעלה העליונה
 שנמעלות . (מדברי רד"ק) . והעלוהו שם , כדי שיהיה כראש גבוה מאד על כלם , כמשפט
 המלך . (מדברי רלב"ג) . (יד) ויתקשר המרד יקרא

יהוא, וזאהן יהושפט'ס, וזאהן נמשי, מיט איהנען געגען יורם. דא נון דער קעניג יורם, דער מיט גאנץ ישראל רמוה גלעד בעזעצט הילט, געגען הזואל, קעניג פאן ארם, (טו) פאן דא אבגעהען מוסטע, אום זיך אין יורעאל דיא וואונדען היילען צו לאססען, וועלכע דיא ארמים איהס בייא געבראכט האטטען, אלס ער געגען הזואל, קעניג פאן ארם, קריג פיהרטע:

זא וזאטע יהוא, ווען עס אייער ערנסט איזט, זא לאססעט נימאנדען אויס דער שטארט ענטווישען, דער הינגעהען אונד עס אין יורעאל פערקינדען קעננטע. (טז) ער ריטט נון נאך יורעאל, ווייל יורם דארט קראנק לאג, אונד אחויה, קעניג פאן יהודה, אויך דא וואר, אום יורם צו בעזוכען. (יז) דער וועכטער שטאנד אויף דעם טהורם צו יורעאל, וזאה יהוא'ס געפאלגע אנקאממען, אונד ריף: איך זעהע איינען טרופפ מענשן! דא בעפאהל יהורם, איינען רייטער ענטגעגען צו שיקען, דער פראגען זאללטע, אב פרידע זייא? (יח) דער רייטער ריטט איהם צוואג ענטגעגען, אונד

באור

יקרא קשר, לפי שהמרד הוא בהתקשר זה עם זה, להיות בלב אחד ובהסכמה אחת. (רד"ק). יהוא וגו'. רוצה לאמר שהתקשר עם השרים אשר הם כנגד יורם. וזכר כי סבת זה הקשר היה, היות יורם מוכה ברמות גלעד, כי לולי זה כבר היה שומר ברמות גלעד, וכל ישראל, מפני חזא שהיה רוצה לכבוש רמות גלעד, ופני יראת השרים ממנו, לא היה אפשר אז כל זה, אך קרה שהוכה גם והוכרח מפני זה ללכת אל יורעאל, וזה ממה שהישר הדרך אל זה הקשר. (הכ"ג). א יורם, על יורם. (הכשדי). אם יש נפשכם. אס רעות נפשכון. (הכ"ג). והטעם, אס רטוכס נקשר הזה, וחספכס להמליכני על ישראל. אל יצאו וגו'. שמרו שערי העיר, ואל תכחו איש להמלט, ולהגיד ביורעאל, מה שאכתבו יועצים על מלכנו. (יז) שפעת יהוא. רבוי עם שהיה בא עם יהוא, וכן (ישעיה ס"ו) שפעת גמלים. (רד"ק)

יהוא בן יהושפט בן נמשי אל- יורם ויורם היה שמר ברמת גלעד הוא וכל ישראל מפני הזואל מלך ארם: (טו) וישב יהורם המלך להתרפא ביורעאל מן המכים אשר יפהו ארמים בהלחמו את הזואל מלך ארם ויאמר יהוא אם יש נפשכם אל- יצא פליט מן העיר ללכת לגיד ביורעאל: (טז) וירכב יהוא וילך יורעאלה כי יורם שכב שמה ואחויה מלך יהודה ירד לראות את יורם: (יז) והצפרה עמד על המגדל ביורעאל וירא את שפעת יהוא בבאו ויאמר שפעת אני ראה ויאמר יהורם קח רכב ושלח לקראתם ויאמר השלום: (יח) וילך רכב הסוס רש"י לקראתו

למעלה: (טז) אס יש נפשיכ' שאמלוד: מן העיר. מן רמות גלעד: לגיד. כמו להגיד: (יז) שפעת. גדוד: (כה) את

למעלה: (טז) אס יש נפשיכ' שאמלוד: מן העיר. מן רמות גלעד: לגיד. כמו להגיד: (יז) שפעת. גדוד: (כה) את

(יח) עד

לְקַרְאָתוֹ וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ
הַשְּׁלוֹם וַיֹּאמֶר יְהוָה מִה־לָּךְ
וּלְשְׁלוֹם סָב אֶל־אֲחֵרֵי וַיִּגַד
הַצִּפְּהָ לֵאמֹר בָּא־הַמֶּלֶךְ עַד־
הֵם וְלֹא־שָׁב : (יט) וַיִּשְׁלַח רֶכֶב
סוּס שְׁנַיִם וַיִּבֹא אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר כֹּה־
אָמַר הַמֶּלֶךְ הַשְּׁלוֹם וַיֹּאמֶר יְהוָה
מִה־לָּךְ וּלְשְׁלוֹם סָב אֶל־אֲחֵרֵי :
(כ) וַיִּגַד הַצִּפְּהָ לֵאמֹר בָּא עַד־
אֵלֵיהֶם וְלֹא־שָׁב וְהַמְּנַהֵג כְּמִנְהַג
יְהוָה בֶּן־נְמֹשֵׁי כִי בִשְׁגָעוֹן יִנְהַג :
(כא) וַיֹּאמֶר יְהוֹרָם אֶסֶר וַיֹּאמֶר
רֶכְבוֹ וַיֵּצֵא יְהוֹרָם מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל
וַיֵּאחֲזִיבוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה אִישׁ
בְּרֶכְבוֹ וַיֵּצְאוּ לְקִרְאֵת יְהוָה
וַיִּמְצְאוּהוּ בַחֲלֻקַת נְבוֹת
הַיִּזְרְעֵאֵלִי : (כב) וַיְהִי כִּרְאוֹת
יְהוֹרָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר הַשְּׁלוֹם
יְהוָה וַיֹּאמֶר מָה הַשְּׁלוֹם עַד־
זְנוּנֵי אֵיזוּבֵל אִמָּה וּכְשָׁפִיָּה

הרבים

אונד זאגטע, דער קעניג לעסט פֿראַגען,
אַב פֿרידע וויא? יהוא אַנטוואַרטעטע :
וואס געהט דיר דער פֿרידע אָן? פֿאַלגע
הינטער מיר נאָך! אונד דער וועכטער
צויגטע אָן, אונד זאגטע, דער רייטער
איזט בייא איהנען אַנגעקאַממען,
קעהרט אַבער ניכט צוריק. (יט) דאָ
שיקטע דער קעניג איינען אַנדערן
רייטער אַב, אלס דיזער הינקאַס,
זאגטע ער אויך, דער קעניג לעסט
פֿראַגען, אַב פֿרידע וויא? אונד יהוא
אַנטוואַרטעטע ווידער: וואס געהט דיר
דער פֿרידע אָן? פֿאַלגע מיר נאָך!
(כ) דער וועכטער מעלדעטע נון: דער
רייטער איזט בייא איהנען אַנגעקאַממען,
קעהרט אַבער ניכט צוריק, אויך
בעוועגט זיך דער צוג זאָ אונגעשטימט,
אַלס ווען יהוא, זאָהן נמֿשֵׁי'ס, דער
אַנפֿיהרער ווערע. (כא) יהורם
בעפֿאַהל נון אָן צו שפּאַנגען, אונד אלס
מאן אַנגעשפּאַנגט האַטטע, שטיגען
והורם, קעניג פֿאַן ישראל, אונד
אחזיהו, קעניג אין יהודה, יעדער אין
זיינען וואַגען, פֿוהרען יהוא ענטגעגען,
אונד טראַפען איהן אויף דעם פֿעלדע
נבות, דעם יזרעאלי, אָן. (כב) זאָ
באַלד יהורם דען יהוא ערכליקטע, ריף
ער: איזט פֿרידע, יהוא? וואס פֿרידע,
ערווידערטע יענער, זאָ לאַנגע דיאָ
הורערייא דיינער מוטטער איזבל אונד איהרע מאַנניכפֿאַכען צויבערייען נאָך
דויערן

ב א ו ר

(יח) עד הם • עד לותהון • (הארמי) •
והנה עד הם כמו עדיהם, ונפרד הכנויין
המלה, שלא כמנהג • (יט) סב א אחרי •
בטה מדרכך, והתחנך עם האנשים הרוכבים
אחרי • (כ) בשגעון • בחפזון רב,
(כא) כתכונת איש מנובל ומטורף • (כב) עד •
כמו עוד, וכן עד זה מדבר (איוב א') •
וכטעם: איך יהיה שלום על ישראל, כל
עוד שתרכה ארך איזבל את תזנותיה ואת
כשפיה? איך נקוה לעוב, אס יעשו תועבות
גדולות

הרבים : (כג) ויהפך יהורם
 ידיו ויגם ויאמר אל אחיזהו
 מרמה אחיזה : (כד) והוא מלא
 ידו בקשת ויד את יהורם בין
 זרעיו ויצא החצי מלבו ויכרע
 ברכבו : (כה) ויאמר א-בדקר
 שלשה שא השלכהו בחלקת
 שדה גבות היזרעאלי כי זכר אני
 ואתה את רכבים צמדים אחרי
 אחאב אביו ויהיה נשא עליו
 את המשא הזה : (כו) אמלא
 את דמי גבות ואת דמי בניו
 ראיתי אמש נאם יהוה ושלמתי
 לה בחלקה הזאת נאם יהוה
 ועתה שא השלכהו בחלקה

כדבר

דויערן ! (כג) דא לענקטע יהורם אום
 פלארד , אונד ריף דעם אחויהו צו :
 פעררעטהערייא , אחויה ! (כד) יהוא
 אבער שפאנגטע זיינען באגען , אונד
 שאם יהורם צווישען דיא ארמע , דאס
 דער פפירל איהם צום הערצען הערויס
 פוהר , אונד ער אין זיינעם וואגען
 נידערזאנק . (כה) הירוף זאגטע ער
 צום אבערסטען בדקר : נים איהן
 הערויס , אונד וורף איהן אויף דאו
 פעלד גבות , דעם זורעאלי , דען דוא
 ווירסט דיך נאך עראינגערן קעננען ,
 דאס , אלס איך אונד דוא צוואממען
 הינטער זיינעם פאטער אחאב דיטטען ,
 דער עוויגע דיס שיקואל איבער איהן
 פעהענגטע . (כו) וויא ? שפראך דער
 עוויגע דאמאלס , האבע איך דען ניעט
 געסטערן דאו בלוט גבות אונד דאו בלוט
 זיינער קינדער געזעהען ? אבער איך
 ווילל דיר'ס אויך פעהגעלטען אויף
 דיזעם פעלדע ! דיס ווארען דעם עוויגען
 ווארטע ; דרום נים איהן הערויס ,
 אונד ווירף איהן אויף דיזעם פעלד ,

אונד ווירף איהן אויף דיזעם פעלד ,

וויא'ס

רשי

(כה) את רוכבים למדים . את אשר
 חגי וחתה היונו רוכבים למדי' (ס"א)
 חזונוני' . אחר אחאב ציוס סהרג את
 גבות : זה נשא עליו . ביד חליוו הכנזוא

המשח

אח . עיין למעלה מזה (ו'ה') . צמדים . יסדיו זה אכל זה , כמו צמד בקר . נשא עליו .
 על דרך כי נטל עליו (איכה ג' כ"ט) . והטעם : שם נחתם גזר דינו בבית דין של מעלה . (כו)
 אח דמי גבות וגו' . על דרך (ראשית ד' י') קול דמי חסיד בעקיס אלי מן האדמה . (דד"ק)
 ראיתי אמש . תרג' יוכתן גלן קדמי בקריב , ויש לפרש , אמש כמשמעו , הלילה שעבר , ונאמרה
 לחליוו ממחרת שמת גבות הכנזוא הזאת , כי ציוס שמת נכות שלחו איובל , ולא ירד לכרם
 לרשתו עד למחרתו , והכנזוא בלא אל חליוו בן ציוס שקרה אחאב בכרם , ואמר לו ראיתי
 הלילה דמי גבות ודמי בניו .

(הכ"ל)

באור

גדולות כאלה בקרב הארץ . (כג) ויהפך
 יהורם . ואתחזר יהורם לחסוריהי (הכסדי) .
 ידיו . האומ' כרסן , הפכ' להסב פניו ולנוס .
 (דד"ק) . (כד) והוא מלא ידו בקשת .
 משך הקשת בכלקסו . (הכ"ל) . (כה) שא
 הוציאו מן המהכבה , ושאו אל השדה .
 כיוגו' . ארי דכיר אכל ואת , כד הויכא רכובין זונא חד , אזלן בתר אחאב אבוהי . (הכסדי) .
 אח . עיין למעלה מזה (ו'ה') . צמדים . יסדיו זה אכל זה , כמו צמד בקר . נשא עליו .
 על דרך כי נטל עליו (איכה ג' כ"ט) . והטעם : שם נחתם גזר דינו בבית דין של מעלה . (כו)
 אח דמי גבות וגו' . על דרך (ראשית ד' י') קול דמי חסיד בעקיס אלי מן האדמה . (דד"ק)
 ראיתי אמש . תרג' יוכתן גלן קדמי בקריב , ויש לפרש , אמש כמשמעו , הלילה שעבר , ונאמרה
 לחליוו ממחרת שמת גבות הכנזוא הזאת , כי ציוס שמת נכות שלחו איובל , ולא ירד לכרם
 לרשתו עד למחרתו , והכנזוא בלא אל חליוו בן ציוס שקרה אחאב בכרם , ואמר לו ראיתי
 הלילה דמי גבות ודמי בניו .

כְּדַבֵּר יְהוָה: (כו) וְאַחֲזִיחַ מֶלֶךְ־
 יְהוּדָה רֹאֵה וַיֵּגַם דָּרֶךְ בֵּית הַגֹּן
 וַיִּרְדֶּךְ אַחֲרָיו יְהוּא וַיֹּאמֶר גַּם־
 אֲתָנוּ הִכְהוּ אֱלֹהֵי מִרְכָּבָה
 בְּמַעַלְה־גֹר אֲשֶׁר אֲתִיבְלַעֶם
 אֲחִיזִיחַ (כז) חֲזַחְזִיחַ וַיֵּגַם יְהוּא
 רִשִׁי אֲחִיזִיחַ אֲחִיזִיחַ

וַיֹּאמֶר דַּעַר עֲוִינָע כַּעֲשֵׁלְאָם • (כו) אִלֵּם
 אַחֲזִיחַ , קַעֲנִיג פֶּאֶן יְהוּדָה , דִּים זֹאֵה ,
 נִאֲהֵם עַד דִּיא פְּלוֹכֵט הוֹרֶךְ אִינן גַּאֲרִטְעֵנָה
 הוֹנִי , אַבְעֵר זְהוּא זַעֲצֵטע אִיהֶם נֶאָךְ ,
 אֹנֵד דִּיף : (אֲנִיךְ דַּעַן שׁוֹסֵעַט טֶאֶרֶט !
 עַד וַוֹאֲהִדַּע נֹן אִים וַוֹאֲגַעַן פֶּעֶרְהוּוֹאֲנִדַּג
 עַט , אִלֵּם עַר אֲוִיף דַּעַר אַנְהֵעֵהָע גֹּר
 בִּיּוּא וּבְלַעֶם וַוֹאֲר , פְּלֶאָה אַבְעֵר נֶאָךְ
 פֶּאֶרְאָא סִיז אֲשִׁיז אֲשִׁיז אֲשִׁיז אֲשִׁיז בִּים אֲשִׁיז
 רִשִׁי אֲחִיזִיחַ אֲחִיזִיחַ אֲחִיזִיחַ אֲחִיזִיחַ

באור

(הכ"ל) • (כו) וַיֵּגַם דָּרֶךְ בֵּית הַגֹּן •
 וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים (כ"ב כ"ג ט') הוּא אֹמֵר
 וְהַיְמִיתֵם בְּשִׁמְכֶן וּבִיְהוּדָה יְהוּא וַיִּמְתּוּהוּ •
 כִּכְתָב כִּי בְדֶרֶךְ הַכְּהֹנִי , כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְהַם הַכְּהֹנִי
 אֵל הַמִּכְבָּה , וְהַם הוֹרִו לוֹ חֲמִישׁ וְהַכְּהֹנִי ,
 וְהוּא נִם מוֹכֵה אֵל מְגִדוֹ וַיִּמַּת שֶׁם , וְלֹא מֵת
 מֵעַם , אֲלֹא בְשֵׁתֶק מִחַמַּת הַמִּכּוֹת , כְּמוֹ
 שֶׁאֹמֵר בְּבַבֵּל (שְׁמוּאֵל א' כ"ה ל"ז) וַיִּמַּת לְבוֹ
 בְּקִרְבּוֹ , וְלֹא מֵת מֵעַם , עַד עֶשְׂרֵה יָמִים ,
 וּבֶן פִּיכּוּסוֹ , וַיִּמַּת שֶׁם , שֶׁנֶּשְׁתַּק , וְאַחַד
 כֵּן כִּשְׁאוּהוֹ עֲבָדָיו , לְהַחֲבִיב בְּשִׁמְרֹן מִפְּנֵי יְהוּא ,
 וְעֲבָדָיו יְהוּא שְׂרָדְפוֹ אַחֲרָיו , וּמִנְאִיְהוּ מִתְחַבֵּא
 בְּשִׁמְרֹן , הַכִּיאוּהוּ אֵל יְהוּא בִּזְרַעְעָל ,
 וַיִּמְתּוּהוּ שֶׁם , כִּי עָדִיין לֹא מֵת , וַיְהִי שֶׁאִמֵּר
 שֶׁם , וַיִּקְבְּרוּהוּ כִּי אָמְרוּ בֶן יְהוֹשֻׁפֶט הוּא ,
 לֹא שֶׁקְבְּרוּהוּ שֶׁם , אֲלֹא שֶׁנִּתְּנָהוּ לְקַבְּרָה •
 וְהַכִּיאוּהוּ שׁוֹלִיכּוּהוּ עֲבָדָיו לִירוּשָׁלַיִם , כְּמוֹ
 שֶׁאֵמֵר הַכֵּה וַיִּרְכִּיבוּ אוֹתוֹ עֲבָדָיו יְרוּשָׁלַיִם
 וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּקַבְּרֹתָיו וְגו' • (הכ"ל) ,
 בְּמַעַלְה־גֹר • לֹא אָמַר לְהַם , שִׁכּוּהוּ
 בְּמַעַלְה־גֹר , אֲלֹא אָמַר לְעַבְדָיו שֶׁהֵיוּ רוֹדְפִים ,
 הַכְּהֹנִי אֵל הַמִּכְבָּה , וְהַם לֹא הִשְׁיִגּוּהוּ , כִּי
 הוּא הָיָה נִם עַל הַמִּכְבָּה , וְלֹא הִשְׁיִגּוּהוּ עַד
 מַעַלְה־גֹר , שֶׁהִשְׁיִגּוּהוּ בְּחִמִּים שֵׁם , וְהוּא
 נִם עַם כָּל זֶה עַד מְגִדוֹ , וְזֶה מֵה שֶׁאִמֵּר
 וַיִּכּוּהוּ בְּמַעַלְה־גֹר אֲשֶׁר אֵת יְבַלַּעֶם , וְהַפְּסוּק
 חִסֵּר בְּמַלְתּוֹ וַיִּכּוּהוּ , וְלִפְנֵי שֶׁאִמֵּר הַכְּהֹנִי ,
 סִיךְ עַל הַמַּנִּיךְ , וְכִמְוִיָה הִרְבֵּה בְּמִקְרָא •
 (הכ"ל)

הַמִּשָּׁה הַזֶּה וְהַלְחֵנוּ שִׁמְעֵנוּ: (כו) הַכְּהֹנִי
 אֵל הַמִּכְבָּה וְגו' (וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים כ"ב כ"ג
 ח') הוּא אֹמֵר וַיִּבְקֶשׂ אֶת־הַחֲזִיחַו
 וַיִּלְכְּדוּהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשׁוּמְרֹן וַיִּצְיָאוּהוּ
 אֵל יְהוּא יֵשׁ לִישַׁב הַמִּקְרָאוֹ וַיֵּגַם דָּרֶךְ
 הַגֹּן וַיִּזְרַעְעָל לְשׁוּמְרֹן וַיִּרְדּוּף אַחֲרָיו
 יְהוּא אֲחִיזִיחַ וַיִּגְמְגוּ צִדְצִי שֶׁהִרְבֵּלֵת הִיתָם
 וַיִּמְשַׁלֵּת יְהוּא בְּשׁוּמְרֹן עַד יוֹם הַמַּחֲחַ
 כְּמוֹ שֶׁמִּפּוֹרֶשׁ צַעֲנִין וַיִּכְתַּב יְהוּא סְפָרִים
 וַיִּשְׁלַח שׁוּמְרֹן וְגוֹמֵר רַבּוֹתֵינוּ פִּירְשׁוּ
 בְּאֵגֶדֶת הַלֵּק וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשׁוּמְרֹן
 שֶׁהִים קוֹדֵה אַחֲרָיו וְכּוֹתַב ע"א תְּחַתֵּים
 וְלִפְנֵי דְבָרֵיהֶם יִשְׁלַח שֶׁאֵין הַחֲבִיבֵא זֹו
 מִפְּנֵי יְהוּא אֲלֹא כִּךְ פִּירוּשׁוֹ וַיִּבְקֶשׂ אֶת
 אַחֲזִיחַו וַיִּלְכְּדוּהוּ כִּשְׁהִים נִם דָּרֶךְ הַגֹּן
 וְהוּא הִים וַיִּרְשִׁיעַ לַעֲשׂוֹת וּמִתְחַלֵּל שֶׁהִים
 בָּא לְשׁוּמְרֹן וְהַתְּחַבֵּא מִפְּנֵי שֶׁרַג יְהוּא
 לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבִים הַזֵּאת לִפְנֵי שֶׁוֹשְׁעֵי
 שׁוּמְרֹן עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַחֲלֵי הִים
 וַיִּצְיָאוּהוּ אֵל יְהוּא חֲנִשִׁי יְהוּא שְׂרָדְפוֹ
 אַחֲרָיו וַיִּאֲמֵר הַכְּהֹנִי אֵל הַמִּכְבָּה בְּמַעַלְה־
 גֹּר • שֶׁשֶׁם הַכְּהֹנִי אֲחִיזִיחַ וַיֵּגַם מְגִדוֹ
 מוֹכֵה בְּנִכְלוֹ: (כט) וַבֶּשֶׁלֶת אַחַת עֶשְׂרֵים
 שָׁנָה לְיוֹרָם בֶּן אַחַזֵּב מֶלֶךְ אַחֲזִיחַו

וְלַמַּעַלְה־הוּא אֹמֵר בְּשֵׁנֵת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵים וְעַל כִּרְתִּי אִסּוֹר חֲבִיין לֹא מֵת אֲלֵא בְּשֵׁנֵת שְׁתַּיִם
 עֶשְׂרֵים לְיוֹרָם שֶׁהִיוּ בְּשֵׁנֵת חֲמִישֵׁת לְיוֹרָם מֶלֶךְ וְשִׁמְנֵה שְׁנַיִם מֶלֶךְ וְהוּא שֶׁאִמֵּר כֹּחֵן בְּשֵׁנֵת
 אַחַת עֶשְׂרֵים אֹמֵר חֲנִי שֶׁמֶלֶךְ בְּחַוִּי אֲחִיזִיחַ שְׁנֵה לְפִי שֶׁהִים גְּנוּף בְּתַלְלוּחִים רַעִים כְּמֵה

ביום מגדו , וואַ ער שטאַרב .
 (כח) זיינע בעדיהנטען פֿיהרטען זיינען
 לייכנאַם נאָך ירושלים , אונד לעגטען
 איהן אין זיין גראָב , נעבען זיינע עלטערן ,
 אין דוד'ס שטאַרט . (כט) ער קאַם צור
 רעגירונג איבער יהודה , אלס יורם ,
 זאָהן אחאב'ס , איילף יאָהרען רעגירט
 האַטטע . (ל) יהואַ גינג נון נאָך
 יורעאל . אלס אַבער איזבל דיס אַללעס
 ערפוהר , פֿערבטע זיאַ איהרע אויגענ
 ברוינען

באור

(הכ"ל) • (כט) ובשנת אחת עשרה
 ולמעלה (ח' כ"ה) אמר בשנת שתי עשרה ,
 ולפי החשבון הוא בשנת שלש עשרה , כמו
 שכתבנו , לא שתי שנים היו בהם מקוטעות .
 ומה שאמר זה הכה , אף על פי שאמר למעלה
 תקלת מלכותו וסופה , עתה בעת מותו ספר
 גם כן מלכותו , להודיע כי בעונו קצרו ימי
 מלכותו ומת , ולא מלך אחרי אביו אלא שנה
 אחת . (הכ"ל) • (ל) ותשם וגו' .
 ותשם פוך בעיכיה , וכמהו (תהלות ע"ד ז')
 שלחו באש מקדשך , שלחו אש במקדשך , או
 פירוש ותשם , ותתקן בפוך עיכיה . בפוך .
 הוא הכחול השחור . (ן' מלך) . וזביעת
 גבות העינים בנבע שחור נהוגה היא בין הכשי'
 בארצות המזרח , מימי קדם , כגודע לקורא
 בספרי המסעות . ותיטב אח ראשה .
 ותקנת ית רישה . (הכשדי) . ורובה לאמר ,
 שכבר קטעה את עיניה , ושמה פוך בעיכיה ,
 להטיב ראותה , אולי עשתה , כדי שתשא קן
 צעיכו , וישמול עליה ולא יחרגנה , או עשתה
 זה , להחזיק המלכה עדיין , והוא יותר
 כבין , ולזה אמרה בגאווה ליהוא : השלום
 זמרי

ויגם מגדו ויימת שם : (כח) וירפבו
 אתו עבדיו ירושלמה ויקברו
 אתו בקברתו עם אבתיו בעיר
 דוד : (כט) ובשנת אחת עשרה
 שנה ליורם בן אחאב מלך
 אחזיה על יהודה : (ל) ויבוא
 יהוא יורעאלה ואיזבל שמעוה

רשי ותשם

הימים ז' כ"א י"ח) ואחרי כל זאת נגפו
 ה' לחלי לחין מרפא ויהי מיימים לימים
 יבאו מעיו עם חליו וגו' וימליכו יושבי
 ירושלים את אחזי' בן הווא חומה בן
 עשרים ושתיים שנה אחזיהו במלכו
 ובדברי הימים (ז' כ"א ז') בן הרבעים
 ושתיים שנה היה במלכו ופל ימי יהורם
 חזיו הרבעים שנה היו ולא יותר שנאו'
 צו שלשים ושתיים שנה במלכו ושמנה
 שנה מלך וסיאך אפשר לכן להיות גדול
 מאזיו שתי שנים אחר' שנה לפני שגולד
 שהם שתי שנים קודם שגולד חזיו נגזר'
 גזרה זו מיום שנה' אסא את בת עמרי
 ליהושפט בנו נגזרה גזרה על בית דוד
 שתכלה עם בית אחאז וכן הוא חומר
 (דברי הימים ז' כ"ז ז') ומאסו' ביתה
 תבוסת אחזיהו לבא אל יורם וגו' כך
 שנים בסדר עולם ובתוספתא הסופה
 אך בכל המקר' לא מצינו שגש' יושפט
 את בת עמרי . אך מנחתו (בדברי הימים ז' י"ח ח') ויתחתן לאחאז ושמתו אסא
 אחותו שגש' . ובשנת שלשים ואח' לאסא נשאה שנאמר בשנת שלשים וחתת לאסא
 מלך עמרי (מלכים ח' ט' וכ"ה) ושנינו בסדר עולם שמלך מלכות שלימה שהרשע
 שנים קודם לכן מלך על חני העם וכשנשא אסא את בתו ליהושפט נתעלה עמרי
 והרגו את תבני לא וחשוב משנ' שלש' וחתת לאסא עד מות אחזיהו ומנחתו הרבעי'
 ושתיים : (ל) והיטב את ראשה . ותקינת ית רישא כדי שתהא לתן צעיני יהוא

וישאה

וְתִישָׁם בַּפּוֹךְ עֵינֶיהָ וְתִיטֵב אֶת-
 רֵאשִׁיהָ וְתִשְׁקֶף בְּעַד הַחֲלוֹן :
 (לא) וַיְהִי בֹא בַשָּׁעַר וְהֵאמֵר
 הַשְּׁלוֹם זְמִרֵי הַרְגֵי אֲדֹנָיו :
 (לב) וַיֵּשֶׂא פָנָיו אֶל-הַחֲלוֹן
 וַיֹּאמֶר מִי אֲתִי מִי וַיִּשְׁקִיפוּ אֵלָיו
 שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה סָרִיסִים :
 (לג) וַיֹּאמֶר שְׁמֹטְהוּ וַיִּשְׁמֹטוּהוּ
 וַיִּזְמַדְמְדוּהוּ אֶל-הַקִּיר וְאֶל-הַסּוּסִים
 וַיִּדְמָסְנָה : (לד) וַיָּבֵא וַיֹּאבְדוּהוּ
 וַיִּשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר פְּקֹדוֹתַי אֶת-
 הָאָרֶץ הַזֹּאת וְקִבְרוּהָ כִּי בַת
 מַלְכָּה הִיא : (לה) וַיִּלְכוּ לְקַבְרָהּ
 וְלֹא-מָצְאוּ בָּהּ כִּי אִם-הַגְּלִגְלֹת
 וְהָרְגָלִים וְכַפּוֹת הַיָּדַיִם :
 (לו) וַיִּשְׁכְּבוּ וַיִּגְדְּלוּ וַיֹּאמֶר דְּבַר-
 יְהוָה

כרוינען שווארץ , שמיקטע אידודע
 האארע, אונד זאָה אויס דעם פֿענסטער.
 (לא) יהוא קאם נון צום טהאר העריין,
 דאָ ריף זיא איהם צו : איזט פֿרידע ?
 זמרי קעניגס מערדער ! (לב) ער זאָה
 נאָך דעם פֿענסטער רויניוף , אונד
 זאָגטע : ווער העלט'ס מיט מיר ? ווער ?
 דאָ קאמען צווייא , דרייא בעדיהנטען
 אַנס פֿענסטער . (לג) ער ריף איהנען
 צו : שטידעט זיא הערונטער ! זיא
 שטידעטען זיא הינונטער , אונד איהר
 בלוט שפריצטע אָן דיא וואַנד אונד אָן
 דיא פֿעֿרדע . ער ריטט איבער זיא
 וועג , (לד) גינג אין איין הויז , אָם אונד
 טראַנק , אונד זאָגטע נאָכהער , זעהט
 אייך נאָך דער פֿערֿלוכטע אום , אונד
 בעגראַבעט זיא , דען זיא איזט איינע
 קעניגפֿטאָכטער . (לה) זיא גינגען הין ,
 וואַללטען זיא בעגראַבען , פֿאַנדען אַבער
 ניכטס מעהר פֿאַן איהר , אַלם שעדעל ,
 פֿיסע אונד הענדע . (לו) זיא גינגען
 צוריק , מעלדעטן איהם דיס , אונד ער
 זאָגטע : דיס וואַר דער ראַטהשלוֹם
 דעם

באור

זמרי הורג אדוכיו • (רלכ"ג) • (לא) זמרי
 הורג אדוניו • לפי שהרג זמרי את אלף בן
 בעשא אדוכיו , ויהוא הרג גם כן אדוכיו ,
 לפיכך קראה אותו כן • (רד"ק) • (לב) מי
 אחי • מי שם בעזרתי • (הכ"ל) •
 (לג) וירמסנה • יהוא רמסה בסוסו •
 (הכ"ל) • (לד) פקדו נא • ראו מה
 נעשה בכנלתי • כי בת מלך היא • איזבל
 בת אתנעל מלך צרון היתה , כמו שכתוב
 במלכים א' (ט"ז ל"א) , ואע"פ שהיתה
 ממלכי אומות העולם , צריך לנהוג כבוד
 בכל כבוד באומות , מדרך המוסר • ולא תלה
 בכבוד בעלה , לפי שהיא גרמה מיתתו ואבדון מלכותו • (רד"ק) • (לו) בחלק זרעא •
 ידמה , כי בכרס נבות נפלה , ואם אכלו צברה הכלבים , כי אצל בית אסאף היה כרס

בבו
 ררו
 עיר
 תה
 לך
 זוא
 עה
 גפו
 מים
 טפי
 פן
 נלפו
 עים
 ורם
 חמ'
 זנה
 דגל
 ולר
 גזס'
 מסי
 דוד
 ויור
 תה
 קד
 שיה
 זפע
 אהז
 זשא
 שש
 מסי
 בעי'
 הוא

דעם עוויגען, דען ער דורך ווינען קנעכט, אליהו, דען תשבי, פֿערקוינדען לים, דאָ ער זאָגטע: אויף דעם געבויהטע יזעראל'ס ווערדען דיא הונדע איזבל'ס פֿלייש פֿערצעהרען, (לז) אונד איהר לייבנאָם ווירד דאָזעלכסט ליגען, וויא דינגער אויף דעם פֿעלדע, דאָס נומאָנד ווירד זאָגען קעננען: דים איזט איזבל.

יהוה הוא אשר הכר ביד עבדו אליהו התשבי לאמר בחלק יזרעאל יאכלו הכלבים את בשר איזבל: (לז) והיה גבלת היזבל כדמן על פני השדה בחלק יזרעאל אשר לא יאמרו זאת איזבל:

(א) נון לעבטען נאָך אין שמרון זיבענציג קינדער פֿאָן אחאב, דאָהער שריביהוא בריפֿע, אונד שיקטע זיא נאָך שמרון, אָן דיא עלטעסטען אונד פֿאַרשטעהער פֿאָן יזרעאל, אונד אָן דיא ערציהער

(א) ולאחאב שבעים בנים בשמרון ויכתב יהוא ספרים וישלח שמרון אל שרי יזרעאל הזקנים

באור

רשי

כנות • (רלנ"ג) • (לז) כדמן ער פני השדה • כוזל מנדר על אפי תקלא • (הכסדי) • אשר וגו' • גופה יהיה מפוזר ומפורד על פני השדה, נפח לנתחים רבים, עד אשר לא יכיר איש את הנבלה,

(לז) כדומן • תרגומו כוזל: (א) וא החומנים • אחאב חומנים את (א) אל שרי יזרעאל • שרי יזרעאל היו אז בשמרון, אולי הלכו שם כששמעו המרד, להתיעץ שם, לפי שמרון היתה עיר המלוכה • (רד"ק) • הזקנים • תואר לשרי יזרעאל

מכלל יופי

ט (ב) חדר בחדר, חדר לפנים מחדר: (ו) אל ראשו אל עם ה' אל ישראל שלשתן כמו על: (יא) ויאמר לו השלום, הגדול שבשרים שא ממנו השלום: המשגע, קרא את הנביא כן לפי שמרוב התבודדות שכלם נשם יתנרך היו שגים בעיני העולם: (יג) אל גרם המעלות, אל עגם המעלות, כלומר אל המעלות עמון או הוא כענין מדרגה: (יד) ויחקשר, המרד יקרא קשר לפי שהמרד הוא בהתקשר זה עם זה להיות בלב א' ובהסכמי' ח' • לגיד, וקרי להגיד ושניהם נכונים כי מנאטו המקור בחסרון הה"א: (יז) שפעת התי"ו כמו ה"א כי אינו סמוך: רכב, תאר לאיש הרוכב עם הפרש, הוא נושא כליו, ובפי' רכב משרת רוכב הסוס יקרא רכב, עתה רכב על סוס אדוניו ללכת לקראת יהוא: שלשה, הה"א במקום וי' והנפרד שליט: (כה) כי זכור, יתכן היותו ציווי, והרי' גאות כתב כי הוא מקור ונקשר עם מלת אני: המשא הזה, נקראת הנבואה כן לפי שהיא כשאת נפי האדם: את דמי, ע"ד קול דמי אחיך: (ל) בפור עיניה, פי' ותשס פוך בעיני' והמוקדם מאוחר, וי"מ ותתקן וכן שית זונה: בפור, הוא הכחול השחור: ותיטב, ותתקן כלומר קטעה ענמה כדי שתמנא חן בעיניו ולא יתרגה, ובמכלל מהפעיל בניר'י והס מעטים שלא יתערבו בקריאה עם איתן הקל כשיבא בניר'י ומשפטו ותיטב: (לג) ויז, בחרק היו' ד מבנין הקל ושארז נזה וכשנפלה ה"א ל"פ כמנהג כל"ה נפל גם הדגש כי לא יתכן דגש חזק באות שהיא בסוף התיבה:

הַזְקֵנִים וְאֶל־הָאֲמָנִים אַחֲאֵב
 לֵאמֹר : (ב) וַעֲתָה כָּבֵא הַסֵּפֶר
 הַזֶּה אֵלֵיכֶם וְאֶתְכֶם בְּנֵי אֲדֹנֵיכֶם
 וְאֶתְכֶם הֶרְכַּב וְהַסּוּסִים וְעִיר
 מִבְּצֹר וְהַנָּשֶׁק : (ג) וּרְאִיתֶם
 הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר מִבְּנֵי אֲדֹנֵיכֶם
 וְשָׁמַתֶּם עַל־כַּסָּא אָבִיו וְהִלַּחְמוּ
 עַל־בֵּית אֲדֹנֵיכֶם : (ד) וַיֵּרְאוּ
 מְאֹד מְאֹד וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה שְׁנֵי
 הַמְּלָכִים לֹא עָמְדוּ לְפָנָיו וְאִיךָ
 נִעְמַד אֲנַחְנוּ : (ה) וַיִּשְׁלַח אִישׁ
 עַל־הַבַּיִת וְאִישׁ עַל־הָעִיר
 וְהַזְקֵנִים וְהָאֲמָנִים אֶל־יְהוּא
 לֵאמֹר עֲבֹדֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל אִישׁ־
 הָאֵמֶר אֵלֵינוּ נַעֲשֶׂה לֹא־נִמְלֶךְ
 אִישׁ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה :
 (ו) וַיִּכְתֹּב אֲלֵיהֶם סֵפֶר יְשַׁנִּית
 לֵאמֹר

רש"י

את בניו : ואתכם הרכב וסוסים *
 ויש בכם כח להלחם : (ד) שני המלכי'
 יורם ואחזיהו : (ו) ובני המלך שבעים
 איש את גדולי העיר וגו' . כל זה כתב
 בספר

עריהער דער קינדער אתאב'ס . דיוע
 בריפע לויטעטען פאלגענדער מאאסען :
 (ב) גרלייך נאך עמפפאנג דיועס
 שרייבענס , ווערדעט איהר , דא דיא
 קינדער איירעם העררן ביא אייך זינד ,
 אונד איהר אויך וואגען , פפערדע , דיא
 פעסטונג אונד דיא וואפפענבורג האבט ,
 (ג) דען בעסטען אונד טויגליכסטען
 אונטער דען זעהנען איירעם העררן
 אויסווען , איהן אויף ווינעס פאטערס
 טהראן זעצען , אונד פיר איירעם העררן
 הויז שטרייטען . (ד) זיא אבער
 געריהטען דאריבער אין גראסע אנגסט ,
 דען זיא דאכטען : דיא צווייא קעניגע
 קאננטען איהם ניכט ווידערשטעהען ,
 וויא פיל וועניגער וויר ? (ה) דער
 שלאס הויפטמאן , דער אבעראויפ־
 זעהער דער שטארט , דיא עלטעסטען
 אונד דיא פפלעגעפעטער דער קינדער
 אחאב'ס שיקטען דאהער אן יהוא , אונד
 ליסען איהם וואגען : וויר זינד דיינע
 קנעכטע , אונד וואללען אללעס טהון ,
 וואס דוא אונס בעפיהלסט ; וויר ווערדען
 נימאנדען צום קעניג מאכען , דוא
 קאננט טהון , וואס דיר געפעלליג איזט .
 (ו) הירויף שריב ער איהנען איינען
 צווייטען

באור

זרעאל , כנראה מטעמי המקרא . האומנים
 אחאב . האומנים בני אחאב , כמו שאמר
 (להלן פס'ק') גדולי העיר מגדלים אותם .
 [רד"ק] . (ב) ואתכם וגו' . המאמר הזה
 הוא מאמר מוסגר (פארענטהעזיס) , ולכן
 הוא מופסק בטע' יותר מאשר לפניו .
 (ג) הטוב והישר . דתקין ודכשר . [הכשר] . והלחמו וגו' . לכנסותם כתבלהם כן .
 [רד"ק] . (ה) אשר וכו' . דממנא על ביתא דממנא על קרתא . [הכשר] * (ו) אם וגו' .
 אם דילי אתון , ויכתי אתון מקבלין . [הכ"ל] . וכן מתורגם אשכנזית . אנשי בני אדוניכם .
 בני הוא פירוש אנשי , כי אם היה אומר אנשי אדוניכם , היו סובריס כי על כל אנשי ביתו אמר ,
 אף על פי שאינם בניו , לפיכך אמר בני אדוניכם . [רד"ק] . ובני המלך וגו' . לא היה זה
 בספר , אלא ספור הכתיב הוא שמספר , כי בני המלך שניה הוא להביא את ראיהם , היו
 עס

שבעים איש

לאמר אסלי אתם ולקלי אתם
 שמעים קחו את ראשי אנשי
 בני אדניכם ובאו אלי בעת
 מחר ירעאלה ובני המלך
 שבעים איש את גדולי העיר
 מגדלים אותם: (ז) ויהי כבא
 הספר אליהם ויקחו את בני
 המלך וישחטו שבעים איש
 וישלחו את ראשיהם בדותים
 וישלחו אליו ירעאלה:
 (ח) ויבא המלך ויגדלו
 לאמר הביאו ראשי בני המלך
 ויאמר שימו אתם שני צבאים
 פתח השער עד הבקר:
 (ט) ויהי בבקר ויצא ויעמד
 ויאמר אל כל העם צדקים
 אתם הנה אני קשרתי על אדני
 ואהרגהו ומי הפה את כל
 אלה

רש"י

צכפר ואני יודע השונם שזעים איש
 והם עם גדולי העיר המגדלים אותם:
 צדודי סירות: (ח) צבורים חמורין
 דגורין מונט"י צלע"ז: (ט) צדקים
 אתם כולכם צעינבם (צדקים)
 ומחזיקים אותי בחזק רשע על שהרגתי
 את המלך ועתה ראו הנם אני קשרתי
 על אדוני וההרגו את כל אלה מי הסם
 אני

צוויטען כריף, ווארין ער זאגטע: ווען
 איהר ווירקליך מיר ערגעבען אונד
 געהארזאם זייד, זא קאממט מארגען
 אום דיוע צייט צו מיר נאך יורעאל, מיט
 דען קעפפען דער קינדער איירעם
 העררן. דיא קעניגליכען קינדער ווארען,
 (ז) וויא שאן געדאכט, זיבענציג אן דער
 צאהל, אונד ווארדען פאן דען פאר
 געהמסטען דער שטארט ערצאגען.
 (ז) אלס זיא דיוען כריף ערהילטען,
 נאחמען זיא דיא זיבענציג קעניגליכען
 קינדער, ריכטעטען זיא היין, לעגטען
 איהרע קעפפע אין קערבע, אונד
 שיקטען זיא איהם נאך יורעאל.
 (ח) דא נון דער באטע קאם, אונד
 איהם בעריכטעטע, מאן האבע דיא
 קעפפע דער קעניגליכען פרינצען
 געבראכט, זא זאגטע ער: לעגעט זיא
 אין צווייא הויפען פאר דאן טהאר,
 אונד לאססט זיא זא ליגען, ביס
 מארגענפריה. (ט) דעם מארגענס
 אבער גינג ער הינויס, שטעללטע זיך
 אונטער דאן פאלק, אונד שפראך:
 איהר זייד גערעכטע מעננער! זעהט,
 איך האבע מיך געגען מיינען העררן
 פערשווארען, אונד איהן אומגעבראכט,
 ווער האט אבער דיוע אללע ער
 באור שלא

עס גדולי העיר, שהיו מגדלים אותם.
 [רד"ק]. אח. במקום עם, ורבים ככה.
 (ז) בדודים. צבאים, וכן תרגם יונתן
 צבאים, וכמהו (ירמיהו כ"ד). שני דודאי
 תאנים, הדוד האחד. [רד"ק].
 (ח) צבורים הם כמו חמורים, רוצה לאמר,
 שיעשו שני גלים מאלו הראשים. והנה באו
 צעוד לילה, להעלים הענין מהמון.
 [רלב"ג]. (ט) צדקים אחם וגו'. אינכם
 סיינים בדם אלה האנשים, תאמרו, כי אני
 עשיתי

אלה: (י) דעו אפוא כי לא יפל
 מדבר יהוה ארצה אשר דבר
 יהוה על בית אחאב ויהוה עשה
 את אשר דבר ביד עבדו אליהו:
 (יא) ויך יהוה את כל הנשארים
 לבית אחאב ביזרעאל וכל
 גדליו ומידעיו וכהניו עד בלתי
 השאיר לו שריד: (יב) ויקם
 ויבא וילך שמרון הוא בית
 עקד הרעים בדרך: (יג) ויהוה
 מצא אחי אחיהו מלך
 יהודה ויאמר מי אתם ויאמרו
 אחי אחיהו אנהנו ונרד לשלום
 בני

רשי

אני לא הרגתים אך מאלה תדעו איפוא
 כי גזרת המלך הוא עליהם והסורגם
 נדיק הוא ומקיים את מות המקום:
 (יב) בית עקד הרועים בית כנישת
 רעיה: עקד לשון קשר מקום חסיפת
 רועים: (יג) ובני הגבירה איזבל:
 (טו) ויאמר

שלא יען? — (י) דרום ערקנו עט
 נון, דאס ניכטס אונערפיללט בלייבט
 פאן דעם אויסשפרוך דעם עוויגען איבער
 אחאב'ס הויז, אונד דאס דער עוויגע
 אללעס געשעהען לעסט, וואס ער דורך
 זיינען קנעכט אליהו פערקינדטע.
 (יא) הירויף לים זהו אללע דיא נאך
 פאם הויזע אחאב'ס אין יזרעאל איבריג
 ווארען, אומברייגען, אללע זיינע
 גראסען, זיינע פערוואנדטע, זיינע
 פריסטער, נימאנד פאן איהנען בליב
 איבריג. (יב) הערנאך מאכטע ער זיך
 אויף, אונד גינג נאך שמרון. אונטער
 וועגס, אס פערואממלונגס הויז דער
 הירטען, (יג) טראף ער אחויהו'ס,
 קעניגס פאן יהודה, פערוואנדטע אן
 ער פראגטע זיא: ווער זייד איהר? זיא
 אנטווארטעטען: וויר זינד אחויהו'ס
 פעטטער, אונד רייזען הינאב, דיא
 קינדער

באור

עשיתי רע, וקשרתי על אדוני ואהרנהו, אלה
 לא הכיתי אני, אלא גדולי העיר הכו איתם,
 ולא רצו להלחם עליהם, תוכלו להכיר
 ולדעת, כי מה' יאל הדבר, ואני ואחסי
 נדיקים בדם כל בית אחאב. [רד"ק]
 (י) דעו אפוא וגו' ידעו כען, ארי לא יבטל
 מפתנמא דה'. [הכשד]. (יא) גדוליו
 ומיודעיו. רב רבובי וקריבוהי. [הכ"ל].
 וכהניו. הם כהני הנמות. [רלב"ג].
 זכן מתורגס אשכנזית. (יב) הוא. (בא"ב) וכו'.
 זכן מתורגס אשכנזית. (יב) הוא. (בא"ב) וכו'.
 הרעים. תרגס יונתן בית כנישת רעיה, וכתב
 אדוני אבי ז"ל, כי נקרא כן, לפי שהיו
 הרועים גזוזים שם את הנאן, ובעת הגזיזה
 קושרים אותם ברנליהם מקום העקידה.
 [רד"ק]. (יג) אחי אחויהו. בני אחי אחויהו,
 כמו שאומר בדברי הימים (ב' כ"ב) וימנא
 את שרי יהודה ואת בני אחי אחויהו, וכן
 אחיו קורא אחיו, כמו (ראשית י"ד) ואת לוט
 אחיו (הכ"ל). בני המלך ובני הגבירה. בני
 אחאב ובני איזבל, ומה שאמר בני הגבירה
 אחר שאמר לשלום בני המלך, לפי שהכבוד
 היה תלוי בה, שאף בני אחאב היתה היא
 גבירה, ואחאב היה כשמע אליה, ועושה
 על פיה, ולא ידעו ענין זה המרד, ושהומתה
 איזבל ושהומת אחויהו, לפיכך לא נסו
 מיהו, אבל שמעו כי מות יהורם ברמות
 גלעד, לפיכך אמרו לשלום בני המלך, וכן
 אמר שם בדברי הימים משרתים לאחויהו,
 שהיו באים לעבודת אחויהו, לעזור לבית
 אחאב, כמו שהיה

קינדר דעס קעניגס אונד דער קעניגין צו
 בעזוכען. (יד) דא זאגטע ער (צו ווינען
 לייטען) : גרייפעט זיא לעבענדיג! זיא
 טהאטען עס, אונד ריכטעטען זיא היין,
 בייא דער צייטערנע נעבן דעם פֿער-
 זאממלונגסהיין. עס ווארען איהרער
 צווייא אונד פֿירציג, אונד נימאנד פֿאָן
 איהנען ענטקאם. (טו) אַלס ער פֿאָן
 היר וויטער רייזטע, קאַם יְהוֹנָדָב,
 זאָהן רַכְבִּים, איהם ענטגעגען, ער
 גריסטע איהן, אונד זאגטע, מיינסט
 דוא עס זא אויפֿריכטיג מיט מיר, וויא
 איך מיט דיר? יא, ערווידערטע יְהוֹנָדָב.
 ווען עס פֿאָן דעם אייז, זאגטע יהוא, זא
 גיב מיר דיינע האַנד! יענער הייכטע
 איהם דיא האַנד, אונד ער נאָהם איהן
 צו זיך אויף דען וואַגען. (טז) ער
 זאגטע: קאַם מיט מיר, אונד זיה, וויא
 איך פֿיר דען עוויגען אייפֿרע, אונד פֿוהר
 מיט איהם אין איינעם וואַגען. (יז) אַלס
 ער נאָך שמרון קאַם, בראַכטע ער אויך
 דא אַללעם אום, וואַס פֿאָן אחאב נאָך
 איבריג וואַר, ביס ער זיין גאַנצעס
 געשלעכט פֿערטילגט האַטטע, וויא
 דער עוויגע דורך אליהו בעשטימטע.

באור

שהיה הוא עמהם (הכ"ל) (יד) הפשום
 חיים ומה שזיה כן, ובלבד להרגם, כמו
 שאמר וישחטום, להגדיל הנקמה, שלא ימותו
 דרך מלחמה. (הכ"ל). ולא השאיר איש
 מהם. ולא אשתהר אנה מנהון. [ככסדי].
 (טו) ויברכהו. וברכיהו ושל בשלמיה.
 [הכ"ל]. ויאמר יהונדב וגו'. יסודו אמר יש ויש, ככל לחזק הענין, כי יש לבנו, ואחר כן
 אמר לו יהוא תכה את ידך, להעלותו למרכבה עמו, או פירושו, ויש תשיבת יהוא, על דרך
 שאלה, כלומר כן הוא, כמו שאתה אומר, כי יש לבנך עם לבבי, אס כן תכה ידך, ויתן לו
 וגו'. [רד"ק]. והפירוש השני הוא כמות יותר להמשך המקרא, ועל פיו מתורגם בלשון אשכנזי.
 (טז) בקנאתיה, בקנאתי, דאנא מקני קדסיה. [ככסדי]. (יז) ער השמדו. עבר
 מבין הכבד הנוסף, והכניו מוסב על אשכנז, הנוכח בפסוק, והטעם: עד אשר השמדו

בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְנֵי הַגְּבִירָה :
 (יד) וַיֹּאמֶר הַפְּשׁוּם הַיּוֹם
 וַיִּחַפְּשׂוּם הַיּוֹם וַיִּשְׁחָטוּם אֶל-
 בֹּר בֵּית-עַקֵּד אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם
 אִישׁ וְלֹא-הַשְּׂאִיר אִישׁ מֵהֶם :
 (טו) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם וַיִּמְצֵא אֶת-
 יְהוֹנָדָב בֶּן-רַכְבִּי לְקָרְאָהוּ
 וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲיֵשׁ אִתְּךָ
 לְבָבְךָ יִשְׂרָאֵל כְּאִשְׁרֵי לְבָבִי עִם-
 לְבָבְךָ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָדָב יֵשׁ וַיֵּשׂ
 תְּנֵה אֶת-יָדֶיךָ וַיִּתֵּן יָדוֹ וַיַּעֲלֵהוּ
 אֵלָיו אֶת-מַרְכָּבָה : (טז) וַיֹּאמֶר
 לְכָה אִתִּי וּרְאֵה בְּקִנְאָתִי לִיהוָה
 וַיִּרְכַּסוּ אֹתוֹ בְּרַכְבּוֹ : (יז) וַיָּבֹא
 שְׁמֵרוֹן וַיֶּךְ אֶת-כָּל-הַנְּשֹׂאִרִים
 לְאַהֲבָב בְּשְׁמֵרוֹן עַד-הַשְּׂמִידוֹ
 כְּדַבֵּר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל-
 אֱלֹהֵי

רשי

(טו) ויאמר חלוי יהוא הים את לבנך
 ישר. ושל מה שאני עושה כאשר לבבי
 שלם עם לבנך. ויאמר יהונדב יש ויש
 תנה את ידך. ואחוז זה והעלני חליך
 אל
 (טז) ויאמר יהונדב וגו'. יסודו אמר יש ויש, ככל לחזק הענין, כי יש לבנו, ואחר כן
 אמר לו יהוא תכה את ידך, להעלותו למרכבה עמו, או פירושו, ויש תשיבת יהוא, על דרך
 שאלה, כלומר כן הוא, כמו שאתה אומר, כי יש לבנך עם לבבי, אס כן תכה ידך, ויתן לו
 וגו'. [רד"ק]. והפירוש השני הוא כמות יותר להמשך המקרא, ועל פיו מתורגם בלשון אשכנזי.
 (טז) בקנאתיה, בקנאתי, דאנא מקני קדסיה. [ככסדי]. (יז) ער השמדו. עבר
 מבין הכבד הנוסף, והכניו מוסב על אשכנז, הנוכח בפסוק, והטעם: עד אשר השמדו
 אותו

אליהו : (יח) ויקבץ יהוא את-
 כל העם ויאמר אליהם אחאב
 עבר את הבעל מעט יהוא
 יעבדנו הרבה : (יט) ועתה כל-
 נביאי הבעל כל-עבדיו וכל-
 כהניו קראו אלי איש אל-יפקד
 כי זכה גדול לי לבעל כל אשר-
 יפקד לא יחיה ויהיה עשה
 בעקבה למען האבד את-עבדי
 הבעל : (כ) ויאמר יהוא קדשו
 עצרה לבעל ויקראו : (כא)
 וישלח יהוא בכל-ישרא ויבאו
 פר-עבדי הבעל ולא-גשאר
 איש אשר לא-בא ויבאו בית
 הבעל וימלא בית-הבעל פה
 לפה : (כב) ויאמר לאשר-על-
 המלחה

(יח) נון לים יהוא דאן גאנצע פאלק
 פערזאממעלן , אונד זאגטע : אחאב
 האטרען בעל צו וועניג געדיהנט , יהוא
 ווירד איהם אייפריגער דיהנען .
 (יט) בערופט מיר דאהער אללע
 פראפעטען בעל'ס , אללע זיינע פערע
 עהרער אונד אללע זיינע פריסטער ,
 דאס נימאנד וועג בלייבע ! רען איך ווילל
 דעם בעל איין גראסעס אפפער ברינגען ;
 ווער וועג בלייבט , האט דאן לעבען
 פערווירקט ! יהוא אבער טהאט דים מיט
 הינטערליסט , אום אללע פערעהרער
 דעם בעל'ס מיט איינעם מאהל אויס צו
 ראטטען . (כ) יהוא בעפאהל אלזא ,
 דעם בעל צו עהרען איינען פעסטמאג צו
 בעשטיממען , דאס פעסט ווארדע
 אויסגערופען , (כא) יהוא לים עם
 אונטער גאנץ ישראל בעקאנט מאכען ,
 אונד אללע דיהנער דעם בעל'ס פאנרען
 זיך איין , ניכט איין איינציגער בליב
 אויס , זא דאס בעל'ס טעמפעל , אלס
 זיא דארין ווארען , פאן איינעם ענדע
 ביס צום אנדערען גערדענגט פאלל וואר .
 (כב) ער זאגטע נון צו דעם אויפזעהער
 איבער

רשי

באור

אל המרכבה : (יט) בעקבה • צורמה
 לשון ויעקבני (צראשית כ"ז ל"ז) :
 (כ) קדשו עזרה • הכריזו חסינות
 להיות נענרים לבית הבעל : (כב) על
 המלחה
 זמינו כנשתא , וקרונו לזה מתורגס בל"א • ויקראו • העבירו קול במחנה , לאמר : כל עובדי
 הבעל יאספו יחדיו בבית הבעל ליום המוגבל להיות חג ויום עבודה לאליל ההוא • (כא) פה
 לפה • כוונת המלות האלה , שהיו עומדים דמוקס מאלד בבית הבעל מרוב עם הנקבנים בו , עד
 שהיה קרוב פה חיש לרעהו , מרוב התקרבותם זה לזה • והוא מליצה מיוחדת ללשון עבר
 (העברעא'סמוס) , שאי אפשר לתרגמה מלה במלה ללשון אחר • והכשדיתרגס לפי הענין
 ספא בספא , רכוכו לאמר , שצית הבעל היה מלא מסף פתח זה , שהיו באים בו , עד סף פתח
 אחר , שהיה נכד אחר , כדרך נכנים גדולים להיות זהם פתחים הרבה • וגם בל"א מתורגס
 כפי הכחות בלשון ההוא • (כב) לאשר על המלחה • הוא

אותי • (יט) איש אל יפקד • רכוכו לאמר ,
 שלא יחסר איש , שלא יהיו כלס סס • (כב) קדשו
 בעקבה • כתרגומו נסוכמא , וכן (ראשית
 כ"ז) ויעקבני • [כד"ק] • (כ) קדשו עצרה
 לבעל • זמנו וקראו יוס , שמהיו נענרים צו
 כלסם לבעל • (כב) וכן תרגס הכשדי :
 זמינו כנשתא , וקרונו לזה מתורגס בל"א • ויקראו • העבירו קול במחנה , לאמר : כל עובדי
 הבעל יאספו יחדיו בבית הבעל ליום המוגבל להיות חג ויום עבודה לאליל ההוא • (כא) פה
 לפה • כוונת המלות האלה , שהיו עומדים דמוקס מאלד בבית הבעל מרוב עם הנקבנים בו , עד
 שהיה קרוב פה חיש לרעהו , מרוב התקרבותם זה לזה • והוא מליצה מיוחדת ללשון עבר
 (העברעא'סמוס) , שאי אפשר לתרגמה מלה במלה ללשון אחר • והכשדיתרגס לפי הענין
 ספא בספא , רכוכו לאמר , שצית הבעל היה מלא מסף פתח זה , שהיו באים בו , עד סף פתח
 אחר , שהיה נכד אחר , כדרך נכנים גדולים להיות זהם פתחים הרבה • וגם בל"א מתורגס
 כפי הכחות בלשון ההוא • (כב) לאשר על המלחה • הוא

איבער דיא פייערקליידער : גיב יעדעם
דיהנער בעל'ס איין קלייד . דיוער טהאט
עס . (כג) הירוף גינג ער מיט יהונדב ,
זאָהן רכב'ס , אין בעל'ס טעמפעל , אונד
זאָטע צו דען דיהנערן דעם בעל'ס :
אונטערזוכט גענויא , דאָס קיין דיהנער
דעם עוויגען זיך אונטער אייך בעפֿינדע ,
זאָנדערן נור דיהנער דעם בעל'ס היר
זייען . (כד) זיא גינגען נון דאָראָן ,
שלאַכט אונד בראַנדאָפֿער דאָר צו
ברינגען , יהוא אָבער זעצטע דרויסען
איינע וואַכע פֿאָן אַכטציג מאָן , אונד
זאָטע צו איהנען : ווען איינער פֿאָן דען
לייטען , דיא איך אייך היר צו בעוואַכען
געבע , ענטקאָממט , זאָ האַפֿטעט אייער
לעבען פֿיר דאָן זייניגע ! (כה) קוים
ואַר מאָן מיט דען אָפֿפֿערן צו ענדע , זאָ
בעפֿאַהל יהוא דער לייבוואַכע אונד דען
הויפטלייטען : געהט היניין , אונד
שלאַגעט זיא אַללע טאָד , קיינער פֿאָן
איהנען דאָרף לעבענד הערוים קאָממען !
דיא לייבוואַכע אונד דיא הויפטלייטע
שלוגען זיא זעממטליך טאָד , וואַרפֿען
זיא הינוים , אונד גינגען אין דיא
שטאָרט , וואָ בעל'ס טעמפעל שטאָנד ,
(כו) נאהמען

באור

המלחה • ת"י לדמנח על קומטריח
ארגזים וקופסאות שכורכין וגוזזין
בתוכן תכשיטי עובדי הבעל : (כד)
נפשו תחת נפשו • נפש השומר תחת
הנפש הגמלט : (כה) וישלכו ורמו
רהטיח וגבריא קטילין השליכו חללים
את
וכו' . שיעור המאמר , שהרצים והשלישים באו אל בית הבעל , כאשר נזכר איתם יהוא , והכו את
העם הנמצא בו , והשליכו החללים חוצה , ואחר כך הלכו אל בתי העיר שמתן , הכמוכים א בית
הבעל , והרגו שם את כל עובדי הבעל .

המלחה הוציא לבוש לכל
עבדי הבעל ויצא להם
המלבוש : (כג) ויבא יהוא
ויהונדב בן רכב בית הבעל
ויאמר לעבדי הבעל הפשו וראו
פניש פה עמכם מעבדי יהוה
כי אם עבדי הבעל לבדם :
(כד) ויבאו לעשות זבחים
ועלוה ויהוא שם לו בחוץ שמנים
איש ויאמר האיש אשר ימלט
מן האנשים אשר אני מביא
על ידיכם נפשו תחת נפשו :
(כה) ויהי ככלתו לעשות העלה
ויאמר יהוא לרצים ולשלישים
באו הפום איש אל יצא ויבום
לפי חרב וישלכו הרצים
והשלישים וילכו עד עיר בית
הבעל

רשי

הוא הממוכה על אוצר בנדי הכומרים ועובדי
הבעל . (רלכ"ג) . ואמר רד"ק במכלול , שאלת
מלחה היא מענין וערפל חתולתו (איוב ל"ח)
בהטק אותיות , כמו כבש כשכ , ודומיו .
(כד) נפשו תחת נפשו . נפש השומר תחת
נפש הכמלט . [רד"ק] . (כה) ככלותו . פעל
סתמי (אוכפערזעכליכעס צייטווארט) , וכן
מתורגם בלשון אשכנז . וישלכו ורמו , ורמו
רהטיח וגבריא קטילין . [הכשדי] . וילכו
ועל

הַבַּעַל : (כו) וַיֵּצְאוּ אֶת־מִצְבֹּחַת
 בֵּית־הַבַּעַל וַיִּשְׂרְפוּהָ : (פו)
 וַיִּהְיוּ אֶת־מִצְבַּח הַבַּעַל וַיִּהְיוּ
 אֶת־בֵּית הַבַּעַל וַיִּשְׂמְחוּ
 לְמַחֲרָאוֹת עַד־הַיּוֹם : (כח)
 וַיִּשְׂמַד יְהוּא אֶת־הַבַּעַל מִיִּשְׂרָאֵל :
 (כט) רַק חֲטָאֵי יִרְבְּעָם בֶּן־נִבְכַד
 אֲשֶׁר הִחֲטִיֵּא אֶת־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 סָר יְהוּא מֵאַחֲרֵיהֶם עֲגָלֵי הַזֹּהֵב
 אֲשֶׁר בֵּית־אֵל וְאֲשֶׁר בְּדָן :
 (ל) וַיֹּאמֶר יְהוֹה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר־הִטִּיבָה לַעֲשׂוֹת הַיִּשְׂרָאֵלִי
 בְּעֵינַי כָּכָל אֲשֶׁר בָּלְבָבִי עָשִׂיתִי
 לְבֵית אַחָאב בְּנֵי רַבְעִים יֵשְׁבוּ
 לָהּ עַל־כַּסֵּא יִשְׂרָאֵל : (לא) וַיְהוּא
 לֹא שָׁמַר לָלֶכֶת בְּתוֹרַת יְהוֹה

רש"י אלהי

את עובדי הבעל: (כו) למחראות
 לשון בית הכסא וכן לאכול את חוריהם
 (ישעיה ל"ו"ג): (כט) רק חטאי
 ירבע'וגו' • מדחגה שלא תשוב הממלכה
 לבני דוד כמו שנתיר'ירבע': (ל) ויאמר
 ה' אליהוא • צוד יונה: בני רבעים •
 ארבע דורות תחת שהשמדת את בית
 אחאב שאלכו ארבעה דורו': עמרי •
 ואחאב • ואחזיה • ויהורם:

(לג) לקנות

בזכות שהשחית בית אחאב, שאלכו ארבעה דורות, עמרי, אחאב, אחזיה ויהורם, מלכו
 מבניו ארבעה דורות • (מדבריהכ"ל) • (לא) לא סר מעל חטאות ירבעם • רוב
 מלכי ישראל עשו כן, מיראה, כן תשוב הממלכה לבית דוד, על ידי ענדת בית

(כו) נאחמען היא בילדוילען אוים
 העם טעמפעל בעל'ם הערוים, אונד
 פֿערבראָנגטען זיא, (כו) צערשלוגען
 בעל'ם שטאַנדבילד, ריססען דען
 טעמפעל נידער, אונד מאַכטען איין
 קלאַצק דאָרוים, וואָס ער יעצט נאָך
 איזט • (כח) זאָ ראָטטעטע יהואדען
 בעל אונטער ישראל אוים • (כט) אַכער
 פֿאַן דען זינדען ירבעם'ס, זאָהן נכט'ס,
 וואָדורך ער ישראל פֿערפֿיהרטע, לים
 יהוא ניכט אַב, זאָנדערן דיהנטע דען
 גאָלדנען קעלבערן צו בית אל אונד צו
 דן • (ל) דער עוויגע לים דעם יהוא
 זאָגען: ווייל דוא זאָ ווילליג וואָרסט, צו
 טהון, וואָס מיר וואָהל געפֿיל, אונד מיט
 אהאב'ס הויזע זאָ פֿערפֿוהרסט, וויי
 איך עם פֿערלאַנגטע: זאָ זאָללען דייע
 נאַכקאָממען אינס פֿירטע געשלעכט אויף
 ישראל'ס טהראָנע זיצען • (לא) אַלליין
 יהוא בעאַכטעטע ניכט דיא לעהרע
 דעם עוויגען, אום מיט גאַנצעם הערצען

דאנאך

באור

ועל פי זה מתורג' אשכנזית • (כו) מצבות
 וישרפודה • כל לשון יסוד על רבים, דרך קבוצ
 (קאללעקטיפע) ורבים כן • (כו) למחראות •
 כתיב, ומולאות קרי, וכן תרגם הכשדי:
 לבית מפקת אחאב • וכן מתורגם כל"א •
 (כט) עגליהזהב • אשתעבד לעגלי דהנא •
 [הכשדי] • בית אל • כמו בבית אל, וכן
 (להלן י"ב) הכמא בית ה' • [רד"ק] •
 (ל) ויאמר ה' אל יהוא • על ידי כביא
 ובסדר עולם: מי אמר לו? וינה צן אחתי •
 (הכ"ל) • בני רבעים • כמו בני רביעים,
 יהואחז, יהואש, ירבעם וזכריה • ואמרו:
 מלכו ארבעה דורות, עמרי, אחאב, אחזיה ויהורם, מלכו
 מבניו ארבעה דורות • (מדבריהכ"ל) • (לא) לא סר מעל חטאות ירבעם • רוב
 מלכי ישראל עשו כן, מיראה, כן תשוב הממלכה לבית דוד, על ידי ענדת בית
 המקדש

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל לִבְבוֹ לֹא
 סָר מֵעַל חַטָּאוֹת יִרְבְּעָם אֲשֶׁר
 הֶחְטִיֵּא אֶת יִשְׂרָאֵל : (לב) בַּיָּמִים
 הָהֵם הִחַל יְהוָה לְקַצּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל
 וַיָּבֵם חֲזָאֵל בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל :
 (לג) מִן הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ
 יָתָּה פֶלֶא אֶרֶץ הַגְּלָעָד הַגְּדִי
 וְהָרְאוּבֵנִי וְהַמְנַשִּׁי מֵעַרְעַר
 אֲשֶׁר עַל גְּבוּל אֶרֶץ הַגְּלָעָד
 וְהַבְּשָׁן : (לד) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יְהוָה
 וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וְכָל גְּבוּרָתוֹ
 הַלּוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר
 דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל :
 (לה) וַיִּשְׁכַּב יְהוָה עִם אֲבֹתָיו
 וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּשִׁמְרוֹן וַיִּמְלֹךְ
 יְהוֹאָחָז בְּנֵו הַחֹתָיו : (לו) וְהַיָּמִים

דאנאך צו וואנדעלן, זאנדערן בליב בייא
 דען זינדען ירבעם'ס, וואדורך ער ישרא
 פערפיהרטע. (לב) איך יענען טאגען
 פינג דער עוויגע זאן, אונווילליג איבער
 ישראל צו ווערדען, אונד חואל ער
 אבערטעריא גאנצע גרענצע, (לג) אויף
 דער אסטוייטע דעס ירדן'ס: דאז גאנצע
 לאנד גלעד, דיא לענדער דעס גדי,
 ראובני אונד מנשי, פאן ערווער
 זאן, דאז אס באכע ארנון ליגט; אלזא
 גלעד אונד בשן. (לד) דאז איבריגע
 פאן דער געשוטטע יהוא'ס, אללעס,
 וואס ער לויסטעטע, אונד אללע זיינע
 העלדענטהאטען, זינד אויפגעצייכעט
 אין דען יאהרביכערן דער קעניגע
 'שאל'ס. (לה) יהוא ענטשליף צו
 זיינען פעטערן, מאן בעגרוב איהן צו
 שמרון, אונד זיין זאהן יהואחז פאלגטע
 איהם אין דער דעגירונג. (לו) אכט
 אונד צוואנציג יאהרע דעגירטע ער
 איבער ישראל אין שמרון.
 יא (א) אלס

אֲשֶׁר כָּלָךְ יְהוָה עַל יִשְׂרָאֵל עֲשָׂרִים וְשִׁמְנֵה שָׁנָה בְּשִׁמְרוֹן :

יא (א) ועתליה

רשי

(לב) לקנות כמו קנתי בחיי (בראשי)

כ"ז מ"ו :

(3) בחדר

נכט, והדיח את ישראל, ללכת אחרי אלהים אחרים, ומאס בעמו, לתת אתם ביד מלך ארם.
 לקצוה. כמו (ראשית כ"ז מ"ו) קנתי בחיי (רשי). והנה לדעתו ליהיו שרש קנה ושרש קון
 מעכין אחד, ומלאכו רבים משרשי כחי למ"ד ה"א וכחי העי'ן דומים בהוראתם, כמו בזה, בזה,
 דומיהם. בכל גבול ישראל. חואל מלך ארם כנש בעת ההיא כל ארץ סיחון ועוג, אשר נתן
 משה לדוכינו לשבטי ראובן וגד וחצי שבט מנשה, והיא יושבת על גבול ארץ כנען, אשר ישבו
 בה שאר שבטי ישראל, כי היא בעבר הירדן מזרחה. (לג) מן הירדן — מערוער וכו'.
 הודיע המקרא בזה הגבול שממנו. ואינו צריך להודיע הגבול שאליו, כי כבר אמר בפסוק
 שלפני זה, כי הארץ ההיא היא גבול ארץ ישראל ואם כן ידענו, שארץ ישראל מגבלת את ארץ
 שני המטות וסני המטה.

יא (א) ועתליה

באור

המקרא, אשר בירושלים, שהיתה ראש
 לממלכת בית יהודה. (לב) בימים ההם
 וגו'. בעת ההיא חרה אף ה', על חטאות
 יהוא בן נמשי, אשר עבד לעגלי ירבעם בן
 נבט, והדיח את ישראל, ללכת אחרי אלהים אחרים, ומאס בעמו, לתת אתם ביד מלך ארם.
 לקצוה. כמו (ראשית כ"ז מ"ו) קנתי בחיי (רשי). והנה לדעתו ליהיו שרש קנה ושרש קון
 מעכין אחד, ומלאכו רבים משרשי כחי למ"ד ה"א וכחי העי'ן דומים בהוראתם, כמו בזה, בזה,
 דומיהם. בכל גבול ישראל. חואל מלך ארם כנש בעת ההיא כל ארץ סיחון ועוג, אשר נתן
 משה לדוכינו לשבטי ראובן וגד וחצי שבט מנשה, והיא יושבת על גבול ארץ כנען, אשר ישבו
 בה שאר שבטי ישראל, כי היא בעבר הירדן מזרחה. (לג) מן הירדן — מערוער וכו'.
 הודיע המקרא בזה הגבול שממנו. ואינו צריך להודיע הגבול שאליו, כי כבר אמר בפסוק
 שלפני זה, כי הארץ ההיא היא גבול ארץ ישראל ואם כן ידענו, שארץ ישראל מגבלת את ארץ
 שני המטות וסני המטה.

מלכים ב יא

תרגום אשכנזי לט

יא (א) ועתליה אם אחויהו

יא (א) אלס עתליה , אחויהו'ס

וראתה כי מת בנה ותקם

מוטטער , זאה , דאס איהר זאהן

ותאבד את כל זרע הממלכה :

טאד וואר , לויס זיא אללעס , וואס פאם

(ב) ותקח יהושבע בת המלך

קעניגליכען געבליטע וואר , אומ

יורם אחות אחויהו את יואש

ברונגען . (ב) אבער יהושבע , איינע

בן אחויהו והגנב אתו מתוך בני

טאכטער דעם קעניגס יורם , אונד

המלך הממותים אתו ואת

אחויהו'ס שוועסטער , נאהם יואש ,

מנקהו בחדר המטות ויסתרו

זאהו אחויהו'ס , נאכדעם זיא איהן אויס

אתו מפני עתליהו ולא הומת :

דער מיטטע דער ערמאדעטען קעניג

(ג) ויהי אתה בית יהוה מתחבא

ליכען קינדער געשטאהלען האטטע ,

ישש ישנים ועתליה מלכת על

אונד הילט איהן מיט זיינער אממע ,

הארץ

בייא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

יא (ב) בחדר המטות . צעלויות בית

פערבארגען פאר עתליה , דאס ער ניכט

קדשי הקדשים כמו שהוא חומר

אונד אומגעבראכט ווערדע . (ג) זעקס

ויהי אתה בית ה' מתחבא וגו' (לקמן

יאחרע וואר ער בייא איהר אים טעמפעל

פסוק ג') עליו חומר דוד (תהלים כ"ז

פערשטעקט , וועהרענר עתליה דאז

ה') כי יפנני בסוכה יסתירני בסתר

לאנד

חלונקורח אותה חדר המטות על שם

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בין שדי ילין (שיר השירים א' ג') וזהו

זעקס אונד אומגעבראכט ווערדע . (ג) זעקס

סיסר רבי אליעזר נפץ חדר המטות

פערשטעקט , וועהרענר עתליה דאז

חורבן

לאנד

אגדה : בית המקדש נקרא חדר המטות ,

על שם (שיר א' י"ג) בין שדי ילין , ועוד

מלך לר יו פי

כתוב

יא (א) האמנים אחאב , המגדלים אותו

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

בניא זיך אין איהרעם שלאפעיימטער ,

לאנד רעגירטע . (ד) אים זיבענטען
 יאהר אבער לים יהודע דיא אבער-
 סטען איבער הונדערט , דיא הויפט-
 לייטע אונד טראכאנטען צו ויך קאממען ,
 פיהרטע ויא אין דען טעמפעל דעס
 עוויגען , שלאס איינען בונד מיט איהנען ,
 לים ויא דאזעלכסט שוועהרען , צייגטע
 איהנען דען קעניגליכען פ-ינצען ,
 (ה) אונד גאב איהנן פֿערהאלטונגס-
 בעפעהלע מיט פֿאלגענדען ווארטען :
 דיועס האכט איהר גון צו טהון , איין
 דריטטהייל פֿאן אייך ציהט דיוע וואָכע
 אויף דיא וואָכע , אונד פֿעריכטעט דען
 דיהנסט אַם קעניגליכען פֿאללאַסטע ,
 באור (ו) דאז

הָאָרֶץ : (ד) וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִית
 שָׁלַח יְהוֹדָע וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי
 הַמַּאֲיֹת לִבְרֵי וְלַרְצִים וַיָּבֵא
 אֹתָם אֵלָיו בֵּית יְהוָה וַיְכַרְתֶּם לָהֶם
 בְּרִית וַיִּשְׁבַּע אֹתָם בְּבֵית יְהוָה
 וַיֵּרָא אֹתָם אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ :
 (ה) וַיִּצְוּם לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
 הָעִשׂוּן הַשְּׁלִישִׁית מִכֶּם בָּאֵי
 הַשָּׁבַת וְשִׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת בֵּית
 הַמֶּלֶךְ

כתוב (שס ט"ז) אף ערשנו רעננה .
 (ד) לכרי ולרצים . תרגם יונתן לכרי
 לגבויא , ופירוש לקח שרי המאות אשר
 בלויים , וקרא גם כן לשרים ולרצים , לשדים
 להתיען עמם , וכן אמר בדברי הימים
 (ב' כ"ג ב') וראשי האבות לישראל , וקרא
 לרצים גם כן , להכינם למשמרת המלך .
 (ד"ק) . וישבע אותם . השביע אותם
 על אודות הברית , אשר כרת עמם .
 (ה) באי השבת ושומרי משמרת .
 שיתעסקו בעבודתם ושמרו משמרת הבית ,
 ופירוש באי השבת , כי משמרות קבועות היו
 בכלהים ובלויים , מימי דוד ושמאי , שתקבו
 אותם . והיה משמר אחד עובד השבוע ,
 ויולא בשבת אחר הקבנת המוספין , וככנס
 המשמר האחר , ואמר להם יהודע , שימרו
 המלך , ויהיה השלישית מן השומרים מן באי
 השבת , ושתי הידות כל יולאי השבת , כי
 יולאי השבת יתר פכיים מן באי השבת , שעל
 באי השבת עבודת השבוע , ויהיה השלישית
 בשער סוד , השלישית בבית המלך , והשלישית
 בשער אקר הרצים , ולא חלק איזו שלישיית
 יהיה כאן , ואיזו שלישיית יהיה כאן , אלא
 שיתקו באי השבת עם יולאי השבת לשלשה
 חלקים , ויהיו על השלש מקומות הכוכרים ,
 ויהיו מוקנים לשמור הככסים והיוולאים ,

חורבן ביתך יכפר עליהם : (ד) לכרי .
 שרי המאות לגבורים ושרי מאות לרנים
 ולשון כרי שלא אמר לכרים שם דבר של
 קבול הגבורים דרני"ר זלע"ז : ויכרות
 להם ברית . שיהא בעזרתו להמליך את
 בן המלך : (ה) השלישית מכם באי
 השבת . המשמרו' היו מתחדשות וצאו
 בשבת משמרות כהונה ולויים אחת
 נכנסת ואחת יולאה וגו' את המשמור
 הנכנס להתחלק לשלשה חלקי השלישית
 בבית המלך לשמור שלא יעמוד איש על
 המלך להרגו והשלישית בשער סוד הוא
 שער המזרחי שבעזרה שער הסרה .
 והשלישית בשער הרצי' אף הוא משער
 העזרה ויונתן תרגם בתרעא דנתרוכי
 הר' רהטיח ושער הרצים דרך שם צאין
 מבית המלך לבית המקדש כמה שנאמר
 בסוף העניין ואותו שער העזרה שנאמו'
 אחריו שער הרצים קראו (דדברי הימים'
 שלא יבואו עזרי עתליהו להמית המלך .
 (ד"ק)

המלך: (ו) והשלשית בשער
 סור והשלשית בשער אחר
 הרצים ושמרתם את משמרת
 הבית מסח: (ז) ושהי הידות
 בכם כל יציאת השבת ושמרו
 את משמרת בית יהוה אל-
 המלך: (ח) והקפתם על המלך
 סביב איש וכליו בידו והבא אל-
 השדרות יומת והיו את המלך
 בצאתו ובבאו: (ט) ויעשו שרי

המאיות

רשי

ז' כ"ג ד' שער הספים: (ו) ושמרת'
 את משמרת הבית מסח • שמירה זו נוה
 על החלק הראשון שאמר עליו ושמרו
 את משמרת בית המלך: מסח שמרוהו
 מאד שלא תסיוחו דעתכם לשון נוהש
 (שמוא ח' כ"ו ז') שלא יהא יחוש בדבר
 ומו"ס של מסח מן היסוד: (ז) ושהי
 הידות בכם • שאמרתי שיהו בשער סור
 ובשער הרצי ועמהם כל יולא השבת כל
 חגשי משמ' היונה: ושמרו את משמרת
 בית ה' א המלך • של יבוחהו נזק מתוך
 בית ה' ולא הונך לכל זאת אלא שבת
 ראשון עד שהומת עתלי וברחו עזריה
 מן העיר: (ח) והבא אל השדרות •
 איש נכרי שיבא לתוך המחוז הקרוי
 שדרות והוא מקו' מצו המלך מציתו
 לבית ה' ולא ידעתי מהו לשון שדרות
 ויונתן

לנו מן סורא, כלומר אדם אחד שיכנס תוך סדר משמרות יומת, ובדברי הימים והבא אל
 הבית יומת, ואחד הוא, כי כל הבית היה משמרתם, כמו שאמר מכתף הבית הימנית וגו'
 (רד"ק) • (ט) ויקחו וגו' •

(ו) דאן אנדרע דריטטהייל האט דיא
 וואכע בייא דעם טהאר סור, אונד דאן
 דריטטע אים טהאר הינטער דען טראג
 באנטען, זא מיססט איהר דאן הויז
 מטה בעוואכען • (ז) פאן אייך אללען
 אבער ציהען צווייא דריטטהיילע דיזע
 וואכע אב, אונד האלטען דיא וואכע
 אים טעמפעל בייא דעם קעניג •

(ח) איהר מיססט, מיט דען וואפפען
 אינדער האנד, דען קעניג פאן אללען
 זייטען אומגעבען, יעדען, דער איין דיא
 רייהע דער וואכהאבענדען דרינגען
 ווילל, נידערהויען, אונד אום דען קעניג
 זיין ווען ער היננויס אדער היננין געהט •
 (ט) דיא אבערסטען איבער הונדערט

פאללצאגען

באור

(רד"ק) • (ו) בשער סור • הוא שער
 המזרחי, שלא היו עמאים יכולים להכנס
 שם, ולזה היה נקרא שער סור, כמעט
 סורוטמא (איכה ד' ט"ו), ובדברי הימים
 (ב' כ"ב ה') נקרא שער היסוד, כי הוא
 היסוד הראשון מהקדושה • (מדברי רלב"ג)
 דבתרובות דע רהטיא • ובדברי הימים (טס
 פסוק ד') לשערי הספים, והוא שער שהיה
 לדרום העזרה, ועליו באמר בדברי הימים
 (א' כ"ו ט"ו) בית האספים • ומה שכתבו
 בשער הרצים לשעתו, שהיו רצי המלך
 שם • (רד"ק) • הבית מסח • הוא המקום
 שפרטו בבית בני עתליה המרשעת, כמו שזכר
 בספר דברי הימים (ב' כ"ד ז') • (מדברי
 רלב"ג) • ועל פיו מתורגם אשכנזית • ואולי
 נקרא המקום ההוא מסח מענין כתיבה
 והריסה, מלשון יסח ה' (משלי ט"ז), כמו
 שכתב הרד"ק בזה • (ז) אל המלך •
 בעבור המלך • (רד"ק) • (ח) איש וכליו
 בידו • גבר חייבי ניהיה • (הכסדי) •
 והבא אל השדרות • כתרנומו, ודיעול
 לנו מן סורא, כלומר אדם אחד שיכנס תוך סדר משמרות יומת, ובדברי הימים והבא אל
 הבית יומת, ואחד הוא, כי כל הבית היה משמרתם, כמו שאמר מכתף הבית הימנית וגו'
 (רד"ק) • (ט) ויקחו וגו' •

פאללצאגען דען בעפיהל דעם פריס טערס יהודע , יעדער פאן איהנען גאהם זיינע לייטע , זא וואהל דיג יעניגען , דיאדיזע וואכען אויפציהען , אלסדיא , דיא אבגעהען ואללטען , אונד פאנדען זיך ביים פריסטער יהודע איין . (י) דיזער גאב איהנען נון דיא לאנצען אונד קעכער דעם קעניגס דוד , דיא אים טעמפעל דעם עוויגען אויפ בוואהרט וואורדען , (יא) אונד נאכדעם זיך דיא טראכאנטען , מיט דען וואפפען איז דער האנד , פאן דער רעכטען זייטע דעם הויזעס ביס צור לינקען , אים דען אלטאר אונד אום דאז הייליגע צימטער הערום געשטעללט האפטען , (יב) פיהרטע ער דען פרינצען הערוים , זעצטע איהם דיא קראנע אויף , לעגטע איהם דען קעניגליכען ארנאטאן , אונד ער וואורדע נון צום קעניג געזאלבט . אללעם שלוג פריידיג איין דיא הענדע , אונד רוף : עס לעבע דער קעניג ! (יג) עתליה הערטע דאז געשרייא דעם צולויפענדען פאלקעס , אונד גינג אין

המאיות ככל אשר צוה יהודע הכהן ויקחו איש את אנשיו באי השבת עם יצאי השבת ויבאו יהודע הכהן : (י) ויהן הפכו לשרי המאיות את ההגנית ואת השלטים אשר למלך דוד אשר בבית יהוה : (יא) ויעמדו הרצים איש וכליו בידו מפתח הבית הימנית עד פתח הבית השמאלית למזבחה ולבית על המלך סביב : (יב) ויוצא את בן המלך ויהן עליו את הנזר ואת העדות וימליכו אהו וימשחהו ויכורקף ויאמרו יהי המלך : (יג) ותשמע עתליה את קול הרצין העם והבא אל העם בית

באור

הנה לקחו מבאי השבטים לזאת השמירה , וכל יבאי השנת , כמו סקס , והנה לא הטריח יהודע המשמהות הסקדות לזאת השמירה . (דלג"ג) . (י) אשר למלך דוד . שהיה לוקח דוד במלחמות היה מקדים , כמו שלטי הזהב , אשר לקח מהדורו וזולתו , והיו כתוכים באזרות בית ה' . (דל"ק) . (יא) ולבית . ולבית כפורי (הכש"י) . הנה לדעתו בוכת מלת בית בזה על בית קדשי הקדושים , שהיו בו הארון והכפופת , ועל סיו מתרגם אשכנזית . (יב) העדות . בגדר גלכות , מן יעדית עדי (יחזקאל פ"ג) , עדות בשקל גלות . (מדברי דל"ק) . ובן מתורגם בל"א . גיבושהוהו . יהולע ופניו , וכן כתוב בדברי הימים וימשחוהו יהודע ובניו , ומפני מה משחוהו ? והלא חין מושחין מלך בן מלך ? מפני מחלוקת של עתליהו , כמו שמשחו שלמה המלך משלוקתו של אחזיהו . (הס"ל) ויכורקף . לשמחה . (יג) הרצין העם . העם , שהיו רצים לראוי משיחת

יהוה רש"י ויונתן תרגם סידרוס : (יב) את הסוד ואת העדות . ספר התורה כמו שכתוב וקוחם עמו וקראו כל ימי חייו (דברים י"ז ט) . ורבותינו אמרו סגור סוד העדות שכל הראוי למלכות סולמתו ופאניו ראוי למלכות חניס סולמתו : (יד) העמוד

יהוה : (יד) ותרא והנה המלך
 עמד על דעמוד כמשפט
 והשרים והחצצרות אל המלך
 וכל עם הארץ שמה ותקע
 בחצצרות ותקבע עתליה את
 בגדיה ותקרא קשר קשר :
 (טו) ויצו יהודע הכהן את שרי
 המאיות פקדי החיל ויאמר
 אליהם הוציאו אתה אל מבית
 לשדרת והבא אחריה המט
 בחרב פי אמר הכהן אל הומת
 בית יהוה : (טז) וישמו לה
 ידים ותבוא דרך מבוא הסוסים
 בית המלך והומת שם :
 (יז) ויכתת יהודע את הברות

בין רשי

(יד) העמוד • הוא מעמד המלך צבי
 ה' : קשר קשר • מרד מרד יש כאן
 (טו) הוציאו אותה • מצית המוקדש
 לשדרו' והוציאו אות' דרך בית הסדרות
 לבית המלך וחל תניחו' לנחת דרך מונח
 העזרה אל העיר פן תנוח עוזרים
 מתחצרי' איה : והבא אחריה צערת :
 הומת בחרב • להמית בחרב : (טז)
 וישמו לה ידי • מקו' השטכ"א בלע"ז :
 (יז) צין ה' וצין המלך וצין העם •
 שיהו המלך והעם אחרי ה' ואחר כך צין
 המלך

(יז) ויכתת וגומה

דען טעמפעל צו דעם פאלקע
 (יד) היה זאח ויא דען קעניג , וויא
 געוועהנליך , אזויף דעם געריסטע
 שטעהען , דיא אבערסטען אונד פאזויג
 נענבלאזער אום איהן הער , דאז גאנצע
 פאלק פֿרעהליך אונד אין דיא פאזויגען
 שטאטענד ; דא צערריסס עתלויג
 איהרע קליידער , אונד ריף : פֿער
 שווערונג ! פֿער שווערונג ! (טו) נון
 בעפֿאהל דער פֿריסטער יהודע דען
 אבערסטען איבער הונדערט , בעפֿעהלס
 האבערן דעם תעערס , אונד שפראך :
 לאססעט זיא הינויס געהען צווישען דען
 גלידערן , ווער איהר אָבער נאָכפֿאלגען
 ווילל , דען הוועט מיט דעם שווערדע
 נידער • (דער פֿריסטער וואָללטע נידט ,
 דאָס זיא אים הווע גאָטטעס אומג
 קאָטמען וואָללטע) • (טז) זיא מאַכטען
 איהר אַלואַ פֿלאַץ , זיא גינג דורך דען
 פֿפֿערדעגאָנג נאָך דעם קעניגליכען
 פֿאללאַסטע , וואָ זיא אומגעבראַכט
 וואַרדע , (יז) יהודע עדרויכטעטע נון
 איינען **כאור**

המלך , וכן נאמר בדברי הימים • העם
 הרבים זעל קינה את הרגס בלשון אשכנז •
 (יד) על העמוד כמשפט • היה מנהג ,
 כשמועדים יסד , עומד המלך או הדוכס
 במקום גבוה , כדי שיוכלו לראותו , לשמוע
 את דברו • (כז"י בדברי הימים) •
 והשרים • ודברניא • (הכשדי) • וכן
 מתורגם • ודחצצרות • התוקעים
 במצוקות • אל המלך • קדם מלכא •
 (כ"ל) • (טו) הוציאו וגו' • רובה לאמר ,
 הוציאו אותה בדרך שתייה תמיד מבפנים
 לסדרים ולמערכות השומרים את המלך , כדי
 שלא תמלט ותנוס • (כ"ג) • דומת
 בחרב • יתקטיל בחרבא • (הכשדי) •
 (טז) וישמו לה ידים • ושיאול לה אתרא •
 הנה ראשונה כרת ברית בן ה' וצין המלך והעם ,
 שיהיו

ידע
 באי
 באו
 פהז
 את
 שר
 צים
 בית
 ירת
 על
 בן
 את
 זהו
 קול
 בית
 גזר
 תוב
 חיו
 גזר
 מתו
 ו
 ונת
 א
 הו?
 קמו
 יחת

בין יהוה ובין המלך ובין העם
 להיות לעם ליהוה ובין המלך
 ובין העם : (יח) ויבאו כל העם
 הארץ בית הבעל ויהצוהו את
 מזבחתו ואת צלמו שברו
 היטב ואת מתן בהן הבעל הרגו
 לפני המזבחות וישם בהן
 פקדות גל בית יהוה : (יט) ויקח
 את שרי המאות ואת הכרי
 ואת הרצים ואת כל העם הארץ
 וירדו את המלך מבית יהוה
 ויבואו וידרו שער הרצים בית
 המלך וישבעו על כסא המלכים :
 (כ) וישמח כל עם הארץ
 והעיר שקטה ויאחזעת ליהוה
 המיתו בחרב בית מלך :

איינען בונד צווישען דעם עוויגען , דעם
 קעניג אונד דער נאציאן , דיא זיך פֿערֿ
 פֿפֿליכטעטע , איין פֿאלק דעם עוויגען
 צו בלייבען , אונד שלאס איינען פֿערֿ
 טראג צווישען דעם קעניג אונד דעם
 פֿאלקע . (יח) הירוף גינג דאז גאנצע
 פֿאלק נאך דעם טעמפעל בעל'ס ,
 דיססען איהן נידער , צערבראכען דיא
 דארין בעפינדליכען אלטערע אונד
 בילדער אין פֿילען שטיקען , אונד ער
 שלוגען מתן , דען פֿריסטער בעל'ס ,
 פֿאר דעם אלטאר . דער פֿריסטער
 בעועצטע נון דען טעמפעל דעם עוויגען
 מיט דער געוועהנליכען וואכע ,
 (יט) אונד פֿיהרטע אלסדאן דען קעניג ,
 בעגלייטעט פֿאן דען אבערסטען איבער
 הונדערט , דען הויפטלייטען , דען טראג
 באנטען אונד דעם גאנצען פֿאלקע ,
 איים דעם טעמפעל דעם עוויגען , דורך
 דאז טראבאנטענטהאר , אין דען קעניג
 ליכען פֿאללאסט , אונד ער זעצטע זיך
 אויף דען קעניגליכען טהראן . (כ) דאז
 גאנצע פֿאלק פֿרייטע זיך , אונד דיא
 שטארט ווארד ווידער רוהיג , אלס ווא
 עתליה , איים קעניגליכען פֿאללאסטע ,

מזבחתו

העיר

יב (א) בן

מיט דעם שווערד אומגעבראכט האטטען

יב (א) זיבען

דקוים העט . בפנים חזקה אה (יח)

רשי

המלך ובין העם שיהו עבדים למלך :
 (יח) פקדות . ממונים לשמור במקום
 משמרתם בהלכתן כי עתלי פטל חת
 סדר משמרו הבית : (יט) ויצתו מרד
 שעה הרעים חלל בית המלך

יב (ג) כל

ראשם , ולס הציקועד ליושני ירושלים . (ג) כל

באור

סיהו לעם ה' ואחר כן כרת ברית בין המלך
 ובין העם , שהו יהיה להם למלך , והס יהיו
 לו לעם . (רלב"ג) . (יח) פקודות .
 מטרן . (הכשדי) . זכן מתורגס אשכנזית .
 (כ) והעיר שקטה זנו' . טעם המקרא ,
 שאחר פהומתה עתליהו , היה שלום ושקט
 בעיר , שמרוב יראה מיהודע הכהן ומצורתי
 קמלך יהואש , לא יספו אוהבי עתליהו לשאת

ראשם , ולס הציקועד ליושני ירושלים . (ג) כל

יב (א) בן־שבע שנים יהואש
 במלכו : (ב) בשנת שבע
 ליהוא מלך יהואש וארבעים
 שנה מלך בירושלם וישם אמו
 צביה מבאר שבע : (ג) ויעש

יב (א) זיבען יאהר וואר יהואש
 אלט , אלס ער קעניג ווארד .
 (ב) אים זיבענטען רעגירונגסיאהר
 יהואש קאם ער צור רעגירונג , אונד
 רעגירטע פֿירציג יאהרע אין ירושלים .
 זיינע מוטטער הייס צביה , אונד וואר
 אויס באר שבע . (ג) והואש מהאט ,

יהואש ר ש י

יב (ג) כל ימיו אשר הורכו יהודע .
 חבל משמת יהודע אזו בלו שרי
 יהודה להשתחות למלך ועשאוהו חלום
 אמרו לו הנכנס לבית קדשי הקדשים
 שעה אחת מסוכן למוות ואתה נחבת
 צו שם שנים כדאי אתה לסיות חלום אזו
 שמע המלך איה (בדברי הימי' כ"ד י"ז) :
 (ה) כסף עובר אי' כסף נפשו' ערכו .
 שני כספים יס' כאן כסף עובר הוא כסף
 השקלים שבכל שנה הנאמר בו . (שמות
 ו' י"ג וי"ד) . כל העובר על הפקודים
 ואיש שיתנדב ערך נפשות האומו' ערפי
 עלי : כל כסף אשר יעלה וגו' . כגון

האומר שרי עלי ונגה לדק סבי' : (ו)
 יקחו להם הכהנים . יהיה שלהם וחס
 יקבלו עליהם לחוק . את דק הבית
 משלם : מאת מפרו . מאת מכירו הרגיל
 חללו : דק . בקיעה וסדק החומה .
 (ח) ועתה א תקחו כסף עוד ואל תקחו
 הבית משלם : כי לדק הבית תתנוכו .
 חס יפחות וחס יפחות וחס יותיר יותיר :
 ונימין צבא חיש . ונימין צבא האגסים :
 חלל המזבח בעזרה : שומרי הסף . סיפי
 העזרה הממונים על מפתחות העזרה
 שהרי תרגמו יונתן אמרכלי' והאמרכלי'
 שבנה היו לשבע' שערי העזר' בתוספת'
 דשקלים

מ כ ל ל י ו פ י

יא (ב) בהדר המטות , חסר , וענינו וסתיהוואת מנחתו במדה המטות וכן ת"י : (ד)
 לברי , הם הכהנים , וע' ד' להשא' לקראו כן העגדים והאזילים כמו שנקראו ג' כ' אל'
 ועתודים ומלת לברו נגדעה ממנה מ' ספרים : וירא , מנכין הפעיל בתלמוד זיראה , ואין
 הפרס טיול לבין ירא מנה"ק כי שניהם נפת' ח ויפטר לפי הענין : (ה) באי השבת ושומרי
 משמרת , פ' מבאי השבת והיו צמקו משמרת : (ו) בשער סר , ת"י בתרע בטוריא וכדל'
 שהוא שער מזרחי שם היו עמאים פורשים הוא אהל בית ים ר'ו טמא : י' מטא , סס מענק בית
 גאים יסת שלא יסוקו דעתם : (ח) השדרהוה , כמו צמ"ק ענין סדר סתרגונו : (י) החנות ,
 שם כלל זר' חניות : השלטים , מנינים : (יב) הגזר , הכתר : העדות בעדי מלכות [אז על
 ס"ת] : ימי העלך , ת' אינללח מלכא : (יג) הרצין העס , חסר הכתמך ומשפטו הרצין רצין
 העס , או הוא כמו הפוך קול העס הרצין או יהי' קול עומד במקום שפ' את קול הרצ' גאת
 קול העס והכו'ן מקום ג' ס הרצ' , ופ' קול השמחה שהיו אומרי' יתי המלך , וי"ת קל דרקדנין
 עמא פ' שהיו מרקדים ומטפחים כמ"ג ויכו כף : על העמוד , סמוך לעמוד וי' ת' אסטוונאל ופ'
 כטין הוא ספסל שיוצב' בו הגדולים : (יד) קשר קשר , מרד מרד יס' כאן : (טו) הוציאאו
 אתה אל מנית לשדרות , ר' ל הוציאו אותה בדרך שתהי' תמיד מנפנים לסדר' ולמערכו'
 והשומרי' את המלך כדי שלא תמלט : (יז) ויכרת יהודע , ראשונה כרת ברית בין ה' ובין המלך
 להם י' ס' וס' והעם שיהיו לעם לה' , ואח' כ כרת ברית המלך ובין העם : (יח) ויבן המלך

יא (ב) בהדר המטות , חסר , וענינו וסתיהוואת מנחתו במדה המטות וכן ת"י : (ד)
 לברי , הם הכהנים , וע' ד' להשא' לקראו כן העגדים והאזילים כמו שנקראו ג' כ' אל'
 ועתודים ומלת לברו נגדעה ממנה מ' ספרים : וירא , מנכין הפעיל בתלמוד זיראה , ואין
 הפרס טיול לבין ירא מנה"ק כי שניהם נפת' ח ויפטר לפי הענין : (ה) באי השבת ושומרי
 משמרת , פ' מבאי השבת והיו צמקו משמרת : (ו) בשער סר , ת"י בתרע בטוריא וכדל'
 שהוא שער מזרחי שם היו עמאים פורשים הוא אהל בית ים ר'ו טמא : י' מטא , סס מענק בית
 גאים יסת שלא יסוקו דעתם : (ח) השדרהוה , כמו צמ"ק ענין סדר סתרגונו : (י) החנות ,
 שם כלל זר' חניות : השלטים , מנינים : (יב) הגזר , הכתר : העדות בעדי מלכות [אז על
 ס"ת] : ימי העלך , ת' אינללח מלכא : (יג) הרצין העס , חסר הכתמך ומשפטו הרצין רצין
 העס , או הוא כמו הפוך קול העס הרצין או יהי' קול עומד במקום שפ' את קול הרצ' גאת
 קול העס והכו'ן מקום ג' ס הרצ' , ופ' קול השמחה שהיו אומרי' יתי המלך , וי"ת קל דרקדנין
 עמא פ' שהיו מרקדים ומטפחים כמ"ג ויכו כף : על העמוד , סמוך לעמוד וי' ת' אסטוונאל ופ'
 כטין הוא ספסל שיוצב' בו הגדולים : (יד) קשר קשר , מרד מרד יס' כאן : (טו) הוציאאו
 אתה אל מנית לשדרות , ר' ל הוציאו אותה בדרך שתהי' תמיד מנפנים לסדר' ולמערכו'
 והשומרי' את המלך כדי שלא תמלט : (יז) ויכרת יהודע , ראשונה כרת ברית בין ה' ובין המלך
 להם י' ס' וס' והעם שיהיו לעם לה' , ואח' כ כרת ברית המלך ובין העם : (יח) ויבן המלך

יהואש הַיְשׁוּבָה בְּעֵינַי יְהוָה כָּל־
 יָמָיו אִשֶׁר הוֹרֵתוּ יְהוּדָה הַבְּהֵן :
 (ג) רַק הַבְּמוֹת לֹא סָרַג עוֹד
 הָעַם מְזוֹבְחִים וּמִקְטָרִים בַּבְּמוֹת :
 (ה) וַיֹּאמֶר יְהוָאֵשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים
 כֹּל כֶּסֶף הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר יוֹבֵא
 בַּיַּת־יְהוָה בְּכֶסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף
 גַּפְשׁוֹת עֲרֹכּוּ כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר
 יַעֲלֶה עַל לְבַיִשׁ לְהָבִיא בַּיַּת

וואס דעם עוויגען וואהל געפעללט ,
 זא לאנגע ער פאם פריסטער גהוידע
 בעלעהרט וואורדע : (ה) גור דיא
 העהען וואורדען נישט אפגעשאפט ,
 אונדראו פאלק אפפערטע אונד ריי
 בערטע נאך אויף העהען : (ה) יהואש
 שפראך צו דען פריסטערן : אללע
 געהייליגטען געלדער , דיא אינדען
 טעמפעל געבראכט ווערדען , קאפפ
 געלדער זאוואהל , אלס שאצונגס
 געלדער , זויא אויך דאוועניגע , וואס
 יעדער פרייווילליג דעם הויזע גאטטעם
 פערעהרען

ב א ו ר

אונר ה' ריק , וחשב שיטעו מקדשי החן ,
 ואמר לכהנים שיקננו כל כסף המובא בית
 ה' , וגם הכריז על השקלים שיביאו אותם ,
 כמו שאומר בדברי הימים ויתנו קול ביהודה
 ובירושלים להביא בית ה' משאת משה עבד
 האלהים , ומשאת משה הוא כסף שקלים ,
 קוראו משאת על שם כי תשא את ראש בני
 ישראל (שמות ל"ב) . ושלשה כספים זכר
 הנה , כסף עובר , הוא מחנית השקל ,
 כמו שאמר (שם ל"ג) כל העובר על
 הפקודים , איש כסף גפשו ערכו , הוא
 האומר ערכי עלי או ערך פלוני עלי , כל
 כסף וגו' , הוא המתנדב לבדק הבית , וכן
 תרגם יונתן הפסוק : כסף תקליא דעבר על
 מנין גבריא , כסף פורקן נפשתא , דמיתן
 גבר פורקן נפשיה , אף כל כסף דמתנדב גבר
 בלביה . ואם תאמר כיון שגמרו השקלים לבדק
 הבית , ממה היו להם התמידים באותה שנה ,
 שהיו לוקחין אותן בכל שנה מתרומ' השקלים ?
 נראה כי נתרשלו מלהבוא אותה תרומה אותן
 השנים שמלכה עתליהו , והיה לבס ועבודתם
 לבעלים ולא לבית ה' , ולא היו מעלים עולות
 תמיד , כמו שאומר בדברי הימים ויהיו מעלים
 עולות תמיד בבית ה' כל ימי יהוידע , נראה
 כי קודם לכן לא היו מעלים תמיד , ומכאן זה
 הוכרך יהואש להסורם ולהעביר קול ולהביא
 משאת ה' , והטובים שבהם שנו אל ה' בכל
 לבם

יב (ג) כל ימיו וגו' : לא כל ימיו , כי
 אחרי מות יהודע עשה הרע בעיני ה'
 כמו שכתוב בדברי הימים (ב' כ"ד י"ז) ,
 לא פירוש כל הימים אשר הורה יהודע הכהן ,
 כלומר כל זמן שהודע היה חי , וכן כתיב
 בדברי הימים (שם ב') כל ימי יהודע הכהן
 (רד"ק) . וכן מתורגם אשכנזית : אבל לדעת
 מסדר הטעמים , שהפריד מלת ימיו באתנח ,
 יהיה באור המקרא , שהואש מלך יהודה עשה
 הטוב והישר בעיני ה' כל ימי חייו , לפי
 שהיודע הכהן הורה אותו , והדריכו בדרך
 ישר . (ח) כל כסף הקדשים וגו' : אומר
 בדברי הימים והי אשרי כן היה עם לב יהואש
 לתרש את בית ה' , כי היה כריך חזק , כי שם
 אומר הטעם , כי עתליהו המרשעת ובניה
 פרטו את בית האלהים , לפיכך היה כריך
 חזק , כי לולי זה היה עדיין קיים הבנין ,
 כי מיום שנבנה הבית , עד שבדקו יהואש לא
 היה אלא מלא וממשים וממש שנה , ובנין חזק
 כאותו בנין היה עומד יותר ויותר , לולי
 שפרכוהו עתליהו ובניה , הם שהיו לה מאיש
 אחר , ולפי שעשו בו פריכות , שם יהואש על
 לבו לתקנם , והיה כריך לקנן קדשי ישראל ,
 שיקדישו שקלים או קדשי נדבות , והקדשות
 שהיו בבית ה' , אומר בדברי הימים כי בני
 עתליהו עשו אותם לבעלים הרוב , ומה שנשאר
 לא רצה יהואש להוציאו מבנין , כדי שלא ישאר

יהוה : (ו) יקחו להם הכהנים
 איש מאת מכרו והם יחזקו את
 בֶּדֶק הַבַּיִת לְכָל אֲשֶׁר יִמְצָא שָׁם
 בֶּדֶק : (ז) ויהי בשנת עשרים
 ושלוש שנה למלך יהואש לא-
 חזקו הכהנים את בֶּדֶק הַבַּיִת :
 (ח) ויקרא המלך יהואש
 ליהוידע הכהן ולכהנים ויאמר
 אליהם מהויע אינכם מחזקים
 את בֶּדֶק הַבַּיִת וְעַתָּה אֵל-תִּקְחוּ
 כֶּסֶף מֵאֵת מְבָרִיכֵם כִּי לְבֶדֶק
 הַבַּיִת תִּתְּנוּהוּ : (ט) ויאתרו
 הכהנים לבלתי קחת כסף מאת
 העם ולבלתי חזק את בֶּדֶק
 הַבַּיִת : (י) ויקח יהוידע הכהן
 ארון אחד ויקב חר בדלתו ויתן
 אתו אצל המזבח בימין בכא
 איש בית יהוה ונתנה שמרה
 הכהנים שמרי הפך את כל-
 הַכֶּסֶף הַמּוֹבָא בֵּית יְהוָה :
 (יא) וירי

פֶּרַע הָרַעַן ווילל , (ו) זאללען דיא
 פריסטער , יעדער פֶּאָן זיינען בעקאננט
 טען , און ויך נעהמען , אונד דאָפֿט
 זאללעם שאַדהאַפֿטע אַם טעמפעל אויס
 בעססערן , וואָ ניר עמוואַס שאַדהאַפֿט-
 טעס געפֿונדען ווירד . (ז) אבער אים
 דרייא אונד צוואַנציגסטען יאהר דעם
 קעניגס יהואש האַטטען דיא פריסטער
 דען בויאפֿעלליגען טעמפעל נאָך ניכט
 אויסגעבעססערט ; (ח) דאָהער לים
 דער קעניג דען פריסטער יהוידע אונד
 דיא איברונגען פריסטער רופֿען , אונד
 שפראך צו איהנען : ווארום בעססערט
 איהר דאָן שאַדהאַפֿטע אַם טעמפעל
 ניכט אויס ? איהר זאללט פֿאַרטאָן קיין
 געלד מעהר פֿאַן אייערן בעקאננטען און
 אייך נעהמען , זאָנדערן עס גלייך צור
 אויסבעססרונג דעם טעמפעלס פֿער-
 ווענדען . (ט) נון וואָר דער וויללעדער
 פריסטער , זעדער געלד פֿאַן דעם
 פֿאַלקע צו נעהמען , נאָך דיא אויס-
 בעססרונג דעם טעמפעלס צו בעזאָרגען .
 (י) דאָהער נאָהם דער פריסטער
 יהוידע איינע לאַדע , מאַכטע איין לאָך
 אין דערען דעקעל , אונד שטעללטע ויא
 נעבען דען זאלטאַר , צור רעכטען זייטע
 דעם אינגאָנגס אין דען טעמפעל ; דיא-
 יעניגען פריסטער , דיא דיא טהיהוואַכע
 האַטטען , מוסטען נון זאללעם געבראַכ-
 טע געלד אין דיא לאַדע ווערפֿען .
 (יא) וואָן

ב א ר

כאזי בעיכיהם שלא יקחו את הכסף , ולא
 יקח עליהם לחוק את בֶּדֶק הַבַּיִת . (רלב"ג) .
 (י) ארון אחד . ארוכא חד . (הכסדי) .
 הכה : לדעתו מלת אחד תואר לארץ , ונא
 משקל סמוך במקום כפרד , כמו אלהי מקרוב
 (ירמיהו כ"ג) גומוז . ועל פי זה מתורגם
 אשכנזית

לגם , והביאומה שהיו חייבין מהשנים שעברו ,
 והספיק לזה ולזה . (רד"ק) . (ו) מאת
 מכרו . רוכה לאמר מאת מירדעו . (רלב"ג) .
 (ט) ויאתרו הכהנים וגו' . רוכה לאמר ,
 שהם לא רצו לקבל עליהם חזק בֶּדֶק הַבַּיִת ,
 ויקבלו על זה הכסף מאת מכריהם , אך היה

(יא) ויהי כראתם פירר רב הכסף
 בארון ויעל ספר המלך והכהן
 הגדול ויצרו וימנו את הכסף
 הנמצא בית יהוה: (יב) ונתנו
 את הכסף המתכן על יד עשי
 המלאכה פקדים בית יהוה
 ויוציאוהו להרשי העין ולבנים
 העשים בית יהוה: (יג) ולגדרים
 ולהצבי האבן ולקנות עצים
 ואבני מחצב לחזק את פרק
 בית יהוה ולכל אשר יצא על
 הבית לחזקה: (יד) אך לא
 יעשה בית יהוה ספורת כסף
 כימרות מזרקות הצצרות כל
 כלי

(יא) וואן זיא מערקטען , דאס פיל
 געלד אין דער לאדע טאר , זאקאמען
 דער זעקרעטער דעם קעניגס אונד דער
 אבער פריסטער , זעהלטען דאז פאר
 געפונדנע געלד , באנדען עם (אין
 בייטעלן) איין , (יב) איבערגאבען
 דיזעם איינגעזעהלטע געלד דען גע-
 שעפטספערזואלטערן , דיאדיא אויפ-
 זיכט איבער דען טעמפעל האטטען ,
 אונד דיזע בעזאהלטען דאמיט דיא אים
 טעמפעל ארבייטענדען ציממערלייטע ,
 בויאלייטע , (יג) מוידער אונד שטיינ-
 חויער , קויפטען אויך דאפיר האלץ אונד
 געהויענע שטיינע צור אויסבעסערונג
 דעם טעמפעלס , אונד וואנדטען עם
 איבערהויפט צו אללעם אן , וואס צור
 ערהאלטונג דעם טעמפעלס נעטהיג
 וואר . (יד) אבער דיא זילבערנען
 שאאלען , פואלטער , בעקען , טראם-
 פעטען אונד אנדערע גאלדנע אונד
 זילבערנע

מלכים ב יב

באור

אשכנזית . (יא) ויצורו וימנו . היו משימים
 את הכסף בצורות , והיו מונים . (מדברי
 רלב"ג) . (יב) הכסף המתוכן . רובה
 לאמר , הכסף הנמנה , מעטין מתכונת
 הלכנים (שמות ה' ס') . (רלב"ג) .
 (יג) ולגודרים . הצוטים קירות האבנים .
 (דד"ק) . (יד) אך לא יעשה וגו' .
 ונדברי הימים אמר ויעשו כלים לבית ה' כל
 שרת , ורבותינו ז"ל הקשו אלו הכסוקים ,
 ותירו : כאן שגבו והותירו , כאן שגבו ולא
 הותירו , וזה שאמר וככלותם הביאו לפני
 המלך ויהודע , כי לפני כלות המלאכה לא
 היו עושים כלים , כמו שאמר הנה כי לעושי
 המלאכה יתכוו , שעדיין לא נעשת המלאכה ,
 אך כאשר נעשתה המלאכה , כמו שאמר שם
 ויעמדו בית אלהים על מתכונתו וגו' ,
 וככלותם
 (יד) ספות כסף וזמורות .

רשי

דסקלי: (יא) ויהי מנו' איום (תמיד)
 כראותם כי רב הכסף ויעל סופר המלך
 וגו': (יב) ונתנו את הכסף המתוכן .
 היו נותנין אותו הכסף המנוי לאחר
 שהוציאוהו מן הארון ושקלוהו ומנאוהו
 היו נותנין אותו ע"י הגזברין הממונים
 על עושי המלאכה : המתוכן . לשון
 מניין כמו ותוכן לבנים תתנו (שמות ה'
 י"ח) : המופקדי' . הממוני' : ויוציאוהו .
 לשון הוצאה לשבו' חרשי העץ : ולבני' :
 הם אמרכלין חרשי האבן שהצריכה
 עושים על פיהם ראשי האומנות :
 (יג) ולגודרים . צוני החומה תלמידו
 האמרכלין : ולחונצי האבן . מן ההר :
 והס כלי

שיר

כָּלִי זָהָב וְכָלִי כֶהָף מִן־הַכֶּסֶף
הַמִּזְבֵּחַ בֵּית־יְהוָה : (טו) כִּי־
לְעִשֵׂי הַמֶּלֶךְ אֲכָה יִתְּנֶהוּ וְחִזְקוּ־בוֹ
אֶת־בֵּית־יְהוָה : (טז) וְלֹא יִחְשְׁבוּ
אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־
הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לַחֵת לְעִשֵׂי
הַמֶּלֶךְ אֲכָה כִּי בַּיָּמֵנָה הֵם עֹשִׂים :
(יז) כֶּסֶף אֲשֶׁם וְכֶסֶף חֲטָאוֹת
לֹא יִזְכָּא בֵּית יְהוָה לְכַהֲנִים יְהוּ :
(יח) אִזּוּ יַעֲלֶה חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אָרָם
וַיִּלָּחֶם עַד־גֵּת וַיִּלְכְּדֶהּ וַיִּשֶׂם
חֲזָאֵל פָּנָיו לְעֵלוֹת עַל־יְרוּשָׁלַם :
(יט) וַיִּקַּח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יְהוּדָה
אֶת־כָּל־הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר הִקְדִּישׁוּ
יְהוֹשָׁפָט

רש"י

סיר : (טז) ולא יחשבו את האנשים •
לא היו אמרכלין בחין לחשבון עם
האנשים הגזברין אשר יתנו האמרכלין
את הכסף תמיד על ידם לתת לעושי
המלאכה לפי שלא היו חשודין בעיניהם
כי באמונה הם עושים : (יז) כסף חטם
וכסף הטאות • הופריש מעות לחטאתו
ולאשמו ולקח את הצדקה ונתתו מן
המעות לא יזכר בית ה' לבדק שבית
לכהנים יהיה והם לוקחין מהם עולת
קין למוצת הבשר לעולה והעורף שלהם
כך שנינו בתמורה זה מדרש דר' יסודע
הכהן כל הבא ממותר הטאת וממותר
חטם ולקח בהן עולות : (יח) אז יעלה
חזאל • אחר מות יהוידע ועשה יואש את

זילכערנע גערעטהע ווארדען ניכט פֿאַן
דיועם איינגעגאַנגען געלד פֿערפֿער־
טיגט, (טו) זאָנדערן עם וואָרד נור דען
געשעפֿטספֿערוואָלטערן געגעבען,
וועלכע דאַמיט דען טעמפּעל אויס־
בעסערטען. (טז) דיוען מעננערן,
דורך וועלכע דאָן געלד דען אַרבייטס־
לייטען אויסגעצאָהלט וואָרדען, פֿאַר־
דערטע מאָן קיינע רעכנונג אַב, ווייל זיא
אַלס רעדליכע מעננער בעקאָננט
וואָרען. (יז) דאָן געלד פֿאַן שולד־אונד
זינדאָפֿערן וואָרדען ניכט אין דען
טעמפּעל געבראַכט, זאָנדערן עם
געהערטע דען פּריסטערן. (יח) אום
דיוע צייט צאָג חזאל, קעניג פֿאַן אַרם,
געגען גח, בעקריגטע אונד עראָבערטע
עם; אונד נון וואָנדטע ער זיך, געגען
ירושלים היגויף צו ציהען. (יט) אָבער
יהואש, קעניג פֿאַן יהודה, נאָהם
אַללעם, וואָס זיינע פֿאַרפֿאַהרען, דיא
ידישען

באור

וככלות עשו הכותר כלי שרת • (רד"ק) •
מזמרה • הם כלי זמר • (רלב"ג) • וכן
מתורגם אשכנזית • מזרקות • בליכס
(באססינס) בלע"ז • (הכ"ל), והוא
(בעקען) בלשון אשכנז • (יח) אז
יעלה חזאל וגו' • הנה זאת המלחמה
היא זולת המלחמה, הכוזרת בספר דברי
הימים, כי זאת המלחמה לא עלה לירושלים,
זמלחמה הכוזרת שם בא א יהודה וירושלים •
וידמה, שבתחלת הענין, כשעשה יואש הרע
בעיני ה', אחרי מות יהוידע הכהן, היתה
זאת המלחמה, והמלחמה, הכוזרת בספר
דברי הימים, היתה לתקופת השנה אשר
שהרג זכריה בן יהוידע, ואמר שם, כי אז
עזבונו מיל ארס במחלוי רבים, ואז התקשרו
עליו עבדיו, והכוהו על מטתו ומת • (מדברי
רלב"ג) • (יט) ויעל מעל ירושלים •
עלמו כלומר

יהושפט יהורם ואחזיהו אבותיו
 מלכי יהודה ואת קדשו ואת
 כל הזהב הנמצא באצרות בית
 יהוה ובית המלך וישלח לחזאל
 מלך ארם ועל מעל ירושלים :
 (כ) ויתר דברי יואש וכל אשר
 עשה הלויהם כתובים על
 ספר דברי הימים למלכי יהודה :
 (כא) ויקמו עבדיו ויקשרו קשר
 ויבנו את יואש בית מלא הירד
 סלוא : (כב) ויזכר בן שבע
 ויהוזבד בן שמר עבדיו הבהו
 ויביתו ויקברו אתו עם אבותיו
 בעיר דוד וימלך אמציה בנו
 תחתיו :
 יג (א) בשנת

רש"י

עצמו חלוא : (כא) בית גולא . צלוא
 מקום : מלא שם מקום : סלא שם
 מקום : (כב) ויזכר בן שבע ויהוזבד
 בן שמר . כהוב (בדברי הימים ב' כ"ד
 כ"ו) שבעה העמונית ויהוזבד בן שמר
 המואבית ולמה פירשו הפסוק ללמדך
 שגברע ממוה הקצ"ה ע"ו חגסים כיוצא
 בו יבאו עמונים ומואבים כפוי טובה
 שפכו בטובתו של הצדקה חגיגו שעשה
 ללוט שנלחם עם המלכים להגילו והם
 שברו את בלעם לקלל את בניו ויפרע
 מיואש שכפה בטובתו של יהודע וסרג
 :
 יג (ה) ויתן

יודישען קעניגע, יהושפט, יהורם אונד
 אחזיהו געהייליגט האטטען, ויא אויך
 וואס ער געהייליגט האטטען נעכסט
 אללעם גאלדע, דאז זיך אין דען שעצען
 דעם טעמפעלס אונד דעם פאללאסטעס
 בעפאנד, אונד שיקטע דיועם אללעם
 דעם חזאל, קעניג פאן ארם, ווארויף
 דיוער זיך פאן ירושלים ענטפערנטע .
 (כ) דיא איבריגע געשיכטע יואש אונד
 ויינער טהאטען פיינדעט מאן אין דען
 יאהרביכערן דער קעניגע ישראל'ס .
 (כא) זיינע בעדיהנטען עמפערטען זיך,
 שטיפטעטען איינע פערשווערונג, אונד
 ערשלוגען איהן צו בית מלא, דאז
 אויף דער שטראסע נאך סלא ליגט .
 (כב) יוזכר, זאהן שמעט, אונד
 יהוזבר, זאהן שמר, ווארען דיא
 בעדיהנטען, דיא איהן ערשלוגען . מאן
 בעגדוב איהן בייא זיינען פעטערן, אין
 דער שטאדט רוד'ס, אונד זיין זאהן
 אמציה פאלגטע איהם אין דער רעגירונג .
 יג (א) אים

באור

כלומר כמעט מלעית ירושלים . (מדברי
 רד"ק) . (כא) בית מלא . הכה היה שם
 מושב על מנתו, מפני הכוח שהכוחו של
 ארם . (מדברי רלב"ג) . (כב) בעיר דוד .
 ובדברי הימים (ב' כ"ד כ"ה) ולא קברוהו
 בקברות המלכים, כי שרי יהודה, שחזקו
 את ידו, ופזרו לעשות הרעות שעשה, משו
 במלחמה, כמו שאומר שם, והכירו העם, כי
 מאת ה' היה כל זה, שלקח נקמה מן השמים
 ומן יואש, על הרעות שעשו, לעבוד עבודה
 זרה ולהרוג זכריה, ולפיכך עשו לו העם זה
 הכיזון, ולא נתנוהו, שיקברוהו בקברות
 המלכים . (רד"ק) .
 יג (א) בשנת

את זכריהו בנו כמו שפורש (בדברי הימים ב' כ"ד כ"ו) ומדרש זה בספרי :
 יג (ה) ויתן

יג (א) בשנת עשרים ושלש
שנה ליואש בן-אחזיהו
מלך יהודה מלך יהואחז בן
יהוא על-ישראל בשמרון שבע
עשרה שנה (ב) ויעש הרע
בעיני יהוה וילך אחר חטאת
ירבעם בן-נבט אשר-החטיא
את-ישראל לא-סר ממנה :
(ג) ויהר-אף יהוה בישראל
ויתגם ביד חזאל מלך-ארם וכיד
בן-הדר בן-חואר כל-הימים :
(ד) ויחל יהואחז את-פני יהוה
וישמע אליו יהוה כי ראה את-

יג (א) אים דרייא אונד צוואנציגסטען
יאהר יואש , זאָהן אחזיהו'ס ,
קעניגס אין יהודה , ווארד יהואחז ,
זאָהן יהוא'ס , קעניג איבער ישראל אין
שמרון , אונד רעגירטע זיבענצעהן
יאהר . (ב) ער טהאט , וואס דעם
עוונגען מיספּויל , פּאָלגטע הען וינדען
ירבעם'ס , זאָהן נבט , דער ישראל
פּערפּהרטע , אונד לים ניכט פּאָן איהנען
אַב . (ג) דאָהער ערגרימטע דער
צאָרן דעם עוונגען איבער ישראל ,
אונד ער איבערגאַב זיא דער געוואַלט
חזאל'ס , קעניגס אין ארם , אונד בן
הדר'ס , זאָהן חזאל'ס , איינע לאַנגע
צייט . (ד) יהואחז פּלעהטע נון צום
עוונגען , אונד דער עוונגע ערהערטע
איהן , דען ער זאָהר דען דרוק , וועלכען
ישראל

לחץ באור

שבע ליהוא מלך יהואש , רוצה לאמר בחלת
שבע , וכשנת שלט ועשרים ליואש רוצה לאמר
בתחילת עשרים ושלש . (ד"ק) . (ב) לא
סר ממנה . לא סטא מנהון . (הכשדי) .
(ג) כל הימים . כל ימי יהואחז , כי בני
יהואש בנו צאה התשועה לישראל .
(ד) מושיע

יג (א) בשנת עשרים ושלש וכו' .
היה לו לאמר בשנת עשרים ואחת , שהרי
בשנת שבע ליהוא מלך יהואש , ועשרים ושבע
ואחת כדי שמנה ועשרים , ושמנה ועשרים שנה
מלך יהוא , אם כן בנו מלך בשנת עשרים ואחת
ליואש מלך יהודה , כאמר , כי מה שאמר בשנת

מכלל יופי

יב (ה) כל כסף הקדשי' כו' , ג' כספי' זכר כאן כסף עובר הוא מחצית השקל כמ"ש כל
העבר על הפקודים , איש כסף כפשות ערכו , האומר ערכו עלי או ערך פלוני עלי , כל כסף
אשר יעלה על לב איש הוא המתנדב לב"ה : (ו) מכרו , תאר : (ז) ויאחו , ענינו התרצות :
(י) הסף , שם כלל לכלי השרת : (יא) ויצרו , ענין נכיות הכסף בכיס וכיוצא בו עם
הקשירה ופי' וכבר מנו אותו תחלה ואח"כ כרו אותו , ויש לפרשו ענין כורה שעשו הכסף מטבע
להוציאו לאומנים ולקנות עבדי ואבנים : (יב) המתכו , פי' המתוקן בחשבון ובמשקל , ויש
לפרש שעשו אותו מטבע להוציאו לאומנים ולקנות עבדים ואבנים : המתכו , פי' המתוקן בחשבון
ובמשקל וי"ל שעשו אותו מטבע ככ"ל ויהיו ויצרו לשון כורה , וי"ת דמטקס : לחרשי העץ , לשכור
חרשי העץ : ולגדרים , ענין גדר והם הצונים קירות האבנים : ולחזקה , שם ר"ל לחיזוק :
(יג) מוזמרות , הם הכלים שעומרים בהם : (יד) כסף אשם זכסף חטאת , ר"ל שהאכזבים
המפרישים מעות לאשם או לחטאת והותירו , הכה המותר ההוא לא יובח בית ה' לחוק הבית אך
יהי' לכהנים , והנה הי' הדין שיקנו מהם חטאת או אשמות וימכרו לנדכי חטאת ואשם אך תקבו
חכמי' שיהיה המותר לעולות הנשר לה' והעור לכהנים :

לחץ ישראל כי לחץ אתם מלך
 ארם: (ה) ויתן יהוה לישראל
 מושיע ויצאו מתחת יד ארם
 וישבו בני ישראל באהליהם
 בתמול שלשום: (ו) אך לא קר
 מחטאת בית ירבעם אשר
 החטיא את ישראל בה הלך וגם
 האשרה עמדה בשמרון:
 (ז) כי לא השאיר ליהואחו עם
 כי אם חמשים פרשים ועשרה
 רכב ועשרת אלפים הגלי כי
 אבדם מלך ארם וישמם כעפר
 לדש: (ח) ויתר דברי יהואחו
 וכל אשר עשה וגבורתו הלווא
 הם בהגבים על ספר דברי
 הימים למלכי ישראל: (ט) וישכב
 יהואחו עם אבתי ויקברוהו
 בשמרון וימלך יואש בנו
 תחתיו: (י) בשנת שלשים
 ושבע שנה ליואש מלך יהודה
 ישראל בשמרון שש עשרה

ישראל פאן דעם קעניג ארם'ס ערליטט.
 (ה) דער עוויגע נאָב ישראל איינען
 רעטטער, זיא קאמען אויס דער גע-
 וואלט ארם'ס, אונד וואָהנטען ווידער
 רוהיג אין איהרען היטטען, וויא
 עהמאלס. (ו) דעננאָך ליסען זיא
 ניכט אָב פאָן דען זינדען דעם רויוועס
 ירבע'ס, דער ישראל פֿערפֿיהרטע,
 פֿאלגטען איהנען נאָך אימסער נאָך,
 זעלבסט דער האַין בליב נאָך אין שטרוך
 שטעהען. (ז) דעם יהואחו בליב פאָן
 זיינער גאנצען מאַכט ניכט מעהר איבריג,
 אַלס פֿונפֿציג רייטער, צעהן קריגס-
 וואָגען אונד צעהן טויזענד מאַן צו פֿוס;
 זאָ צערניכטעטע זיא דער קעניג פֿאָן
 ארם, אונד צערמאַלמטע זיא וויא
 שטויב! (ח) דיא איבריגע געשיכטע
 דעם יהואחו, זיינע טהאַטען אונד
 זיינע טאַפֿערקייט פֿינדעט מאַן בעשרה
 בען אין דען יאהרכיכערן דער קעניגע
 ישראל'ס. (ט) יהואחו ענטשליף צו
 זיינען פֿעטערן, מאַן בעגרוב איהן צו
 שמרון, אונד זיין זאָהן יואש קאַם אָן
 זיינער שטעללע צור רעגירונג.
 (י) אים זיבען אונד דרייסיגסטען יאהר
 דעם יואש, קעניגס אין יהודה,
 וואָרד יהואש, זאָהן יהואחו, קעניג
 איבער ישראל אין שמרון, אונד רע-
 גירטע

מלך יהואש בן יהואחו על-
 באור

רשי שנה
 יג (ה) ויתן ה' לישראל מושיע. את
 יואש בן יהואחו שנאמר בו שלש
 פעמים תכה את ארם: (י) בשנת
 שלשים
 ושבוע שנה ליואש מלך יהודה,
 כי לחץ אותם מלך
 ושבוע

(ה) מושיע. הוא יואש בן יהואחו, כי
 כל ימי יהואחו לחץ אותם מלך ארם.
 (ד"ק). (ו) בה הלך. בהן אולו.
 (הכשדי). וגם האשרה וכו'. כי לא כרת
 אותה יהוא, אלא הכעלים השמיד הוא.
 (ד"ק). (ז) כי וגו'. אינו טעם לדבק אליו, אלא למה שאמר למעלה, כי לחץ אותם מלך
 ארם. (הכ"ל). (י) בשנת שלשים

שָׁנָה: (יא) וַיַּעֲשֶׂה הָרַע בְּעֵינַי
יְהוָה לֹא קָרַם מִכָּל-חַטָּאוֹת
יִרְבְּעָם בְּיַד נֹכְחֵי אֲשֶׁר-הֶחְמִיטָא
אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּהַלְךְ: (יב) זִיתָר
דְּבָרֵי יוֹאָשׁ וְכָל-אֲשֶׁר עָשָׂה
וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר גָּלַחַם עִם אֲמֻצִּיהַ
מִלְךְ-יְהוּדָה הֵלֵאֵהֶם כְּתוּבִים
עַל-סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל: (יג) וַיִּשְׁכַּב יוֹאָשׁ עִם-

גִּרְמֵעַ וְעַבְדֵּיהֶן יֹאדָר • (יא) עַד
טְהַאֲט עַבְדֵּי-פֶּאֶלֶם , וּוְאִם דַּעַם עוֹוִיגֵעַן
מוֹסֶפֶיֶל , וּוְיָד גִּיכַט פֶּאֶן דַּעַן וַיִּנְדַּעַן
יִרְבַּעִים , זֶאֱהֵן נֹכְחֵי , דַּעַר יִשְׂרָאֵל
פֶּעַר-פִּיהֶרְטַע , אֹנֵר וּוְאִנְדַּעַלְטַע שְׁטַעַטִם
דַּאֲרִין • (יב) דִּיא אִיבְרִיגַע גַּעֲשִׁיכְטַע
דַּעַם יוֹאָשׁ , זִינַע הַעֵלְדַּעַנְטַהֲטַעַן אֹנֵר
זִינַעַן קְרִיג מִיט אֲמֻצִּיהַ , קַעֲנִיג פֶּאֶן
יְהוּדָה , פִּינְדַּעַט מֵאָן אֹיפֶגַעֲצִיכְנַעַט
אִין דַּעַן יֶאֱהַרְבִּיכְעַרֵן דַּעַר קַעֲנִיגַע
יִשְׂרָאֵלִים • (יג) יוֹאָשׁ עֲנַט־שְׁלִיפָה צו
זִינַעַן פֶּעַטְעַרֵן , אֹנֵר יִרְבַּעִם כַּעֲשִׁמִּיג
זִינַעַן

אֲבָתָיו וַיִּרְבְּעָם יָשָׁב עַל-כֶּסֶף

ויקבר

רש"י

באור

שְׁלִשִׁים וּשְׁבַע וּגו' • מִקְרָא זֶה מוֹכַחַם
מִשְׁנֵי כַדְדִין וְלֹא מִנְחָתֵינוּ מִתְקַן שֶׁהִים
לוֹ לֹמַר שְׁלִשִׁים וְחֲשַׁע שְׁהָרִי עֹמֵד אֲבִיו
בְּשַׁנַּת עֶשְׂרִים וְשֵׁלֶשׁ לְיוֹאָשׁ וּמוֹלֵךְ שְׁבַע
עֶשְׂרֵה שָׁנָה כְּמוֹת שְׁנַת שְׁלִשִׁים
וְחֲשַׁע לְיוֹאָשׁ וְעוֹד הוּא אָמַר לְמַטָּה בְּעִינֵן
בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם לְיוֹאָשׁ בֶּן יִהוֹאָחַז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
מֶלֶךְ חַמְצִיָּה בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה כְּמוֹת
שְׁעֹמֵד יוֹאָשׁ בֶּן יִהוֹאָחַז בְּשַׁנַּת אַרְבַּעֵי-שָׁלֹשׁ
יוֹאָשׁ שְׁהִים שָׁנָה אַחֲרוֹנָה לוֹ וּבְשַׁנַּת
שְׁנֵיִים לְיוֹאָשׁ בֶּן יִהוֹאָחַז מֶלֶךְ חַמְצִיָּה וְחָף
כִּי תֹאמַר שֶׁמוֹלֵךְ חַמְצִיָּה בְּשַׁנַּת מוֹת אֲבִיו
וְקָרָא הַכְּתוּב שְׁנַת שְׁתַּיִם לְיוֹאָשׁ לְמוֹדַת
שְׁלֹשׁ מֶלֶךְ יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עַד שְׁנַת
שְׁלִשִׁים וְחֲשַׁע שֶׁל יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה :
(יג) וַיִּרְבְּעָם יָשָׁב עַל כֶּסֶף • כִּי הִים •
וַיֵּשׁ לְתַמּוּהַ לְמַה נִּכְתְּבוּ כַּאֲן שְׁנֵי מִקְרָאוֹ
הֵלֵנו

ושבע וכו' • כַּנֵּר קִדְּם , כִּי בְהִיּוֹת יוֹאָשׁ מֶלֶךְ
יְהוּדָה בְּרֵאשׁ שְׁנַת עֶשְׂרִים וְשֵׁלֶשׁ לְמַלְכוֹ , אִז
מֶלֶךְ יִהוֹאָחַז , וְהוּא מֶלֶךְ שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה
מִקּוֹטְעִים מִשְׁתֵּי קְבוּתֵיהֶן , וְהֵן יִתְכַן שִׁיהִי
בְּפִתּוֹת מֵשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה , וְלֹא יִקּוּיִיב , שְׁכַנִּין
אָמְרוּ בְּשַׁנַּת שְׁלִשִׁים וּשְׁבַע שָׁנָה אַחַר עֲבַר לְיוֹאָשׁ
שְׁלִשִׁים וּשְׁבַע שָׁנָה , וְהִיתָה שְׁנַת שְׁלִשִׁים וְשִׁמְנֵה
לוֹ בְלַתֵּי שְׁלֵמָה , וְהוּא יִתְכַן שִׁיהִי פִתּוֹת מֵשֵׁשׁ
עֶשְׂרֵה שָׁנָה מֵעַט , וּדְמָה , שֶׁהַתְּחַלַּת שְׁנַת
מַלְכֵי בֵּית יְהוּא הִיא זֹלַת הַתְּחַלַּת שְׁנַת מַלְכֵי
בֵּית דָּוִד , וּבִזְוֵה הַאֲוִפֵן הִיתָה הַשָּׁנָה הַרְאִשׁוֹנָה
לְיוֹאָחַז קְטוּעָה , וְגַם הַאֲחֵרוֹנָה , וּבִזְוֵה יִתִּישׁ
זֶה הַמִּסְפָּר • וְכַנֵּר בְּאֲדַרְנוּ כְּמוֹת שְׁקִדְּם ,
שֶׁלְּפַעֲמִים יִרְנָה בִּזְוֵה , שֶׁאֵלֶּה הַשְּׁנִים עֲבָרוּ
שְׁלֵמוֹת לְמַלְכוּתוֹ , וְלְפַעֲמִים יִרְנָה , שֶׁהוּא
בִּזְוֵה הַשָּׁנָה • (רלב"ג) • (יב) וּוְחַר וּגו' •
לְמַה הַזְכִּיר הַנֵּה סוּף מַלְכוּת יוֹאָשׁ ? וְהֵלֵל
עַתִּיד עַדִּיין לְזַכּוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה , וְאַחַר כֵּן
וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יְהוֹאָשׁ ? אֵלֵל סִמְךָ תְּחַלַּת מַלְכוּת
כִּי לְתַחֲלַת מַלְכוּתוֹ , וְאָמַר וַיִּרְבְּעָם יָשָׁב עַל
כֶּסֶף , לְהוֹדִיעַ כִּי בְּמִיּוֹ הַמַּלְיָכוֹת , כְּמוֹ שֶׁמֶלֶךְ
הוּא בְּחַיֵּי אֲבִיו , אֹלֵי הַרְגִישׁ בְּנַגְמֵי אַחֲרֵי־כֵן
שֶׁהָיוּ לוֹ , שִׁחְלְקוּ עֲלָיו , לְפִיכָךְ טִרַם מוֹתוֹ הוֹשִׁיבוֹ עַל כֶּסֶף •
וְלֹא אָמַר וַיִּמְלֹךְ יִרְבְּעָם בְּנוֹ תַחְתָּיו , כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּלִשָּׁן זֶה ,
כִּי כִּיבְנוֹ יָשָׁב עַל כֶּסֶף קוֹדֵם מוֹתוֹ • וּבְסִדְרַת עוֹלָם אָמַר : יִרְבְּעָם מֶלֶךְ בְּחַיֵּי אֲבִיו שָׁכַן ,
שֶׁאָמַר וַיִּרְבְּעָם יָשָׁב עַל כֶּסֶף •

(רד"ק)

ויקבר יואש בשמרון עם מלכי
 ישראל: (יד) ואלישע חלה את-
 חליו אשר ימות בו וירד אליו
 יואש מלך ישראל ויבך על-פניו
 ויאמר אבי אבי רַבֵּב יִשְׂרָאֵל
 ופָּרָשִׁיו: (טו) ויאמר לו אלישע
 קח־קֶשֶׁת וְחֲצִים וְנָקָה אֵלַי קֶשֶׁת
 וְחֲצִים: (טז) ויאמר למלך ישראל
 הֲרַבֵּב יָדְךָ עַל-הַקֶּשֶׁת וְהֲרַבֵּב
 יָדוֹ וַיִּשֶׂם אֵלִישֶׁע יָדָיו עַל-יְדֵי
 הַמֶּלֶךְ: (יז) ויאמר פתח החלון
 קדמה ויפתח ויאמר אלישע ירה
 ויור ויאמר חץ השועה ליהוה
 וחץ השועה בארם והבית את-
 ארם

זיינען טהראן , אין שמרון , נעבען
 דיא קעניגע ישראל'ס , וואודע יואש
 בעראבען . (יד) אלישע פערפיל אין
 איינע קראנקווייט , וואראן ער אויך
 שטארב , יואש , דער קעניג פאן ישראל ,
 בעזוכטע איהו , ווינטע פאר איהם ,
 אונד ריף אויס : א מיין פאטער , מיין
 פאטער ! ישראל'ס וואגען אונד רייטע-
 רייא ! (טו) דא זאגטע אל'ישע צו
 איהם : ברינג באגען אונד פפילע הער !
 ער בראכטע זיי איהם . (טז) נון
 זאגטע ער צום קעניג פאן ישראל : לעגע
 דייע האנד אויף דען באגען ; ער לעגטע
 דיא דארויף , אונד אלישע לעגטע זיינע
 הענדע אויף דעם קעניגס הענדע .
 (יז) ער זאגטע פערנער : עפנע איין
 פענסטער געגען דיא מארגענווייטע , עם
 וואודע געעפנעט , אונד אלישע זאגטע :
 שיהם הינוים ! דער קעניג שאם , אונד
 יענער ריף : איין זיגעספפירל פאם
 עוויגען ! איין זיגעספפירל געגען ארם !
 דא

באור

רשי

הללו שהרי עוד לפנינו הוא מספ' וסולך
 בדברי יואש וחזו' וכותב ויתר דברי יואש
 וגו' וישב יואש עם חזותיו וגו' ואומר
 חזי שלא נכתבו אף להפסי' שלא לסמוך
 מיתת אלישע למקרא של ע' אומר ויעש
 הרע וגו' ואלישע חלה וגו' : יז פתח
 החלון קדמו' . מול ארץ ארם שהם צמור'
 גמה שנאמר ארם מוקדם (ישעיה ט'
 י"ג) : ירה ויור . שדי ושדא : ויאמר
 חץ תשועה וגו' . אלישע אמר החץ הזה
 יהיה ס' תשועה לישראל : באפק . שם
 העיר

(רד"ק) . (יד) אבי אבי וכו' . כי הוא
 גבורת ישראל וכחם , בו ינכחו מלחמותיהם ,
 בעצותיו שיתן להם בדבר ה' . (רלב"ג) .
 (יז) ויאמר וכו' . העיר אותו , כי נכחו
 זה שקנה מידי אלישע , ינכח במלחמת ארם ,
 וזה החן שירה עתה , הוא סימן לזה , ואמר
 שיכס באפק עד כלה , הנה נחר שתהיה
 המלחמה באפק , כי משם יתכן לו יותר
 לכנחם , וכבר זכרנו , שהשם יתנרך , כשיעשה
 המופתים , יעשה באופן , אשר בו יהיה בהם
 יותר מעט מן הזרות . (הכ"ל) . קדמה .
 לפי שארם היה למזרח ארץ ישראל , כמו
 שכתוב (ישעיהו ט' י"א) ארם מוקדם .
 (מדברי רד"ק) . חץ תשועה וגו' . גירא ,
 יתעביר לנא פורקנא מן קדם ה' , והדן
 גירא , יתעביר לנא נכחנא באנש ארם . (הכשדי)
 פ' שהיה גם כן אפק נכחלת בני אשר , זה היה לבני יהודה , כמו שפירשנו למעלה בדבר אחאב
 והוא המקום שנלחמו בו ישראל

אָרֶם בַּאֲפֶק עַד-כְּלֵה :
 (יח) וַיֹּאמֶר קַח הַחַצִּים וַיִּקַּח
 וַיֹּאמֶר לְמַלְךְ יִשְׂרָאֵל הֲבָ אֶרְצָה
 וַיִּךְ שְׁלֹשׁ-פַעֲמִים וַיַּעֲמֵד :
 (יט) וַיִּקְצַף עָלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים
 וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת הַכִּישׁ אֹדֵשִׁישׁ
 פַּעֲמִים אִזְ הַכִּיתָ אֶת-אָרֶם עַד-
 כְּלֵה וְעַתָּה שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים תִּכְרֶה
 אֶת-אָרֶם : (כ) וַיִּמַּח אֱלֹהֵשׁ
 וַיִּקְבְּרֵהוּ וַגְּדוּדֵי מוֹנָאֵב יָבֹאוּ
 בְּאֶרֶץ-בַּא-שָׁנָה : (כא) וַיְהִי הֵם
 קְבָרִים אִישׁ וְהֵנָּה רָאוּ אֶת-
 הַגְּדוּד

דוא ווירסט זיא בייא אפּק אויפֿס
 הויפט שלאגנען . (יח) נים נון דיא
 איבריגען פֿפֿיילע , פֿוהר ער פֿאַרט ,
 דערקעניג פֿאן ישראל נאָהם זיא , אונד
 אלישע זאָטע צו איהם : שלאַגע דאָ
 מיט צור ערדע ; דער קעניג שלוג דאָ
 מיט־רענא מאַל , אונד הילט דאָן איין .
 (יט) דאָ צירנטע דער געטטליכע מאַן
 איבער איהן , אונד שפּראַך : דוֹ
 העטטעסט פֿינף אָדער זעקס מאַל דאָמיט
 שלאַגען וואַללען , דאָן ווירדעסט דוא
 אָרם פֿעלליג צו גרונדע געריכטעט
 האַבען ; זאָ אַבער ווירסט דוא זיא נור
 דרייא מאַל שלאַגען קעננען !

(כ) אלישע שטאַרב , אונד מאַן בע־
 גרוב איהן . אין דיוועם יאָהרע פֿילען
 שטרייפֿענדע פֿאַרטעהיען פֿאָן מואב אינם
 לאַנד . (כא) עבען וואַללטען אייניגע
 לייטע יעמאַנדען בעגראַבען ; אַלס זיא אַבער דיא שטרייפֿענדע האַרדע זאָהען ,
 וואַרפֿען

רש"י

באור

העיר : (יט) ויאמר לכה ויאמר
 שש פעמי' היה לך : אז חס כך עשית .
 הכית את ארם חמש או שש פעמי' שהרי
 לסימן תשועה הרכבתי יודך על הקשת :
 (כ) יבאו בארץ : היו רגילין לבא ולשלו
 בארץ : בא שנה במיעל שנה בתשופת
 השנה בעוד הארץ מליאה דשאים ויש
 מאכל לבהמות דרך חילות לנחת :

עם מלך ארם בימי אסא , והכו בני ישראל
 את ארם מאה אלף רגלי צוים אחד . (מדברי
 רד"ק) . כלה - מכה גמורה , המכלה את
 כל כנף המלחמה , וכן יאמרו - בימינו
 (טאטאל , אדער גענצליך שלאַגען) :
 (יט) "להכות וכו' - הוא חזי לך - לממסי
 קמא או שית זמנין . (הכשדי) . עד כלה .
 עד שניותא . (הכ"ל) . (כ) בא שנה .
 כתרומו במיעל שתי . ואפשר שתייה האל"ף
 תמורת ה"א הנקבה , והוא כמו בה שנה ,
 כלומר באותה שנה עצמה שמת אלישע באו
 (יחזקאל ל"א) באל"ף מקיס ה"א הנקבה ,
 (רד"ק) . והנה גם רלב"ג הסכים לדעתו ,
 וכן מתרגם אשכנזי . (כא) וישליכו את האיש וגו' . מרוב חפזו מפתד הגדוד , השליכוהו
 בקבר אלישע , כלומר במערת אלישע , שנקבר בה , ולא היה להם אלא לפתוח פי המערה ,
 ולהשליכו בחוכה , והיה נקל להם לעשות זה מלחפור קבר לאיש , ופירושו ויהי הם קיברים אים ,
 רובים לקברו , מתעסקים בקבורתו , וכיון שפתחו פי המערה , השליכוהו שם , ונתגלגל האיש
 עד שנוע בעצמות אלישע , והוא וילך ויגע האיש בעצמות אלישע . (רד"ק) . ויחי ויקם על
 רגליו . ורצה בה , שסיה תחיה שלמה , עד שכבר קם על רגליו , לא כמאסהיה הענין .

גדודי מואב בארץ , וכמוהו על כן נבהא קומתו
 וכן בה ברוב גלוליו (סס י"ד) ה"א במקום אל"ף .
 וכן מתרגם אשכנזי . (כא) וישליכו את האיש וגו' . מרוב חפזו מפתד הגדוד , השליכוהו
 בקבר אלישע , כלומר במערת אלישע , שנקבר בה , ולא היה להם אלא לפתוח פי המערה ,
 ולהשליכו בחוכה , והיה נקל להם לעשות זה מלחפור קבר לאיש , ופירושו ויהי הם קיברים אים ,
 רובים לקברו , מתעסקים בקבורתו , וכיון שפתחו פי המערה , השליכוהו שם , ונתגלגל האיש
 עד שנוע בעצמות אלישע , והוא וילך ויגע האיש בעצמות אלישע . (רד"ק) . ויחי ויקם על
 רגליו . ורצה בה , שסיה תחיה שלמה , עד שכבר קם על רגליו , לא כמאסהיה הענין .
 בנן השוכמית , שהיתה מאת ק

מלכי
 את
 הליו
 פניו
 אל
 שע
 שת
 י
 נ
 די
 י
 י

והארבען זיא דען טאדטען אין אלישע'ס
 גראב , דיוער בעריהרטע אלישע'ס
 געביין , ווארד ווידער לעבענדיג , אונד
 שטאנד אויף ווינען פיסען . (כב) חואל ,
 קעניג פאן ארם , דריקטע ישראל , זא
 לאנגע יהואחו לעבטע . (כג) אבער
 ענדליך ווארד איהנען דער עוויגע ווידער
 געוואגען , ערבארטטע זיך איהרער ,
 ווארטטע זיך צו איהנען , אונד וואללטע
 זיא נאך ניכט צו גרונדע ריכטען , נאך
 ניכט פאן זיך שטאסען , וועגען ווינעס
 בונדעס , דען ער מיט אברהם , יצחק
 אונד יעקב ערריכטעטע . (כד) חואל ,
 קעניג פאן ארם , שטארב , אונד זיין וואהן
 בן הדר ווארד קעניג אן ווינער שטעללע .
 (כה) איהם נאָהם יהואש , וואהן
 יהואחו , ריא שטערטע ווידער אב ,
 דיא דיוער ווינעס פאטער יהואחו אין
 איינעם קריגע אבנאָהם ; דרוואמאהל
 שלוג איהן יואש , ביס ער ריא שטערטע
 ישראל'ס ווידער צוריק גאב .
 יד (א) אים
 שלוש פעמים הכהו יואש וישב את ערי ישראל :

הגדוד וישליכו את האיש
 בקבר אלישע וילך ויגע האיש
 בעצמות אלישע ויהי ויקם על
 רגליו : (כב) וחואל מלך ארם
 לחץ את ישראל כל ימיו יהואחו :
 (כג) ויחן יהוה אתם וירחמם
 ויבן אליהם למען בריתו את
 אברהם יצחק ויעקב ולא אבה
 השחיתם ולא השליכם מעל
 פניו עד עתה : (כד) וימת חואל
 מלך ארם וימלך בן הדר בנו
 החתיו : (כה) וישב יהואש בן
 יהואחו ויקח את הערים מיד
 בן הדר בן חואל אשר לקח
 מיד יהואחו אביו במלחמה

יד (א) בשנת

ב א י ר

הנה בדברים האלה כרחיק התבסס הזה את
 ההנשמה , כדרכי תמיד . (כה) וישב את
 ערי ישראל . מוסב על בן הדר מלך ארם
 והטעם , שיהואש בן יהואחו מלך ישראל הכה
 את מלך ארם ג' פעמים , עד שהיפרכ להשיב
 את ערי ישראל , אשר לקח מיד יהואחו .

תחיתו מעט מעט , אך זה שב תיכף לכחו ,
 לעמוד על רגליו . או אפשר שהיה הרבון בזה ,
 שכבר היה לעמוד על רגליו , לא ללכת לביתו
 לעניו הרחוק . (מדברי רלב"ג)
 (כג) ולא השליכם מעל פניו . ולא
 סגלונן מארע בית שכנתיה . (הכשדי) .

יד (א) בשנת

יד (א) בשנת

מ כ ל ל י פ י

יג (ז) כי לא השאיר . אינו טעם לרנך ליואש
 לא בתפיסת קשת ביד : (יו) ויור . איתן מהפעיל
 במקום מקור במשל שם , ואפשר כי האלף
 במקום ה"א הכינוי כמו שזכרנו ג"כ להיפך במלת
 גה ברב גלוליו וכן מנאנו ה"א הנקטה
 מומרת באלף במלת גנהס ;

יג (ז) כי לא השאיר . אינו טעם לרנך ליואש
 לא בתפיסת קשת ביד : (יו) ויור . איתן מהפעיל
 במקום מקור במשל שם , ואפשר כי האלף
 במקום ה"א הכינוי כמו שזכרנו ג"כ להיפך במלת
 גה ברב גלוליו וכן מנאנו ה"א הנקטה
 מומרת באלף במלת גנהס ;

יד (א) בשנת שתים ליואש
 בן יואחז מלך ישראל
 מלך אמציהו בן יואש מלך
 יהודה: (ב) בן עשרים וחמש
 שנה היו במלכו ועשרים וחשע
 שנה מלך בירושלם ושם אמו
 יהועדן מירושלם: (ג) ויעש
 הישר בעיני יהוה רק לא כדוד
 אביו ככל אשר עשה יואש
 אביו עשה: (ד) רק הבמות
 לא סרו עוד העם מזבחים
 ומקטרים בבמות: (ה) ויהי
 כאשר חזקה הממלכה בידו ויהי
 את עבדיו המכים את המלך
 אביו: (ו) ואת בני המכים לא
 המית כפחוב בספר הנרת
 משה אשר צוה יהוה לאמר
 לא יומתו אבות על בנים ובנים
 לא יומתו על אבות כי אם
 איש בחטאו ימות: (ז) והוא

יד (א) אים צווייטען יאָהר דעם
 יואש, זאָהן יהואחז, קעניג אין
 ישראל, וואָרד אמציה, זאָהן
 יואש, קעניג איבער יהודה.
 (ב) פֿינף אונד צוואַנציג יאָהר וואָר
 ער אלט, אלס ער צוה רעגירונג קאַם,
 אונד ניין אונד צוואַנציג יאָהרע רעגירטע
 ער אין ירושלים. זיינע מוטטער הייס
 יהועדן, אונד וואָר אויס ירושלים.
 (ג) ער טהאָט, וואָס דעם עוויגען
 וואָחל געפֿעללט, דאָך ניכט זאָ, וויאָ
 זיין שטאַמפֿאַטער דוד, זאָנדערן
 אַהמטע נור זיינעם פֿאַטער יואש נאָך.
 (ד) אויך וואָרדען דיאָ רעהען ניכט
 אַנגעשאַפֿט, אונד דאָ פֿאַלק אַפֿפֿערטע
 אונד רייכערטע נאָך אויף דענזעלבען.
 (ה) נאַכדעם זיינע רעגירונג בעפֿעם
 טיגט וואָר, לים ער דיאָ בערדיגטען,
 וועלכע זיינען קעניגליכען פֿאַטער ער
 מאָרדעטען, אומבריינגען.
 (ו) איהרע קינדער אַבער לים ער ניכט
 דינירעטען, ווייל אים געזעצבוכע
 משה'ס דער בעפֿעהל דעם עוויגען בע
 שריבען שטעהט: עלטערן זאָללען ניכט
 פֿיר דיאָ שולד איהרער קינדער, אונד
 קינדער ניכט פֿיר דיאָ שולד איהרער
 ערלטערן שטערבען, זאָנדערן יעדער
 שטירבט פֿור זיינע אַיגען פֿעכערעכען.

ב א ו ר

שנים ליואש מלך ישראל מלך אמציהו.
 (ד"ק). (ה) המכים. די קטלו י
 (הכשדי). (ז) לא יומתו וכו'. זה לאות,
 כי כונת הכתוב באמרו לא יומתו אבות על
 בנים ובנים לא יומתו על אבות. שלא יומתו
 האבות בחטא הבנים, ולא יומתו הבנים
 בחטא אבותיהם. (דל"ג). (ז) הסלע.
 עס

האיש
 האיש
 על
 ארם
 אחו:
 חמם
 את
 אבה
 מעל
 חזאל
 בנו
 שך
 מיד
 לקח
 ומה
 את
 ב אח
 חלם
 הכה
 להשיב
 ז
 חזק
 יו
 יו
 יו
 דרב
 כה:
 חלף
 קפה

(ז) ער שלוג אויך אים זאל צטהאלען
 צעהן טויענד מאן פאן ארום , ער
 אבערטע אין דוועם קריגע דיא שטאדט
 סלע , אונד גאב איהר דען נאָהמען
 יקתאל , וויא זיין ביים יעצט נאָך
 הייסט . (ח) ניכט לאַנגע דרויף שיקטע
 אמציה אַכגעזאַנדטע אָן יהואש , זאָהן
 יהואָחו , ענקערל יהואָה'ס ,
 קעניג פֿאָן ישראל , אונד לים איהם
 זאָגען : קאָם , וויר וואַללען אונס
 איינאַנדער צייגען ! (ט) הירוויף לים
 יהואש , קעניג פֿאָן ישראל , דעם
 אמציהו קעניג פֿאָן יהודה , צור אַנט'ס
 וואַרט זאָגען : איין דאָרנשטרויך אים
 לבנון שיקטע איינסט צו איינער
 דאָרטגען צעדער , אונד לים איהר
 זאָגען : גיב דיינע טאָכטער מיינעם
 זאָהן צור פֿרויא ; אַבער אונטערדעססען
 ליף איינעם פֿאָן דען ווילדען טהירען אויף
 דעם לבנון איבער דען דאָרנשטרויך

הִבֵּה אֶת־אָדוֹם בְּגִיד־מֶלֶךְ
 עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וַחֲפֹשֶׁת אֶת־הַסֶּלַע
 בַּמֶּלְחָמָה וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָה
 יִקְתָּאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה : (ח) אִזּוֹ
 שָׁלַח אֲמִצְיָה מִלְּאָכִים אֶל־יְהוֹאָשׁ
 בֶּן־יְהוֹאָחָז בֶּן־יְהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
 לֵאמֹר לָכֶּה נִתְרָאָה פָּנִים :
 (ט) וַיִּשְׁלַח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
 אֶל־אֲמִצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר
 הַחוּם אֲשֶׁר בַּלְבָּנוֹן שָׁלַח אֶל־
 הָאֲרֹזִים אֲשֶׁר בַּלְבָּנוֹן לֵאמֹר הִנֵּה
 אֶת־בְּתוּךָ לְבָנִי לְאִשָּׁה וַחֲעֹבֹד
 חַיֵּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְבָּנוֹן

דעם לבנון איבער דען דאָרנשטרויך הינוועג וחרמם

באור

רש"י

יד (ז) ויקרא את שמה יקתאל .
 שהיה לו לקיה' שינים כמו שכתוב
 (דברי הימים ב' כ"ה י"ז) ובשוב חמוניה
 מהכות את אדום וישלח ויבא את חלבי
 בני שער וישתחוו לה' והוכיחו
 הנביא ואמר לו (דברי הימים ב' כ"ה י"ז)
 ידעתי כי יען ה' אהיך להשחיתך ומה
 היא הענה שהשיאו להתגרות במלך
 ישראל : (ח) אז שלח חמוניה מללכים
 וגו' גתראה פנים . במלחמה .
 (ט) החוח אשר בלבנון . שם בן חמו' :
 שלח אל הארז . יעקב : ותעבור חית
 השדה . בני יעקב באו על החללים .
 חף כאן חתה בא להתמשל חלי . ומשל
 בזמן הוא שדימכו לחוח ואת עננו
 לחזק

שם עיר נזכרת בכפר ישעיהו (ט"ז א') ,
 והיא בארץ הערב , ועל שמה הרומי
 (פעטרא) , (בל"א פֿעלזען) נקרא החלק
 ההוא "מארץ הערבי" (ארמניה פעטרעא ,
 דאז שטייכטע אראביען) . יקתאל ,
 אחר שלקס . המכונה שנה את שמה
 וקרא את שמה יקתאל , על עמון ידוע אצלם .
 (ד"ק) . (ח) לכה נתראה פנים . פירוש
 למלחמה , והענין שרצה להלחם עמו , אומר
 בדברי הימים (ב' כ"ה) , כי בלכת אמניו
 להלחם באדום , שבר מישראל מאה אלף גבור ,
 שילכו עמו , והניחם במחנות הכניא , ואמר
 להם שילכו למקומם , וסרה חפס , ופשוטו
 בערו יהודה , והכו מהם שלשת אלפים , ובזו
 בזה רצה , ומפני זה רצה להלחם אמניו עם
 מלך ישראל . (הכ"ל) . (ט) החוח וגו' .
 קרא לעצמו ארז , וקרא מלך יהודה קוח , על
 גד הכוזב , ואמר במשל , שאפילו שאל ממנו ,
 להתחבר

מלכים ב יד

חרגום אשכנזי מט

וַתִּרְמַס אֶת־הַחוּחַ : (י) הַיְבֵרָה
הַבַּיִת אֶת־אָדוֹם וַיִּשְׁאַף לַבַּקֵּה
הַכֶּבֶד וְשָׁב בְּבֵיתָהּ וַלְמִדָּה
תִּתְּגַרְהָ בְרָעָה וַנִּפְלְתָה אֶת־הָ
וַיהוּדָה עִמָּךְ : (יא) וְלֹא־שָׁמַע
אֲמֻצָּהוּ וַיַּעַל יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּרֵאוּ פָּנָיו הוּא
וְאֲמֻצָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּבֵית
שָׁמֶשׁ אֲשֶׁר לַיהוּדָה : (יב) וַיִּגְּפָה
יְהוּדָה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּסוּ אִישׁ
לְאֹהֲלוֹ : (יג) וְאֵת אֲמֻצָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה בֶּן־יְהוֹאָשׁ בֶּן־אֲחִיזָּהוּ
הָפִישׁ יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּבֵית
שָׁמֶשׁ וַיִּכְאוּ יְרוּשָׁלַם וַיִּפְרֹץ
בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַם בְּשַׁעַר אֶפְרַיִם
עַד־שַׁעַר הַפְּנֵה אַרְבַּע מְאוֹת
אַמָּה : (יד) וַלְקַח אֶת־כָּל־הַזֹּהָב

הינוועג , אונד צעלטרעמט איהן .
(י) דוא האסט אדום געשלאגען , אונד
דיס מאכט דיך גלייך איבערמיטהיג ;
בעגניגע דיך מיט דיזער עהרע , אונד
בלייבע רוהיג צו הויזע . וואָצו וויללסט
דוא פֿינדזעלינקייטען אַנפֿאַנגען , אונד
דיך אונד יהודה מיט דיר אין אונגליק
שטירצען ? (יא) אָכער אמציהו הערטע
ניכט דארויף , אונד יהואש , קעניג
ישראל , צאָג צו פֿעלדע , אונד עס
קאָם צווישען איהם אונד אמציהו , קעניג
אין יהודה , צום טרעפֿען , ביי־
בית שמש , אים לאַנד יהודה .
(יב) יהודה וואָרדע פֿאַן ישראל געשלאָ־
גען , אונד ערגרייף דיא פֿלוכט נאָך הויזע .
(יג) זעלבסט אמציהו , זאָהן יהואש ,
ענקעל אחזיהו'ס , קעניג פֿאַן יהודה ,
נאָהם יהואש , קעניג פֿאַן ישראל ,
בייא בית שמש געפֿאַנגען , גינג
הירויף נאָך ירושלים , לים ירושלים'ס
מויער פֿאַם טהאַר אַפְרַיִם בים צום
עקטהאַר , פֿיר הונדערט עהלען וויינט ,
נידעררייסען (יד) נאָהם אַללעם
גאלד

באור

להתחבר עמו , פֿע זיחה שלום ביניהם ,
אף על פי פֿן יהיה דפֿלזאכזזה בעיניו נמאס ,
בל שכן כשירצה להלחם עמו . והנה היה
מבזה אותו כל כך , מפני היותו מזרע אחזיהו ,
אשר היה מנבא אחר , שהרגוהו אבותיו ,
(י) ונשאך לכך . ורום עלך לכך . (הכשדג) .
הכבד ושב בביתך . הוא מענין הכבוד . וכאילו יאמר , שכבודו יהיה , שיטב בביתו , כי נאגא
קלן מואת המלחמה . (רלז"ג) ונפלתה ותקטיל . (הכשדג) . (יא) כבית שמש אשר
ליהודה . הנה מרוב בטחון יואש , לנכח מלך יהודה , הלך אליו להלחם בארצו , ולזה ספר ,
כי בבית שמש , אשר ליהודה , היתה המלחמה . (רלז"ג) . (יג) בשער אפרים . שער
היה בירושלים , שהיה נקרא שער אפרים , שהיה פתוח כוכב גבול אפרים , ודרך אותו
השער היו נכנסים בני אפרים , בנואם לירושלים . (רד"ק) . עד שער הפנה . הוא
שער הפנים , ונקרא כן , לפי שהיה שם פנת החומה . (הכ"ל) . (יד) בני התערובות .

מלח
זפלע
שמה
אז
ואש
שדי
ס
דאל
אמר
אל
הנה
עבר
בנון
זל
תוב
זניה
זלתי
זיחו
זי
זמה
מלך
זים
ז
זו
זית
ז
זשל
זנו

גאלד אונד זיל בער , אונד אללע גע-
 דעטהע , דיא אים טעמפעל אונד אין
 דען שעצען דעם קעניגליכען פאללאס-
 טעם בעפינדליך ווארען , וויא אויך
 אייניגע קינדער דער גראסען , אלס
 גייסעל , מיט , אונד קעהרטע דאן
 זיידער נאך שמהון צוריק . (טו) דאן
 איבריגע פאן דער געשיכטע דעם יהואש ,
 זיינע טהאטען , זיינע טאפפערקייט
 אונד זיינען קריג מיט אמציהו , קעניג
 פאן יהודה , פינדעט מאן בעשריבען אין
 דען יאהרביכען דער קעניגע ישראל'ס .
 (טז) יהואש ענטשליף צו זיינען פעטערן
 אונד ווארדע אין שמרון , נעבען דיא
 קעניגע ישראל'ס , בעגראבען ; זיין
 זאהן ירבעם פאלגטע איהם אין דער
 רעגירונג . (יז) אמציהו , זאהן וואש ,
 קעניג אין יהודה , לעבטע נאך פונפערהן
 יאהרע נאך דעם טאדע דעם יהואש ,
 זאהן יהואשו , קעניג אין ישראל .
 (יח) דיא איבריגע געשיכטע אמציהו'ס
 איזט אויפגעצייכעט אין דען יאהר-
 ביכען דער קעניגע יהודה'ס .
 (יט) געגען איהן ווארדע אין ירושלים
 איינע פערשוועהרונג געשטיפטעט , ער
 פליכטעטע

באור

בני רבצ'יא . (הכשדי) . ונקראו בני השרים
 בני תערובות , בעבור שלקח אותם יואש המלך
 לערבון , שיהיו בני יהודה סרים למשמעתו ,
 כאשר עושים גם בימינו , שלוקחים אנשים
 בעלי גדולה ועושר מעיר או ממדינה נכבשת ,
 ומוליכים אותם לארץ האויב , ושם נעבדים
 האנשים האם , עד שישלימו אנשי מדינתם
 את התנאים , אשר התנו עמהם אויביהם .
 (יז) חמש עשרה שנה יזה הסשבון ישר ,
 כי אמציהו מלך נשבת סתים ליואש , ויואש
 מלך חמשה עשר שנה , כמזכא , כי ארבעה עשר שנה מלך יואש בפני אמציהו , ואמציהו מלך חמש
 ועשרים , הנה כי חמש עשרה שנה חיה אמציהו אחר יואש . (רד"ק) . (כב) את

והכסף ואת כל־הקלים
 הנמצאים בית יהוה ובאוצרות
 בית המלך ואת בני התערבות
 וישב שמרוניה: (טו) ויתר דברי
 יהואש אשר עשה וגבורתו
 ואשר נלהם עם אמציהו מלך־
 יהודה הלוא הם כתובים על־
 ספר דברי הימים למלכי ישראל:
 (טז) וישב יהואש עם אבתיו
 ויקבר בשמרון עם מלכי ישראל
 ומלך ירבעם בנו החתיו:
 (יז) ויחי אמציהו בן־יואש מלך־
 יהודה אחרי מות יהואש בן־
 יהואחז מלך ישראל חמש עשרה
 שנה: (יח) ויתר דברי אמציהו
 הלוא הם כתובים על־ספר
 דברי הימים למלכי יהודה:
 (יט) ויקשרו עליו קשר בירושלים

רש"י וינס

התערבות . בני השרים שהיו נתונים
 בבית המלך לערבון שלא יורדו חזרה
 בו וכן תירגם יונתן בני רבצ'יא:
 (יז) ויחי אמציהו וגו' . כל חמש עשר
 שנה מלך עוזיה בן גחיינו שכן כתוב
 (בדברי הימים ב' כ"ח כ"ח) ונעת אשר
 סר אמציה מחריה' : (יט) ויקשרו
 עליו

ואמציהו מלך חמש
 ועשרים , הנה כי חמש עשרה שנה חיה אמציהו אחר יואש . (כב) את

וַיָּנֶם לְכִישָׁה וַיִּשְׁלְחוּ אַחֲרָיו
 לְכִישָׁה וַיְמִיתֶהוּ שָׁם : (כ) וַיִּשְׁאוּ
 אֹתוֹ עַל־הַסּוּסִים וַיִּקְבֵּר
 בִּירוּשָׁלַם עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד :
 (כא) וַיִּקְחוּ כָּל־עַם יְהוּדָה אֶת־
 עֲזֻרְיָה וְהוּא בֶן־יֵשׁ עֵשֶׂר
 שָׁנָה וַיְמַלְכוּ אֹתוֹ תַחַת אָבוֹ
 אֲמִצִּיָּהוּ : (כב) הוּא בָנָה אֶת־
 אֵילָת וַיִּשְׁבֶּה לַיהוּדָה אַחֲרֵי
 שִׁכְבַּת הַמֶּלֶךְ עִם אֲבֹתָיו :
 (כג) בְּשָׁנַת חֲמִשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
 לְאֲמִצִּיָּהוּ בֶן־יֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה
 מֶלֶךְ יִרְבָּעָם בֶּן־יֹאָשׁ מֶלֶךְ־
 יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן אַרְבָּעִים וְאַחַת

רש"י שנה

פליטטטטע נאך לכיש , אבער דיא
 פערשווארנען שיזטען איהם נאך , אונד
 ליסען איהן אין לכיש ערמארהען .
 (כ) מאן כראכטע איהן אויף פֿעררדען
 נאך ירושלים , אונד ער ווארדענעבען
 זיינע פֿעטער בעגראכען אין הוד'ס
 שטאדט . (כא) האז גאנצע פֿאלק
 יהודה'ס גאָהם נון רען זעכסצעהניעהרע
 גען עזריה , אונד מאכטע איהן צום
 קעניג אן דער שטעללע זיינעם פֿאטערס
 אמציהו . (כב) דיוער בראכטע ,
 נאכדעם זיין קעניגליכער פֿאטער צו
 זיינען פֿעטערן ענטשלאפֿען וואר ,
 אילת ווידער אן יהודה , אונד לים עם
 בעפֿעסטיגען . (כג) אים פֿונפֿצעהנטען
 יאהר אמציהו'ס , וואָהן יואש , קעניג
 און יהודה , וואָהן ירבעם , וואָהן יואש ,
 קעניג איבער ישראל אין שמרון , אונד
 רעגירטע איין אונד פֿורציג יאהר .
 (כד) ער

באור

(כב) את אילת . וכדברי הימים (ב' כ"ז
 ב') את אילת , ואחד הוא , והיתה למלך
 אדום , כמו שכתוב בתורה (דברים ב' ט')
 מאת חמיב בני עשו מאילת ומעניון גבר , וכן
 אמר בדברי הימים (א' ס' י"ז) אז הלך שלמה
 לעניון גבר ואל אילת על שפת הים בארץ
 אדום , ואפשר כי דוד לקחה ממלך אדום ,
 כי מושל היה בכל ארץ אדום , כמו שאמר
 (שמואל ב' ס' י"ד) וישם באדום נביאים ויהי
 כל אדום עבדים לדוד , ובימי יהורם בן
 יהושפט פשע אדום מתחת יד יהודה , ואילת
 שלקח דוד , השיבוה אליהם , ועתה בשמלך
 עזיבו לקח אילת ממלך אדום ושיבה ליהודה ,
 ועזיבו בנה אותה , אתר שהשיבה ליהודה ,
 כי לא בנה אותה , והיא ביד אדום , אלא
 לאחר שלקחה מידי אדום , ואפשר שנתרסו קומתיה פֿעת הכבוש , עד שהוצרך לבנותה , וכמו
 וי' זה בן אמה קנפת ונחטא (ושעיהו ס"ד ד') אתר שחטאו קנפת . (מדברי הכ"ל) . (כג)
 בשנת חמש עשרה וגו' . זה מבואר , כי כבר מלך ארבע עשרה שנה , כשמת יואש מלך ישראל .
 (כד) הוא

7 2

(בלב"ג)

(כד) ער טהאט , וואס דעם עוויגען
 מיספיל , אונד בליב בייא דען זינדען
 ירבעם'ס , זאָהן נבט , וואָצו ער ישרא
 פֿערלויטעטע . (כה) ער שטעללטע
 ישראל'ס אלטע גרענצע ווידער דער ,
 נעמליך פֿאָן חמת בים אָן דיא זעע אין
 דער עבנע (דאָן זאלצ אָדער טאָרטע
 מעער) , וויא דער עוויגע , גאָטט
 ישראל'ס , דורך זיינען קנעכט , דען
 פראָפעטען יונה , זאָהן אמת'ס
 אויס גת החפר , פֿערהים .
 (כו) דען דער עוויגע זאָה דאָס עלענד
 אונד דיא גראָסע נאָטה ישראל'ס וויא
 זיא פֿאָן אללעם , וואָס פֿערוואָהרט
 אונד פֿערשלאָסען ווירד , ענטבלעזט
 וואָרען , אונד נימאָנד זיך איהרער אַנג
 גאָהם , (כז) אונד דער עוויגע בעשלאָס
 ניכט , ישראל'ס נאָמען אונטער דעם
 דייממעל צו פֿערטילגען : דרום האַלף
 ער איהנען ווידער , דורך ירבעם , זאָהן
 יואש . (כח) דיא איבריגע געשיכטע
 ירבעם'ס , אללעם , וואָס ער לייסטעטע ,
 זיינע

באור

(כה) הוא השיב וכו' . והנה יואש אביו
 השיב ערי ישראל ? אלא שיואש השיב אותם
 הערים , שלקח מלך ארם , וירבעם בנו השיב
 מלבוא חמת עד ים הערבה מיד מלכי הגוים ,
 שלקחו אותם , ולא ידענו ביד מי היו .
 (מדברי רד"ק) . (כו) כי וגו' . ארי גלי
 קדם ה' שעבדא דישראל , תקיף לחדא , ואנן
 מטלטלין ושניקין , ולית דסעיד לישראל .
 (הכסדי) . ועל פי זה מתורגם אשכנזית .
 (כח) חמת . שם כולל לכל הפלך ההוא ,
 ובתוכו
 גהפך לישראל בימי ירבע' בן יואש מרעה שהיו זה אשר אהרם מלך ארם וישוים
 כעפר לדוש ועכשיו גהפך להם לטובה : (כו) מורה מאד . מונר מאד קונטריאו"ס
 בלע"ז כמו אשר ימרה את פיך . ממרים היתם ותהיון מורת רוח (בראשית כ"ו
 ל"ח) ויש פותרים מורה מאד ירוד מאד לשון ירה צים :

שָׁנָה : (כד) ויעש הרע בעיני
 יהוה לא סר מכל חטאות
 ירבעם בן נבט אשר החטיא
 את ישראל : (כה) הוא השיב
 את גבול ישראל מלבוא חמת
 עד ים הערבה כדבר יהוה אלהי
 ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה
 בן אחמתי הנביא אשר מגת
 החפר : (כו) כי ראה יהוה את
 עני ישראל מרה מאד ואפס עצור
 ואפס עזוב ואין עזר לישראל :
 (כז) ולא דבר יהוה למחות את
 שם ישראל מתחת השמים
 ויושיעם ביד ירבעם בן יואש :
 (כח) ויתר דברי ירבעם וכל
 אשר

רשי

ארבע מאות ועשרי' וחמש : (כה) הוא
 השיב . מיד מלכי ארם : יונה בן חמתי .
 הוא שמשח את יהוא שאמר לו בני
 רביעים ישבולך . אבל רבותינו דקדקו
 ויהי דבר ה' א יונה שנית (יונה ג' א')
 ולא שליטת לפי שתבע כבוד הבן ולא
 תבע כבוד האב והוקש' להם זה המקר'
 ותלכוהו כדבר ה' אשר דבר ביד יונה
 לניווה ונהפכה גזרת רעה לטובה כך
 כעפר לדוש ועכשיו גהפך להם לטובה : (כו) מורה מאד . מונר מאד קונטריאו"ס
 בלע"ז כמו אשר ימרה את פיך . ממרים היתם ותהיון מורת רוח (בראשית כ"ו
 ל"ח) ויש פותרים מורה מאד ירוד מאד לשון ירה צים :

מלכים ב יד טו

חרגום אשכנזי נא

אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר-נָלְחָם
וְאֲשֶׁר הִשִּׁיב אֶת-דָּמָשֶׁק וְאֶת-
חַמַּת לַיהוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל הֲלוֹא-
הֵם כְּתוּבִים עַל-סֵפֶר דְּבָרֵי
הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל :
(כט) וַיִּשְׁכַּב יַרְבֵּעַם עִם-אֲבָתָיו
עִם-מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ זְכַרְיָה
בְּנֵו הַחֲתָנִי :

זיינע טאפּפערקייט אים קריג , אונד וויא
ער יהודה'ס אנטהייל פאן דמשק אונד
חמת אונטער ישראל געבראכט ,
פינדעט מאן אויפגעצייכנעט אין דען
יאהרביכערן דער קעניגע ישראל'ס .
(כט) ירבעם ענטשליף צו זיינען
עלטערן , ווארדע בייא דען קעניגען פאן
ישראל בעגראבען , אונד זיין זאָהן
זכריה פאלגטע איהם אין דער
רעגירונג .

טו (א) בַּשָּׁנָה עֶשְׂרִים וְשֵׁבַע
שָׁנָה לִירְבֵּעַם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל

טו (א) אים זיבען אונד צוואנציג'ס
טען יאהר ירבעם'ס , קעניגס אין
ישראל , ווארד עזריה , זאָהן אמציה'ס
קעניג

מלך עזריה בן אמציה מלך

יהודה באור

טו (א) נֶשְׁנָת עֶשְׂרִים וְשֵׁבַע שָׁנָה
לִירְבֵּעַם וְגו' . אֲפֶסֶר לומר כן
והלוא עתה וירבעם מלכו כאחת כמו
שפרשתי בסמוך לא וזה תלמוד לומר
בשנת עשרים ושבע לירבעם מלך עזריה
שמלך מלכות מנוגעת למדנו שנתנגע
בשנת עשרים ושבע למלכותו :
(ה) וינגע

ובתוכו עיר חמת , הנקראת כמו כן ביחוד ,
דמו ארץ מזרים ועיר מזרים , וכן רבים .
(רמב"ן בנאורו לספר במדבר ל"ד יו"ד) .
ולפי זה נראה שער המקרא פה , שירבעם
בן עיש מלך ישראל השיב את החלק ממחוז
דמשק וחמת , שהיה בימים קדמונים ליהודה ,
לארץ ישראל , והחלק ההוא נכלל בגבול
הנזכר למעלה מזה (פסוק כ"ה) . ועל פי
הדברים האלה מתורגם בלשון אשכנז .

טו (א) בשנת עשרים ושבע וגו' .
ידוע , כי כשמת אמציה מלך ירבעם חמש
עשרה שנה , ולזה יתבאר , שכבר מלך עזריה בשנת שבע עשרה למלכות ירבעם , והנראה בעיני ,
שהוא מונה עשרים ושבע שנה , שהיו עתידים לבא , ואחר תכלה מלכות יהוא , וזה , כי ירבעם
מלך אחר זה עשרים ושש שנה , ובנו מלך ששה חדשים , והם עשרים ושבע שנה

מ כ ל ל י ו פ י

יד (ז) את הסלע במלחמה , כנה המצד הנזוה לסלע לפי שרובם נכונים על סלע והתרגום
וכנש ית כרכא : יקתאל , רפה התי"ו , אולי מפני אה"ע : (יד) בני התערבות
י"מ בני האנלילים והחשובים , מלשון כי קולך ערב , וכן התרגום ית בני רברביא ורד"ק פי
מענין אכבי אערבנו והם בני השרים שהיו כותנים אותם בבית המלך ערבים שלא ימרדו בו :
(כב) וישיבה ליהודה , אחר שהשיבה ליהודה בנה אותה עוזיה כי לא בנה אותה והיא ביד
אדום כי למלך אדום היתה כמ"ס בתורה מאת אסינו בני עשו מאילת ודונמת ו"ו זו של ושיבה
כמו ו"ו אתה קצפת וכחטא : (כ) מורה , ענין מרי משחכה ומתחלק מרעה אל רעה :
(כח) בישראל , מה שאמר כן לומר שא"פ שהוא ה"י מלך לישראל והשיבם למלך יהודה לא
הקפיד בזה כיון שהשיבם לישראל :

קעניג איבער יהודה • (ב) זעכסצעהן
 יאהר וואר ער אלט, אלס ער צור רעגיר
 רונג קאם, אונד צווייא אונד פונפציג
 יאהרע רעגירטע ער אין ירושלים • זיינע
 מוטטער הייס יכליהו, אונד וואר אויס
 ירושלים • (ג) ער טהאט, וואס דעם
 עוויגען געפיל, אהמטע גאנץ זיינעם
 פאטער אמציהו נאך • (ד) דאך
 וואורדען דיא העהען ניכט אבי
 געשאפט, אונד דאן פאלק אפפערטע
 אונד רייכערטע נאך אימער אויף
 העהען • (ה) דער עוויגע בעשטראפטע
 דען קעניג מיט איינעם אויסזאץ, דען
 ער ביס אן זיינען טאך בעהילט, אונד
 געזאנדערטען הויזע, דעס וועגען אין איינעם אבי
 רעוידירטע נון אים קעניג ליכען פאלק יותם
 טע, אונד ווארד ריכטער איבער דאן
 פאלק • (ו) דיא איבריגע געשיכטע
 עזריה'ס, אונד וואס ער פערריכטעטע,
 פינדעט מאן אויפגעצייכנעט אין דען
 יאהרביכערן דער קעניגע יהודה'ס •
 (ז) עזריה ענטשליך צו זיינען פאר
 פאהרען, ווארד בייא איהנען אין דוד'ס
 שטאדט

יהודה : (ב) בן־שש עשרה
 שנה היה במלכו וחמשים
 ושתים שנה מלך בירושלם
 ושם אמו יכליהו מירושלם :
 (ג) ויעש הישר בעיני יהודה
 בכל אשר עשה אמציהו אביו :
 (ד) רק הפמות לא־סרו עוד
 הרעם מזבחים ומקטרים
 בפמות : (ה) וינגע יהוה את־
 המלך ויהי מצורע עד־יום מתו
 וישב בבית החפשי ויותם בן־
 המלך על־הבית שפט את־עם
 הארץ : (ו) וכל־אשר עשה הלואהם
 כהובים על־ספר דברי הימים
 למלכי יהודה : (ז) וישכב
 עזריה עם־אבתיו ויקברו אתו

באור

רשי עם

שנה מקיטפות • (רלנ"ג) • (ה) זיינע
 ה' זגו' • לדברי הימים (ב' כ"ו) אומר למה
 ננעהו, לפי שנכנס להיכל להקטיר קטרת,
 ודרשו, כי למה רמו בזה הדבר, וזהו שאמר
 במחלוקת קרח (במדבר י"ז ה') כאשר דבר
 ה' ביד משה לו, כשלקחה יד משה בנרעת,
 רמו לו, כי כל הקולק על הכהונה ילקה
 בנרעת, לפיכך לקה עזריה בנרעת •
 (רד"ק) בבית החפשי • לפי שהיה צריך לישב בדר, מחוץ למחנה, והיה בקרא בית המזבחה
 בית החפשי לפי שהמזבחה אין לו עסק עם בני אדם, והוא מפני זה חפשו מהעסקים והמלאכה •
 (רלנ"ג) • וכן תרגם הכשרי : ויתב בר מן ירושלם, וכן מתורגם אשכנזי • שופט את עם
 הארץ • לדברי כל הימים שאביו היה מזבחה, הוא היה שופט את עם הארץ, וכן הוא משמע
 הכתוב, ולדברי רבותינו ז"ל, כי בשנת שנטרע נולד, ולא שפט את עם הארץ לא אחר שנדל
 והיה בן דעת, וקודם לכן היו הזקנים והשירים שופטים

(ה) וינגע ה' את המלך • מפורש
 בדברי הימים שנכנס להיכל להקטיר
 על מזבחה הקטורת : צבית החפשי •
 עשה גזבית צבית הקצרות כמוה דלת
 חומר צמותים חפשי בירושלמו :
 (ח) בשנת

עם אבתיו בעיר דוד וימלך
 יוהם בנו החתיו : (ח) בשנת
 שלשים ושמנה שנה לעזריהו
 מלך יהודה מלך זכריהו בן
 ירבעם על ישראל בשמרון
 ששה חדשים : (ט) ויעש הרע
 בעיני יהוה כאשר עשו אבתיו
 לאשר מחטאות ירבעם בן נבט
 אשר החטיא את ישראל :
 (י) ויקשר עליו שלם בן יבש
 ויבהוקבל עם וימיתו וימלך
 החתיו : (יא) ויהר דברי זכריה
 הנם פתובים עד ספר דברי
 הימים למלכי ישראל :

רשי

(ח) בשנת שלשי ושמונה שנה לעזריהו
 מלך יהודה מלך זכריהו • חף מכאן יש
 ללמד שמלך עזריה משמת יואש מלך
 ישראל ט"ז שנה בחיי חמניא חביו שאם
 לא עמד עד שמת חביו נזנח שלא עמד
 עד בשנת ט"ו לירבעם בן יואש וירבעם
 מלך ארבעים ואחת נזנח שמת ירבעם
 בשנת כ"ז לעזריה ויהיך הוא חומ' בשנת
 ל"ח לא על כרחך עזריה וירבעם מלכו
 לאח' לא שירבעם מלך בחיי חביו והואש
 ג' שני' לכך הוא חומר ירבעם ישב על
 כסאו שיסב כזר ועזרי' עמד משמת יואש
 וימלך ירבעם מלכות שלימה • ובסדר
 עולם ראיתי שירבעם מלך בחיי חביו
 שנה ואיני יודע אם שיבש הסופרים
 הוא שאיני יכול לישב בשנת ל"ח לעזריה מלך זכריה לא בענין זה : (י) ויבאו

שטארט בעגראבען , אונד זיין זאָהן
 יוהם פֿאַלגטע איהם אין דער רעגירונג .
 (ח) אים אַכט אונד דרייסיגסטען יאהר
 עזריהו'ס , קעניגס אין יהודה , וואָרד
 זכריהו , זאָהן ירבעם'ס , קעניג איבער
 ישראל אין שמרון , אונד רעגירטע זעקס
 מאָנאַטע . (ט) ער טהאַט , וואָס דעם
 עוויגען מיספֿיל , וויא זיינע עלטערן ,
 אונד לים נִיכט אַב פֿאַן דען זינדען
 ירבעם'ס , וואָהן נבט , דער ישראל פֿערע
 פֿיהרטע . (י) געגען איהן בראַכטע
 שלם , זאָהן יבש , איינע פֿערשווערונג
 צו שטאַנדע , טערטעטע איהן אין
 געגענוואָרט דעם פֿאַלקס , אונד וואָרד
 קעניג אן זיינער שטעללע . (יא) זכריה'ס
 איבראָגע געשיכטע פֿינדעט מאָן אין דען
 יאהרביכערן דער קעניגע ישראל'ס .
 (יב) זאָגננן אן אין ערפֿיללונג , וואָס
 (יב) הוא רבר

באור

זופטים את דעם הארץ . (רד"ק)
 (ח) בשנת שלשים ושמנה וכו' . לפי
 סכנו מלך ירבעם בחיי עשרים ושש שנה
 כנה יהיה זה בשנת עשרים ושבע לעזריהו ,
 ולזה ידמה , שמלך עזריה בחיי חביו אחת
 ועשרה שנה , כי קשרו עליו קשר בירושלים
 מעת סר מאשרי'ה , וינס לכישה , ואז המליכו
 כל עם יהודה את עזריה , ומלך בחיי חביו
 אחת ועשרה שנה , והעד הנאמן על זה ,
 הוא אמרו (למעלה מזה קרשה י"ד פסוק
 כ"ב) הוא בנה את אילת וישבה ליהודה
 אחרי שכל המלך עם אבותיו , וזה לעדות
 קשת , כי מלך בחיי חביו , והיה בן שש עשרה
 שנה , כשהמליכותו בחיי חביו . (רלב"ג) .
 (י) קבל עם . קדם עמא . (הכשרי) . ומלת
 קבל היא אכמית , כמו נגד בלשון עבר , וכן
 מתורגם בלשון אשכנז . (יב) הוא דבר ה'
 (י) ויבאו

דבר יהוה אשר דבר אלי הוא
 לאמר בני רביעים ישבו לך על
 פסא ישראל ויהי כן: (יג) שלום
 בן יבש מלך בשנת שלשים
 ותשע שנה לעזיה מלך יהודה
 ומלך ירחמיים בשמרון:
 (יד) ועל מנחם בן גד מחרצה
 ובא שמרון ויד אחד שלום בן
 יבש בשמרון וימיתיהו וימלך
 תחתיו: (טו) ויחר דברי שלום
 וקשרו אשר קשר הנס כתובים
 על ספר דברי הנמים למלכי
 ישראל: (טז) אזיפה מנחם את
 הפסח ואת כל אשר בה ואת
 גבוליה מחרצה כי לא פתח ויד
 את כל ההרותיה בקע:

רשי (יז) בשנת

(י) ויבשו קבל עם ויחסי קדם עומא
 לעיני העם: (יב) ויהי כן לא שהיתם
 כדאי מלכותו ליוסף כל כך אה לקיים
 דבר מלך שנאמר כן יהי דברי אשר יגא
 מפיו וגו' (ישעיה ג' י"ח): (טז) כי
 לא פתח שר העיר לא פתח לו את
 העיר לקבלו למלך עליהם: ההרותיה
 את הנשים הסרות שנה בקע:
 (כ) שטשו

דער מויגע דעם יהוא פֿערהייסען לים ,
 נעמליך : פֿאן דיר זאללען נאכקאממען
 אינס פֿירטע געשלעכט אויף ישראל'ס
 טהראָנע וועזען ; אונד זאָ געשאַה עם
 אויך . (יג) שלום , זאָהן דעם יבש ,
 וואָרד קעניג אים ניין אונד דרייסיגסטען
 יאהר עזיה'ס , קעניגס אין יהודה , אונד
 רעגירטע גור איינען מאָנאט אין שמרון ,
 (יד) דעו מנחם , זאָהן גדי'ס , זאָג
 פֿאן תרצה הערויף , קאם נאך שמרון ,
 ערשלוג דאָזעלכט דעו קעניג , אונד
 רעגירטע אָן זיינער שטעללע .
 (טו) שלום'ס איכרויגע געשיכטע אונד
 זיינע פֿערשווערונג פֿינדעט מאָן בעשרי
 בען אין דעו יאָהרכיערן דער קעניגע
 ישראל'ס . (טז) דאָמאלס עראָבערטע
 מנחם אים תרצה דיה שטאָרט
 תפסח אונד אללעס , וואָס דאָרין וואָר ,
 נעכט איהרעם גאַנצען געביהטע , אונד
 ווייל מאָן איהם דיא טהאָרע ניכט עפֿע
 געטע , בראַכטע ער אַללס אום , אונד
 לים דעו שוואַנגערן דעו לייב אויפֿ
 דייסען

באור

וגו' . מלת הוא טעמו למעלה (פסוק י"ד)
 רמיתקו וימלך תחתיו , כאשר דבר ה' , וכיון
 שגלך רב לו מעט , ככה נתקיים דבר ה'
 והיכנה המלכה לאחרים , כי הם היו רשעים
 כלם , ואלו היו טובים , ארכה מלכותם שנה ,
 וכבר היתה מלכותם ראויה להפסק קודם זה
 לפני עונותם , ולא מלך זכדיה חותם שנה
 חדשים , אלא לקיים דבר ה' , בעבור שידעו
 העם , כי חמת דבר הנביא ליהוא נסס ה'
 כשאמר לו בני רביעים ישבו לך על בסא
 ישראל . (ד"ק) . (טו) הפסח . לא היתה
 מארץ ישראל , אלא מעבר הנהר מארס ,
 הנחר מתפסח ועד עזה . (מדברי ד"ק) . מחרצה .
 כדלז הפסוק , ומקרא מסורס הוא , וכה שירו :
 אזיפה מנחם מחרצה את תפסח זכו , ועל
 פי זה מתורגם כל ה' . ההרותיה בקע . כפשוטו ,
 וכן היה דרך אויבים מנחמים נומים
 ההם , להכות את

(יו) בשנת שלשים והשע שנה
 לעזריה מלך יהודה מלך מנחם
 בן גדי על ישראל עשר שנים
 בשמרון: (יח) ויעש הרע בעיני
 יהוה לא-סר מעל חטאות
 ירכעם בן נבט אשר החטיא
 את ישראל כל ימיו: (יט) בא פול
 מלך-אשור על-הארץ ויהן
 מנחם לפול אלף כפר-כסף
 להזות ידיו אתו להחזיק
 הממלכה בידו: (כ) ויצא מנחם
 את הכסף על-ישראל על כל-
 גבורי החיל לתת למלך אשור
 חמשים שקלים כסף לאיש אחד
 וישב מלך אשור ולא עמד שם
 בארץ: (כא) ויתר הכרי מנחם
 וכל אשר עשה הלואיהם
 כתובים על-ספר דברי הימים
 למלכי ישראל: (כב) וישכב
 מנחם עם אבתיו ומלך פקחיה
 בנו תחתיו: (כג) בשנת חמשים
 שנה לעזריה מלך יהודה מלך
 פקחיה בן מנחם על-ישראל

רייסען. (יו) אים נייף אונה דרייסןסטען
 יאהר עזריה'ס, קעניגס אין יהודה,
 ווארד מנחם, זאהן גדי, קעניג איבער
 ישראל, אונד רעגירטע צעהן יאהר אין
 שמרון. (יח) ער טהאט, וואס דעם
 עוינען מיספיל, אונד וויך לעכענסלענג
 ליד ניקט פאן דען זינדען אב, רורך
 וועלכע קענס, זאהן נבט, ישראל פער-
 פיהרטע. (יט) פול, קעניג פאן
 אשור קאם אינס לאנד, אונד מנחם
 גאב איהם סוף. (כ) ויעש הרע בעיני
 ערפרעסטע דיועם געלד פיר דען קעניג
 פאן אשור פאן גאנץ ישראל אונד אללען
 קריגסלייטען, יעדע פערזאן מוסטע
 אוינע אכנאכע פאן פונפציג שקלים
 ענטריכטען. הירוויף קעהרטע דער קעניג
 פאן אשור ווידער צוריק, אונד בליב
 ניקט לענגער אים לאנדע. (כא) דיא
 איבריגע געשיכטע מנחם'ס, אונד
 אללעס, וואס ער טהאט, איזט אויפ-
 געצייכנעט אין דען יאהרביכערן דער
 קעניגע ישראל'ס. (כב) מנחם ענט-
 שליף צו זיינען פלעטערן, אונד זיין זאהן
 פקחיה רעגירטע אן זיינער שטעללע.
 (כג) אים פונפציגסטען יאהר עזריה'ס,
 קעניגס פאן יהודה, ווארד פקחיה, זאהן
 מנחם'ס, קעניג איבער ישראל אין שמרון,
 אונד רעגירטע צוויי יאהרע. (כד) ער
 טהאט

בשמרון שנתים: (כד) ויעש

ב א ו ר הרע
 הנופלים בידם מעולל ועד יונק ולרטט אס על בניס, כנודע זכמה מקומות לספח
 קקש. (כ) ויוצא מנחם וכו'. ומא מנחם ית כספא. (הכסדי) זקנו, לוח
 מתורגם (כ)

שהאט, וואס דעם עוויגען מיספיל, אונד לים ניכט פאן דען וינדען ירבעם'ס, זאָהן נבט'ס, דער ישראל פערפיהרטע. (כה) געגען איהן מאכטע איין אבערס טער, נאמענס פקח, זאָהן רמליהו'ס, איינע פערשווערונג, אונד ערשלוג איהן צו שמרון אים האָרעם דעם קעניגליכען פאלאסטעם. ארגב אונד אריה מיט נאך פונפציג מאן אויס דעם געש לעכטע דער גליעדן וואָרען יינע געהילפען בייא דוקטור ייטעס, ער טעה טעטע אליי. ען קעניג, אונד רעגירטע ין זיינער שטעללע. (כו) פקחיה'ס איכריגע געשיכטע אונד זיינע טהאטען פֿינדעט מאן בעשריבען אין דען יאהר ביכערן דער קעניגע ישראל'ס. (כז) אים צווייא אונד פונפציגסטען יאהר עזריה'ס, קעניגס אין יהודה, קאם פקח, זאָהן רמליהו'ס, צור רעגירונג איבער ישראל אין שמרון, אונד רעגירטע צוואנציג יאהרע. (כח) ער טהאט, וואס דעם עוויגען מיספיל, אונד לים ניכט אב פאן דען וינדען ירבעם'ס, זאָהן נבט, דער ישראל צו לאסטערן פער לייטעטעטע. (כט) אין דען צייטען פקח'ס, קעניגס פאן ישראל, קאם הגלה פלאסר, קעניג פאן אשור, אונד עראכערטע עיון, אבל בית

הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא פָּח מִחַטָּאוֹת יִרְבְּעָם בְּדָנְכֵם אֲשֶׁר הֶחְטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל: (כה) וַיִּקְשֹׁר עָלָיו פֶּקַח בֶּן־רַמְלִיָּהוּ שְׁלִישׁוֹ וַיִּפְּהוּ בְּשֹׁמְרוֹן בְּאַרְמוֹן בֵּית־הַמֶּלֶךְ אֶת־אֲרֵגָב וְאֶת־הָאֲרִיָּה וְעַמּוֹ חַמְשִׁים אִישׁ מִבְּנֵי גִלְעָדִים וַיִּמְתְּהוּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו: (כו) וַיְחַר דְּבָרֵי פֶקַח וּכְלֵאֲשֶׁר עָשָׂה הֵנָּם כְּחֻבִּים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לַמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל: (כז) בְּשָׁנַת חַמְשִׁים וְשֵׁשִׁים וְשָׁנָה לְעִזְרִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה מֶלֶךְ פֶּקַח בֶּן־רַמְלִיָּהוּ עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן עֶשְׂרִים שָׁנָה: (כח) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא פָּח מִן־חַטָּאוֹת יִרְבְּעָם בְּדָנְכֵם אֲשֶׁר הֶחְטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל: (כח) בֵּימֵי פֶקַח מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בָּא תְּגִלַּח פְּלֹאסֶר מֶלֶךְ־אֲשׁוּר וַיִּקַּח אֶת־עִיּוֹן וְנָאֶתַח מִצְרַיִם וְרָשָׁי: אבל

מתרגם אשכנזי. (כה) אח ארגב ואח האריה וגו'. אשכנז, ש'ארגוב קרא הממונה על כל חבל ארגוב, והאריה קרא נצור אחר יקראוהו אריה על כל ההשאה, לרוב נבולתו, והנה קם עליו פקח עם שני אלו השמים והיו עמו גם כן חמשים איש מבני גלעדים, כילכני גלעדי היה חבל ארצו (דברים' ז' י"ג י"ד), לפי מה שאמרו (דברים' י"ג) אבל בית באר

(כה) שלשו נצור ש'ארגוב קרא הממונה על כל חבל ארגוב, והאריה קרא נצור אחר יקראוהו אריה על כל ההשאה, לרוב נבולתו, והנה קם עליו פקח עם שני אלו השמים והיו עמו גם כן חמשים איש מבני גלעדים, כילכני גלעדי היה חבל ארצו (דברים' ז' י"ג י"ד), לפי מה שאמרו (דברים' י"ג) אבל בית באר

(ל) בשנת

אֶבֶל בַּיִת מַעֲכָה וְאֶת יְנוּחַ וְאֶת
 קִדְשׁ וְאֶת חֲצוֹר וְאֶת הַגִּלְעָד
 וְאֶת הַגְּלִילָה כָּל אֶרֶץ בְּנֵי
 וַיִּגְלַם אֲשׁוּרָה: (ל) וַיִּקְשֹׁר קֶשֶׁר
 הוֹשֵׁעַ בֶּן-אֵלָה עַל-פֶּקֶח בֶּן
 רַמְלִיָּהוּ וַיִּכְהוּ וַיִּמְיֹתוּ וַיִּמְלֹךְ
 הַחֲתוּיּוֹ בִשְׁנַת עֶשְׂרִים לְיוֹתָם בֶּן-
 עֲזִיָּה: (לא) וַיֵּתֶר דְּבָרֵי פֶקֶח
 וְכָל-אֲשֶׁר עָשָׂה הֵנָּם פְּתוּבִים
 עַל-סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
 יִשְׂרָאֵל: (לב) בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם
 מֶלֶךְ יִזְבֵּיהֶם בֶּן-עֲזִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה:
 (לג) בֶּן עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה
 הָיָה בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
 מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ יְרוּשָׁא
 בַּת צְדוֹק: (לד) וַיַּעַשׂ הַיְיָ
 בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכָל אֲשֶׁר-עָשָׂה עִיָּהוּ

מעכה , ינוח קדש , חצור ,
 גלעד , גליל אונד דאז גאנצע לאנד
 נפתלי , אונד פיהרטע דיא איינע
 וואהנער נאך אשור . (ל) הושע ,
 ואהו אלהים , שטיפטעטע איינע פערש
 שווערונג געגען פקח , ואהו רמליהוים ,
 בראכטע איהו אום , אינד ווארד קעניג אן
 זיינער שטעללע-ריוועס גשאה אים צוואנע
 ציגסטען יאהר יותם'ס , זאהו עזיה'ס .
 (לא) דיא איבריגע געשיכטע פקח'ס
 אונד זיינער טהאטען פֿינדעט מאן
 בעשריבען אין דען נאהרביסערן דער
 קעניגע ישראל'ס . (לב) אים צווייטען
 רעגירונגסיאהר פקח'ס , זאהו רמליהו'ס ,
 קעניג אין ישקעט איבער יהודה .
 (לג) פֿינף אונד צוואנציג יאהר וואר
 עראלט , אלס ער צור רעגירונג קאם ,
 אונד זעכסצעהן יאהרע רעגירטע ער אין
 ירושלים . זיינע מוטטער הים ירושא ,
 טאכטער צדוק'ס . (לד) ער טהאט ,
 וואס דעם עוויגען געפֿיל , אהמטע גאנץ
 זיינעם פֿאטער עזיהו נאך ; (לה) גור
 דיא

בעיני יהוה ככל אשר עשה עזיהו אביו עשה: (לה) רק הבמות

רש"י

באור

(ל) בשנת עשרים ליותם . . . היה לו
 לומר בשנת ארבע לאחו שהרי כל ימי
 מלכות יותם שש עשרה שנה חלה לפי
 שהיה אחז דשע דנה הכתוב למנותם
 ליותם בקבר ולח לאחו בחיים כך היה
 בסדר

(כט) בא תגלת פלאסר זכוי . . . אלה זה
 היה , לפי מה שאמרו , מה שזכר בספר דברי
 הימים (א' ה' כ"ו) , כי תגלת פלאסר מלך
 אשור הגלה לראובני ולגדי ולמנשי שבע המנשי ,
 ויגלם ללחלת וקנור והלא זכור נחן , ולפי
 שאנו במדינות היו מלחן אשור , אמר בזה
 המקום ויגלם אשורה . (הכ"ל) . (ל) בשנת
 עשרים ליותם . והיאך היה זה ? והלא יותם
 לא מלך חלא שש עשרה שנה , והיאך מונה לו עשרים ? ועשרים של פקח שלמו בשנת ארבע לאחו
 אם כן היה לו לומר בשנת ארבע לאחו ? ואומר בסדר עולם : וכי אפשר לומר כן ? לא שהיתה
 גזירה נזורה בימי יותם , דבר אחר , שלנה הכתוב למנות ליותם בקבר , ולא לאחו בחיים .
 (דד'ק) : (לה) שער בית ה'
 העליון

הַבָּמוֹת לֹא קָרוּ עוֹד הָעַם
 מִזִּבְחִים וּמִקְטָרִים בַּבָּמוֹת הוּא
 בָּנָה אֶת־שַׁעַר בֵּית־יְהוָה
 הָעֲלִיּוֹן : (לו) וַיִּתֵּר דָּבְרֵי יוֹחָם
 וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הִלּוּא־הֵם
 כַּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים
 לְמַלְכֵי יְהוּדָה : (לו) בַּיָּמִים
 הָהֵם הִחַל יְהוָה לְהַשְׁלִיחַ
 בִּיהוּדָה רָצִין מֶלֶךְ אָרָם וְאֶת־
 פְּקַח בֶּן־רַמְלִיָּהוּ : (לח) וַיִּשְׁכַּב
 אֶל־הָיוֹ בְּעֵצֵי אֲרָחָן וַיָּקַבֵּר עִם־
 אָהוּ בְּנוֹ הַחֲתָנִיו :

דיא העהען ווארדען ניכט אבגעשאפֿט,
 אונד דאז פֿאלק אפֿערטע אונד רייכער
 טע נאך אימער אויף דענזעלבען . ער
 בויעטע דאז אברע טהאר דעם טעמ
 פעלם . (לו) יוח'ס איבריגע געשיכטע
 אונד אללעס , וואס ער לייסטעטע ,
 איזט אויפגעצייכעט אין דען יאהר
 ביכערן דער קעניגע יהודה'ס . (לו) אין
 יענען צייטען פֿינג דער עוויגע אן ,
 רצין , קעניג פֿאן ארם , אונד פֿקח ,
 זאהן רמליהו'ס , ווידער יהודה אויף צו
 וויגעלן . (לח) יוח'ס ענטשליף צו ווינען
 פעטערן , ווארד בייא איהנען בעגראבען
 טערטער , זעמארט וויגעס שטאממפֿא
 איהם אין דער רעגירונג .

טו (א) אים

טו (א) בשנת רשי

באור

בסדר עולם : (לו) צימים ההם :
 בסוף ימיו של יוח'ס : להשליח . לגרות :
 טו (ט) ויגלה קירס . את העם אשר
 צה הגלה למדינה ששמה קיר :
 (יח) עד

העליון . השער הזה היה בין בית ה' ובין בית
 המלך , כמו שראינו בדבר יואש (למעלה מזה
 י"א י"ט) ויורדו את המלך מבית ה' ויבואו
 דרך שער הרצים בית המלך , ומה שאמר
 כי הוא בנה אותו , הוסיף בו בנין , ארנפל
 ונכהו , שהרי שלמה בנה שער בין ביתו ובית
 ה' , כמו שאמר (דברי הימים ב' ט' ד')
 ועליתו אשר יעלה בית ה' . (הכ"ל) .
 וכן הכני משליח בך (שמות ח' י"ז) , ועיין בדברי הי"י , זכרונו לברכה , שם .

(לו) להשליח . לגראה . (הכשדי) .

טו (ו) השיב

מ כ ל ר י ו פ י

טו (ה) בבית המפסית , נקרא כן בעבור התנודדו שם מ"א וכלאו הוא חפשי מחברתם :
 [ובשרש חפשי רבינו יונה בית קטן מלשון ערבי שקורין לבית קטן חפשי] : (יב) הוא
 דבר ה' , מלת הוא טעמו למעלה (ר"ל קאי אלעיל) וימיתו וימלך תחתיו כאשר דבר ה' :
 (כ) ויצא מנחם , כלו' הוציאו עליהם שהם פרעו אותו : ולא עמד שם , לא נתעכב אלא
 שג לו לחרבי : (כה) אח ארנב ואת החריה , עם הארנב ועם החריה והם שמות לשני גבורים
 שכלו עם פקח ועזרוהו להכות את המלך ועוד חמשים איש (ולי קשה אם הוא שם ענש פרעני
 הלא כלל מונח אנל המדקדקים כי לא יבא עם ה"א הידיעה , אפשר שלא היה זה שמו הפרעני
 רק שם המושאל ע"י גבורתו ויהיה א"כ שם התאר) :

מלכים ב' טז

תרגום אשכנזי נה

טז (א) בשנת שבע עשרה
 שנה לפקח בן רמליהו מלך
 אחז בן יוחם מלך יהודה :
 (ב) בן עשרים שנה אחז במלכו
 ויש עשרה שנה מלך
 בירושלם ולא עשה הישר
 בעיני יהוה אלהיו כדוד אביו :
 (ג) וילך בדרך מלכי ישראל
 וגם את בני העביר באש
 כהעבות הגוים אשר הוריש
 יהוה אותם מפני ישראל :
 (ד) ויזבח ויקטר בכמות ועל
 הגבעות ותחת כל עין רעין :
 (ה) אז יעלה רצין מלך ארם
 ופקח בן רמליהו מלך ישראל
 ירושלם למלחמה ויצרו על
 אחז ולא יכלו להלחם : (ו) בעת
 ההיא השיב רצין מלך ארם
 את אילת לארם וינישל את
 היהודים מאילות וארומים באו

טז (א) אים זיכענצעהנטען יאהר
 פקח'ס , זאהן רמליהו'ס , ווארד
 אחז , זאהן יוחם'ס , קעניג איבער
 יהודה . (ב) צוואנציג יאהר וואר אחז
 אלט , אלס ער קעניג ווארד , אונד
 זעכצעהן יאהרע רעגירטע ער אין
 ירושלים . ער טהאט ניכט , וואס דעם
 עוויגען , ויינעם גאטט , געפיל , וויא
 זיין שטאמפאטער דוד ,
 (ג) זאנדערן אהמטע דען קעניגען
 ישראל'ס נאך , ליס זא גאר ויינען זאהן
 דורכ'ס פייער פיהרען , נאך דער אב
 שויליכען זיפשע דעריעניגען פֿעלקער ,
 דיא דער עוויגע פֿאר דען קינדערן
 ישראל'ס פֿערטריב , (ד) אונד אפפֿערטע
 אונד רייכערטע אויף העהן , אויף
 היגעלן אונד אונטער יעדעם שאטטיגען
 בויע . (ה) דאמאלס צאגען רצין ,
 קעניג פֿאן ארם , אונד פֿקח , זאהן
 רמליהו'ס , קעניג פֿאן ישראל , געגען
 ירושלים , עס צו בעקריגען , בעלאגער
 טען אחז , קאננטען אבער דיא שטאדט
 ניכט עראבערן . (ו) צו יענער צייט
 בראכטע אויך רצין , קעניג פֿאן ארם ,
 דיא שטאדט אילת ווידער אן ארם ,
 אונד פֿעריאגטע דיא דאזעלבסט
 וואהנערען יהודים . אדומים
 צאגען זיך הערנאך דאהין , אונד בע
 וואהנען

אילת

ב א ו ר

טז (ו) השיב רצין וגו' . מן המקרא
 הנה נראה , כי היתה העיר
 אילת לארם , ובמקום אשר (דברים ב' ח')
 מצאנו , שהיתה ציד אדום , ואולי היתה פעם
 לאדום ופעם לארם , כפי השתכות מנב
 האומות ההן , ולפי הנלחם כל אחת מהן
 במלחמותיה עם העמים השוכנים סביב לה .

ודומה לזה מצאנו למעלה מזה (י"ז) שהיתה
 עיר סלע תחת ממשלת אדום , ומספה
 ישעיהו נראה (ס"ט ז"א) שהיתה ציד מלך
 מואב , והענין הוא כאשר מנזאר כבר . את
 אילת לארם . שכבר לקחה עזריה מלך
 יהודה . [רד"ק] . ויגשל . כמו ונשל גוים
 רבים (דברים ז') , ענין גירושין ושילוח .
 (ה"ל)

בוואהגען עס נאָרביס אויף דיווען טאָג .
 (ו) נון שיקטע אהו איינע געוואַנדשאַפֿט
 אַן תגלת פּלאַסר , קעניג פֿאַן אשור ,
 אונד לים איהם זאָגען : איך ווילל דיין
 קנעכט אונד זאָהן ווין , קאָם הערויף ,
 אונד בעפֿרייע מיך פֿאַן מיינען ווידער-
 זאָכערן , דען קעניגן פֿאַן ארם אונד
 ישׂהאל . (ח) אויך נאָהם אהו אַללעס
 זילבער אונד גאָלד , דאָז אים טעמפעל
 אונד אין דען שעצען דעם קעניגליכען
 פּאַללאַסטעם פֿאַרדעטהיג וואָר , אונד
 שיקטע עס דעם קעניג פֿאַן אשור צום
 געשענקע . (ט) דער קעניג פֿאַן אשור
 גאַב איהם געהער , צאָג געגען דמשק ,
 עראָבערטע עס , פֿיהרטע דיא אייג-
 וואָהנער נאָך קיר , אונד רצין טער-
 טעטע ער . (י) דער קעניג אהו
 ריווטע תגלת פּלאַסר , קעניג פֿאַן אשור ,
 ענטגעגען ביס נאָך דמשק ; היר זאָה
 ער איינען אַלטאַר , אונד שיקטע דעם
 פּרויסטער אוריה איינע צייכנונג אונד
 אַסכילדונג פֿאַן דער גאַנצען אַרכייט
 דיזעס אַלטאַרם . (יא) דער פּרויסטער
 אוריה לים נון איינען אַלטאַר בויען , אונד
 איהן

אילת וישבו שם עד היום הזה :
 (ו) וישלח אחז מלאכים אל-
 הגלת פּלאַסר מלך-אשור לאמר
 עבדך ובנך אני עליה והושעני
 מכף מלך-ארם ומכף מלך
 ישׂראל הקומים עלי : (ח) ויקח
 אהו ארת-כסף וארת-הזהב
 הנמצא בית יהוה ובאצרות בית
 המלך וישלח למלך-אשור
 שחר : (ט) וישמע אליו מלך
 אשור ויעל מלך אשור אל-
 דמשק ויתפשה ויגלה קירת
 ואת-רצין המרת : (י) וילך
 המלך אהו לקראת תגלת
 פּלאַסר מלך-אשור דומשק
 וירא את-המזבח אשר בדמשק
 וישלח דומלך אהו אל-אוריה
 הכהן את-דמות המזבח וארת-
 תבניתו לכל-מעשהו : (יא) ויבן אוריה הכהן את-המזבח ככל

באור

רשי אשר

(הכ"ל) . וכן תרגם הכסדי : ותריך , וכן
 מתורגם אשכנזית . ואדומים . כן הוא בקמי ,
 וכן מתורגם בל"א , אבל הכסדי תרגם :
 וארמאי , והוא על פי הכתיב , שכתוב וארומי בריש .
 מפניך , כאשר יכנע בן מפני אב , ועבד מפני אדוכיו . (ט) ויגלה וכו' . העם אשר בק
 הגלה א קיר , וקיר היה מאשור , הוא שאומר עמוס הכניא (שם א' ה') וגלו עם ארם קירה אמר
 ה' . (רד"ק) . קירה . עוד נודע נהר בימינו , נקרא בלשון פרס (קירה) , והיונים קראו
 אותו בשם (קיראס) , והוא הולך א הים הנקרא (דאז קאספישע מעער) . (י) דומשק .
 ככתבה המל' הזאת פה בוי"ו , שלא כמכהג , וגם מצאנוה לפעמי' ברי"ש , דרמשק , בד"הי (א'
 י"ה' ו' , ב' ב"ח כ"ג) . (יא) ער . טרם , כמו עד צאי אליך מנרימה (ראשית מ"א) . וכן
 מתורגם

טז (יא) עד צא . לפני צא
 המלך

(ו) עבדך ובנך אני , אהיה נכנע
 (ט) ויגלה וכו' . העם אשר בק
 קירה אמר
 (י) דומשק .
 (יא) ער . טרם , כמו עד צאי אליך מנרימה (ראשית מ"א) . וכן
 מתורגם

אֲשֶׁר שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶחָד מִדְּמִשְׁק
 בֶּן עֲשָׂה אוֹרִיָּה הַבְּהֵן עַד-בּוֹא
 הַמֶּלֶךְ אֶחָד מִדְּמִשְׁק: (יב) וַיָּבֹא
 הַמֶּלֶךְ מִדְּמִשְׁק וַיִּרְא הַמֶּלֶךְ אֶת-
 הַמְּזֻבָּח וַיִּקְרַב הַמֶּלֶךְ עַל-הַמְּזֻבָּח
 וַיַּעַל עָלָיו: (יג) וַיִּקְטֹר אֶת-
 עֹלֹתוֹ וְאֶת-מִנְחָתוֹ וַיִּסַּף אֶת-
 נֶסְכּוֹ וַיִּזְרַק אֶת-דָּמָם הַשְּׁלָמִים
 אֲשֶׁר-לוֹ עַל-הַמְּזֻבָּח: (יד) וְאֵת
 הַמְּזֻבָּח הַנְּחָשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה
 וַיִּקְרַב מֵאֵת פְּנֵי יְהוָה מִבֵּין
 הַמְּזֻבָּח וּמִבֵּין בַּיִת יְהוָה וַיִּתֵּן אֹתוֹ
 עַל-יָרֵךְ הַמְּזֻבָּח צְפוֹנָה: (טו)
 וַיִּצְוֶהוּ הַמֶּלֶךְ אֶחָד אֶת-אוֹרִיָּה

אִיחָד גַּאנְגִן נַאךְ דַּעַר צִיכְנוֹנִג , דִּיא
 אִיתֵם דַּעַר קַענִיג אִחָד גַּעשִׁיקַט הַאֲטַטַע ,
 פֶּעַרפֶּעַרטיגַען , עַהַע נַאךְ דַּעַר קַענִיג
 אִחָד פֶּאָן דַּמֶּשֶׁק צוֹרִיק קַאם .
 (יב) דַּעַר קַענִיג קַאם צוֹרִיק , אֹנֵד
 זַאָה־דַעַן אַלְטַאָר שַׁאָן פֶּעַרטיג . עַר טַראַט
 נוֹן צוֹרַעַם אַלְטַאָר הִיָן , אֹנֵד אַפֶּפֶּעַר-
 טַע דַּאָרוֹף , (יג) לִים זִיין גַּאנְגִן = אֹנֵד
 שְׁפִיזַע אַפֶּפֶּעַר אִין רוֹיךְ אִויפֶּגַעַהַען ,
 גַּאם זִיין טַראַנְקַאפֶּפֶּעַר אוֹים , אֹנֵד
 בַּעֲשַׁפֶּרַענְגַטַע דַּעַן אַלְטַאָר מִיט דַּעַם
 בַּלוֹטַע זִינַעַר פֶּרִיזַדַּענַאפֶּפֶּעַר .
 (יד) דַּעַן קוֹפֶּפֶּעַרנַען אַלְטַאָר אַבַּעַר ,
 דַּעַר בִּיסְהַעַר פֶּאָר דַּעַם עוֹוִיגַעַן שְׁטַאָנֵד ,
 לִים עַר פֶּאָן דַּעַם טַעמַפַּעַל וּוַעַג־רִיקַעַן ,
 דַּאֲמִיט עַר נִיכַט צוֹוִישַׁעַן דַּעַם נִייעַן אַל-
 טַאָר אֹנֵד דַּעַם טַעמַפַּעַל שְׁטַעַהַע ,
 אֹנֵד וַעֲצַטַע אִירֹן צוֹר זִיטַע דַּעַם נִייעַן
 אַלְטַאָרַם , גַּעַגַעַן מִיטַטַעַרנַאכַט .

(טו) דַּעַר קַענִיג בַּעֲפֶּאָה־לֵן נוֹן דַּעַם
 פֶּרִיסַטַעַר

רש"י הכתן

באור

הַמֶּלֶךְ מִדְּמִשְׁק: (יב) וְאֵת
 הַמְּזֻבָּח הַנְּחָשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה
 וַיִּקְרַב מֵאֵת פְּנֵי יְהוָה מִבֵּין
 הַמְּזֻבָּח וּמִבֵּין בַּיִת יְהוָה וַיִּתֵּן אֹתוֹ
 עַל-יָרֵךְ הַמְּזֻבָּח צְפוֹנָה: (טו)
 וַיִּצְוֶהוּ הַמֶּלֶךְ אֶחָד אֶת-אוֹרִיָּה
 הַמֶּלֶךְ מִדְּמִשְׁק: (יב) וְאֵת
 הַמְּזֻבָּח הַנְּחָשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה
 וַיִּקְרַב מֵאֵת פְּנֵי יְהוָה מִבֵּין
 הַמְּזֻבָּח וּמִבֵּין בַּיִת יְהוָה וַיִּתֵּן אֹתוֹ
 עַל-יָרֵךְ הַמְּזֻבָּח צְפוֹנָה: (טו)
 וַיִּצְוֶהוּ הַמֶּלֶךְ אֶחָד אֶת-אוֹרִיָּה

מתורגם אשכנזי . (יב) ויקרב המלך
 וכו' , פועל יוצא , והלכדו מן הקל יוצא ,
 רובה לאמר , הקריב על המזבח קרבנותיו
 והעלה עולותיו . או יהיה ויקרב פועל עומד
 כמשפטו , ויהיה על המזבח כמו אל המזבח ,
 קרב הוא בעצמו אל המזבח , והעלה עליו .
 (כד"ק) . וכל"א מתורגם כפירוש השני , כי
 הוא נראה יותר , לפי דקדוק הלשון .
 (יד) ואת המזבח וגו' . עיין טעם תרגום
 האשכנזי בדברי רש"י זכ"ל בזה . (טו) יהיה
 לי
 את המזבח כמו שמנינו בחגד' חלק . אין לי לפרש מזבח זה אלא כמזבח ומזבחות של
 נחשת שפיו נרכי מזבח והיו חלל המזב' הקדש וכשעש' אחז את המזבח לע"א סילק
 את הכיור והקריבו ללד' אחר מאלת פני הבית שלא להפסיד בין המזבח שעשה ובין
 בית ה' ויתן אותו חלל מזבח הקדש לפונם וונוטו שפירשו רבותינו דוגמתו (במסכת
 שבת דף כ"ה) ויבאו ויעמדו חלל מזבח הנחש' (יחזקאל ט' ב') מי היה חומר להם
 התחילו ממקום שאומרו שירה לפני הרי כאן לכלי שיר של נחש' קראו מזבח :
 (טו)

הכהן לאמר על המזבח הגדול
 הקטר את עלת הבקר ואת
 מנחת הערב ואת עלת המלך
 ואת מנחתו ואת עלת כל עם
 הארץ ומנחתם ונספיהם וכל
 דם עלה וכל דם זבח עליו הזרק
 ומזבח הנחשת יהיה לי לבקר
 (טו) ויעש אוריה הכהן ככל
 אשר צוה המלך אחז: (יו) ויקצין
 המלך אחז את המסגרות
 המכונות ויסר מעליהם ואת
 הכיור ואת הים הנריר מעל
 הבקר הנחשת אשר החתיה
 ויהן אתו על מרצפת אבנים
 (יח) ואת מיסד השבת אשר

פריסטע אוריה, וויא פאלגט: אויף
 דיוועס גראסען אלטאר לעסעסט דוא
 פאן נון אן אין הויך אויפגעהען דאז טעג
 ליכע פריה: אונד פעספער אפפער
 דאז גאנצאפפער דעם קעניגס, דאס
 מעהלאפפער דאז, אונד אללע גאנצ
 אפפער דעם פאלקס נעכטס איהרען
 מעהל: אונד טראנקאפפער, אויך
 שפרענגסט דוא דארויף דאז בלוט פאן
 יעדעם גאנצ: אונד שפיזע אפפער; דען
 קופפערטען אלטאר אבער ווילל איך נור
 צו ווילען בעזוכען: (טו) דער פריסטער
 אוריה בעפאלגטע אללעס, וואס דער
 קעניג איהם אויפטרוג: (יז) אויך לויס
 דער קעניג אחז דא לייסטען פאן דען
 געשטעלען אכברעבען, דיא וואש
 בעקען פאן איהגען ווענגעהמען, דעם
 גלייסען דען גראסען קעסערל פאן דען
 קופפערנען רינדערן, אויף דענען ער
 רוהטע, דערונטער געהמען, אונד
 אויך אויף איין שטיינפלאסטער זעצען:

(יח) פערנער לויס ער דען בעדעקטען

באור שבת

בנו
 (טו) לבקר: לפרקים לכשעלה
 בלבו לבקרו: (יז) את המסגרות
 המכונות: אונטערלחות שהמכונות
 עשויות עליהם כמו שאמר זה מעשה
 המכונות מסגרות להם: (יח) מוסד
 השבת
 ובאמר את הכיור, הוא שם כלל, כי עשרה כיורות
 היו, ואמר שאמר המסגרות המכונות, ידענו, כי על הכיורות אמר כן, כי אם אמר על כיור
 אחד לבדו, לא היה חומה המכונות, כי אם המכונה. וכל זה מעשה לא עשה, אלא דרך בזיון
 והכעפה, כמו שעתה מן המונח גם כן, וכמו שכתב את הכחות, וכמו שסגף דלתות בית ה'
 כדי שלא יכנס שם אדם להקריבו, ועשה מונחות בכל פנה צד השוליים, כמו שאמר בדברי הימים
 (ב' ס"ח), ומתחלה שם המונח מעשה לפני מונח ה', ועשה אותו עקר, ומונח ה' טפלו, ובאשר
 הבשמים עמדו השמית בלי בית ה', וסגף הדלתות, שלא יכנס אדם שם: (יח"ק) מרצפת
 אבנים: כמו רצפת ביתו (אסתר א') וקרקע התיכל לא היה מרצפת אבנים, כי אם
 מנוכה זה היה, מרוקע על כסרים של ארז, אלא

לי לבקר: רוצה לאמר, כי לפעמים חרבה
 לדחות ולבקר, להעלות עליו: (לב"ג)
 (יז) את המסגרות המכונות: סמוך עם
 ה"א המיזעה בשם המונח הנחשת (למעלה מזה
 פסוק י"ד), ופירו, קצן המסגרות המכונות,
 שהיו סוגרות הכיורות בתוכן, וקצן אותן
 המסגרות, והפסיח הכיורות, וכן הים הנריר
 מעל הבקר של נחשת, ונתן אותו על מרצפת
 אבנים, וכן הכיור נתן על מרצפת אבנים.
 היו, ואמר שאמר המסגרות המכונות, ידענו, כי על הכיורות אמר כן, כי אם אמר על כיור
 אחד לבדו, לא היה חומה המכונות, כי אם המכונה. וכל זה מעשה לא עשה, אלא דרך בזיון
 והכעפה, כמו שעתה מן המונח גם כן, וכמו שכתב את הכחות, וכמו שסגף דלתות בית ה'
 כדי שלא יכנס שם אדם להקריבו, ועשה מונחות בכל פנה צד השוליים, כמו שאמר בדברי הימים
 (ב' ס"ח), ומתחלה שם המונח מעשה לפני מונח ה', ועשה אותו עקר, ומונח ה' טפלו, ובאשר
 הבשמים עמדו השמית בלי בית ה', וסגף הדלתות, שלא יכנס אדם שם: (יח"ק) מרצפת
 אבנים: כמו רצפת ביתו (אסתר א') וקרקע התיכל לא היה מרצפת אבנים, כי אם
 מנוכה זה היה, מרוקע על כסרים של ארז, אלא

מרצפת

אלא

בָּנוּ בַּבַּיִת וְאֶת־מִבּוֹא הַמֶּלֶךְ
הַחִיצוֹנָה הֵסֵב בֵּית יְהוָה מִפְּנֵי
מֶלֶךְ אַשּׁוּר : (יט) - וַיַּחַד דְּבָרַי
אֶחָז אֲשֶׁר עָשָׂה הֵלֹוא־הֵם
כְּחֻבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים
לְמַלְכֵי יְהוּדָה : (כ) וַיִּשְׁכַּב אֶחָז
עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר עִם אֲבֹתָיו
בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ חִזְקִיָּהוּ בְּנוֹ

שבת גאונג , דען מאן אים טעמפער
אנגעלעגט האטטע , אונד דען אייסערן
איינגאונג דעם קעניגס אין דען אינגערן
טעמפעל פֿערלעגען , וועגען דעם קעניגס
פֿאן אשור . (יט) דאן איבריגע פֿאן
דעם , ווצס אהוטהאט , פֿינדעט מאן
אויפֿגעצייכנעט אין דען יארהריכערן
דער קעניגעיהודה'ס . (כ) אהו ענט-
שליף צו זיינען פֿעטערן , אונד וואַרד
בייא אידהנען בעגראכען אין דוד'ס
שטארט , איהם פֿאלגטע זיין זאָרן
חזקיהו אין דער רעגירונג .

תחתיו : יז (א) בשנת
רשי

יז (א) אים
באור

השנת גג אהל עשוי לכל לשנת תחתיו
בעורס ציוס השנת : ואת מצוה
המלך . שהיה זה צו מצותו לבית ה'
דרך החן הסב אותו במקום הכלי מפני
מלך אשור שלא יחמוד אותן הכלים וגם
את המצוה הסב שמה ינטרד להחזק
ויצרח בהלנע : (א) בשנת

מרכפת אנכיס רוצה לאמר , שהוא עשה להם
מרכפית אנכיס במקום המכונות . (הכל'ל) .
(יח) ואת מוסף השבת . כתיב ביו"ד
וקרי ביו"ג , ואת הו', ודרשו יקד , מענין
סבך , שנים שרשים וענין אחר . ויזכר תרגם
טיקוס שנתא , ונמקדת כיסאות ית טיקוס
מדנשא לשנתא , וענינו בנין שעשו לאנשי
המשמר , לחסות תחתיו , ונסמכו אותו לשנת ,
כראה , כי למשמר היוצא עשו אותו , שהיה
יוצא בשנת , והיו פנויים מן העבודה מאותו היום , והיו יושבין שם עד פנות היום , שהיו הולכין
להם . (מדברי הכל'ל) . ואת מבוא המלך וגי' . הנה מפני יראתו ממלך אשור , סתם מבוא ביתו
מחון , והיו נכנסין בבית המלך דרך בית ה' . (רלב"ג) . החיצוני . מלעיל , והה' א' נוסף כה"א
השערה (דברים כ"ה) , המדרה (ראשית מ"ג) , והוא כמו הקיפין . (מדברי רד"ק) . הסב
בית ה' , מוסב גם על מוסף השבת , הנזכר בראש המקרא , כי המוסף ומבוא בית המלך שתייהם
הסיבס אחז אל תוך בית ה' , מפני מלך אשור . (כ) בעיר דוד . באר בספר דברי הימים (ב'
כ"ט כ"ז) , כי לא הביאוהו לקברי מלכי בית ישראל . (רלב"ג) . יז (א) בשנת

מכלל ירפי

טז (ו) וינשל , ענין הסרה והסתירה , ופסי' וינשל כמו ונשל גויס ענין גירוש וסילוח :
(טז) את המסגרות המכונות , שמוך עם ה"א הידיעה כמו המזבח הנחשת , ופי' קצן
המסגרות המכונות שהיו סוגרות הכיורות בתוכן : ואת הכיר , שם כלל כי עשרה כיורות :
מרכפת , ענין הצעת אנכיס בקרקע . כמו רכפת בהע : (יח) מוסף , שראו סבך בשקל
מורד ואע"פ שזה בשורק וזה במולס א' הס ונא בשורק ובפתח מפני הסמיכות ופי' ר' יונה מחסה
המשמרה כלו' המקום אשר יחסו בו אנשי המשמרה ונסמכו אותו לשנת כראה כי למשמר היום
היוצא עשו אותו שהיו פנויים מן העבודה מאותו היום והיו יושבין שם עד פנות היום שהיו הולכים
להם ולא אמר מה עשו בו אבל כראה שסתר אותו והוא שמוך למה שאמר שהוריד הכיור והיס כן
הוריד זה המוסף וסתר אותו , וי"ת טקיס , וכתב רש"י ג' כו' : הקיפונה , כמו הקיפון כי
הוא והה' א' נוספת כה"א השערה והוא תאר :

א ח א

יז (א) אים צוועלפטען יאָהר דעם
 אחז קעניגס פאן יהודה וואָר
 הושע נצרך אלה ס קעניג איבער ישראל
 אין שמרון וואָר רעגירטע גיין יאָהרע .
 (ב) ער טראַט וואָס דעם עוויגען
 מיספּיל

יז (א) בשנת שהים עשרה
 לאחז מלך יהודה מלך
 הושע בן אלה בשמרון על
 ישראל השע שנים (ב) וישע

באור

יז (א) בשנת שהים עשרה לאחזמונ'
 ידענו כי הושע מלך עד ספת שש
 לחזקיהו והיא שנת השע להושע כש
 שזכר במה שאחר זה ולפי שכבר ידענו
 כי אחז מלך בשנת שבע עשרה לפקח
 נתבאר כי אחז מלך ארבע עשרה שנה לזכר
 קודם שימלך הושע ולזה נתייחס אמו למזמ
 כי אחר עבור שתיים עשרה שנה לאחז ויהי
 אחז בשנת שלש עשרה כי לא נשארו לו כי
 אם שלש שנים אז מלך הושע אך קודם
 זה היה עבד מלך אשור ולא נחשב למלך
 כי אם כמו שליט ששמהו מלך אשור ומרד
 צו כמו שזכר ואחר זה נמשך במלכותו
 במרדו

רשי

יז (א) בשנת שתיים עשרה לאחז
 וגי' וחי אפשר לומר שמלך הושע
 בשנת ג' לאחז שהרי בשנת ד' לאחז הרג
 את פקח ומלך תחתיו וכשתבדוק בשנו'
 פקח תמונה כ' וגם חי אפשר לומר
 שנה מלך חלח השע שנים ששה ומלך
 משנת ארבע לאחז עד שנת שש לחזקיהו
 שנלכדה שומרון הרי יותר משש עשרה
 שנה ומה הנמנע לומר תשע שנים
 משמרד צומלך אשור כך שנויים בסדר
 עולם וחי אפשר לומר שבשנת י"ג
 לאחז התחיל למרד שהם כן תמנע את

שני מרדו חמש שנים צימיו אחז ושש שנים צימיו חזקיהו הרי חמשת עשרה וכאן הוא
 חזווד השע לח החכר שנת שתיים עשרה לאחז אה לעניין מקרה של חזרויו עליו עלה
 שלמנחכר וגו' שבשנת י"ג לאחז על סנחריב על הושע והגלה לחזותן שבעה הירדן
 וכך שנינו בסדר עולם ומקרא כתוב (בדברי הימים א' כ' ג' ו') ויער חלסי ישראל את
 דוח פול מלך אשור ויגל' לראובני ולגדי ולא פי' בחיה זמן וכאן פירש שבשנת י"ג
 לאחז היה שש גליות גלו עשרת השבטים בשנת עשרים לפקח כמו שכתוב
 למעלה בא תגלת פלאסר מלך אשור ויקח את עיון ואת דן וגו' כל ארץ גפתלי ויגלה
 אשור' וזה היה שנת הארבע לאחז שהם שמוג' שנים ובה עליה שנת י"ג לאחז והגלה
 לראובני ולגדי וכשרא' הושע בן חלח מרד בן ושנת מלחמים א סוף מלך מצרים שהם
 שמונה שנים ובה ור על שומרון ונלכדה לקח שלש שני' וגלו כולן אהו שנהמר (בישעי'
 ט' ה') כעת הראשון היקל ארניה זבולון וארנ' גפתלי הקל אף בשנייה שלא בגלה אה
 שני השבטים אכל האחרון הכבד טיחט את הכל כזה שזכר את הבית ומכל
 מקום לפי קחשבוך שכתב כאן את מנון שני מרדו השע שנים לא מרד צו עד שנת י"ד
 לאחז שהרי אחז מלך שש עשרה שלש שני' של אחז היה המרד ושש שני' צימיו חזקיהו:
 (ב) רק לא במלכי ישראל שביטעו פהדיסאות שישבו מימיו ורצעם על הדרכים לשמור
 שלא יעלו ישראל לרגל וזה בטלן לפי שגלו עגלי הזהב כבר בשתי גליות בגלו' ראשונה
 ויקח את עיון ואת דן בגלה עגל שדן ובשתיים בשגל' האופן וגד גטל עגל שבצית אל

מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהוֹרֹת אֱלֹהֵי הַמַּעֲלָה
 אַתֶּם מֵאַדְמַן מִצֹּרִים מִגְּזֵרֵי הַיָּם
 כִּדְרֹת מֶלֶךְ מִצְרַיִם זֵיתֵי אֱלֹהִים
 אֲחֵרִים (ח) אֵלֶיכֶם בְּהַקּוֹת הַגּוֹיִם
 אֲשֶׁר הִוָּהוּשׁ הַהוֹרֹת מִפְּנֵי בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וּמִלִּפְנֵי שְׂדֵי אֲשֶׁר עָשׂוּ:
 (ט) וַיַּחַפְּאוּ מִנִּידֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּרוּסִים
 אֲשֶׁר לֹא זָכְרוּ עַל הַהוֹרֹת אֱלֹהֵיהֶם
 וַיִּבְנֶה לָהֶם בְּמֹת בַּפְּלִעֵי הַיָּם
 מִמְּגֵדֵל מִצְרַיִם עַד רְעֻבֵי מִכְצָר:
 (י) וַיִּצְבְּרוּ לָהֶם מִצְבֹּת וְאֲשֵׁרִים

(ז) דִּים גַּעֲשֵׂאָה דְאַרְחִים וְהוּלָּה דִּיא
 קִינְדֵרֵי יִשְׂרָאֵלִים גַּעֲנֵן דְעֵן עוֹיְנֵן
 אִיהֲרֵן נְאֻטְט וְזִינְהֶא גַעֲנֵן וְדֵרֵי זִיא
 אֹיִים מִצְרַיִם גַּעֲפִי הֲרִטִי אֹיִים פֶּאָן דְעֵר
 גַּעֲוֹאֲלֵט פֶּרְעֵהִס קַעֲנִיגִס אֹיִם מִצְרַיִם
 בַּעֲפִרְיֵעֵט הָאֻטְטֵע אֹנֹנֵה אֲנִרְעֻטְטֵע
 טַעֲרָה פֶּרְעֵה רִטְטֵן (ח) זִיא פֶּאָלֵגֻטְטֵן
 דְעֵן גַּעֲזַעֲעֵן דְעֵר פֶּעֲלֵקֵר וְהוּלָּה דְעֵר
 עוֹיְנֵע פֶּאָר אִיהֲנֵעֵן פֶּעֲסֵטֵיבִי אֶהֱמַטְטֵן
 דְעֵן קַעֲנִיגֵן יִשְׂחָאֵלִים וְנֶאָךְ (ט) זִיא
 (ט) לַעֲסַטְרֵטְטֵן הַיּוֹמֵלִיד דְעֵן עוֹיְנֵן
 אִיהֲרֵן גַּאֻטְטֵן בּוֹעֲטֵן אֶלְטֵרֵעֵן אֹן
 אֶלְלֵעֵן אִיהֲרֵן עֵרְטֵרֵן פֶּאָם וְעַכְטֵעֵה
 טַהוֹרִים אֲן בִּים צוֹר בַּעֲפֵסֵטְטֵן
 שְׂטֵאֵרֵט (ג) עֵרְרִיפֵטְטֵן בִּילְהוּיֵלֵעֵן
 אֹנֹנֵה לַעֲגַטְטֵן הָאִינֵע אֲן אֹיִךְ יַעֲדֵם
 זִיא זִיא וְשְׂטֵאֵרֵט הָאֲהֲרֵן

בְּנֵי

וְתַלְךְ וְתוֹן גַּם סִיחַ (יִרְעֵס ג' ח')
 וּרְבַּה הַעַם וַיַּעֲמֵנוּ מִלֵּךְ (שְׂמוֹת ה'ו')
 וְחַס כּוֹחַ מִדְּבַר זֶל מַפְעִיל תְּהֵא הִו' ד'
 בְּקוֹדֵשׁ צַסְמו' ל' כִּגוֹן וַיִּפֶן זֶבֶן חֵל זֶבֶן
 (שׁוֹפְטִים ט' ד') וּגְלַל סֵת יִשְׂרָאֵל אֲשׁוּרָה
 (לְקַמֵּן פֶּסוּק כ"ג) וַיִּזֶן הֵת יוֹשְׁבֵי
 יְרוּשָׁלַיִם (ד' ה' פ' כ' י' א') וַיִּרְבַּז צַצַּת
 יְהוּדָה תְּחִיבָה וְאֲנִיבָה (אִיכָה ב' ה')
 (ט) וַיַּחַפְּאוּ בְּדָחוּ פִתְרוּנוּ לְפִי
 עֲנִיבֵנו : עַד עֵרֵר גּוֹצְצֵר • כְּנוֹן מִקְטָן
 וְעַד גְּדוֹל : נוֹמְגֵדֵל נוֹלְרִים • שְׁחִיגוּ
 עֲשׂוּי חֵלָא לַהֲעַמִּיד צוֹפֵה לְנֹר • צַכֵּל

זִיא זִיא וְשְׂטֵאֵרֵט הָאֲהֲרֵן
 זִיא זִיא וְשְׂטֵאֵרֵט הָאֲהֲרֵן
 אֲשַׁכְּנִי • (ו) כִּי • הוּא פֶה כְּמוּ יַעֲן
 (וּוּיֵל) וְכֵן כִּי שְׁמַעַת (לֹא שִׁית ג')
 דְּרוּוִי • וְהַטְעַם : בַּעֲבֹד שֵׁלָא שְׁמַעַתֵּי אֶרְכָּל
 וְלִקְוֵס אֶלְחִיבִים לִכְן גַּלְוֵן מִאֲרַכְסֵי אֲשׁוּרָה •
 (ח) וּמִלְכֵי יִשְׂרָאֵל וְכו' • רֹכְבֵי לֹאמֵר
 גַּבְרֵי קוֹת מִלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ כְּמוּ
 יִרְבַּעֵס זֶן נִנְט וְחִדְרִי • כִּי כִבְרֵי הַלְכוּ יִשְׂרָאֵל
 צַחֲקִיתִים וְעֹזְבוּ אֶת־בְּרִיתֵי ה' (הַלְבֵּן ג') •
 (ט) וַיַּחַפְּאוּ וַיִּזְוֹ • בְּדַחֲרֵי רְבוּתֵינוּ ז'ל :
 מִה אֲחֵרֵם אֲחֵרֵם : הַעֲמוּד הַזֶּה אִיבֵנו רֹאֵה
 וְאִיבֵנו שׁוֹמֵעֵ , וְהוּלָּה לֶשֶׁן וַיַּחַפְּאוּ , שְׁהַכְתִּירוּ
 הַיְדִיעָה שְׁהַכְתִּירָה כְּמוּ שְׁאֵמֵר יִחְקֵל הַנְּבִיָּה
 שְׁהִיו אֹמְרִים (שֶׁס ה' י'נ) אִינֵן ה' רֹאֵה
 אֹתֵנוּ , עֹזֵב ה' אֶת־הָאָרֶץ , וְכֵן אֲמַר
 יִשְׁעִיבֵנו (שֶׁס כ"ט ט'ו) וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ
 וַיִּמְוִדְעֵנו : גַּבֵּא אֶל־פִּי וַיַּחַפְּאוּ שְׁמוֹרֵת ה' אֶל־

בֵּית
 לֵת ד' פֶּעֲלֵמֵן סַפְכָּה עֲנִי בְרוּשִׁים (דְּבַרֵי בְּמִים ז' ג') , כִּי עֲנִין אֶחָד וְשָׂרָה אֶחָד הֵס • (רַד"ק) •
 וְהַכְּשֵׁרֵי תַהֲוֹס : וַאֲמָרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִלֵּן דְּלֹא בְּשֵׁרִין קִדְּסֵי אֱלֹהִינוּ , וּבְתַרְגוּם הוּא סַפְכָּה מֵלֵת
 וַיַּחַפְּאוּ , בֵּן הוּא אִיבְכָה מִתּוֹרַגְוֵת בֵּן • וְהַכְּרָאָה , שְׁמֵלֵת וַיַּחַפְּאוּ אִיבֵנו אֲמַשְׁמַעֵה תַמּוּד ,
 סַפְכָּה עֲנִין הַכְּתֵר וְהַעֲלֵם , וְהַטְעַם , שְׁבִנְיֵי יִשְׂרָאֵל חֲרַפּוּ וְגַדְפוּ אֶת־ה' אֱלֹהֵיהֶם בְּכַתֵּר , אִישׁ בְּחִדְרֵי
 מַשְׁבָּתוֹ , וְעַל־פִּי הַכְּבָרִים הָאֵלֶּה מִתּוֹרַסֵי אֲשַׁכְּנִי • מִמְּגֵדֵל נוֹצְרִים וְכו' • בְּנוֹת נַמּוֹת בְּכֵל
 עֲרִיבֵס , מִהַקְטָן עַד־הַגְּדוֹל , וְכַכֵּי הַקְטָן הוּא מְגֵדֵל נוֹצְרִים , רֹאֵה לֹאמֵר , מְגֵדֵל שׁוֹמְרוֹס ,
 כֹּאֲשֶׁר יֵהִי גַלְדֵם אֲדוֹת רְבוּת וְכַרְמִים , זֶה אֲחֵר זֶה , יְבִנְהֵם מְגֵדֵל בְּתוֹכֵם , לְשִׁמּוֹר

זִיא זִיא וְשְׂטֵאֵרֵט הָאֲהֲרֵן
 זִיא זִיא וְשְׂטֵאֵרֵט הָאֲהֲרֵן
 זִיא זִיא וְשְׂטֵאֵרֵט הָאֲהֲרֵן
 זִיא זִיא וְשְׂטֵאֵרֵט הָאֲהֲרֵן

גלויכען דער פֿעלקער, דיא אום זיא הער
 וואהנטען, אונד פֿאָן דענען דער עוויגע
 בעפֿאהל, איהנען ניכט נאָך צו אהמען
 (טו) פֿערליסען אללע געבאָטע דעם
 עוויגען, איהרעס גאָטטעס, מאַכטען זיך
 צווייא געגאָסנע קעלכער, לעגטען
 האַינע אָן, בעטעטען דאָז גאָנצע העער
 דעם היממעלס אָן, דיהנטען דעם בעל,
 (יז) פֿיהרטען איהרע זעהנע אונד
 טעכטער דורכֿס פֿייער, טרוכען אללער
 לייא צויבערזיען אונד אהנונגסקינסטע,
 אונד באָטען זיך פֿייל, דאָן צו טהון,
 וואָס דעם עוויגען מיספֿעללט, אונד
 איהן ערפֿירנט. (יח) דרום וואָרד הער
 עוויגע זיא זעהר איבער זשהאל אויפֿ
 געבראָכט, דאָס ער זיא פֿאָן ויינעם
 אנטליץ שטים, אונד נור דען שטאָם
 יהודת אללין אים לאַנדע לים,
 (יט) אַכער אויך יהודה בעאכאכטעטע
 דיא געבאָטע דעם עוויגען, ויינעם
 גאָטטעס, ניכט, זאָנדעהן אהמטע
 ישראל'ס געועזע אונד האַנדלונגען נאָך
 (כ) דאָ וואָרד דער עוויגע דער גאָנצען
 נאָכקאָממענשאַפֿט ישראל'ס איבער
 דרויסן, ציכטיגטע זיא, אונד איבער
 לים זיא דער געוואַלט דער טיראָנען
 ביסער זיא פֿאָן ויינעם אַנגעזיכט גי
 שטאָסען

באור

מן החלום • (כ"ל) • (יז) ויקסמו
 קסמים וינחשו • רובה לאמר, שהם עשו
 פעולות לקוריד להסרוסניות הכוכבים, לפי
 מחשבתם, והיו בזה האופן המנוכח מניעים
 להם כח קסט, וכן היו מנתשים בנים,
 והיו מסתפקים באלו ההודעות, ועמידות
 החלוקות והמנוכות בתכלית, והיו עובדים
 ההודעות השלמות, שהיו מניעות להם על
 ידי כביא • (הכ"ל) • (יח) ויסירם מעל פניו • ואלגנן מארעא בית סכנתיה
 (הכסדי)

ואחרני הגוים אשר סביבתם
 אשר צוה יהוה אתם לבלתו
 עשות כחם: (טו) ויעזבו את
 כל מצות יהוה אלהיהם ויעשו
 להם מסכה שמים עגלים ויעשו
 אשירה וישתחוו לכל צבא
 השמים ויעבדו את הבעל:
 (יז) ויעבדו את בניהם ואת
 בנותיהם באש וקסמו קסמים
 וינחשו ויהימכמו לעשור הרע
 בעיני יהוה יהוה הקדוש:
 (יח) ונחאנה יהוה מאד בישרי
 ויסורם מעל פניו לא נשאר רק
 שבת יהודה לבדו: (יט) גם
 יהודה לא שמה את מצות יהוה
 אלהיהם וילכו בחקות ישראל
 אשר עשו: (כ) וימאם יהוה
 בכל זרע ישראל ויענם ויחנם
 בית שמים עד אשר השליכם

מפניו

במו ועם שאל עשירי חוזה: (טז) שני
 עגלים בבית חל וזדן: את הצעל •
 ע"ח שש' צעל: (יז) ויתמכרו •
 ונכרו עצמן לכך: (יח) ויכירום
 מעל פניו • שגרו עם הושע בן חלם:
 (כג) ויגל

(יח) ויסירם מעל פניו • ואלגנן מארעא בית סכנתיה
 (הכסדי)

מלכות

חרומים אשכנזי

מפניו (כא) פי קדע ישראל
 מעל בית דוד ומלכו את
 ידעם ביד נמס ויהא ידעם
 את ישראל מאחורי הים
 ובהם ימס חטאיה עבדות
 (כב) וילכה בנו משה אל פקד
 חטאות ידעם אשר עשת לאח
 סרו מסדה (כג) עם אשר
 הסיר יהוה את ישראל מעל פניו
 כאשר ידעו פיהו פה ועבדיו
 הנמסו ויהא ישראל מעל
 אדמתו אשר העה יהוה הוה
 (כד) ויהא מלך אשר מפקד
 ומכותה ומעווא ומחמתה ומפרוים
 וישב פעה שמרן ויהא בני
 ישראל ויהא ישראל שמרן וישבו
 בעריהם (כה) ויהא בתחלת
 שבתם שם לא יהאו את יהוה
 כשם אשר ישלח
 (כג) ויהא ישראל זה נקוד בחירק
 שהוא לשון גלג ויהאו לשון סגלה
 (כד) לא יהאו את ישראל על פי
 ספעמים עובדיהם הם יהאים ופקדו
 וקרו ליה חלחא דחלקיה כעין שחמור
 ושמי נורח נגים ואלו לא יהאו בי
 יחמרו חלו יהאם ביהאם לא בתן עמו
 נגות

שטאמע האטמע (כא) דעו נאברעם
 ויהא ישראל פאם היזיע דודים לאם געריס
 סעו ויהא ידעם ויהא גבט'ס צום
 פעה געוועהלט האטמע זא פיהרטע
 היזיע ישראל פאם געוועהלט אונד
 פעה ליטמע זא גראטע ויהא
 (כב) אונד זא דלפענע זא געא דעו
 ויהא ידעם אונד לגסעו נכט פאן
 איהגעוועהלט (כג) בים ענדליך דער
 עוועג ישראל פאך זשט'ס ויהא ער עם
 דיה זיגע קאנכטע זיא פהא פעהטע
 פאךהעג וזגעו לים ישראל כוסטעו נון
 אונד פאטעה לאנה פעה לאססעו אונד
 נאך אשר וזאנדרעו וזא זיא גאד בים
 איות דעו טאג זיגע (כד) דער קעניג
 פאן אשר לים נון ליטע אויס בכל
 בותה עזא חמת אונד ספרוים
 קאממעו אום וזא אן שמרן'ס שמערה
 טע און זיא שטעללע דעה קינדער
 ישראל'ס צו זעעו דיע נאמען שמרן
 אינגוועיץ אונד ליטעווד אינדעססעו
 שטעהטעו נדעה (כה) דא זיא אכער
 אין דעה ער שטען עזוט איהרער נידעה
 לאססונג דאזעלבסט דעו עוועגעו נכט
 פעה

כאמור בפסוקים הקודמים וירא ידעם את ישראל ויהא ביהאם
 הוא מענין ירו גורל (יאל ד' ג') ויהא ביהאם (וכן סוכת הקדו משכמת
 לזה

וישלח יהוה בהם את האריות
 ויהיו הזגים בהם (כח) ויאמרו
 למלך אשור לאמת הגוים אשר
 הגליה והושב בערי שמרון לא
 ידעו את משפט אלהי הארץ
 וישלחבם את האריות והגם
 ממתים אותם כאשר אינם
 ידעים את משפט אלהי הארץ:
 (כז) ויצו מלך אשור לאמר
 הליכו שמרו אחד מהכהנים
 אשר הגליחם משם וילכו וישבו
 שם וירם את משפט אלהי
 הארץ: (כח) ויבא אחד
 מהכהנים אשר הגלו משמרון
 וישב בבית אל ויהי מורה אתם

פערעה דעו וזא שקטע דעה עויגע
 לעווען אונטער זיא, דיא מאנטען פאן
 איהנען פערדיסען (כז) מאן מעל
 דעטע עס דעם קעניג פאן אשור אונד
 זאגטע: דיא פֿעלקער, דיא דוא פאן
 איהער הימאטה וועגענאטמען אונד
 אין שמרון'ס שטערטע געועצט האסט,
 זינד מיט דען פֿערארדנוגען דעם
 לאנדעסנאטטעס אונד קאנט, אונד
 נון שקטע ער לעווען אונטער זיא,
 וועלכע זיא פֿערטען, וועל זיא דעם
 לאנדעסנאטטעס פֿערארדנוגען ניכט
 וויסען (כז) דארויף כזפאלד דער
 קעניג פאן אשור: שקטע איבען פאן
 דען פֿריסטערן, דיא איהר פֿאן דערט
 וועגענפֿיהרט האסט, ווידער דארויף צו
 ריק, דאן קענען זיא זיך דא נידער
 לאסטען, אונד דווער זאקל ויא אונדען
 פֿערארדנוגען דעם לאנדעסנאטטעס
 אונטער דיכטען (כח) נון קאם איינער
 פאן דען אויס שמרון פֿערטריבען
 פֿריסטערן דאהי, לויס זייער בית אל

איק דען וויא זיא

אונד לעהרטע זיא

ב א ר

כי שיה עובדים העגלים, לא היו עושים,
 אלא להיותם אומענים ביקסו פון האל, כי
 כן היתה דעת האומות בזמן הכוא, שעל כל
 פנים היה ברוך אמצע, ולהתקרב אליו
 ולעבדו, וישראל עשו אחר דעות האומות,
 אס כן מה פון ישראל ופון האומות? יא,
 כי האומות כשהיו עובדים אים את אלהיו,
 התפואס אצחם היו זרעים, כי העלמים
 לא יעילו, אלא להיותם אומענים ולעבדס,
 והעבודה שהיא אמרו, כי תושר בעיני
 אלהים, אבל המון העם לא היה להם לב
 וסגור, כי אס על העבודה, וזהו חסדים,
 כי הוש המטין והמריע, וישראל לא יכן,
 אלא כלם היו יודעים יתרושת חנות, כי הא
 ויבקר הוא אלהי האלום, אלא שהיו טועים

לזה הענין, כי ההתקם עתוסת עאל אל
 ההלכה (לכ"ג) (כז) באשר
 היתה היות מורה כה על יחס הסנה
 (הויאל), בטעם יען (ווייל) ופן
 מלאנו הטעם הזה במלך אשר עם ב"ת, כמו
 בחכמת אשתו (ראשית ל"ט) ודומיו
 ועל טוהר עתוהגם אשכנזית (כז) וילכו
 וישבו שם, מוכב על הגוים הנזכרים
 במקרא בקודס, ובעצם שאמה עלך אשר
 סהגוים, אשר קולך הוא לערי שמרון, ולכו
 וישבו שם, ולא ייראו מפני האריות, כי
 הוא ילח להם כהן, שזכה להם, איך
 יכאל את ה' (כה) איך יראו את ה'
 תורה אותם, שאף על פי שהם עובדים אים
 אלהיו, יהיה לנכס לאל, כי ישראל אף על

אקרי

פיה ודקל שאקחמן שטעטען דיאזיא
 פה וואס טען. (ל) דיאזיא ליטע אים
 בכל ימאטען דען געצין סכות
 בנות דיאזיא גיטע אום כח דער נגלה
 דיא אים חמת דען אשימא
 (לא) דיא עוים רען נכרו אונר דען
 הרחק, אונר דיא ספרדים פער
 בר אנטען איהרע קינדער איהרע געצען
 אדר מלך אונר יענמלך געהרען
 (לב) אויך צייטען דיא עהרפון סטפער
 דעם עוונגען, אונר בעשטעלסטען אים
 איהרע מיטטע פריסטער רער הנהען
 וועלכע אינדען טעמפעלן רער הערען
 פיר דיא אפפערן מוסטען. (לג) זא
 פערקרטען דיא רען עוונגען, דינהטען
 אבער דאך איהרען געצען, נאך דער
 וויילע

באור
 צערו, בארן ישראל, כמנהגם בארנס.
 (הג) (לא) לאדר מלך וענמלך
 הרמלך הוא הפלך ונקרא כן, הרמלך
 למדיה שעפלה הרבואה שנוסף לרבובם
 משאומי, קאר כמו דרי טוענא, ענמלך
 זה הסוס, דעמי ליה למדיה בקרבא,
 וזכור למי: אדרמלך וענמלך זה טווס ופסיוני
 (פאזאן?) וטווס הוא הנקרא בלשון לע"ז
 (פאזאן) בפ"א) בל"א דודע הוא
 ופסיוני הוא שמו ואתכנס אל ריבא על
 (תהלות ק"ט) שילי נשרא ואיתרס עיניו
 (הכלל) ואלו שני המלות סלח
 אדרמלך וענמלך בן ששת מאות
 פטרע וספרי הקדש, והיו עובדים
 אותה עמים דביס צימים ההם, וקראו אותה
 בשתי שונים, כלם מכוונים לענין ולשון
 ושניה, נקרא, מלפם בעל, והיונים קראו אותה (אראנים), צעם נגור מלכת אדון
 ויבס מוקור לשון (ע) הכנענים (פעניציער), אקרונוה מאד ללשון ענבה זימכ
 לפי זה שהמלת האמורה פסקה מוספת, אדרמלך, המלך הבחור, ענמלך, מלך הכסף,
 כאן נקרא ענמלך בלשון חכמי, ונדע אהלו עשתרות, הבוכה הרבה פעמים בספרי הקדש,
 נקרא בן מלשון ועשתרות כאן (דברים ז' יג) וכן לפארך עוד (לג) כמשפט הגוים
 בארמית אשר

גוי בערנהם אשר הם ישיבים
 שם: (ל) ואנשם בכל עשו אתה
 סכות כענם ואנשי סות עשו
 אחיך גדל ואנשי סמת עשו אתה
 אשימא בלא וקהעם עשו נכרו
 וארת חתק והספרים שרפים
 בניחם באש לאר המלך וענמלך
 אלה ספרים: (לג) זיהו היראים
 אשימא זיעשו להם מקצותם
 כהני במורת זיהו עשים להם
 בבית הבמות: (לג) אהיהוה
 דהו ייראים באה אלהיהם שהו
 רשי עבדים

נגלות: (כט) אשר עשי הסמורונים
 ישראל בעודם שם: גוי חלסוה
 חומה וחומה ע"ה סכיו ענדלי, בארנס
 חף בלן עשו בן כל גוי צעיר אשר
 סחובס סנחרוב שם זערי ופתח
 (ל) סכות צנת: דמות תרגול
 עם הפרוחיה: לרגל דמות תרגול:
 חיינו דמות חסובן קחויך בלשון וכל
 חומה וחומה וכן פירשון דבותינו
 צעם דרין: (לא) נכחון דמות כלב
 הרחק דמות חומר: אדרמלך:
 דמות פרד: ענמלך: דמות סוס:
 (לג) כמשפט הגוים הסח הגלו חותם
 ויבס מוקור לשון (ע) הכנענים (פעניציער), אקרונוה מאד ללשון ענבה זימכ
 לפי זה שהמלת האמורה פסקה מוספת, אדרמלך, המלך הבחור, ענמלך, מלך הכסף,
 כאן נקרא ענמלך בלשון חכמי, ונדע אהלו עשתרות, הבוכה הרבה פעמים בספרי הקדש,
 נקרא בן מלשון ועשתרות כאן (דברים ז' יג) וכן לפארך עוד (לג) כמשפט הגוים
 בארמית אשר

עבדים כמשפט הגוים אשר
הגלו אתם משם: (לד) עד היום
הזה הם עשום כמשפטים
הראשנים אינם יראים את יהוה
ואינם עשים מהקתם וכמשפטם
וכהורה וכמצותה אשר צוה יהוה
אחרי בני יעקב אשר ישם שמם
ישראל: (לה) ויכרתם יהנה אתם
בדות וציום לאמה לא תיראו
אלהים אחרים ולא תשרתו
להם ולא תעבדום ולא תזבחו
להם: (לו) כי אם ארז יהוה
אשה העלה אתכם מארץ
מצרים בכת גדול ובכרוע נטויה
אתו תיראו ולו תשתחוו ורלו
תזבחו: (לז) ואת החקים ואת
המשפטים והתורה והמצוה
רשי אשר

ויווע דער פֿעלקער: אחס וועלכען זיא
ווענע יִהרט וואוהרען. (לד) אונר זא
האנרעלן זיא נאך בים אויף דיווען טאג
נאך איהרער אלטעוויינע, זיא פֿער
עהרען ניכט רען עוויגען אלליין האני
דעלן ניכט גאנץ נאך איהרען געועצען
אונד פֿאר שרופטען, אבער אויך ניכט
נאך דער לעהרע אונד רעם בעפֿעהל,
וועלכע דער עוויגע דען קינדער וועקט'ם
דער פֿאן איהם דען, נאמען ישראל ער
הולט, גאב. (לה) דען מיט דיווען ער
דיכטעטע דער עוויגע אייגען בינד, אונד
לויס איהנען פֿאלגענדעם בעפֿעהלען:
פֿירכטעט קיינע אנדרע געטטער, בע
טעט זיא ניכט צן, דיהנט איהנען ניכט
אונד ברינגט איהנען קיינע אפֿפֿער;
(לו) זאנדרען דען עוויגען, דער אויך
טיט גראסער מאכט אונד אויסגע
שטרעקטעם ארם אויס מצרים פֿוהרעט,
דען זאללט איהר פֿירכטען, אנבעטען,
אונד איהם אפֿפֿער ברינגען. (לז) אויך
בעאבאכטעט דיא געועצע, פֿארשהיפֿט
טען, לעהרען אונד בעפֿעהלע, דיא ער

באור

באורמס. (מדברי רד"ק) גלות הכניס
גם רש"י ז"ל, וכן אמרונם אשכנזית
(לד) עד היום הזה וכו'. שיעור המקרא,
שהגוים אשר הושיב מלך אשור בשמרון, לא
היו עושים כחקות וכמשפטי הארצות, אשר
באו משם, ולא עבדו את ה', על פי דת
ישראלית, רק הרכיבו אמונת ישראל בעבודת
האלילים, והיו סוססים תמיד על שתי הסעיפים.
(לה) אחס. מוסכעל בני יעקב, הנזכרים
במקרא
זאת עליוס לעשות משנתגורו לא כמו שהורם הכתב שהים זון השמרוני שהיו
עובדי ע"א: (לה) ויכרת ה' אתם צדי. כשנתן לכם תור' צהר סיני:

איה שהיפסלוה ערמהוילטע, האנדעלט
 שמעטם האנדרט אונד פוילכטעט פדעמט
 דע געטטער גיפט, (לח) פער געסטא
 דעו בונד גיכט, דען אית מיט אית
 געשלאססען האבע, אונד פער עהרעט
 קיינע אנדערע געטטער, (לט) זאנדערן
 פירטעט דען עוויגען, אידעו גאטט
 אונד עט זונד, איד פאן אללען אהמען
 פיינפען בעפרייען, (מ) אבער יענע
 פעלקער בעפאלגטען דים גיכט, ועצטען
 איהרע פאריגע לעבענס אהט פארט
 (מא) אונד זא וויא זא פער עהרער דעם
 עוויגען אונד זונליד געענד יהנעה
 ווארען, עבען זא ווארען עס איהרע
 קינדער אונד ענקעל, אונד זא אהמען
 זא איהרען פעטערן נאך ביס אית דינען
 זא איהרען פאטערן זא איהרען פאטערן

יה (א) אים דריטטען יאהר הושע'ס,
 זאהן אה, קעניגס פאן ישראל,
 וואך חזקיה, זאהן אהו, קעניג איכער
 יהודה, (ב) פינף אונד צוואנציג יאהר
 וואר ער אלט, אלס ער צור רעגירונג
 קאם

מלך חזקיה בן אחז מלך יהודה : (ב)
 ב' עשרים וחמש שנה היה
 בשלום

במקרא הקודם (ט) ולא שמעו
 קוים, אשר וסבו באמרון, לא כתבו לכם,
 לשמור את התורה, אשר כוה' את בני ישראל,
 רק עזרו את עבדיהם כמיוקדם

יה (א) בשנה שלש להושע וכו' שנת שלש למרדו, כמו שפירשנו (דב'ק)

מ'כ'ל'ל י'פ'א'י' (ג) כי

יה (א) ויהפאו, ארצו חסד ובהל' תמורת ה"א למ' ד' הפועל ונח' כדרך צעלי האל"ף והוא
 ענין כיסוי ופירוש הסתורו הידיעה מהצורח ואמרו כי מעשה ב"א בעלמים מאתו ואינו יודע
 ואינו חשין מהם דבר וכן פ' רז"ל מאת אמוה' העמוד הזה אינו רואה ואינו שומע
 (יג) תחת ג' אשם ענין דלית' ה' (כד) ויהושע, ביו' ד' האית' לנכס ובעדה' או' ד' פ'א' הפועל
 מכחכת' : (כו) הגלית, הכישות ופועלת : (ל) אמרו, ככל ציבור עשו טמא וירגל
 יעקב ורגל יוסף כפי שנתברכו בות לצן ונית פוטיכל בשביל חכו דהדיקוס עשו אלה דמותם
 (לא) נבחו, בוי' ויש כפרים שכתוב בנן וטעות הוא :

אשר פתח לכם, והושמחו
 לעשות פלסתימים ולא היראו
 אלהים אחרים : (לה) והבהים
 אשר כרתו איתכם לא תשבתו
 ורא' היראו אלהים אחרים :
 (לט) פ' אס' את דתוה אלהיכם
 תיראוהנא יציל אתכם מיד פס'
 איביכם : (מ) ולא שמעו פ' אס'
 כמשפטם היראוהם עש'ים :
 (מא) ויהיו רגזים האלה יהאים
 אתה הוה נארו פסיליהם והיו
 עבדים גם בנייהם וג' במותם
 כ' אשר עשו אבתם הם עש'ים
 עד היום הזה :

יה (א) ויהי בשנת שלש
 להושע בן אלה מלך ישראל

יה (א) בשל שלש למרדו של הושע :
 (ד) ויקח

יה (א) בשנת שלש להושע וכו' שנת שלש למרדו, כמו שפירשנו (דב'ק)

מ'כ'ל'ל י'פ'א'י' (ג) כי

יה (א) ויהפאו, ארצו חסד ובהל' תמורת ה"א למ' ד' הפועל ונח' כדרך צעלי האל"ף והוא
 ענין כיסוי ופירוש הסתורו הידיעה מהצורח ואמרו כי מעשה ב"א בעלמים מאתו ואינו יודע
 ואינו חשין מהם דבר וכן פ' רז"ל מאת אמוה' העמוד הזה אינו רואה ואינו שומע
 (יג) תחת ג' אשם ענין דלית' ה' (כד) ויהושע, ביו' ד' האית' לנכס ובעדה' או' ד' פ'א' הפועל
 מכחכת' : (כו) הגלית, הכישות ופועלת : (ל) אמרו, ככל ציבור עשו טמא וירגל
 יעקב ורגל יוסף כפי שנתברכו בות לצן ונית פוטיכל בשביל חכו דהדיקוס עשו אלה דמותם
 (לא) נבחו, בוי' ויש כפרים שכתוב בנן וטעות הוא :

במלכו ועשרים וחשע שנה
 מלך ביהושפט ושמם אמו אבי
 בת זכוריה (ג) ויבן ביהושפט
 בענין יהודה כמלך אשור עשרה
 דוד אביו (ד) והוא הסוד אתה
 הבמות ושבתי את עממיהם
 וכרת את האשרה וכתתה נחש
 הנחשת אשר עשרה משה כי
 עת הימים ההמה היו בני ישראל
 מקטרים לו ויקראלו נחשתן
 (ה) ביהודה אלהי ישראל כמות
 ואחריו לא יהיה כמותו בכל

קאם יי אונד ניי אונד צו אנציק יאחרע
 רענידטע ער אויף ד' שלים זיינע פוטטער
 חוס אבי , טאכטעס זכוריה'ס
 (ג) ער טהאט וואס דעם עוויגען
 געפילט זוטא זיך שטאמפאטעד דוד
 (ד) ער ליס דיא העהען מעגשאפפען
 דיא בולדוילען צעברעפען , דעם האצן
 אוסרהיען , אונד דיא קופפעדנע שלאנגען
 דיא משה פערפערטיגען , ו' צערע
 שלאגען , ווייל דיא קינדער זשאאל'ס
 בים צו דיזער צייט איהר גער ייכערס
 האטטען , אונד נאגנטע זיי נחשתן
 (ה) אויף דען עוויגען , דען גאטט
 ישראל'ס , פערטרויעט ער , אונד
 זיינעם גלייכען וואר , זא וואהל פאר אלס
 נאך איהם , אונטער אללען קעניגען

ב' אה מלכי יהודה ואשר היו לפניו

ב' אה (ו) וידבק

(ד) כי עד וגו' מעת שהרעו מלכי
 יהודה וטעו שאלו אחר עבודה זרה , עד
 הימים ההמה , שאלך חוקיהו , היו בני ישראל
 מקטרים לו , כיון שמלאו פתוח (במלך
 כ"ט) וראה אותם וסוי , היו חושבין , כי
 טוב הוא , להיות אמתיו ולעבוד איתו , והיה
 מינה ממות משה זה הנס , לזכרון הנס ,
 כמו כללנת המן , והסארה הושפע אלם בערובו ,
 כאשר נערו שם העבודה הזרה , מפני שלא
 מנאו כשאלכו , שהיו עובדים ומקטרים לזה
 הנס , והיו מניחים אותן לזכרון הנס ,
 וחוקיהו ראה לנער אותו , כשנער העבודה
 הזרה , כי בניו אביו היו עובדים לו , כמו
 לעבודה זרה , אע"פ שהטובים היו זוכרים בו
 הנס , אמר , טוב לפעם אחרת , וישכת הנס ,
 מלהכירו ויטעו בני ישראל היום או מחסר
 ורבותו , ל' אמרו : אפשר בל אבא ולא בערו ,
 בל הושפע ולא בערו ? והלל כל עבודה זרה
 שארץ יהודה אסא ויהושפט נערום ? אלא
 אוקוס הניחו לו אבותם להחנותו (הכ"ג)

נחשתן דרך ציון , כלומר אינו לא נחשת ,
 מה כח יש בו להרע ולהטיב , נעת שכתתו
 קרח גיבן , אמה להם לשראל , ח' ד' ילל
 כלל האדם , כי זה יועיל , כי אינו אלא
 נחשת . ותוספת הנו' להקטנו כיו"ד האמינו
 (שמו"ב ג' ג) וו' ו' כ' א' יסין (דברים ל"ב)
 שבתון (שמות ל"א) (מדבר קד"ק) ו' א'
 ורלב' כתב : נחשתן רובה לאמור , נחשת
 שלהן , כאשר יאמר , שחין נחשת רובה שם
 כי אס עה איש מהכח לנחשת . והכשי תרגם :
 וכונן קרן ליה נחשתן , הכה לדעתו בני ישראל
 קראו לו נחשתן , ולפי זה נראה , שהוא
 מענין כי לא נחש דועקב (במדבר כ"ג כ"ג) ,
 כי העובדים אותו קשו , שיש לפעול על ידו
 חקמים ופיושים , אשר התעסקו בהם
 הפתאים זימים ההם . ואחרי שזין כך וזין
 כך תאבד כוונת המלה הזאת , אה נעתיק
 אותה ל' א' אחר , ל' א' הוכחה בלי תרגום
 (וה) ואשר היו לפניו . הכה היו אשר
 במלת ואשר מושכת הני' , אשר בשלל כל'
 והרכון

(ד) : אה וזוטו וזכ ארבע סימנים ישרא

כָּל־אִשֶּׁר צִוָּה מֹשֶׁה עִבְדְּ יְהוָה
וְהָא שְׁמֹעִים וְהָא עָשׂוּ
(יג) וּבְאֵר בַּעַשְׂרֵה שָׁנָה לְמִלְחָה
הַזֹּקֵקָה עָלֶיהָ סִבְחָהּ בְּהַר
אֲשׁוּר עַל כָּל־עַדֵי יְהוּדָה
הַבְּצֻרֹת וַיְהִי עִלְמָם (יד) וַיִּשְׁלַח
חֹזְקִיהָ מִלְּהִי יְהוּדָה אֶל־מֶלֶךְ־
אֲשׁוּר לְכִישָׁה לֵאמֹר חֲטָאתִי
שׁוּב מֵעָלַי אֵת אֲשֶׁר־חָתַן עָלַי
אִשָּׁה וַיִּשֶׁם מֶלֶךְ־אֲשׁוּר עָלַי
חֹזְקִיהָ מִלְּהִי יְהוּדָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
כֶּסֶף־כֶּסֶף וּשְׁלֹשִׁים כֶּבֶד זָהָב
(טו) וַיִּחַן חֹזְקִיהָ אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
עֲשִׂיהָ בְּצִוֵּי הַנְּבִיאִים

וְהָא מֹשֶׁה דָּעַר דְּהֵינַע פִּדְעָס עֲוֹנוֹתָא
כַּעֲפָא הִלְעוּ הָאֲמִטְעֵי אִיבֵר טְרַחֲזֵי אִי
אוֹנָה אוֹנָה אִיבֵר אִיבֵר אִיבֵר אִיבֵר אִיבֵר
וַיִּצְרְעוּ (יג) אִיבֵר פִּרְצֵה שְׁעֵי יִצְחָק
דְּעִסְרָעִינָא חֹזְקִיהָ אֶת־כָּל־רֵצוֹנָא
סְנֵה הַרְגֵב קַעֲנִי פִּאֵן אֲשֶׁר אֶלְלַע
פִּגְסִי שְׁמַעְתִּי אִיבֵר יְהוּדָה מִיֵּשׁ קְרִינָא
אוֹד אֲהֵם צִי אִינֵן (יד) דִּיא שְׁקִיטַע
דְּעֵי קַעֲנִי חֹזְקִיהָ צִוֵּה עִם קַעֲנִי פִּאֵן
אֲשֶׁר נָאֵה לְכִישָׁה אִיבֵר אִיבֵר אִיבֵר
וַיִּצְרְעוּ אִיבֵר הַצֶּבַע מִיֵּשׁ פִּעֵה אֲשֶׁר
צִוִּיעַ אֶת־פִּאֵן מִיֵּשׁ אִיבֵר וַיִּלְלַע עַדֵי אֲשֶׁר
וְהָא הוּא מִיֵּשׁ אִיבֵר עַדֵי אֲשֶׁר וַיִּתְּסֵי
בְּעַר קַעֲנִי פִּאֵן אֲשֶׁר לְעִטְעֵי אִיבֵר אִיבֵר
גַּעֲלֵה שְׁטֵר אֲשֶׁר אִיבֵר פִּאֵן אִיבֵר וַיִּתְּסֵי
מִיֵּשׁ עִטְעֵי וַיִּלְבַּעֵם אִיבֵר דְּרִימִי
מִיֵּשׁ עִטְעֵי גַּאֲלֵדֵם (טו) אִיבֵר חֹזְקִיהָ
גַּאֲבֵן אֶלְלַעֵם וַיִּלְבַּעֵר הַעֵד דִּיא אִיבֵר
מִיֵּשׁ חֹזְקִיהָ אֶת־כָּל־כֶּסֶף עֲשִׂיהָ

כא

עֲשִׂיהָ עֲשִׂיהָ אֶת־כָּל־כֶּסֶף
(כד"ק) (יג) עָלֶיהָ סְנֵה רִיב וַיִּנְחַם
דָּעִין מֶלֶךְ אֲשׁוּר הוּא בְּפִעַס הָיִתְּ לִלְכַת
מַצְרַיִם וְלֵהֲלַסְסֵם וְהִלְךְ מֵאֶרֶץ אֲרָם דְּרִי
אֶרֶץ שַׁמְרוֹן עַל חוֹף יַם הָאֲמִנִי וְתַפְסֵי
הַעֲרִים סְנֵה הַחַיִּים הַיּוֹשְׁפֹת בְּרִיךְ
הָהוּא לְמַעַן יִלְךְ לְבַטַח אֶל־בֵּית מִלְחָמָתּוֹ
וְלֹא תִהְיֶינָה לוֹ הַעֲרִים הָאֵלֶּה לְמַכְשָׁל וְלַפֹּקֵה
וּבְצִוֵּי חֹזְקִיהָ מֶלֶךְ יְהוּדָה כִּי בֵּא מֶלֶךְ אֲשׁוּר
לְאֶרֶצוֹ חָרַח חֲרָדָה גְּדוּלָה וְשָׁלַח אֶת־מֶלֶךְ
אֲשׁוּר שׂוֹדֵד לְשׁוּב מֵעָלַי וַיִּמְלֹךְ אֲשׁוּר שְׁמַע
אִיבֵר וְלֹא עָמַד בְּאֶרֶץ יְהוּדָה רַק לָקַח אֶת־
הַכֶּסֶף וְהִלְךְ לְמַצְרַיִם כֹּאֲשֶׁר הִיטָה כּוֹנְנָתּוֹ
הָרֵאשׁוֹנָה אֶת־חֲדָרֵי שׁוּבֵי מַצְרַיִם וְשָׁב
בְּרִיךְ אֲשֶׁר הִלְךְ בָּהּ אִיבֵר עֲלֵמָה לְהַתְּקֵם
בְּחִזְקִיהָ עַל אֲשֶׁר מָהַד בָּהּ וְנַעֲבֹר זֶה כֹּאֲשֶׁר
בֵּא לְכִישָׁה שָׁלַח אֶת־רַב־שָׂרָה עִם חֶלֶק מִחֵילוֹ
הַגָּדוֹל לָצוּר עַל יְרוּשָׁלַיִם אִיבֵר הַמֶּלֶךְ צָרִים
עַל הַעִיר וְהִלְךְ אֲשׁוּר שְׁמַע כִּי תִרְהַקֵּה מֶלֶךְ
כּוֹס אִיבֵר חֵילָא לְשֵׁם בְּנֵי־בְרִיטָא

הַמֶּלֶךְ יִשְׁלַח אֶת־כָּל־כֶּסֶף
הַמֶּלֶךְ יִשְׁלַח אֶת־כָּל־כֶּסֶף
מִלְּכִישָׁה לְלִבְנָה לְהַתְּקֵם מִגְּדוֹל מַצְרַיִם
וְלֵהֲתַקְרַב אֶת־חֲרָבֵי וְרַב־שָׂרָה שֶׁנֶּה מִיְרוּשָׁלַיִם
אֶל־חֲדָרֵי וְלֹא מָדַע לְכַוֵּן אֶת־הַמֶּלֶךְ אִיבֵר
רַב־שָׂרָה לְכַוֵּן אֶת־הַמֶּלֶךְ אִיבֵר אִיבֵר מַחֲסֹף
הִלְךְ עִמָּה אִיבֵר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר שָׁנִית לְשָׁלוֹם
מִלְּכִישָׁה יְרוּשָׁלַיִם אֶת־חֹזְקִיהָ מֶלֶךְ יְהוּדָה
כְּמוֹ שִׁסְפֵר לְהֵלֵן (פִּרְשֵׁי יֵשׁ פִּסְוֹק ט"ו)
וְהִסְדִּירוּ בְּנֵי־יְהוּדָה אֶת־כֶּסֶף אֲשֶׁר צָרִים
אֶת־הַמֶּלֶךְ כִּפְלֹאֲתֵי לְהוֹשִׁיעַ אֶת־יוֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלַיִם וְהִכָּה בְּמַחֲנֵה אֲשֶׁר מָכָה גְדוּלָה
וּכְפִלָּה וְאֶת־רַב־שָׂרָה סְנֵה מַצְרַיִם אֶת־חֲרָבֵי
בְּנוֹסֵת פְּנִים וְאִם רַב־שָׂרָה לְכַוֵּן הִלְךְ אִיבֵר
הַיִּתְּסֵי מִפְּנֵי בְּמַחֲנֵה אֲשֶׁר לְפָנֵי יְרוּשָׁלַיִם
אֶת־כָּסֵם מִלְּכִישָׁה הִלְךְ עִמָּה אִיבֵר הִכָּה מִלְּאֶךְ
הַיִּתְּסֵי מִלְּכִישָׁה הַצָּרִים עַל לְבַבָּהּ וְעַל פִּי
הַצָּרִים הַחֲלָה יִנְאוּ כָּל־הַסְּפוּרִים בְּפִרְשֵׁי
הַשָּׂרָה וְבְּפִרְשֵׁי הַבְּנָוִת עַל־בְּנֵי־יְהוּדָה (יד) שׁוּב
מֵעֲלֵיהֶם אֶת־חֶלֶק מִיֵּשׁ (הַכְּסֵדִי) אֶת־
אֲשֶׁר

ויצא אליהם אליקים בן חלקיהו
 אשר על הבית ושכנה הספר
 וינאח בדאספ המוכר
 (יט) ויאמר אליהם רבשקה
 אמרונא אל חוקיהו כה אמר
 המלך הגדול מלך אשור מה
 הבטחון הוה אשר בטחת
 (כ) אמרת אן דבר שפתים
 עצת וגבורה למלחמה עתה
 על מי בטחת בן מרדת בן
 (כא) עתה הנה בטחם לך על
 משענה הקנה הרצין הנה על
 מצרים אשר יסמך איש עליו
 וכן בכפו ונקבה בן פרעה
 מלך מצרים לכל הבטחים
 עליו (כב) וכי אמרון אלי אל
 יהוה אלהינו בטחנו הלו אהוא

דשמי מירם אשר

שיפסקנו ראשון (ב) חמרת אף
 דבר שפסי וגו' חמרת עד הנה (לא)
 חעבוד לנולך חשור אף דבר שפתי הו'
 כל זמן שלא ילח ממקומו לבח עליך לח
 הוה רכת לענה וגבורה חבל עכשיו שילח
 ובה ענה וגבורה חמה גריך למלחמה
 הזאת עתה חמו' על מי בטחת
 (בא) ובה בכפו כשחדם נסמך על
 משענה קנה רנון שנשבר צידו בחון
 ראשי הקרועו' ונוקבין את כפו
 (בב) בלח הוא אשר הסוה חוקיהו

שלא אהוויפאמין אליקים וזהו
 חלקיהו דער געוויימשרייכער
 שבנא , אונד דער קאנצלער יואח
 וזהו אספ'ס גינגען צו איהען הינוס
 (יט) אונד רבשקה רעדעטע ויא אן
 ויא פאלגט : זאגעט דעם חוקיהו , זא
 שפריכט דער גראסע קעניג , דער קעניג
 פאן אשור : וואס וואר דינגע צופערויכט ,
 אונד אויף וואס פערטרויעסט דוא ?
 (כ) דוא ריהמטעסט דיך צוואר , מיט
 ענטשלאססענהייט אונד קראפט דען
 קריג צו פיהרען , אכער רים וואר יא נור
 פראהלערייא ; אויף ווען פערליסעסט
 דוא דיך אלוא , דאס דוא פאן מיר אכ
 פילסט ? (כא) אגעוויס זעטעסט דוא
 דיין פערטרויען אויף מצרים , אויף
 יענען צערברעכליכען ראהרשטאב ,
 דער איינעם דוא האנד דורכשטיכט
 ווען מאן זיך אויף איהן שטיצען ווילל !
 דען דאז איזט פרעה , קעניג פאן
 מצרים , אללען , דיא זיך אויף איהן
 פערלאססען (כב) זאגעט איהר מיר
 אכער : וויר פערלאססען אונס אויף דען
 עוויגען , אונזערן גאטט ; זא פראגע אויך

כאור

(ב) אמרת וגו' . קצבת לתגל ברבס
 שפטים , כלומר בתפלה , חוקיהו , סילחם
 ענה וגבורה גריך חכם למלחמה , סך פירם
 חיוני אביו'ל . והחכם רבי אנרסס בן עזרא
 פירא : חמרת לאנשיך , כי ילך ענה וגביסיה
 וזהו דבר שפטים , וסטעס , סי גבושתך היא
 בדבור לבד . ויוכתן מחס : ברס במלל
 ספין , גמילך וגבורא חעביר קרבא . (הב"ל)
 ובל"ח מתורגס על מי דעת הראב"ע ז"ל כי
 מרדת בן . ולא קיימת מה שאמרת לי
 בהיותי בלחם עמך , את אשר נתן לי אשתי
 (רלב"ג) . (כב) הלוא הוא זוגמר
 אף יערהו' , וזהו עשה כגורו להשתי

ט א

דשמי מירם אשר

הוצא (ג)

אמר : האט ניכט חזקיהו היא העהען
 אונד אלטערע עכען דינעם נאמטעם
 וועגעשאפֿטן , אונד אין ירושלים אונד
 יהודה רען בעפֿעהל געגעבען : נור פֿאך
 העם אלטאז איך ירושלים זאללט איהר
 אנבעטען? (כג) וואהלאן! געה מיט
 מיינעם העררן , דעם קעניג פֿאן אשור ,
 אינען וועטטע איין : איך ווילל דיר
 צווייאטויזענד פֿעהדע געבען , אבדוא
 אויך נורדיא דייטער דאצו הערבייא
 שאפֿפען קאנאסט? (כה) דואקאנאסט
 דעמאך ניכט איינמא אינעם איינצען
 פֿאשא פֿאן רען קליינסטען פֿאואללען
 מיינעם העררן ווידערשטאנד לייסטען ,
 אונד פֿעדלעסעסטרדיך נאך אימער
 אויף מצרים ס וואגען אונד רייטערייא!
 (כה) אונד בין איך רען אהנע בעפֿעהל
 דעם עויגען הערויף געקאממען , דען
 ארט צו פֿעהרעערען? ניין , דער עויגע
 האט מיר בעפֿאהלען : ציהע הינויף נאך
 דינעם לאנדע , אונד פֿעהרעערע עס !
 באור (כו) זיקים

אשר הסיר חזקיהו את במותיו
 ואת מזבחתיו ויאמר ליהודה
 ולירושלם לבני המזבח הזה
 השההו בירושלם : (כג) ועפה
 הערב גא את אדני אחמלק
 אשור ואתנה לה אלפים סוסים
 אס הוכל לסרת לה רכבים
 עליהם : (כד) ואך השיב את
 פני פחה אחד עבדי אדני
 הקטנים ותקטת לה על מצרים
 לרכב ולפרשים : (כה) עתה
 המבלעני יהוה עליתי על
 המקום הזה להשחיתו יהוה
 אמר אלי עלה על הארץ הזאת
 והשחיתה : (כו) ויאמר אליקים

רשי בן

וגו' • יש ללמד מכאן דרזשקה ישראל
 מומר היה שהיה מודה שהקב"ה חלוס
 אה שרנונו לעזוד'אילים : (כג) התערב
 נח • התפאר עליו בוח צעירוצין על
 מנת אס תוכל ליתן לך רכבי' על אלפים
 סוסי' : התער' גייר' ר'בלע'ז : (כד) ואיך
 השיב את פני פחה חת' עבדי אדני •
 שהרי כל הקטן שזהס סר על חנפים
 חוש וחתה חינך חשיג לאלפים חיש
 לעדנו מכאן על ראשי גייסות מהה
 וסמונים וחמשה חלף שנפלו עם סנחרב
 שרקטן שזהס סר חלפים חיש שעמו :
 (כה) המבלעדי ה' • וכי שלא ברשות בחשי • כגד נתנבא (ישעיהו ז' י"ז)
 בגונו חתו חזק יביא ה' עליך ועל עמך וגו' חת עולך אשור : וסחתיטה • חת
 זו חוסיף משגו : (כו) כי שומעים אכחו

בן חלקיהו וישבנה ויואח אל
 רב־שקה דבר־נא אל־עבדיך
 ארמיה כי שמעים אנחנו ואל־
 הדבר עמנו יהודיה באו־העם
 אשר על החמה ! (כז) ויאמר
 אליהם רב־שקה העל אדניך
 ואלך שלחני אדני לדבר את־
 הדברים האלה הלא על־
 האנשים הישבים על־החמה
 לאכל את־חיהם ולשתות את־
 שניהם עמבם ! (כח) ויעמד
 רב־שקה ויקרא בקול־גדול
 יהודית וידבר ויאמר שמעו
 דבר־המלך הגדול מלך־אשור !
 (כט) כה אמר המלך אל־ישיא
 לכם חזקיהו כִּי־לא יוכל להציל
 אתכם מידו : (ל) ואל־יבטח
 אתכם חזקיהו אל־יהוה לאמר
 הצל יצלננו יהוה ולא תנחן את־
 העיר

העיר
 חננו • חנו בני פלטין ומזכירין בלשון
 חרנוי ובשאר לשונות ואל תדבר חלינו
 יהודית שכל העם מזכירין בו ואין חנו
 רגלים שימעו : (כז) לאכול את
 צואתם • ברעב המזון : חוריהם רעי
 היוגא דרך חור פי הטבעת • ורבותינו
 פירשו לכנותם לשון נחם צואתם : מיומי
 שניה • נחם נחם שיני דכרכשא דקיימח
 חתלה

(כו) אליקים ויהוה חלקיהם , שבנה
 אונד הוא שפראסען נון צו רב־שקה :
 רעדע דאך געפעלליגסט מיט דינינען
 קנעכטען זויש , דען זויג פערשטענהען
 עם , אונד דעדיע ניכט מיט אונד און
 יודישע שפראסען (דאמלט עם האו
 פאלק אונד דער מויער ניכט הערבע)
 (כז) אבער רב־שקה אנטווארמעטע
 איהנען : זויג ? שוקטע מוך דען מיטן
 הערד , איידעם קעניג אדער אונד
 דוועס אללעס צוואגען אונד ניכט פיל
 מעהר הען לויטען הארט , דא אונד דער
 מויער זיצען , אונד ריא מיט אייך נאך
 ויערדען איהרען אייגענע קאטב פֿרעם
 סען , אונד אוהרען אורין וויפען מיססען ?
 (כח) אונד נון שמעללטע ויד רב־שקה
 הין , אונד ריף מיט לויטער שטימע ,
 אין יודישער שפראכע , פֿאלגענדע
 ווארטע : הערעט דען אנטראג דעם
 גראסען קעניגס , דעם קעניגס פֿאן
 אשור ! (כט) זא שפריכטער : לאס
 סעט אייך ניכט פֿאן חזקיהו טיישען ,
 דען ער קאן אייך ניכט רעסטען ;
 (ל) לאססעט אייך אונד ניכט פֿאן איהם
 מיט דער צופֿעהויכט אונד דען עוויגען
 הינהאלטען , זוען ער זאגט : דעם עוויגען
 זייד אונס שאן בעפרייען , אונד דיווע
 שפראך זייד ניכט אונד ריא געוואלט
 דעם באור

שמיעה וו לשון הכנה היא , כמוכי שמע יסף
 (רמשי"ט כ"ג) , ודומיו • (כו) העל
 אדונך • על במקום אל , וכדי ככה •
 לאכול את צואתם ונל • כאלו יאמר ,
 שאם ישמרו את החמה , שלא יכנסו סיל מלך
 אשור , הכה יכנה עליה מלך אשור מזון ,
 עד שמרוב הרעב יאכלו צואתם , וישמו מי
 רגליהם , והוא השתן • (לכ"ג)
 (כט) ישיא • יטעי • (ככ"ג)
 מידו • של מלך אשור • (ל) תנחן את
 העיר

יהוה חלקיהם
 רב־שקה
 ארמיה
 הדבר
 אשר על החמה
 אליהם
 ואלך
 שלחני
 אדני לדבר
 את הדברים
 האלה
 הלא על
 האנשים
 הישבים
 על החמה
 לאכל את
 חיהם
 ולשתות
 את שניהם
 עמבם
 ויעמד
 רב־שקה
 ויקרא
 בקול גדול
 יהודית
 וידבר
 ויאמר
 שמעו
 דבר המלך
 הגדול
 מלך אשור
 כה אמר
 המלך אל ישיא
 לכם חזקיהו
 כי לא יוכל
 להציל אתכם
 מידו
 ואל יבטח
 אתכם חזקיהו
 אל יהוה
 לאמר הצל
 יצלננו יהוה
 ולא תנחן את
 העיר

הצילו את שמרון מדינו (לה) נלי
 בכר - אלהי הארצות אשר
 הצילו את ארצם מדי כרציל
 יהוה את ירושלים מדי :
 (לו) ותחריש העם ולא יענו
 אתו דבר כי מצות המלך היא
 לאמר לא תענהו : (לז) ויבא
 אליקים בן חלקיה אשר על
 הביס ושכנף הספר ויבא בך
 אספ המזכיר אל תוקמה קרועי
 בגדים ויגידו לו את דברי רבשקה :

פאומא ער געוואלט בעפריעט? (לח)
 (לה) האט איינער פאן יענען געטמען
 זיך לאנד געגען מיניע מאכט שיצט
 קענען? אונד איינער גאטט זאלטע
 ירושלים בעפריען? (לז) דאס פאלק
 שונג אונד אנטווארטעט אוהם קיין
 זאכט געזען עס וואו איין בעפעהל דעס
 קעניגס : אנטווארטעט אוהם גיכטס :
 (לז) דער שלאס הויפטמאן אליקים
 זאגט חלקיהם דער געהיימשרייבער
 שבנא אונד דער קאנצלער זאגט
 אסא גינגענע מיט צעררייסען
 קלוידערן צו חוקיהו צוריק אונד ער
 צעהלטען אוהם וואס רבשקה זאגט
 יט (א) אלס

מלך חסיה החריש והגל : יעי הצילו
 סת שומרון והשומרון היו עובדין סת
 אהי ארס שהיו שכיניהם : (לז) קרועי
 בגדים על שמעו גידופי השם :

והיפוח קיזום טפין מעיזין חזום : פצוזוג
 חזום : לאזן זעריפערע זייא חז זעו
 והאמר זיבהסתלתו קצת הכאז : זבסופו
 קצת הכאז : זבכטון בני חיה שלהי קמת
 זוכפד ? האס הצילו קמת זוכפד מיל ?
 חיה שלהי ספרדים , הצע ועוד ? האס הצילו
 חיה המדינות מיל ? חיה זאלהי חסיה
 צו הצילו (סת) זאחוק : זאזין זעין זעברי
 זאחט זעסעט זיין זאחט : זאזין זעין זעין זעין

מכלל יופי

יח (ד) נחשתן כלומר אלף נחשת ותוספת האותיות למעט כלומר שלחתי כו תועלת
 (ה) ישיבא (ו) יצליח (ז) נוצרים ממגדל שעמלים כו השמרים :
 (ח) חזקתו מערכו הפעול : ענין הולכה והנהגה : (ט) אשא חספול :
 (י) קצין קלף הזהב מעליהם כו הדלתות היו מטופות זהב והזהב הוא שלקק וכן ת יוקלף :
 ואם באומנות עמודים שהיו קוים הכנין וי"ת וי"ת סקופתא ומרגס את מפתח הבית סקף בית
 מקדשא כלו חסקופת השערים : (יז) בחיל כבד , בא זמוכרת ע"ד הסמיכות וכן בחיל
 עם כבד : הדרכה , היא חרף כחי באנשים ובגיד ומתכנסין עם מי גשמים או מושכי סם
 מים זן המעין ובדריכה הוואת היו מכונסין המים יא בדריכה הוואת קבד ויסתמו אותו עד שירצו
 להוציא מים זן הדריכה לתעלה בזמן שירצו להשקות או לכבס בגדים : במסלת , מסלה היא
 הדרך שמתקנים אותה באנשים כדי שוכלו ללכת בה ביושר הנשמים ועיקר הלשון הוא לחץ הדמה
 מענין סולו לרוכב עיניו רוממו ועל המקום הזה היו עומדים מכעסי הבגדים : חמרת אך
 דבר שפמים , הריק'ם חשבת להגלל בחפלה , זכראב ע"פ חמרת לאכשיר יאלך עפה ונבירה
 למחמה , זרלב' פי חמרת שבדברי שפתך תס' ד אות מלה'ס עםך ואח' זתקת עבה זתחננה
 בעזריך לעמוד כנגדי וי"ת חמרת ברכ' במלל סיפון במילך ונבירה זעניד קדשא : (כד)
 קמת , בא כן נת' ו' גס כן בלי סמיכות ז'י פמו בניד :

יט (א) אלם הער קעני חוקורנדיס
 קליהעם ויהוה קעניס ער ויגע
 קליהעם והאלטענד אין אויגעוואקס
 אונד ציגט און דעקטעם פעל (ב) ער
 שיקטע אויך דען שלאסס ופססאן אקיס
 דען געהויבט שרייטער זכנא אונד דיא
 עלטעסטען דער פריסטער אין זעקקען
 געהיללט צו רעם פהאפעטען ישעי יהוה
 זאהו אמרין (ג) דיא איהם
 זאגען ואללטען זא שפריסט חוקורנדיס
 וועלך איין טאג דער גאסה דער בעי
 קיסס פונג אונד רעסטרונג איז דער
 הייטיגע טאג! אן! דיא קינדער זינד
 צו געכורט רויף אונד עם ערלט אן
 הר אפס צו געבערדען! (ד) פילליכט
 דערש דער עויגע דין גאטס, דוא
 זאירטע רבשקה'ס, דען ווי דערד,
 דער קעניג פאן אשור זי שקטע זי דען
 לעכערדיגען גאטס צו לעסטערן, אונד
 זיכטיגעט איהן פיר דייעווארטע; דרום
 שיקע איין געפעט צו איהם פיר דען
 זי וואו זענען (ו) וויסס דעם

באור

יט (א) יהוה בשמע המלה
 חוקורנדיס ויגע אהי בגדיו
 ויחפס בשק ויבא ביה יהוה;
 (ב) וישלח אהי אלקים אשר
 על חפיה ושכנא הסופר ואת
 זקני הכהנים כתבשים בשקים
 אחדי שענהו הגביא בן אמון;
 (ג) ויאמרו אהיו פה אמה
 חוקורנדיס ערה והוסקה וגאצה
 חים תיה בריבאוי בנים עדי
 משבר וכהאין ללדה; (ד) אוי
 ישמע יהוה אהיה את כל דברי
 רב שקר אשר שלהו כלה
 אשור אדני לתגר אלהים תי
 ורוכיה בהכרים אשר שמע
 רשו יהוה

יט (ג) ותוכח סכרשעי מחוכחין
 ומרחין פנים לדבריהם לחמר לנו
 סכח והגבורה בני ישראל עד משברי
 עת זרה הדומה לחסה וחסנת על משבר
 וחן זה כה לילך משבר שם מושב חסה
 סמוחה לילך; (ה) והוכיח
 חישברוני'ס בלע Approaver.
 חפרו געה

יט (א) ויקרע את בגדיו, על מה שהגידו
 לו, שסירף ונידף דכשקה', יתנך
 שנוי (ח'ק) גיבס בשק, לענות עתיו,
 סירחס האל עליו ועל בעם (הג'ל)
 (ג) ויס צקה יגל, ויס עקל ומיסודין
 וכן אופא ישא הדין (הכסדי) וכן מתורגם
 אכפיות, כי באו בנימיס, ארי חקפתנא
 עקל כחתח, דיתגל על חתנא, ומיל לית
 לז למילר (הג'ל), הנה לדעתו משבר הוא
 חכמים (קרוםטוקל), ואליו גלוס רבי
 ויל, חבל הד'ק חמר: כמסיל הכרה לחסה, אשר יאמור סגליה, ובא הקודם חסבר,
 יהיה חסם, מקום ינחת כולד (מוטטער איידע), כי אז חקליה עתה קאים, כמסיל קרום
 ללח, וחס חון לילדה כח, למק עתה, להולד כולד, כנה הוי נחתק סגליה בלי תקות
 למנוחה, כן אנה גדולה עלינו, ואין לנו כח ללח ממנה, חס לא ועורט האל, וכן מתורגם
 בלמן אשכנז (ד) והוכיח גו', ויעבד פודעניתא על כל פתגמים דאמיעין קדמוסי
 (הכסדי) ונצאאותי, יקבר הטעמים חססיק העחטר הזה מחטר שלפניו, כי נקד מלת
 ח'היך נחתק, ויכיה לפי זה שיעור חקרא, חסר חוקים לזעיקר, חלי יתחסר ח' מעלך
 חסל על חסר חרף ונדף חוסי, וכן התבאר

יהוה אלהיה ונשאת הפלה בעד
 השאריח הנמצאה (ח) ויבאו
 עבדי המלך חזקיהו וישעיהו
 (ו) ויאמרו להם ישעיהו פה
 האמרו אל אנכיכם פה אמר
 יהוה אל הירא מפני הדברים
 אשר שמעת אשר גזפו נערי
 מלך אשור אחי (ז) והלני נתן
 בו רוח ושמיע שפיערה וישב
 לארצו והפלה יבחר בנאבצו
 (ח) וישב רב שקת וימצא את
 מלך אשור גרחם על לבנה כי
 שמע כי נסע מלכיש
 (ט) וישמע אל תרהקה מלך
 בוש לאמר הנה יצא לרהלם
 אתך

העסט ודעו גאל פשרה אנדען איוס
 (ד) דוא בעד אנטען שטאאס סחיהנער
 דעס קעניגס חוקיהו גינגען אלוא פו
 ישעיהו (ו) אונטער שפראך פו
 איהלען אדום אנטווארטעט איינעם
 דער חוקה דער עוונגע שפרייט אלס
 דיר געלט באנגע פון פאר דען ווארטען
 דוא דוא דערטעסט ווארט דיר
 קמאכע דעס קעניגס פון אשור מך
 לעסטעטען (ז) איה ווערדע איהם
 שאן איינען אנדען פון בייאברונגען
 עה זאלל איינע באברוכט ערהאלטען
 וואריף ער איז פון לאנד זוכיק קעהרען
 געהר אונד דארט וועלל איה איהן
 דורכט שווער פאללען לאססען
 (ח) רבשקה קעהרטע אונדעסטען פו
 דיק אונד טראף דען קעניג פון אשור
 איבער דער בעלאגונג פון לבנה אז
 דען ער הערטען דאס גוועה פון לכיש
 ווייניגער אבען וואר (ט) אלס ער
 ערפיהט דאס תרהקה קעניג פון
 בוש (אכיססניען) געגען איהן פו
 פערדע

רשי
 (אפרו) צער צל"ח ערלייטרן, וצווא
 פאל געבן, כמו דאשית פ"ט ז', כ"ד
 י"ד, ל"ח צ"א, הרחם פנים לדבריו
 שהגליה בכל אשר הלך (ז) ושמע
 שמועה ויעלה מעליכם וסב לחרמו
 ולא מחמת השמועה הלא לאחר זמן
 ישוב לחרמו בצבא פנים וספלתיו שם
 בחרב ומה היא השמועה וישמע חל
 תרהקה שמע שיגה תרהקה להיח עמו
 ועל מעל ירושלים והלך למש וכלהם עם
 תרהקה ופוט ומנרי ועמו ונחם ונטע
 חמה חזרותיה ונח לירושלם ונפל עם
 (י) הוא

באור
 בעד שארית ישראל אל האלהים, אולי ישמע
 תפלתך ועל כיוון מתורגם (ו) גערה מלך
 אשור. כנה שרי מלך אשור נערים, בלתי
 שלמים בדעתם ובכחם, על דרך ציון.
 (ז) רוח רובה לאמר, רצן. (דלצ"ג)
 ושמע שמועה וישמע צבורה (הכסדי)
 והצורה היא, שיגה מלך כוש להבאם אתו.
 (ח) כי שמע וני, רבשקה שמע, כי מלך
 אשור נסע מלכיש, ולכן שג אליה ומלא אותה
 על דרך, נר על לבנה (ט) וישמע וכו'.
 סתריב מלך אשור שמע כוחו, ועל כן נסע
 מלכיש וישב וני. שיגה לאמורה פה
 היא ענין חזרת הפעולה, כאלו אמר וישלח
 ער וכו', כמו וישב ינחק וימכר (דאשית
 כ"ו)

פעלדע געצאנען זיין, פנחתיב אפער
 שיקמע נאך אונמאהל געוואנדטען זאן
 חוקיהו מיט דעם בעפעדל סטאנדען
 (י) זאנעט דעם חוקיהו קעניג פאן
 יהודה, לאס דיה פאן היונעס גאסט
 זיט אוררע פעהרען, אויף הען הוארד
 פערלעסעסט, אונד זאנמט זירושלים
 זינד זיכט אין דיא געוואלט דעם קעניגס
 פאן אשר קאממען (יא) דוא האסט
 דאך געהערט, נאם דיא קעניגע פאן
 אשר אללען אנבען לענדער געטראן,
 אונד וויא זא נא פערנוכטעט האבען;
 אונד דוא זאללעסט פעהשאפט
 בלייבען? (יב) קאננען דעם דיא
 געטטער דער פאן מיינען פעהרען זעהן
 זעהר מען פעהרער איהרע דלענדער
 דעטמען? קאננען זיא גוונן אונד
 חרו אער רצה אונד עהן ס'בע
 זעהרער אין תלא אשר פעהטען?
 (יג) נא איינטרער קעניג פאן חמת?
 פאן ארפה? פאן דער נשפאדט
 ספרוים? פאן הנע אונד עוה?
 (יד) חוקיהו נארה פאן ברופע פאנדען
 געוואנדטען זאל זיא גונג אין דען
 מערפעל, אונד זאללעטע זיא אויף פאר
 דעם עניגען (טו) איטרעם עד
 ס'טעט ס'טע זעהן בארה פאלסט
 כ"ו) זעהן (י) אל ישאר, לא יעעיק.
 (כז) זיא (יב) אהם, אהם כעיים.
 (יג) זיא זאל על סאלהים אשר, אהם לא
 זאלן להניל חרות עונדיהם, וגם המלכים
 איהם ס'טע עמדו לפני כלם, ואמר עם
 ספרוים לעיר, לפי שזיתה גדולה מכלם.
 (ד"ק) ומלך לעיר. בא למ"ד השמו
 זמקיס יום בהלטרפות (געניסיק) כמו
 מוזוה צתורה (תהלות ק') זעהן
 (יג) זעהן חוקיהו זעהן דונה לעיר
 געהאספריס על זכ מולך אשר, ועוד דברו נפיהם ס'טע פירופים, זעהן אשר אחר זכ (פטוק
 (יג) זעהן דברי הכשרים אזל אשן

אחיה וישב וישלח מלאכים אל
 חוקיהו לאמהו (יא) פתחאמרון
 לא חוקיהו סלקם אהיה לאמהו
 וישאף אלהים זעהן אהיה פטוח
 בזל אסט לא חנהן זירושלים פיד
 מלך אשרה זגליא) דונה אהיה
 זעהן את אשר עשו מלכי
 אשר לכל דאר צוה להחוקים
 ואמה הנעל ס'טע אהיה צולה אהם
 אלהי הנשים אשר אשהו אבותי
 אלהי גוונן אהיה ס'טע זעהן זעהן
 ערו אשר בתלא אשר (יג) זעהן
 מלך חמת ומלך ארפם ומלך
 דער ספרוים הנען זעהן זעהן
 (יד) נקת חוקיהו אהיה ספרוים
 מיד המלאכים זיקהים זעהן
 בית הנה זיקה שמה חוקיהו לפני
 יהוה (טו) זיה פלל חוקיהו לפני
 זעהן אהיה זעהן זעהן זעהן

רשי
 (י) הוא שאמר (ישעיהו מ"ה י"ד)
 יגיע זנהים וסחר כוש זגו עליך יעבורו
 זגו (ט) זעהן זעהן זעהן זעהן
 שאינו סב לחרצו מלך להלחם עם טע
 ולחזור כאן: (יב) ערון סס מדינה:
 (יג) הנען זעהן זעהן זעהן זעהן
 זעהן זעהן זעהן זעהן זעהן זעהן
 הספר שיקחו ס'טע ספרוים והגדופים, כי הם
 געהאספריס על זכ מולך אשר, ועוד דברו נפיהם ס'טע פירופים, זעהן אשר אחר זכ (פטוק
 (יג) זעהן דברי הכשרים אזל אשן

יהוה ואמר יהוה אלהי ישראל
ישב הכתבים אהיה הוא אלהים
לכבוד כל ממלכות הארץ אתה
עשית את השמים ואת הארץ
(טו) הטה יהוה אונקו שמע פקדו
יהוה עניו וראה ושמע אלה
בבני סנחריב אשר השליחו
לחקר אלהים הים (טז) אמנם
מהרה התרבו מלכי אשור ומה
הגוים ואת ארצם (יז) ונתנו
את אלהיהם פאש כו לא אלהים
המה כי הם מעשה ידי אדם
עצמם ויבדלו (יח) ועתה
יהוה אלהינו הגשיענו פא מיהו
ויהעו פל ממלכות הארץ כי
אמור יהוה אלהים לכבוד
(יט) וישלח ישעיה בן אמון
חוקיהו לאמר כה אמר יהוה
אלהי ישראל אשר החפלה אלי
א סנחריב מלך אשור שמעתיו
(כ) זה הדבר אשר כבה יהוה
עליו בזה לך ולענה לך בחולת
(כא) רשי
(כב) חמסם ואת חמסם ואת סחרינו
מלכי אשור חמסם ונתנו חת אהיכס
ועבור סנחריב (כג) בתולח בת ציון

פאל גענדעם פלעטעסע און עוויגער
אשפתו גאטס! דער דוא און כדובים
טוראנט דוא אללין ביסט גאטס
און אללען דיכען דער וועלט, דו
האסט דעממעל אונד ערדער שאפען!
(טו) הטה יהוה אונקו שמע פקדו
יהוה עניו וראה ושמע אלה
בבני סנחריב אשר השליחו
לחקר אלהים הים (טז) אמנם
מהרה התרבו מלכי אשור ומה
הגוים ואת ארצם (יז) ונתנו
את אלהיהם פאש כו לא אלהים
המה כי הם מעשה ידי אדם
עצמם ויבדלו (יח) ועתה
יהוה אלהינו הגשיענו פא מיהו
ויהעו פל ממלכות הארץ כי
אמור יהוה אלהים לכבוד
(יט) וישלח ישעיה בן אמון
חוקיהו לאמר כה אמר יהוה
אלהי ישראל אשר החפלה אלי
א סנחריב מלך אשור שמעתיו
(כ) זה הדבר אשר כבה יהוה
עליו בזה לך ולענה לך בחולת
(כא) רשי
(כב) חמסם ואת חמסם ואת סחרינו
מלכי אשור חמסם ונתנו חת אהיכס
ועבור סנחריב (כג) בתולח בת ציון

דיינער , דיא עדלע זונגפרויא ציין ;
 דעהנענד שיטטעלט איהר רויפט
 הינטער דיר , דיאסאכטער ירושלים
 (כב) ווען שמעקסט אונד לעסטערסט
 דוא ? ווידער ווען ערהעבסט דוא דיא
 שטיממע , אונד בליקסט , מיט שטאלצען
 אויגן , עכפאר ? ווידער אידן ,
 ישראל'ס הייליגען ?
 (כג) דורך דינע באטען לעסעסט דוא
 דער גאטטהייט הארן שפרעכען , אונד
 זעהנסט : „ מיט מינער זאגען מינע
 „ ערשטיג איך דער בערגע דעהע ,
 „ לבנוים שטיילען זענע , אונד
 „ הייל העראב דיא האהען צעדער ,
 „ אונד דיא געריהמשען טאנען , אונד
 „ דינגע צו זינעם ערהאבען גיפעל ,
 „ זענעם דוקובישונטען גהעלצע ,
 „ איד גראכע נאך פעהמארגנעם
 „ זענעסער , אונד טרינקע ; טראקנע
 „ טריטען זענען

באור

ופתים במילה וסתולה , שלא כבשה , וכן
 בכל מקום שבה וסתולה על עס ועל עדה ,
 זכו עיניה אפ"ק (כג) וירכתי , עיני
 מהשכתי הכפסטר , ואל זר"ל צבאותו
 לספר זכות (ח' ח') שם מבחור ברושו ,
 הנדושים חכמים מלון קצו , זביעיה (ל"ז
 כ"ד) מרס קצו , איהענין חמד , (מדברי
 קה"ק זענדער מלון , זענדער חמד , אשר
 מנדל פירות זכמים לרוב , (מדברי רלכ"ג)
 (כד) אונד קהת גול , באתי עד המקור ,
 כלמה חפסתי חמד מקור העים , בילא היו
 מספיקים לי מחוב טיילתי המים הנמצאים
 על הארץ (מדברי רלכ"ק) : מים זרים
 קראס זרים , לכפי שלא היו ידועים וכראים
 לבני אדם (מהכ"ל) ואהריב וכו' , וטפחית
 צפחסת הנליעמא דעמי כלמי כהרץ עמיקין
 (הכשדו) , ועל פיו מתורגס אשכנזית
 (כה) הלא שמעת וגי' , אמר לו הקדוש
 ברוך הוא הלא שמעת מוזן רסוק הנזרה ,
 שגורתי

בת ציון אהריק ראש הניעה
 בת ירושלים : (כג) את מי חרפת
 ונדפת ועל מי הרימות קול
 ותשא מרום עיניך על קדוש
 ישראל : (כג) ביד מלאכה חרפת
 אדני , והאמר בר כב רבבי אני
 עליתי מרום הרים ירפתי לבנו
 ואכרת קומת ארזיו מבחור
 ברשיו ואבואה מלון קצה יער
 ברטלו : (כד) אני קרתי וישתהתי
 מים זרים ואהריב בכף פעמי כל
 יאזחי מצור : (מה) הלא שמעת
 למרהוק
 טפע זעען אויס מיט מינעם העערעם פום
 (כה) ויזא ? האסט

באש : (כג) גרום הרים , פר הכזית
 ירכתי לבנו , בית המקדש שמלכין עונות
 וזכרות קומת חרזו לח חשו' עד
 שחריבנו : קצו : סוכו : יער ברמילו
 מליחת חרנו ויפוי הדרו : (כד) חני
 קרתי ושתיתי מים זרים : כלומר
 התחלתי בכל זעם' וגמרתי כוס כבוד
 בור ומוולא מים זרים ושותה מים טובעים
 קורא זרים לפי שער הגס לח הכירו
 בהם : ואתריב בכף פעמוי : הם נרתי
 על עיר הבוטחת בנהרותיה הנחתי
 עליה גייסות רבים שהזנישו יהודים
 בשתייתם ושתיות בהמתם ומרפס
 רגניהם : ואתריב : לשון הוס כן דרכי
 תמיד : (כה) הלא שמעת למרחוק
 למכ התפח ותתגדל בזהה לא סלך היא

למרחוק אהה עשיתי למימי
 קדם ויצרתיה עמה הביאתיה
 ותהי לחישה גלים נצים ערים
 בצורה: (כו) וישביהן קצרתיה
 חמויבשו היו עשב שדה ירק
 דשא חציר גנות ושדפה לפני
 קמה: (כז) וישבהה וצאתה ובאה
 ידעתי וארת ההנהגה אלי:

האסט רוא דען ניא געהרט , דאס דיס
 שאן ר עננטס און פער אנטשטאלטעט ,
 פאר אוראלטען צייטען זא פארבעריי-
 טעט האבע ? — איצט לים איד עם
 קאממען , אונד פֿעסטע שטערטע וואר-
 דען פֿעהרעהערט , אין טרויממעהרויפֿען
 פֿעהר וואַנדעלט . (כו) אַזנפֿערמעגענד
 זיך צו וועהרען , ערשראָקען זינהרע
 אינוואַהנער , וואַרדען צו שאַנדען ;
 וואַרדען נויא גראַז אַויף דער פֿלור ,
 וויא גרין דעם יונגע קרויטס ; דעם מאַאז
 אַויף דעכערן גלייך , דער פֿאָן דער
 זאָנע פֿערזענגטען זאָאט , עה' ויא עהרען שאַסטע . (כז) דיין איצען אונד געהר אונד
 קאָממען זואַר פֿיר בעקאָנט , אויך דיין טאַכען ווידער מיך . (כח) אַכר

עלמה

כי שמעת לגורחוק ע' הכנזאים שגזרתיה
 על החומות להביאך עליה כענין שנאמ'
 הוי אשור שבע חפי (ישעיה ז' ד') :
 למימי קדם . משנברח העולם עלתה
 במוחשבה שנאמר (ישעיה ל' ג') כי
 ערוך מוחתנוול תפתה גם היא למוך
 הוכו זה שנחרב שנשרף באש גיהנם
 שנאמר (ס' ל' ח' ט') נאם ה' אשר חור
 לו ציון : עתה הבחתיה . וזה הכח
 שצדק : ותהי . ביאתה של גזרתי
 להשאות ערים בצורת להיות לגלים :
 גלים . לגלי אדומה שנווחין בהן ירקות
 שאתה מחריבין בגזרתי : להשאות . לשון
 שאייה גלמוד : (כו) וישציהן קצרי יד
 הם שאני החשתי את כחן לפניך ואין
 הגבורה שלך חץ אתה גבור חבל הם
 חלשים : חציר גנות . המוסר ליבש :
 ושדפה לפני קמה . כשגלים השדופות
 צטרם יתקשו לבא לדי קמה : (כז) ושבתך ולאחך ובאך . תירגס וונתן וונתבך
 בעינה ומיפקך לאגתח קרבח ומיתך לארעה דישראל גלי קרמי מחתי נהיית : ואת
 החרגון לי . ואת אשר סופך להתגאות ולהתעורר אלי בדוגמא דעש אש ורע"ה
 בלע"ז : Extrémer . (עקסטרעמער בל"ח)

באור

שגזרתי על החומות להביאך עליה , איתה הנורה
 עתה הביאתיה , משלכו עליה אשור ,
 הבאתי הנורה על גדם ועל גוך , על החומות
 ועל ישראל , אנו הוא שגזרתי , שיהיו ערים
 בצורת לגלים נצים , ולא היה כח ביושני
 הערים להלחם כנגדך , והכל היה מחתי ,
 ואני גזרתי ואמרתי על ידי נביאי , טרם
 שהיתה הנורה , ואך תתפאר על מה שעשיתי
 אחי ? וכן אמר עליו הכנזיא (ישעיהו ז' ד' ע"ג)
 היתפאר הגרון על החוכב נו . (מדברי רד"ק)
 להשאות . מענין תשאה שומה (ישעיהו י"א)
 י"ח) גלים נצים וכו' . להשאות ערים
 בצורת , להיותם גלים נצים , ופירוט נצים
 חריצים , כמו (ירמיהו ד') ערוך תצניח
 (רד"ק) . (כו) קצרי יד , אתקצר חיליהון
 (הכשרי) . עשב שדה , חסר כ"ף הדמיון ,
 ורבים ככה . ושדפה לפני קמה , כשגלים
 השדופות , צטרם יתקשו , לבא לדי קמה
 (רש"י) . וכן מתורגס אשכנזית . ובספר
 ישעיהו כתוב ושדמה , בחלוק אותיות השפה .
 (כח) ושאנך

כפטיג

(כח) אבר ווייל וויכער מיד דוא טאכסט
 ווייל דיין לערם העבויף אין מיינע אהרען
 דראנג: זא לעג איד איינען רינג אן
 דיא נאזע דיי, לענע געביס דיר אינס
 מויל, אונד פירערדיך דע וועג צוריק
 אויף וועלכעס דוא מאכסט. (כט) אונד
 דיר חוקיהו, נייא דים צור פערניכרונג
 אויף פאלגענדעס: דינעם יאהר איסט
 מארען נאכנוואקס דער פארונגעקומע
 איבערס יאהר, וואס פאן דעם היירונגען
 זאכנוואקסען וויכר; אבער אים דבוטמען
 יאהר ווערדעס יאהר נאען, ערגטען
 וויינכערנע אנלענען, אונד איהרע פרייך
 טע גייניסען. (ל) דיא איברניג געבלונגען
 ערעטמעטען פאן יהודה ס שטאם ווער
 דען נונמעהר אונטען וואונד ציל שלאגען

באור

(כח) ושאנגד, כמו שאנגד, וכסל הנטון
 להפלת השלון, כן כמזכר יונה, וכן הוא
 וישא איהם איתן שחרג: ואתרנאחך סליקת
 לקדמא (מדברי ר' ק) חחי, כמין שיר
 הוא, שמוסכין בו בהמה שעסקיה רעים, כמו
 שבגימטס בפליהם איהם פליהם (רס"י)
 וכן אמר הספרי: ואלו שגדו בלישתך וכן
 מתוכנסו בלחצותם בשרפתך, המתגלות
 סכנה לשמים יתקן פשה הנהמה להפליה וכן
 תקום יובתך: וזמם בספחתך: אתרנס ורסן
 מתעה (יעזראל"כ"ת) חמם דעע, דוץ לאח, וכן
 אמי אראה לך, שאתה בהשונם ואתה יאותך
 במקום שאתה, כמו אמרתי איהם הנהמה,
 ונתוכסו במקום שירנה (מדברי ר' ק)
 (כט) וזה לך האות וגו', אמרו, לפי
 שלא תיה בלך פתק עדיין, אף על פי שיתו
 החל מתך אשר, כי אולי ישוב עליהם עשאל
 אחר, וזה אמר הכניא לחוקיהו יאהר הדבר
 אשר תראה מסכרדיב, שישב בדרך אשר בת
 צה, ולא יבא עליהם חסלים, יהיה לך אות על
 ישראחך, מעיד אותך השם יתברך, והוא:
 הסכה הוא תאכלו הספיקי, אשר בשדות צמח, ולא ייה
 הספיקים; בלוק סיספיקו כל הסכה (רלכ"ט)
 והספיקים הספיקים הספיקים הספיקים הספיקים
 והספיקים הראשונים (מדברי הכ"ט) וזכיר פתוח סמים
 צהפוך אותיות, כמו שאלה
 שלמה, ודומיו (ל) ויספה וגו', ויוספון מאזכיר דבית
 יהודה

(כח) יען התרנגוף אלי ושאנגד
 עלה באוגי ושמתי חחי באפה
 ומחגי בשפרתיק ודושיכתיק
 בדרך אשר פאת בה: (כט) וזה
 לך האות הכל השנה ספין
 ובשנה השנית סחיש ובשנה
 השלישית זרעו וקצרו ונטעו
 כרמים ואכלו פרים: (ל) ויסכה
 פליטת בית יהודה הנשארה
 שרשלמטה ועשה פרי למעלה:

באור

(כח) ושאנגד, כמו שאנגד, וכסל הנטון
 להפלת השלון, כן כמזכר יונה, וכן הוא
 וישא איהם איתן שחרג: ואתרנאחך סליקת
 לקדמא (מדברי ר' ק) חחי, כמין שיר
 הוא, שמוסכין בו בהמה שעסקיה רעים, כמו
 שבגימטס בפליהם איהם פליהם (רס"י)
 וכן אמר הספרי: ואלו שגדו בלישתך וכן
 מתוכנסו בלחצותם בשרפתך, המתגלות
 סכנה לשמים יתקן פשה הנהמה להפליה וכן
 תקום יובתך: וזמם בספחתך: אתרנס ורסן
 מתעה (יעזראל"כ"ת) חמם דעע, דוץ לאח, וכן
 אמי אראה לך, שאתה בהשונם ואתה יאותך
 במקום שאתה, כמו אמרתי איהם הנהמה,
 ונתוכסו במקום שירנה (מדברי ר' ק)
 (כט) וזה לך האות וגו', אמרו, לפי
 שלא תיה בלך פתק עדיין, אף על פי שיתו
 החל מתך אשר, כי אולי ישוב עליהם עשאל
 אחר, וזה אמר הכניא לחוקיהו יאהר הדבר
 אשר תראה מסכרדיב, שישב בדרך אשר בת
 צה, ולא יבא עליהם חסלים, יהיה לך אות על
 ישראחך, מעיד אותך השם יתברך, והוא:
 הסכה הוא תאכלו הספיקי, אשר בשדות צמח, ולא ייה
 הספיקים; בלוק סיספיקו כל הסכה (רלכ"ט)
 והספיקים הספיקים הספיקים הספיקים הספיקים
 והספיקים הראשונים (מדברי הכ"ט) וזכיר פתוח סמים
 צהפוך אותיות, כמו שאלה
 שלמה, ודומיו (ל) ויספה וגו', ויוספון מאזכיר דבית
 יהודה

אונר פִּינָף אונר אכטציג טויזענד מאן /
 אונר אלס מאן דעם מארגענס אויפֿ־
 שטאנד , וואר אללעם פֿאללער לייב־
 נאטע (לו) נון בראך סנחריב קעניג
 פֿאן אשור , אויף , קעהרטע צוריק נאך
 בנינה , אונר בליב דאוועלבסט .
 (לו) אלסער אנער איינסט איין דעם
 טעטפער דעם געצען גסרוך ווינען
 גאטטעסדיהנסט פֿערריכטעטע , ער
 שטאבען איהן ווינע זעהנע אהרמלך
 אונר שראצר מיט איינעם דאלכע ,
 אונר ענטפלאהען נאך דעם לאנד
 אררט . זיין זאהן אסר הרון רעגירטע און ווינער שטעללע .
 באור

אלף וישפֿימו בבקר זיהוה כלם
 פֿגרים מהים : (לו) ויפֿע וילך
 וישב פֿנחריב מלך אשור וישב
 בנינה : (לו) ויהי הוא משחחיה
 בית נסרך אלהיו ואדרמלך
 ושראצר * הכהו בחרב והמה
 נמלטו ארץ אררט וימלך אסר
 הרון בנו החתיו :
 אררט . זיין זאהן אסר הרון רעגירטע און ווינער שטעללע .
 רש"י (א) דאמאלס

גב כן פגור . (מדברי רלב"ג) . (לו) בנינה ,
 העיר הזאת בנה אותה חמד ממלכי אשור
 הקדמונים , זשמו (כינוס) , ולכן נקראת
 כינה , גור טון , או (כינוס) , והיא היתה
 האש למלכות אשור , ומושב מלכי
 הארץ היתה . (א) בימים
 אלו . נסר מתיבתו של גח : הכוהו בחרב . שמעו חותו שאמר לשוהטם לפניו חס
 יגלוכוהו שלח יהרגוהו שרי המלכות שמתו בניהם על ידו : (ה) בימים

בלילה ההוא . כשצט סנחריב מעל כוס
 וצח עד צוז סהיתה סמולה ליושטם :
 נוחה ושמוגים ותמטה חלף כולם ראשי
 גייסות : (לו) וישב בנימה . היא
 ראש לארץ אשור : (לו) בית נסרוך
 אסר . נסר מתיבתו של גח : הכוהו בחרב . שמעו חותו שאמר לשוהטם לפניו חס
 יגלוכוהו שלח יהרגוהו שרי המלכות שמתו בניהם על ידו : (ה) בימים

מ כ ל ר י ו פ י

יט (ג) ללידה שם תאר בפלג דעה : וכשאת , תשא התפלה לשם או תשא קול בתפלה או
 כפים : (ז) רוח רטון : (כא) בזה לך , פיעל עבר מכ"ע והוא מלרע שלא כמנהג
 צרוב : בתולת , שלא נכבשה : (כג) ירכחי , נרכבו בו סי' הזכרים וסי' הנקבות : קומת ,
 שם ר"ל הנפשות שנארו : מלון קנו , ירושלים וקראה כן בעבור בה"מ שבה שהיא משכן האל
 ומלוו : וכן קרא אותה יער כרמלו כי הכרמל הוא טוב מן היער כי הפרמל הוא מקום זרע
 ואילני פירות ויער לבנון . הוא חילני סרק ומה שאמר קנו כאלו היתה ירושלים קן כל חכך ישראל
 לפי שכבש כל א"י וזלתי ירושלים כלו' שאין לו עוד : (כד) אני קרתי , פי' גשתי עד המקור
 כלו' ששתי כל מימי הנברות והיאורים מרוב חילותי עד שגשתי עד המקור וקראם אלים לפי
 שלא היו יודעים ונראים לב"ח : להשות שר' דגושה ושרשו נשא ויש ספרים מדויקים נקוד בהן
 להשות ה"א נחה על משקל - לעשות ויהי' משה שאה ומשפטה להשאות : גלים נשים ,
 להיותם גלים נשים : (כו) ואת התרנוך אלי , ג' כשהקצפת אלי ודברת פי' כאלהי עץ
 ג' און ור' יונה כתב ואפשר שיהי' גופל זה הלשון על קול הרעם והרעש : (כח) ושאלנך , כתבו
 ר' יונה מענין שאון והראוי ושאלנך וכפלה הנו"ן ע"ד ההפלה , וראש ע פי' לשון השקט
 ושלוה : חסי , הוא הנרזל כמו מפת וראשו כסוף נוקב חף בדג ולקיו ומעלים אותו בו :
 ומתני , הוא הנרזל שמימין כפי הנהמה להנהיג ר"ל חמי' אהלה לך שאתה צראת ואתה
 אותך למקום שארנה : (כט) ספוח , הנמח הוכח מנבלי חרישה ורועה : פסיס , הנמח
 משה יהרע וי"ת כתבתין כלומר הנא אחר הספוח : (לב) מנן , ספר ב"ת השמש צמנן בו
 צפלי המגינים באים ראשונה אל העיר כשנלחמו עלי' . סוללה , תרגום מלייתא והוא תל עפר
 שנוברי ועושי' נגד העיר ללכדה :

יט (ג) ללידה שם תאר בפלג דעה : וכשאת , תשא התפלה לשם או תשא קול בתפלה או
 כפים : (ז) רוח רטון : (כא) בזה לך , פיעל עבר מכ"ע והוא מלרע שלא כמנהג
 צרוב : בתולת , שלא נכבשה : (כג) ירכחי , נרכבו בו סי' הזכרים וסי' הנקבות : קומת ,
 שם ר"ל הנפשות שנארו : מלון קנו , ירושלים וקראה כן בעבור בה"מ שבה שהיא משכן האל
 ומלוו : וכן קרא אותה יער כרמלו כי הכרמל הוא טוב מן היער כי הפרמל הוא מקום זרע
 ואילני פירות ויער לבנון . הוא חילני סרק ומה שאמר קנו כאלו היתה ירושלים קן כל חכך ישראל
 לפי שכבש כל א"י וזלתי ירושלים כלו' שאין לו עוד : (כד) אני קרתי , פי' גשתי עד המקור
 כלו' ששתי כל מימי הנברות והיאורים מרוב חילותי עד שגשתי עד המקור וקראם אלים לפי
 שלא היו יודעים ונראים לב"ח : להשות שר' דגושה ושרשו נשא ויש ספרים מדויקים נקוד בהן
 להשות ה"א נחה על משקל - לעשות ויהי' משה שאה ומשפטה להשאות : גלים נשים ,
 להיותם גלים נשים : (כו) ואת התרנוך אלי , ג' כשהקצפת אלי ודברת פי' כאלהי עץ
 ג' און ור' יונה כתב ואפשר שיהי' גופל זה הלשון על קול הרעם והרעש : (כח) ושאלנך , כתבו
 ר' יונה מענין שאון והראוי ושאלנך וכפלה הנו"ן ע"ד ההפלה , וראש ע פי' לשון השקט
 ושלוה : חסי , הוא הנרזל כמו מפת וראשו כסוף נוקב חף בדג ולקיו ומעלים אותו בו :
 ומתני , הוא הנרזל שמימין כפי הנהמה להנהיג ר"ל חמי' אהלה לך שאתה צראת ואתה
 אותך למקום שארנה : (כט) ספוח , הנמח הוכח מנבלי חרישה ורועה : פסיס , הנמח
 משה יהרע וי"ת כתבתין כלומר הנא אחר הספוח : (לב) מנן , ספר ב"ת השמש צמנן בו
 צפלי המגינים באים ראשונה אל העיר כשנלחמו עלי' . סוללה , תרגום מלייתא והוא תל עפר
 שנוברי ועושי' נגד העיר ללכדה :

כ (א) בימים ההם חלה חזקיהו למנת ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר יהוה צו לביהמה כי מת אתה ולא תחיה (ב) ויסב את פניו אל חזקיהו ויהפיל אל יתה לאמר (ג) אנה יהוה זכרנא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם והטוב בעיניך עשית ויבך חזקיהו בכי גדול (ד) ויהי ישעיהו לא יצא העיה חזקיהו ודבר יהוה היה אליו לאמר (ה) שוב ואמרת אל חזקיהו נגיד עמי כה אמר יהוה אלהי דוד אביך שמעתי את תפלתך האיתי אתך מעתה הנני רפא לך ביום השלישי תעלה בית רשי יהוה

כ (א) דאמאלס ווארד חזקיהו שטערבענסקר אנק, דער פראפעט ישעיהו, ואתן אמוץ, נינג צו איהם, אונד וואנטע צו איהם, זא שפריכט דער עויגע: בעשטעללע דיין חזקיהו, דער דוא ווירסט שטערבען, אונד ניכט פאן דוער קראנקהייט אויפקאמען. (ב) דא וואנדטע חזקיהו דאן געויכט געגען דיא וואנד, אונד בעשטעט צום עויגען, וויא פאלגט: (ג) אך, עויגער! געדענקע דאך, דאס איך רעדליך, מיט גאנצעם הערצען, פאר דיר וואנדעלטע, אונד וואס דיר געפאל ליג איהם, טהאט! דאבייא ווינטע ער זעהר יעמערליך. (ד) ישעיהו וואר נאך ניכט אויס דעם מיטל לערן דאס הערויס, אלס דאס ווארט דעם ענגעל צו און ערגינג: (ה) געד צוריק אונד זאגע דעם דעגענטען מיינעם פאלקס, חזקיהו, זא שפריכט דעך עויגע, דער גאטט דינעם שטאמם פאטערס דוד: אך דאבע דיין געכעט עכהערט, דינע טהרענען גע זעהן, איך דוילע דך, אין דרייא טאגען ווירסט דוא אין דען טעמפעל

באור

כ (א) בימים ההם וי... לפני מפלתו של סנחריב מלך חזקיהו ויום שלישי, כשעלה בית ה', יום מפלתו של סנחריב היה. (מדברי רש"י). כימה אתה ולא תחיה. לא תרפא מז' זה, כי מתוך זה החולי תמות, וכן תרגם יצחק: ולא חיוי מורעך, ורבותינו ז"ל אמרו: כימת אתה בעולם הזה, ולא תחיה לעולם הבא, מז' טעמך? ללא עסקת במהרה ורנוב, ואמת הוא, כי בנינו נולדו אחר מולדו, שנאמר בן שתיים עשרה שנה מנשה במלכו. (כד"ק).

כ (א) בימים ההם וי... לפני מפלתו של סנחריב מלך חזקיהו ויום שלישי, כשעלה בית ה', יום מפלתו של סנחריב היה. (מדברי רש"י). כימה אתה ולא תחיה. לא תרפא מז' זה, כי מתוך זה החולי תמות, וכן תרגם יצחק: ולא חיוי מורעך, ורבותינו ז"ל אמרו: כימת אתה בעולם הזה, ולא תחיה לעולם הבא, מז' טעמך? ללא עסקת במהרה ורנוב, ואמת הוא, כי בנינו נולדו אחר מולדו, שנאמר בן שתיים עשרה שנה מנשה במלכו. (כד"ק).

געהן (ו) אויך ווערדע איך ריין לעכען
 מיט פונדצעהן יאהרען פערטעחרען
 דיק אונד ריזע שפארט אויס הער גע-
 וואלט דעם קעניגס פאן אשור רעסטען
 אונד ריזע שפארט בעשייטען אים
 מיינעט ווילען קאונד אים מיינעס
 קנעכטעס דור זאללען (ז) ישעיהו
 זאגטע טון זיך ברינגט איינען פייגענע
 קלוספען, זיא בראכטען איהן, לענטען
 איהן אויך דיא בילע, אונד חוקיהו
 בעסערטע ויך (ח) חוקיהו זאנטע
 צו ישעיהו: וואס פיר איין צייגען האבע
 איך צור פערזיכרונג, דאס דער עוויגע
 מיך היילעט, אונד איך אין דרייא טאגען
 נאך דעם טעמפעל געהען ווערדע?
 (ט) ישעיהו אנטווארטעטע, דים ריהנע
 דיר צום צייטען, דאס דער עוויגע טהון
 ווירד, וואס ער פערדייטען האט:
 זאלל דער שאטטען (דעם ציינערס אן
 באור דער

יהוה: (ו) והוספתי עלימך
 חמש עשרה שנה ומכף מלך-
 אשור אצילך ואת העיר הזאת
 ונגותי על העיר הזאת למעני
 ולמען דוד עבדי: (ז) ויאמר
 ישעיהו קחודבלת האנים ויקח
 וישומו על דושחין ויחי:
 (ח) ויאמר חזקיהו אל ישעיהו
 מה אות כי ירפא יהוה לועליתי
 ביום השלישי ביר יהוה:
 (ט) ויאמר ישעיהו וזה לך האות
 באח יהוה כי יעשה יהוה את
 הדבר אשר דבר הלך הצל
 רשי עשר

(ו) ומכף מלך אשור אצילך למדנו
 שלפני מפלהו של סנחריב חלס:
 (ז) דגולת האנים: כהנים לחין קרויין
 האנים וכסדרס' בעיגול קרויין דגלס:
 וישומו על השחין ויחי: ונס בתוך גס
 סרי חף בשר חי כשאתה טחן עליו
 דגלס נסרח וסקנ"ס טחן דבר המחבל
 לתוך דבר שנתחבל ונחרס: (ט) סלך
 הצל י מעלות אס ישוב י מעלות סרי
 זס מוקרא קנה כנר ירד הצל למעלות
 העשויות לשעות היום כמו אורלויין
 בלעז (עיין לעיל ט' י"ג) שעושין
 האנשים לבחון שעות היום חפן אחס
 שימתין במקו' שקח סס כדו מסנך עשר
 שעות או ישוב למעל' עשר מעלות ויהא
 בלח

חזרו כן חרגם הכסדי: לרחח מניעה
 (ז) והוספתי עלימך, סרי קנטיס לך,
 וזה משלות כדמי רבותי וז' יס אומרי,
 משלוחים פולו, כחיתיו הקטנים היו יותר,
 ולעופש עין היו מחסרים לו, ויס אומרים,
 תוספת עשו לנו על הקטנים לי, ובספר שמש,
 במסוק כו אס י' יגמט (א' כו י"ד),
 פירשט זכ העטין (רד"ק) (ז) קחו דבלת
 האנים, ידוע, כי המס יתנך, כשיעשה
 מיפתים, יבקש להס קנה סבות, כשפאר
 זכ, שיהיה בהס יותר מעט מן הדות הכל
 העט, ולזה ליה לקחת דגלת תלנים, כי חף
 עלפי שאין ביכה לעשות זכ, הנה ט קנת
 מבוט, ברפואת המורמות וכנאולן (רלב"ג).
 (ח) טה אוחזו, סאל סות לפי שמה לו
 הנורה כמלה כימת חמה זלח מתיס, קסס,
 בינה שמתלה ישנה הפני חופס לך, לא
 חמה חלה לבחור, ולף על פי איה שנתרפת
 הסף, ללא חשב שנתרפת, עד שיתקן ויוכל
 לעלות אל ביתו, י' כו ספאר ששוב הסחין עליין,
 ססס (ט) הקרוחשל וכו', כחיתיו, סאל צו,
 כחיתו

מלכים ב כ

עשר מעלות אס' ישוב עשר מעלות: (ה) ויאמר יהוה יחזקיהו נקל לצל לבטוח עשר מעלות לא כי ישוב הצל אחריה עשר מעלות: (ו) ויקרא ישעיהו הנביא אל יהוה וישב את הצל במעלות אשר ירדה במעלות אחו אחריה עשר מעלות: (ז) רש' (יב) בעה נראה בלעז כות שמות: (ח) ויאמר יחזקיהו נקל לצל לבטוח עשר מעלות קל שגד לבטוח פנקהו וטעהו ועומד עשר מעלות חנו דבה הטעה כל בקלה כן חלה ישוב הצל יהיה הדבר הימים שראו ששני היום לעתה וחוזר להיות זקר: (יא) אשר ירדה במעלות אחו יוס שמת אחו נתקנה היום ומיכה הצל לירד עשר מעלות כדי שלא יהא נספד וחוזר עשר שעות חזרו עכשיו לחזקיהו: (יב) כי יוספד

חזקיהו אשכנזי עב

ועש' חזקיהו אשכנזי עב (א) דער ויאמר יהוה עשרה גמולות פתחם ווערטם אדער עשרה גמולות וקונטרסם געווען (ב) יהוה ויאמר יהוה ויאמר עמ אמת לעלפעה פון ששטטער אומטם צעהן גמול פאר ווערטם צו שחזרבען זעם אלום דאס געט , וואס ערדן ער וואס ער צעהן גמול דוקווערטם געהען זעם (ג) ישעיהו רוח נון רעו עוונעוואן אונד רעו עוונע לים תעו שאטטעו רעו דא זאנע אס זאנענע צויער רעם אהו געוואר פון האטטע , צעהן גראד רוקי ווערטם ווייכען . (ד) אום רעו צייט

באור

באור חזקיהו ופנה : אס' ידן הסגל פנים עשמה מעלות בדגש אס' . אונטן אחרונות עשר מעלות . (מדברי הכ') . וכן תרגם הכספי . הידן טולא עשר שער ? אס' יתכן עשר שער ? ועל פי מה שחזקיהו אשכנזי (א) ויאמר יחזקיהו ויאמר , הנה זהו הספוק קשה מאד כי רוסו , מה , כי הוא רעו , כי נטית הכל תהיה מולד תנועת השמש , ולפי תנועת השמש מעט מעט , עשה הכל מעט מעט , וזה מבואר בעלמא , ובהעת הכתב ק' , ומה זה שאמר סוקיהו : בקל לכל לבטוח עשרה מעלות ויאמר חזקיהו נקל : מה זה שאמר חזקיהו נקל מאד , לא חלוט כמוהו כדאמר חזקיהו למספד : אשד בל קס כמותו , לכל האותות והמופסים , אשר עשה , כי כמוספתו ההם היו לשמית סדר חלום הדברים השפ' , ויהא ויתר פלל לחזקיהו , ומה שישתכח בו סדר הגרמ' ג' בעיונות , ובהיות הענין כן , כבר יבין זה המאמר שחזקיהו נתפלגת הספ' , וידן חלוט אשכנזי עב עש שלמותו הנראה מדבריו ? ואם אמרנו , שלא היה זה המופת בתמימת השמש , בעצמה , תקשה מה שאמר בספר דברי הימים (ב' ל"ב א) על מליכי שריבבל , ושבט גדוה המופת אשר היה בארץ , פי' אשכנזי המופת , ומה זה המופת היה על הכהן חלוט , לפי שזהו המקום אשר : כמו שחזקיהו חזקיהו ויהיה נקיהו ויהיה נקיהו ויהיה נקיהו , לא בשמש אשכנזי וכבר ידעם , כי הענינים המתנושע' תחת השמש ידו לפעמים כי ידן השמש בול' מקומו הראש' לו , וזה כבר גמול בקוש הבה , ולפי שראו חזקיהו מתנועת הרוח חו' , וקמת אחרים שהיו תחת השמש , שיק' להם בתנועת המהירה , להשיב הכל עשר מעלות , כי בחזקיהו נקל (תה) תנועתם , וקש' מ' שיעהו , שיהיה הפנין נהפך זה , כדי שיכר לו מופת השם יתברך , והנה התפלל הצדיק א' השם יתברך , ופש הכל אחרונות עשר מעלות , כמו ששאל חזקיהו , והנה המופת יתב' שנהיה , בשמש השם יתברך על דרך השיפת חלום מתנושע' לכר ההוא , וזהו שזה בהם ניכר השמש , והכיאותו בתנועתם , כמחירות פלל , אל המקום ההוא , עד שבכר היה זה חזקיהו . (כ"ב ג) . (וא) וישב את הצל ו' . ולתקוית טולא בטור' חזקיהו , לנחת' כמסקנא דאחו שמש , לשורוהי עשר שער . (הכספי) . אשר ירדה . (השמש) , וכן כתוב בספר ישעיהו יד א

(יב) בעת ההיא שלח בראדך
 בלארן בן בלארן מלך בבל
 ספרים ומנחה אל חזקיהו כי
 שמע פי חלה חזקיהו : (יג)
 וישמע עליהם חזקיהו ויראם
 את פל בית נכהה את ההבסוף
 ואת הזהב ואת הבשמים ואת
 שמן הטוב ואת בית פליו ואת
 כל אשר נמצא באוצרתיו לא
 היה דבר אשר לא הראם
 חזקיהו בביתו ובכל ממשלתו :
 (יד) ויבא ישעיהו הנביא אל
 רשי המלך

(יב) כי שמע כי חלה ועל חומו היום
 לא היה חס חולה וחיס ואיך שמע
 למוד סיה לחכול בשלש שעות צום וישן
 עד חשע כיון שחזר גלגל חמה לחזקיהו
 ניסור בחשע שעות ומלא שחור שחרית
 בקש להרוג את עבדיו אמר אתם הנחת'
 חומו לישן ויס ולילה אמרו גלגל חמה
 חזר אמר להם מי החזירו אמרו לו
 חלהו של חזקיהו כדחיתא בפסיקה :
 (יג) בית נכהה בית גמזי בשמוי כמו
 גכחות ונרי ולוט (בראשית ל"ז כ"ד) :
 ואת השמן הטוב יש פותרין שמן המושח'
 ויש פותרים שמן הפרסמון (בלסמון)
 שהוא מגוי בדרך ישראל שנתמ' (ביתחוקא
 כ"ז י"ז) יהודה וישראל יהיו רוכליך בחשי
 מנית ופנך ורחימי בם' ויספון פנך הוא הפרסמון וגדל צורית ועל שם הריח נקר'
 ויחור : לא היה דבר את החרון והלוחות וספר התורה : (יד) מדרך לחוקה
 בלוי זה אחד משלש שבדקן הקב' ומלחן עניט של מים עכורי' קין וחזקיהו
 ובלעם קין לא ידעה השמו' אחי חנני (בראש' ד' ח')

שיקטע בראדך בלארן , ואהו
 בלארן'ס , קעניג פאן בבל , בליק
 ווינשוונגס שרייבען אונד געשענקע אן
 חזקיהו , ווייל ער ערפוהר דאס חזקיהו
 קראנק געוועזען וואר . (יג) חזקיהו
 בעוויז געגען דיא געואנדטען פילע אויפ-
 מערקואטקייט , לויס איהגען צייגען דאן
 שאצוויז , דאן זילבער אונד גאלד , דיא
 שפפערייען אונד דען קעסטליפען באל-
 זאם , דאן צייגרוויז אונד וואס זאגסט
 אין ויינען שעצען מערקוירדיגעס וואר ;
 קורץ , עס וואר ניכטס אין ויינעם פאל
 לאסטע אונד אים גאנצען רייבע , דאן
 איהגען חזקיהו ניכט רועטטע צייגען
 לאסטען . (יד) דא גינג דער פראפעט
 ישעיהו צום קעניג חזקיהו , אונד פראנטע
 איהן : וואס זאגטען רינע מענגער ?
 אונד באור

ישעיהו (ל"ח') . בטעלוח אחו . פי הוא
 בנה חומת המעלות . (מדברי ד"ק)
 (יב) בראדך . ובישעיה (ל"ט ח') כתוב
 מראדך כמ"ס , ואסד הוא , כי הם מיוחס
 אסד' (מדברי הכ"ל) . כי חלה חזקיהו ,
 בספר ישעיה כתוב : כי חלה ויחזק , ועל דרך
 זה מתורגם פה אשכנזית' . (יג) וישמע
 עליהם , וקבל מנהון . (הכשדי) . הנה תרגם
 עליהם כמו אליהם , כי פעמים רבות חנא
 עלת על במקום אל , והטעם , שקבל את
 שליחותם . ובלשון אשכנז מתורגם כפי הענין .
 ובספר ישעיהו כתוב : וישמח עליהם . בוח
 נכוחו . בית גנזיהי . (הכ"ל) . שמן הטוב .
 שמן הפרסמון , שהוא מגוי בדרך ישראל .
 (מדברי רש"י) בית כליו . בית הושק ,
 שנתקיים שם כלי המלחמה' . (יד) ויאמר
 חזקיהו וט' . הנה התפלל חזקיהו צום נגד
 הכביא

אונד וואהעט קאמען נוא ? חוקיהו
אנטווארטעטע : ווא קאמען אויס איינעם
פענהען לאנדע , אויס בכל .

(טו) יענער שפראך : וואס האבען זיא
אין דיינעם פאללאסטע געוועהען ?
אללעס , וואס הארין איזט , ערווידערטע
חוקיהו , עס איזט ניכטס אין מיינען
שעצען , דאז איך אויחנען ניכט געצייגט
האבע : (טז) דא וואס ישעיהו צו
חוקיהו : זא הערעדעס עוויגען ווארט !
(יז) ויהע ! עס ווערדען טאגע קאממען ,
דא אללעס , וואס איז דיינעם חמוע
איזט , אונד וואס דיינע פארפאהרען
ביס יעצט געוואממעלט האבען , נאך
בבל וועג געפיהרט , ווירד ניכטס ווירד
איבריג בלויבען , שפריכט דער עוויגע .
(יח) אויך פאן דיינען לייבליכען נאם
קאממען , דיא דוא האבען ווירסט , ווירד
מאן וועגפיהרען , אונד זיא אלס האפ-
בעדיהנטען אויב פאללאסטע דעס קע-
ניגס פאן בכל אנשטעללען .

(יט) חוקיהו אנטווארטעטע הירויף דעס
ישעיהו

באור

הנביא , ואמר לו , שמלך גדול ונכבד שלח לו
שלוחיו מארץ רחוקה , כי שמעו הולך במדינות
דכות , ולכן קסף עליו הנביא , כאשר יצא
עיר , וכן כתוב בספר דברי הימים (ב' ל"ב
ס"ה) ולא כגמול שליחאיש חזקיהו כי געת
לבו ויהי עליו קנק ועל יהודה וירושלים .
(יח) אשר תוליד * זה לאות , שלא היו
בנים לחזקיה נעת זאת הכנזאה , אך אחר שלש
שנים תוליד מנשה , שולך אחריו , והנה אעפ
ומוצניך על ארצו , ואם הוא רחוק , כי כל זרע
אדם יקראו בניו , אפילו לאלף דור כמו שנקרא
אנחנו היום בני ישראל . (ל"ב"ג)

(ג) כאשר

שולחנו : (יז) לא יונזר דבר * מדה כנגד מדה לא הים דבר : (יח) ומוצניך *
חגניה מישאל ועזריה : (יט) טוב דבר ה' * מאחר שזימו יהיה שלום : ואשר
עשה את הברכה וגו' בדברי הימים : 10 2 יוד ב (י) ביד

המלך חזקיהו ויאמר אליו מה

אמרו האנשים האלה ומאין

יבאו אליה ויאמר חזקיהו מארץ

רחוקה באו מבבל : (טו) ויאמר

מה ראו בביתך ויאמר חזקיהו

את כל אשר בביתי ראו לא

היה דבר אשר לא תראוהו

באצרתו : (טז) ויאמר ישעיהו

אל חזקיהו שמע דברי יהיה :

(יז) הנה ימים באים ונשא כל

אשר בביתך ואשר אצרו

אבותיך עד היום הנה בכלה

לא יותר דבר אמר יהוה :

(יח) ומבניה אשר יצאו ממך

אשר תוליד יקה והיו סריסים

בהיכל מלך בכל : (יט) ויאמר

רשי חזקיהו

ד' ח' הים לו לומר רצונו של עולם הלא

כל הנסתרו גלויו לך כדאית' בתנחומי *

זלעם שאנו לו המוקוס (במדבר כ"בט')

ווי האנשים החלה עמוך הים לו לומר ה'

אסים חתה ידעת כמו שנאמר (יחזקאל

ל"ג') והוא השיב בגאווה זלק בן נפוח

מלך מואב שלח אי הרבה מוצקשי' יש לי .

חזקיהו הים לו להשיב לישיעה חתה

נביחו של מוקוס וחתה שואל חלי התחיל

מתגאה ואמר מארץ רחוקה באו לי לכך

כענש ועל ששנח עליהם והאכילה על

שולחנו : (יז) לא יונזר דבר * מדה כנגד מדה לא הים דבר : (יח) ומוצניך *
חגניה מישאל ועזריה : (יט) טוב דבר ה' * מאחר שזימו יהיה שלום : ואשר
עשה את הברכה וגו' בדברי הימים : 10 2 יוד ב (י) ביד

ראדף
בבבל
היו כי
(ג)
ראם
הבסקף
ואת
ואת
לא
ראם
להו
אל
לך
היום
שמע
ה וישן
חזקיהו
חרית
גחת'
חמה
גרו לו
הה :
ו כמו
(ד) :
מושח'
(מון)
חזקא
נחעי
קק'
חוקה
הו

ושעוהו : דעם עויגוען אויסשפרונג , הען
דוא פערקייגערסט , איזט נאך נגערדיג ,
הען עס זיירט האר , זעשטע ער היגען ,
פרידע אונד טרניע אין טייגען טאגען
הענרשען ? (כ) דיא איבהיגע געג
שוכטע חוקיהו'ס , זיינע טאפערקייט ,
וויא ער איינעוטייק אונד איינע וואססער
לויטונג אנלעגטע , אונד דארוך דאן
וואססער און דיא שטארט פיהרטע
פונדעט מאן בעשריבען אין דען יאהר
ביכערן דער קעניגע יהודה'ס .

(כא) חוקיהו ענטשליך צו וויגען
פעטערן , אונד זיין זאון מנשה ווארד
קעניג אן ווינער שטעללע .

כא (א) מנשה , וואר צוועלף יאהר
אלט , אלס ער קעניג ווארד , אונד
הענדטע פינף אונד פונפציג יאהרע אין
ירושלים . זיינע כוטטער היס הפצו
בה : (ב) ער טהאט , וואס דעם
עוויגען טיספיל , גלויך דען גרויעלן דער
פעלקער , דיא דער עוויגע פאר דען
קינדערן ישראל'ס אויסטריב ; (ג) לויס
דיא העהען ווירער אויפבווען , דיא זיין
פאטער חוקיהו צערשטערטע , ער
ריכטעטע דעם בעל אלטערע , אונד
לענטע אייגען האין אן , וויא אחאב ,
קעניג

חוקיהו אל'ישעיהו טוב דבר
יהוה אשר דברת ויאמר הלווא
אם שלום ואמת יהיה בימי :
(כ) ויתר דברי חוקיהו וכל
גבורתו ואשר עשה ארת
הברכה ואתה העלה ויבא
אתהמים העירה הלאהם
כחובים על ספר דברי הימים
למלכי יהודה : (כא) וישכב
חוקיהו עם אבתיו וימלך מנשה
בנו החתיו :

כא (א) בידשתים עשרה
שנה מנשה כמלכו
וחמישים וחמש שנה מלך
בירושלים וישם אמו הפצירה :
(ב) ויעש הרע בעיני יהוה
פתועכות הגוים אשר הוריש
יהוה מפני בני ישראל : (ג) וישב
ויבן את הבמות אשר אבד

חוקיהו אביו ויקם מובחורת לבעל ויעש אשרה כאשר עשה

מכלל יופי אחאב

כ (א) מות אתה ולא תחי' , לא תרכא מסולי זה כי מתוך חולי זה תמות : (ט) הלך
הגל עשר מעלות , כמו ילך אל לו באיזה אות יבחר אם ילך הגל לפני עשר מעלות ברגע
א' או ישוב אחורנית עשר מעלות ואמר חוקיהו נקל לכל לנטות עשר מעלות כי הגלל במרוכתי
יהי' נקל האות שימהר במרוכתי ויתר ממנהנו אבל האות יהי' יותר חזק אם ישוב אחורנית
ממהלכו : [ועם במעלות אהו כי הוא צנח אוקס וק' בנורת אכן שעה דנחתת במסקנת
דאחו שמא לאחורנהי עשר שיען ר'ל במעלות היתא אכן מסומנת לדעת שעות היום] : (יג) בית
ככותה , כל בית חמדתו : שון הטוב , זה שון אפרסמן של א' בכל העולם אלא ביריחו ואמרו
כי לפיכך נקרא יריחו : (יח) והיו סריסי' , ת' רברבין כמו שאקיס ועל דכיתל חנני' מיטא ועורי'
א' ר שהיו בקיכל מלך בכל והיו מכני יהודה מורע המלוכה ; (כ) ואת הקעלה , אמת המים :

מלכים ב כא

חרגום אשכנז עה

אחאב מלך ישראל וישהחולכל-
צבא השמים ויעבד אלהים :
(ו) וכנה מזבחות בבית יהוה
אשר אמר יהוה בירושלם
אשים את שמי : (ה) ויבן
מזבחות לכל צבא השמים
בשתי חצרות בית יהוה :
(ו) והעביר את בנו באשוענן
ונחשועשה אוב וידענים הרבה
לעשות הרע בעיני יהוה
להכעיס : (ז) וישם את פסל
האשרה אשר עשה בבית אשר
אמר יהוה אל דוד ואל שלמה
בנו בבית הזה ובירושלם אשר
בחרתי מכל שבטי ישראל אשים
את שמי לעולם : (ח) ולא
אסוף להניד רגל ישראל מן
האדמה אשר נתתי לאבותם
רק אם ישמרו לעשות ככל
אשר צויתים ולכל דת הורה
אשר צוה אתם עבדי משה :

קעניג פאן ישראל טהאט ; בעטעטע
דאן גאנצע דעער דעם היממעלס און
דיהנצע איהם ; (ד) אונד בויעטע
אלטערע אים הויזע גאטטעס , דא דאך
דער עוויגע זאגטע : אין ירושלים זיילל
איך רעזידירען ; (ה) און ער דיכטעטע
ער דעם היממעלס הער אלטערע , און
דען ביי דען פארהעפען דעם טעמפעלס ;
(ו) ער לים זיינען זאך דורכס פייער
פיהרען , זאך וואל קען בער אגען
אונד שלאנגענבעשווערער , שווארצ
קינסטלער אונד זייכענדייטער , אונד
טהאט נאך פילעס , וואס דעם עוויגען
מיספעללט , אונד איהן ער צירנט ;
(ז) דאן געצען בילד דעם האנים ,
וועלכעס ער פערפערטיגען לים , זעטע
ער אין דען טעמפעל , פאן וועלכעס דער
עוויגע צו דוד אונד דעססען זאך
שלמה שפראך : אין דזעם הויזע אונד
אין ירושלים , דאן איך אים אלען
שטעממען ישראל'ס ערוועהלטע , זיילל
איך עוויג רעזידירען , (ח) אונד איך
ווערדע ישראל'ס פים ניכט אויס דעם
לאנדע וואנדערן לאססען , דאן איך
איהרען עלטערן גאב , זא לאנגע זיא
גענויא נאך מיינען בעפעהלען האנדעלן ,
אונד נאך דער לעהרע , דיא מיין דיהנער
משה איהנען ערטהיילטע . (ט) אבער
זיא געהארבטען ניכט , דען מנשה פער-
פיהרטע

(ט) ולא שמעו ויתעם מנשה לעשות את החרע מן הגוים

אשר באור

כא (ג) כאשר עשה אחאב , כי הוא החל לעשות אלהים כמלכו ישראל , כירעד סאך
אחאב , לא רחישו לחקר מן המלטים שעשו אלהים , אלא שהיו הולכים בסמלת ירבעם
(ד) ולא אוסוף . אמר אוסוף , כי כשהיו חושבים היה מפליט בהם אלהים , וזכרו
מבדלים ומגלים אותם מארצם , אף על פי שלא נלו גלות שלמה לפני דוד (הכ"ט) . להניד
רגל ישראל , לטלטלת ית
(ה) לטלטלת ית

פיהרטע זיא, נאך מעהר בעועם צו טהאן, אלס דיא פעלקער, דיא דער עוויגע איהרענטוועגען פערטילגטע. (י) דער עוויגע לים דאהער דורך זיינע קנעלמע, דיא פראפעטען, פאלגענדעס זאגען: (יא) וזיל מנשה, קעניג פאן יהודה, דיזע גרויעלטהאטען אויסאיכט, נאך מעהר בעועם טהוט, אלס דאז פאלק אמורי, דאז פאר זיינער צייט וואר, אונד דורך זיינע אבשייליכען געצען אויך יחזרה צו זינדען פערלייסעט: (יב) רחם זילל איך, שפריכט דער עוויגע, גאטט ישראל'ס, איין זאלכעס אונגליק איבער ירושלים אונד יהודה ברינגען, דאס יעדעס, דער עס הערט, דיא אהרען געללען ווערדען. (יג) איבער ירושלים וזילל איך דיא מעסשנור שמדון'ס ציהען, דאז וענקלייא דעס היוועס אחאב'ס אויסהענגען, אונד עס זא ריין אויסשפיהלען, וזיא מאן איינע שיססעל אויסשפיהלט; מאן מאכט זיא ריין, אונד שטירצט זיא דאן אום. (יד) דען רעסט מיינעם ערבטהיילס ווערדען.

באור

ישראל - (הכסדי) * (יב) הצלמה שחי אזניו, רופה לאמר, שמוח התרועה והתפעלות, שיקרה לו מואת השמועה הרעה, ידמה לו, שהיה קול הגרה באזניו. (הלכ"ג). (יג) ונטייתו על ירושלים וכו'. רופה לאמר, שתכתן ביד אויב, כעונשנתנה שארון ביד מלך אשור. (הכ"ל) * זאת משקולת בית אחאב, הוא אכן העופרת, שבנין בו, ואמר זה על נד המשל לענין חרבן בית אחאב והכלותו, וכן אמר, שיכלו מירושלים ונטייה. (הכ"ל). * וכן חרגום הכסדי: ואונד על ירושל' ית חוט שורבן שמרון, וית משקול' גרות בית אחאב * ומחיתו, ענין קיטח. (רד"ק). הצלחה, הקערה. (הכ"ל). * וכן מתורגם אשכנזית. מחרה וגו', פירוש, כאשר ימחה האדם את הכלת, שמוחה חותה, ואמר כך תופכה על פניה, כדי שלא תתענף, כן ימחה ירושלים, וינקה אותה מאנשיה, ואמר כך ימריכנה. (הכ"ל). * (טז) זגם

אשר השמיד יהוה מפני בני ישראל: (י) וידבר יהוה ביד עבדיו הנביאים לאמר: (יא) יען אשר עשה מנשה מלך יהודה החעבות האלה תרע מבל אשר עשו האמרי אשר לפניו ויחטיא גם את יהודה בגלוליו: (יב) לכן כה אמר יהוה אלהי ישראל הנני מביא רעה על ירושלים ויהודה אשר כל שמעיו תצלנה שתי אזניו: (יג) ונטייתו על ירושלים את קו שמרון ואת משקלת בית אחאב ומחיתו את ירושלים כאשר ימחה את הצלחה מחה והפך על פניה: (יד) ונטייתו

רשי

כא (י) ביד עבדיו הנביאים * נחוס וחכוק ולפי שהיה מנשה רשע לא נקראו על שמו לפרש שבנימוי הים: (יב) תלנה * לשון מלגתים טינטט'ר בלעז: (בחרתי נש"ח ג' י"ח): (יג) ומשקול' * הוא חוט שבזוני' חוזה קושרין בו עופרת לכונן בו את החומה: ימחה את הצלחה * יקנה את הקערה: (ח) ספר

את שארית נחלתי ונתתים ביד
 איביהם והיו לבו למשפת לכל
 איביהם: (טו) יען אשר עשו
 את הרע בעיני ויהיו מכעסים
 אתי מן היום אשר יצאו אבתם
 ממצרים ועד היום הזה: (טז) וגם
 דם נקי שפך מנשח הרבה מאד
 עד אשר מלא את ירושלים
 פה לפה לבד מהטאתו אשר
 רחטיא את יהודה לעשות
 חרע בעיני יהוה: (יז) ויהר
 דברי מנשה וכל אשר עשה
 וחתאתו אשר חטא הלוואיהם
 כתובים על ספר דברי הימים
 למלכי יהודה: (יח) וישכב
 מנשה עם אבתיו ויקבר בגן

וערדע איך פערלאססען , אונר דען
 פיינדען פרייס געכען , דאו זיא דער רויב
 אונר דיא בייטע אללער איהרער פיינדע
 ווערדען , (טו) ווייל זיא דאז טהאטען ,
 וואס מיר מיספעללט , אונר מיך איממער
 ערציהנטען , פאן דעם טאנע און , דא
 אוהרע פאר פאהרען אויס מצרים זינגען ,
 מיס יעצט . (טז) מנשה פערנאם אויך
 וערד פיל אונשולדיגעס בלוט , זא דאס
 ער ירושלים פאן איינעם ענדע בייס צום
 אנדערן דאמיט אנפיללטע ; אויסער דער
 זינדע , דיא ער בעגינג , דאן פאלק יהודה
 צו פערלויטען , אום דאז צו טהון , וואס
 דעם עוויגען מיספיל . (יז) מנשה'ס
 איכדיגע געשיכטע , אללעס , וואס ער
 טהאט , אונר דיא זינדען , דיא ער
 בעגינג , פינדעט מאן בעשריבען אין דען
 יאדורביכערן דער קעניגע יהודה'ס .
 (יח) ער ענטשליך צו זיינען פעטערן ,
 אונר זוארד אין דעם גארטען זיינעם
 פאלאסטעם , אים גארטען עזוא ,
 בעגראבען . זיין זאון אמון פאלגטע

ביתו בגן עזא וימלך אמון

החתי

ב א ר

(טז) וגם וני . טעם קישור המקרא הוא
 עם הנקראות הקדומים הוסי , שכימי מנשה
 מלך יהודה נחמס נור דינס של ישראל לגלות
 מארצם , חיה טובם וקטאת המלך המלע
 הוסי , אשר הקטיא את יהודה , לעשות
 חוענות גדולות , ואסך דם נקי בארץ , עד
 אשר עלתה חמת ה' , ובעהס עד לאון מכתם .
 דם נקי ושך מנשה . ירמה , שהיא היא
 הורג כל מי שלא הסכים לעבוד עבודה זרה ,
 והנביאים המוכיחים אותם , כמו שעשתה
 אונו , שהתנה את נבואיה : (לכ"ג)
 הרבה מאד . יש מרנות יכונל שלדאו טו ,
 שהרג יספיהו . (דל"ק) . פה לפה סיפא
 מלבן החשבתים , וכדומה יספיהו (ד) ויתח

בסוף (הכסדו) . וכן מתרגם לשכונות
 (יז) ויהר דברי מנשה וגו' , בספר דברי
 הימים (ב'ל"ג) מנאטו , שחזר בתשובה
 שלמה , והתפלל בלם נספר ונלכה אל ה'
 והחלבים שמע את תפלתו , ונגעתלו ,
 והגיברו על כנו , למלכותו על יהודה . והנה
 באברה עד היום הזה תפלת מנשה , אשר
 התפלל בבבל , נהיית אסור נכבלי ברזל ,
 אבל אינה מקובלת לנו , כי כתובה היא
 בספרי הנקראים (אפאקריפישע ביכער) ,
 אשר אינם נמנים תוך ספרי הקדש , ואף שיש
 מלשים קלמה ויכס'ס , כספר סכתת שלמה ,
 מנשה יהודית , ספר יכוסע בן סרוק , סוללות
 מלבן החשבתים , וכדומה יספיהו (ד) ויתח

איהם אין דער רעגירונג . (יט) צוויי
 אונד צוואנציג יאהר וואר אמון אלט ,
 אלס ער צור רעגירונג קאם , אונד צוויי
 יאהרע רעגירטע ער אין ירושלים . זיינע
 מוטטער הייס משלמת , טאכטער
 הרניץ , אונד וואר אויס יטבה .
 (כ) ער טהאט , וואס דעם עוויגען
 מיספיל , וויא זיין פאטער מנשה ;
 (כא) וואנדעלטע אויף דעם וועג , דען
 זיין פאטער גינג , דיהנטע זיינען אבי
 שויליכען געזען , אונד בעטעטע ויא אן ,
 (כב) פערליס דען עוויגען , דען גאטט
 זיינער פארעלטערן , אונד וואנדעלטע
 גיכט אויף דעם וועג דעם עוויגען .
 (כג) זיינע בעדיהנטען מאכטען איינע
 פערשווערונג געגען איהן , אונד ער
 מארדעטען איהן אין זיינעם פאללאסטע .
 (כד) אבער דאן פאלק דעם לאנדעם
 ערשליג אללע , דיא געגען דען קעניג
 אמון זיך פערשווארען , אונד מאכטען
 זיינען זארו יאשיהו צום קעניג אן
 זיינער שטעללע . (כה) אמון'ס איבריגע
 געשיכטע , אונד זיינע טהאטען , פינדעט
 מאן אויפגעצייכעט אין דען יאהר
 ביכערן דער קעניגע יהודה'ס . (כו) מאן
 בעגרוכ איהן אין זיין גראב , אויסגארטען
 עזא , אונד זיין זארו יאשיהו ווארד
 קעניג אן זיינער שטעללע .

כב (א) אכט יאהר וואר יאשיהו
 אלט , אלס ער קעניג ווארד , אונד
 רעגירטע

החתי : (יט) בן עשרים ושתים
 שנה אמון במלכו ושתים שנים
 מלך בירושלם ושם אמו
 משלמת בת הרנין מן יטבה :
 (כ) ויעש הרע בעוני יהוה
 כאשר עשה מנשה אביו :
 (כא) וילך בכל הדרכ אשר
 הלך אביו ויעבד את הגללים
 אשר עבד אביו וישתחו להם :
 (כב) ויעזב את יהוה אלהי אבתיו
 ולא הלך בדרכ יהוה :
 (כג) ויקשרו עבדי אמון עליו
 וימיתו את המלך בכרתו :
 (כד) ויך עם הארץ את כל
 הקשרים על המלך אמון
 וימליכו עם הארץ את יאשיהו
 בנו תחתיו : (כה) ויתר דברי
 אמון אשר עשה הלוא הם
 כתובים על ספר דברי הימים
 למלכי יהודה : (כו) ויקבר אתו
 בקברתו בגן עזא ומלך יאשיהו
 בנו תחתיו :

כב (א) בן שנתה שנה יאשיהו במלכו ושלשים
 ואחת

כא (ח) להניד , ענין המוד : (יב) תצלחה , שרשו כלל מנכון כפעל מפעלי הכפל ,
 והוא ענין תבועו' הרעש טנדאמי' טבלע' : (יג) משקולת , בחולס והוא העופרת
 שזוים בו' ומחית , ענין קמות נבי' ומחית את ירושלים מיושבי' ובפי' כאשר ימחה ספר איש פי'
 כאשר ימחה האדם את הכלתם : הכלתם , פי' קדרה או קערה :

וַאֲחַת שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם
אִמּוֹ יְרִידָה בַת-עַדְיָה מִבְּצֻרָה׃
(ב) וַיַּעַשׂ הַיְשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
וַיֵּלֶךְ בְּכָל-הָרָף דְּדֹר אָבִיו וְלֹא
כָּרַ יָמִין וּשְׂמֹאל׃ (ג) וַיְהִי
בְּשִׁמְנֵה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְךְ
יֵאשִׁיָּהוּ שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת-שִׁפְן
בֶּן-אֲצִלְיָהוּ בֶן-כְּזַיָּלִים הַסֹּפֵר
בֵּית יְהוָה לֵאמֹר׃ (ד) עֲלֵה אֶל-
חֶלְקִיהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיְהִים אִתּוֹ
הַכֶּסֶף הַמּוֹבָא בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר
אֶסְפוּ שְׂמֵרֵי הַסֶּף מֵאֵת הָעָם׃
(ה) וַיִּתְּנָה עַל-יַד עֹשֵׂי הַמִּלָּאכָה
הַמִּפְקָדִים בְּבֵית יְהוָה וַיִּתְּנוּ אֹתוֹ
לְעֹשֵׂי הַמִּלָּאכָה אֲשֶׁר בְּבֵית
יְהוָה לְחֹזֵק אֶת-בְּרֶךְ הַבַּיִת׃
(ו) לְחַרְשִׁים וּלְבָנִים וּלְגֹדְרִים
וּלְקִנּוֹת עֵצִים וְאֲבָנֵי מַחְצָב לְחֹזֵק
אֶת-הַבַּיִת׃ (ז) אֲךָ לֹא יֵחָשֵׁב
אֲתָם הַכֶּסֶף הַנָּתֵן עַל-יָדָם כִּי
בְּאֻמּוֹנָה הֵם עֹשִׂים׃ (ח) וַיֹּאמֶר
חֶלְקִיהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל-שִׁפְן
הַסֹּפֵר

דענידטע איין אונד דרייסיג יאהר אין
ירושלים. זיינע מוטטער האט זיך
טאכטער עדיהם, אונד וואר אויס
בצקת. (ב) ער טהאט, וואס דעם
עוויגען געפיל, וואנדעלטע אויף דעם
וועג זיינעם שטאמפאטערס דוד,
אונד וויך ניכט דאפאן אב, וועדער
דעכטס, נאר לעקס. (ג) אין זיינעם
אכטצעהנטען רעגירונגס יאהר, שיקטע
דער קעניג דעם עכנונגס הרער יופן,
זאהן אצל יהוים, ענקעל משלםס,
אין דען טעמפעל, מיט דעם אויפטרעגע:
(ד) געהן היץ צום אבערפריסטער
חלקיהו, ער זאל דאן אים טעמפעל
איינגעקאממע געלד, וועלכעס דיא
טהאר וואכע פאם פאלקע זאממעלטע,
פאללענדס איינציהען, (ה) אונד דויעס
געלד דען געשעפטס פער וואלטערן,
דיא ביים טעמפעל אנגעזעצט זינד,
איבערליפערן, דאמיט דייע דיא
ארכייטסלייטע דאפאן לעצאהלען,
וועלכע דאן שארהאפטע אים טעמפעל
אויסבעססערן מיססען, (ו) נעמליך דיא
ציממערלייטע, כויאלייטע אונד מויע-
רער, אונד דאס מאן האלץ אונד
געהויענע שטיינע אנשאפפע, דען
טעמפעל אויס צו בעססערן. (ז) מאן
זאלל איהנען אבער קיינע דעכנונג, פיר
דיא איהנען איבערליפערטע געלד, אב-
פארדערן, דען זיא פערריכטען איהר צו
געשעפטע מיט רעדליכקייט. (ח) דער
אבערפריסטער חלקיהו זאגטע ביים
דיוער

והנה
הנה

באור

רשי

כב (ד) ויהם את הכסף וישלים,
כלומר ישלים לבנות. (ל"ק). ועל
כיו מתורגם אשכנזית. (ח) ספר התורה
מצאהי

כב (ח) ספר התורה מנחתו
עמון תחת הכדוך שהטמימוכו
סס

דיוער געלעגנעהייט צום רעכנונגספליה
 הער שפן , איך האבע אים טעמפעל
 דאזגעזעצבוך געפונדען , נאכ עם איהם ,
 אונד דיוער לאז דארין . (ט) דער
 רעכנונגספליהרער שפן גינג נון צום קעניג ,
 בראכטע איהם אנטווארט , אונד
 זאגטע : דיינע קנעכטע האבען דאז אים
 טעמפעל פארגעפונדען געלד הערויס
 גענאקמען , אונד עם דען געשעפטס
 פערוואלטערן דעם טעמפעלס איבער
 ליפערס . (י) אויך ערצעהלטע ער
 דעם קעניג : דער פריסטער חלקיהו האט
 טיר איון בוך געגעבען , אונד לאז עם
 דעם קעניג פאר . (יא) אלס אכער דער
 קעניג דיא ווארטע דוועם געזעצבוך
 הערטע , צעררויס ער ווינע קלויבער ,
 (יב) אונד בעפאהל דעם פריסטער
 חלקיהו , אחיקם , זאון שפן'ס ,
 עכבור , זאון מיכיה'ס , דעם
 רעכנונגספליהרער שפן , אונד וינעם
 קאמטער דוהנער עשיה , וויא פאלגט :
 (יג) געהעט הין , אונד בעפראגט דען
 עוויגען פיר טיר , פיר דאן פאלק אונד
 פיר גאנץ יהודה , וועגען דעה ווארטע
 דוועם

דרשו את יהוה בעדי ובעד העם

באור

מצאתי . מנשה מלך זמן רב , ועשה לפי צעווי
 ה' בתועבות העוים , והשכית אתוה ישראל
 גם אשון בטוהוב רשע , ואתו בדרכי אביו
 הרעים , שגל בהם , ועל כן כשתחזק תורה
 ישראל , תאשיהו היה קטן וכל למד ערין תורה ,
 מדברי הכ"ל . (ט) התיכו . אין הרטון נו , שהתיכוהו בלש , אך פליטן נו , מענין כליו ,
 טעם ותתך חמתי (ירמיהו מ"ד) . (לכ"ג) . (יא) ויהי כשמוע המלך וגו' . אמרו , כי
 ואלו הספר גלל במרשת טובחות (דניאל ב' ל"ו) יולך ה' אותך ואת מלכך וגו' , כי אם גרע
 נבין גלות שומרון , יגלות יהודה עם מלך יהודה , שש שאלו טעם , וקולס חלקיה קרא
 ה אל שפן למצו , סיקרם הבשן אל המלך , ויקם ענה , להסיר ממנו זה הרע , לפי מה
 שכתב . (קד"ק)

הספר ספר התורה מצאתי בבית
 יהוה ויתן חלקיה את הספר אל
 שפן ויקראוהו : (ט) ויבא שפן
 הספר אל המלך וישב את
 המלך דבר ויאמר התיכו
 עבדיה אתה הפסך הנמצא
 בבית ויתנהו על יד עשי
 המלאכה המפקדים בית יהוה :
 (י) ויגד שפן הספר למלך
 לאמר ספר זהו לי חלקיהו הכהן
 ויקראוהו שפן לפני המלך :
 (יא) ויהי כשמע המלך את
 דברי ספר התורה ויקרע אתו
 בגדיו : (יב) ויצו המלך את
 חלקיהו הכהן ואת אחיקם בן
 שפן ואת עכבור בן מיכיה
 ואת שפן הספר ואת עשיה
 עבד המלך לאמר : (יג) לכו
 ובעד פל יהודה על הכרי

שם כמסרף אחת את התורה :
 (יג) דכטו את ה' בעדו . רלס כתוב
 וילך

ועל כן היה ספר התורה חרוס אצלם .
 מענין כליו , מענין כליו ,
 כי אם גרע
 לפי מה
 (יד) 4

הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא הוּא כִּי־גִדְוָלָה
 חֶמֶת יְהוָה אֲשֶׁר־הִיא נִצְתָה בְּנוֹ
 עַל אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֲבֹתֵינוּ עַל־
 דְּבַר־יְהוָה הַסֵּפֶר הַזֶּה לַעֲשׂוֹת כְּכָל־
 הַכְּתוּב עָלֵינוּ: (יד) וַיִּלֶךְ חֶלְקִיָּהוּ
 הַכֹּהֵן וְאַחִיקָם וְעַכְבּוֹר וְשִׁפָּן
 וַעֲשִׂיָּה אֶל־חִלְדָּה הַנְּבִיאָה
 אִשְׁת־שָׁלֹם בִּן־תְּקוּהָ בֶן־חֲרָחִים
 שֹׁמֵר הַבְּנָדִים וְהִיא יֹשֶׁבֶת
 בִּירוּשָׁלַם בַּמִּשְׁנָה וַיְדַבְּרוּ אֵיֶה:
 (טו) וְהָאָמַר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר
 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לְאִישׁ
 אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם אֵיו: (טז) כֹּה
 אָמַר יְהוָה הַנְּבִיאָה מִבֵּית רָעָה אֶל־
 הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו אָמַר
 רִשׁׁי כָל

דיועם געפונדנען בוכס, דען געוויס איזט
 דער צאדן דעם עוויגען, דער איבער
 אונס ענטבראנטט איזט, זעהר גראס,
 ווייל אונזרע עלטערן ניכט אויף דיא
 ווארטע דיועס בוכס הערטען, אונד
 ניכט טהאטען, וואס אונס דארין פאר
 געשריבען איזט. (יד) דער פריסטער
 חלקיהו, אחיקם, עכבור, שפן אונד
 עשיה גינגען נון צו דער פראפעטין
 חלדה, דער פרויא שלם'ס, זאהן
 חרחם, אויפוועהער איבער דיא קעניג
 ליבען קליידער, וועלכע אין ירושלים
 פארשטאדט וואהנטע, אונד זאגטען
 עס איהר: (טו) זיא אנטווארטעטע
 איהנען: זא שפריכט דער עוויגע, נאטט
 ישראל'ס, זאגעט דעם מאננע, דער
 אייך צו מיר שיקטע: (טז) דער עוויגע
 שפריכט, איך פעהרענגע אונגליק
 איבער דיוען ארט אונד זיינע איינוואונד
 ער, זא ווא עס אין דעם בוכע שטעהט,
 דא

באור

(יד) אל חלדה הנביאה. אמרו בדרש
 כי מבני נביה של רחב היתה, ולמה הלכו אל
 חלדה, ולא הלכו אל ירמיה? יש מרבותי
 ז"ל שאמרו, מפני שהנביאים רחמנא, ומהם
 אמרו, כי ירמיה לא היה שם, כי הלך להחזיר
 עשרת השבטים, ואמרו, כי ירמיה היה אז
 נביא, שהרי תחלת נבואתו היתה בשלש עשרה
 שנה ליאשיהו, וזה הענין היה בשנת שמיטה
 עשרה, אלא שלא היה שם בירושלים אז,
 כשמלאו התורה, סולי היה בענות, או מקום
 אחר, וחלדה היתה יושבת בירושלים, לפיכך
 שלח אליה, ואמרו רבותינו ז"ל, כי שלשה
 נביאים שנתנבאו בימי יאשיהו, והם ירמיהו
 ונפחיהו וחלדה, כי ירמיהו היה מתנבא
 בשוקים, ונפחיהו פנתי כנביות, וחלדה אל
 הנשים. (הג"ל). במשנה. חק לקומה, בן
 שתי החומות, שהוא משנה לעיר. (ק"י)
 ועל

יולך ה' אומך וחת מלכך: (יד) אל
 חולדה. אמרו רבותינו לפי שהאשה
 מרחמת יותר מן האיש לכך לא שלח אל
 ירמיהו. ויש חומרים ירמיהו לא היה
 שם שהלך להחזיר עשרת השבטים:
 במשנה. בבית חולפנא שער יש בעזרה
 שמו שער חולדה במסכת מדות. ויש
 שפותרים במשנה חון לחומה צין שתי
 החומות שהיא משנה לעיר: (במשנה)
 סתה. מורה התורה שבע"פ לזקנים
 שבדורה היא המשנה הג"ע דר"ע:
 (במשנה) מאלה הדברים עה לעיני כל
 ישרא וכן כל הדברים הנכפלים בתורה
 דרשה בדבים ונלחה העונשים והגלויות
 הנכפלי

דאז דער קעניג פאן יהודה לאז: (יז) ווייל זיא מיר פֿערילסען, אונדערן געטטערן אפפֿערטען, אונד מיר מיט אלען איהרען האנדלונגען ערצירנטען: דרום איזט פֿיין צאָהן איבער דיזען ארט ענטבראָנט, אונד ווירד אויך נישט געלעשט וועררען! (יח) אונד וואָס דען קעניג בעטרופֿט, דער אויך שיקטען דען עוויגען צו בעפֿראַגען, זאָ צו יגנט איהם פֿאלגענדעס צור אַנטוואָרט: וועגען דער וואָרטען, דאָ דואו דער טעסט, לעסט דער עוויגע דיר זאָגען (יט) ווייל דין הערץ ערוויילט וואָר, אונד דואו דיר פֿאר דעם עוויגען דעמאָ טהיגטעסט, אלס דואו הערטעסט, דאָס איך איבער דיזען ארט אונד זיינע איינוואָהנער שרעקען אונד פֿליר פֿער קנדעטע, ווייל דואו זיינע קליידער צערריסעסט, אונד פֿאַר מיר וויינטעסט: דרום עכהערע איר דיר אויך, שפּריכט דער עוויגע. (כ) איך נעהמע דיר צו דינינען פֿעטערן היים, דואו ווירסט אין פֿרידען אין דיין גראָב געבראַכט, אונד זיהסט דאָ אונגליק נישט, דאָ איך איבער דיזען ארט פֿעהענגען! דיזע אַנטוואָרט בראַכטען זיא דעם קעניג צוריק.

כג (א) דער

באור

כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה: (יז) תחת אשר עובדי ויקטרו לאלהים אחרים למען הכעיסני בכל מעשה ידיהם ונצתה חמתי במקום הזה ולא תכבה: (יח) וא־מלך יהודה השלח אתכם לדרש את־הזה כה האמרו אליו כה אמר יהוה אלהי ישראל הדברים אשר שמעת: (יט) יען רַךְ לַבָּבָה ותכנע מפני יהוה בשמעה אשר דברתי על המקום הזה ועל ישביו להיות לשמה ולקללה ותקרע את בגדיה ותכבה לפני וגם אנכי שמעתי נאם יהוה: (כ) לכן הנני אספה על אבתיך ונאספת אל קברתיך בשלום ולא תראינה עיניך בכל הרעה אשר אני מביא על המקום הזה וישיבו את המלך דבר:

רשי (א) וישלח

הנכפלי לעוצרי על סודי ורומזי התורה סוד משכני: (ב) וגאספ' חל קצרותיך בשלנו. ומכו השלנו ולא תראונה עיניך בחורבן הבית: (י) על ושל פיה מתורגם (ב) ונאספת קצרותיך בשלום, ותלך כמות ויורד המוריס למלך יאשיהו (דברי הימים ב' כ"ג), ומהו בשלום? שלא תרוב בה' ביוםיך (בן הוא מפרש והולך: ולא תראונה עיניך בשלום הרעה אשר אני מביא על המקום הזה: (מל"ק) ושלום (ב) והכחונים (ב)

מלכים ב כג

כג (א) וישלח המלך ויאמר אליו כל זמני יהודה וירושלם: (ב) ויעל המלך בית יהוה וכל איש יהודה וכל ישרי ירושלם אתו והכהנים והנביאים וכל העם למקטן ועד גדול ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית הנמצא בבית יהוה: (ג) ויעמד המלך על העמוד ויכרת את הברית לפני יהוה ללכת אתר יהודה ולשמר מצותיו ואת עדותיו ואת חקתיו בכל לב ובכל נפש להקים את דברי הברית הזאת הכתבים על הספר הזה

רשי ויעמד

כג (ג) על העמוד מקום מעמד המלך בבית המקדש: (ד) וחת

תרגום אשכנזי עמ

כג (א) דער קעניג שיקטע, אונד לויס אללע עלטעסטען יהודה'ס אונד ירושלים'ס צו זיך פערזאממען (ב) דאן גינג ער הענוף נאך דעם הויזע גאטטעס, אונד מיט איהם גאנץ יהודה אונד אללע איינוואהנער ירושלים'ס אונד דיא פריסטער, דיא פראפעטן, אונד דיא גאנצע פאלק, פאן קלוינקים גראס אונד לאז און זען גארט דען גאנצען אינהאלט פאן דינס בוכע דעס בונדעס פאר, דאז איבן טעמפעל געפונדען וואונדען: (ג) דער קעניג שטאנד אונף איינעם געריסטע, אונד שלאס אין בינדנים פאר דעם עוונדען איהם נאך צו וואונדעלן, זיינע געכאפטע פארשריפטען אונד געזעצט מיט גאנצעם דערצען אונד גאנצער ועערע צו בעאר ריטען, אונד אללע ווארטע דעס בונדעס צו ערפיללען, דיא אין דינעם בוכע אויפגעצייכעט זינד; אונד דאז גאנצע

באר

כג (ב) והכהנים והנביאים, תרגום הכנאים סופרים, כלומר תלמידיהם, לפי שלא היו שם כנאים אחרים, שהרי המלך שאל אל קוליה, מלמד שלא היו שם כנאים אחרים, וכן תרגום סופט וכנאי (ישעיהו ג'ב) דיין וסופר, ונוכל לפה כנאי' כמשמעו, כי ידעוהו וכפניה בן כנאי היו כנאים בזמן ההוא, יאורוהו בן שמעיהו אשר שהיה כנאי גם כן בזמן ההוא, ולא היו בירושלים, בעת שהבא חלקיה הכהן את ס' התור, ועת' כאשר שלח המלך לאסוף איש יהודה, באו גם כן הכנאים לירושלים. (דד"ק) (ג) על העמוד, ידעה שם עמוד, וקיה בו המלך, בעת קראו את התורה, כמו שנזכר

מכ ל ל ג פ

כב (ד) ויהם וענין כל' והשליו' לנבותו: בית, כמו בבית: (ה) בדרק, נקראו כן מקום הסנהדרה: לפי שזריך צדיק: (ז) לא יחשב, לפי שהמספר תלוי במחשבה: (ט) והתיכו, ענין הנקה והדקה: (י) תרד' א' בת צי' זה הספר הנמכר: כתוב עבתי ידי מרע'ה, ולא שהי' המורה נשכח' בשום זמן ככתוב ע'י' הנביא לא ימושו עפיך ומפי זרעך כו': (יג) נצחה, ענין הדלק' והבערה: על כמו אל: (יד) במשנה, ה' לבנה' מן משנתם: (כ) וגאספת אל קברות אבותך בשל'ו, וקלא כתב ויורו המור' למלך, יאסורו אלל' שלל קרב בית המקדש בימיו: קברותך, ר"ל קברות אבותיך:

יהוה מחוץ לירושלם אל־נחח
 קדרון וישרף אתה בנחל קדרון
 וידק לעפר וישלך את־עפרה
 על־קבר בני העם : (ז) ויתן
 את־בתי הקדשים אשר בבית
 יהוה אשר הנשים ארגות שם
 בתים לאשרה : (ח) ויבא את־
 כל־הכהנים מערי יהודה ויטמא
 את־הבמות אשר קטרו־שמה
 הבהנים מגבע עד־באר שבע
 ונתן את־במות השערים אשר
 פתח שער יהושע שר־העיר
 אשר־על־שמאל איש בשער
 העיר : (ט) אך לא יעלו כהני
 רש"י הבמות

(דאן האלן דאפאן) פאר דיא שטאדט
 הינוים אין דאן טהאל קדרון ברינגען ,
 עס דאזעלכסט צור דיננסטען אשע פערט
 ברענגען , אונד דיוע אשע אויף דיא
 גרעכער בעס פאלקס אומחער שטרייען .
 (ז) ויא הויזער דער אונצופט ביים הויזע
 גאטטעס , אין וועלכען פרויענציממעד
 טעפפילע פיר דען האץ וועכטען , לים
 ער נידער הייסען . (ח) ער לים אללע
 פריסטער אויס דען שטעדלען יהודה'ס
 קאטמען , אונד אללע אנהעהען פערט
 אונרייניגען , אויף וועלכען דיא פריסטער
 רייכערטען , פאן גבע בים באר
 שבע ; אויך דיא אנהעהען אן דען
 טהארען לים ער נידער הייסען , וויא דיא
 אנהעהע ביים איינגאנג דעס טהארס
 יהושע , דעס שטאדטהויפטמאננס ,
 דיא צור לינקען האנד וואר , ווא מאן
 אין דאן שטאדטטהאר גינג . (ט) דיא
 פריסטער דער העהען דורפטען אכער
 באר ניכט

קדרון , לשרפס סס לעמר דק . ומוה תבין
 טעס מרגום האשכנזי . אחת־עפרה ,
 כנויי הנקבה האלה מוסנים על האשרה ,
 הנזכרת בראש המקרא : (ז) בהי הקדשים
 וגו' , אפשר , כי עס המוקס בפעולו המנוות
 הכן , המזיקו בזמה ובתועבת שהיו עושים
 שאר הגויס , וידמה כי מעבודת קצת האשרות היה , שיהיו סס מוככי למשגל מנוכה , והנשים היו
 אורעת סס נתיס בעבוד האשרה , והיו עושים יריעות יהיו מחיכה ובית לבאים לעבוד האשרה
 בפעולת המנוכה , וכבר הזכיר הרב המורה קצת מאותם המשגלים המנוכים , שהיה מנהג
 הקדומים מעובדי עבודה זרה להתנהג כהם : (רלב"ג) . (ח) ויבא את כל הכהנים , אה
 הכהנים היו מורע אהרן , ותרגם אותם יונתן כומריא , לפי שנעשו כומרי' לעבודה זרה , והביא
 אותם לירושלים , והחזירם נתעבה . (רד"ק) . ויטמא וכו' , סס אות מקו' טומא' , להשליך
 סס נבלות וכל טומאה , להרסיק העבודה הזרה מלב העם . (הכ"ל) . אשר פתח וגו' , כמו
 ואשר פתח שער , וכמיהו שמש ירח (חבקוק ג') , ופירוש , כתן את צמות השערים והבמה אשר
 פיתה פתח שער יהושע שר העיר גם כן נתן , חולי היתה גדולה משאר הצמות , לפיכך זכר אותה
 לבדה . (הכ"ל) . אשר על שמאל איש וכו' , כלומר איש הבא בשער העיר , היתה זאת
 הבמה לשמאלו , וכן תרגם יונתן : במיעליה תרעקרתא . (הכ"ל) . (ט) אך וגו' , טעס קישור
 המקרא הזה עם שלפיו , שיהיה הכהנים שיהיו הכהני' , שעבדו עבודה זרה בערי יהודה ,
 לירושלים , אך לא הכיחם להקריב קרבנות במזבח אשר בירושלים , כאשר מנארו והולך . לא יעלו
 וכו' , רוצה לאמר , שהכהנים שעבדו עבודה זרה לא יעלו

יהוה
 על
 שם
 ים
 בית
 לכי
 ערי
 ית
 ית
 ים
 ית
 ויניס
 בליס
 נחות
 וישור
 חל
 מוזנת
 כהני
 חותן
 הצעל
 חכה
 ק"ק
 שלם
 ובהם
 והוכיח

מלכים ב כג

הרגום אשכנזי פא

אשר עשה מנשה בשרתי
 חצרות בית יהוה נתן המלך
 ורץ משסוה שליד את עפרם
 ונתל קדרון: (יג) ואת הכמות
 אשר על פני ירושלם אשר
 מימין להר המשחית אשר בנה
 שלמה מלך ישראל לעשתרת
 שקץ צידנים ולכמוש שקין
 מואב ולמלכם הועבת בני עמון
 טמא המלך: (יד) ושפר את
 המזבת יכרת את האשרים
 וימלא את מקומם עזמות אדם:
 (טו) וגם את המזבת אשר
 בבית אל הכמה אשר עשה
 ירבעם בן נבט אשר החטיא
 את ישראל גם את המזבת החוא
 ואת הכמה נתן וישרף את
 הכמה הידק לעפר ושרף
 אשרה: (טז) ויפן אש יהו וירא
 את הקברים אשר שם בהר
 רשי וישלח

דיא מנישה אין דעו ביודען פארהעפען
 דעם טעמפעלם ערבויעטע, ליום דער
 קעניג איינשטאמען, דען שוטט פאן
 דארט ווענפיהרען, אונד איהן אין דאז
 טהאל קדרון ווערפען: (יג) דיא
 העהען פאר ירושלים, צה מיטמאגה
 זייטע דעם זינדענבערגס, וועלכע
 שלמה, קעניג פאן ישראל, פיר
 עשתרת דען געצען דער צידונים,
 כמוש, דען געצען מואב'ס אונד
 מלכום, דען געצען דער קודעה
 עמון'ס, ערריכטען ליום, פער
 יונדרייניגטע דער קעניג
 (יד) אונד לוס אללע בולדוילען צעהן
 כרעלען, אללע דאזיגע אומהויערע
 אונד איהרע פלעש מיט טאדטענקאכען
 אנפוללען: (טז) אונד דען אלטמאגה
 בית אל, דיא אנהעהע שטובא
 ירבעם, זאחן נבט, דער פערפיהרער
 ישראל'ס, ערריכטעטע, אונד דיוען
 אלטמאג אונד דיוע אנהעהע ליום ער פער
 שטאמען, אונד זאממט דעם דאזיגן
 צור דינגען אשע פעהבהענגען: (טז)
 (טז) פארהער האטטע אשיהו, אינג
 דעם ער זיך אומזאה, דיא גרעכער ערג
 בליקט, דיא דארט אים בערגע ווארען
 אונד הינגעשיקט, דיא געכיינע אונד
 דיוען גרעכערן הערויס געהאנגען, זיא

באור

אשכנזית: (יג) להר המשחית, לטורח
 דויתיא: (הל"ל). והנה כנה הכתוב פה את
 ההחיותים, הנקרא הכ המשחית הר המשחית,
 לגנאי, מפני החלילים שהיו עליו. כן כתב
 רד"ק ז"ל: אשר בנה שלמה, כבר בארנו
 כמה שקלט שלא בנה אותם שלמה, אך העלים
 הכתוב כנחותם שלמה: (הלכ"ג) (טז) גם את המזבת החוא, הטעם, שאע"פ שהעיר
 בית אל לא היתה לטובתה, וכן היא בערי שומרון, בכל זאת נתן המזב'הו: (טז) ויפן,
 II I יא א שער

לם
 יק
 פת
 התי
 תו
 תת
 דה
 אל
 שר
 מש
 חות
 זר
 חות
 יומר
 נהס
 בעלי
 צין:
 לכל
 זולך
 פים
 הוא
 זוכו
 ותס
 סיס
 ר:
 ס
 ס
 ד על
 יס

מלכים ב' כג

(ל) וירכשתם עבדיו מה ממגורי
 וביארתו ירושלים ויקברתו
 בקברתו ויקח עסדהארץ את
 יהואהו בןדיאשורהו ויבשרהו
 אתו ויסליכו אתו החת אביו
 (לא) בין עשרים ושלש שנה
 יהואהו במלכו השלשה הדשים
 מלך בירושלם ושם אמו חמוטל
 בת יורכיהו מלכה (לב) ויבשר
 הרע בעיני יהוה ככל אשר
 עשו אבותיו (לג) ויאכרהו
 פרעה נכה ברבלה בארץ חמט
 במלך בירושלם ויהו ענש על
 הארץ מאה כפר כסף וכבר
 זקב (לד) וימלך פרעה נכה
 את ילקום בן יאשיהו החת
 השלישי ויאשיהו

הדגים אשכנז פג

פיהקטעו וינעו לייכנאם איהו אינועם
 וואנש נאך ירושלים (אגד) לענטען
 איהו און ווען גראב דאן פארק
 דעם לאנדעם נאדם היקויק וינעו
 זארו והואהו זאלבטע איהו איהו
 מאכטען איהו צום קעניג און ווינעם פא
 טערם שטעללע (לא) דרווא אונד
 צוואנציג יאר וואר ירוואחן ארמ
 אלס ער קעניג וואר אונד רעגירטע
 דרווא מאנאטע אין ירושלים וינע
 מוטטער היים חמוטל מאכטער
 ירמיהו'ס אונד וואר אונס לבנה
 (לכ) ער טהאט וואס דעם צוויגען
 מיספיל וויא וינע פארפארען
 (לד) פרעה נכה לום איהו צו
 רבלה אים לאנדע חמט פעם
 סעלו נאדם איהם דיא רעגירונג אב
 אונד לענטע דעם לאנדע אינע שטר אפע
 פאן חונדערט טאלענטע וילבער אונד
 איינעם טאלענטע גאלד אויף

(לד) פרעה נכה מאכטע נון איקים
 זארו ויאשיהו'ס צום קעניג און ווינעם
 פאטערס ויאשיהו שטעללע אונד גאב
 איהם

באור

התחפס (מכ"ק) (ל) ויששחור אותו
 וכו' ידמה ששחור חוקו עפסי המסלוקת
 שהיתה בין החמים וידמה מפני זה כי לא
 היה יחולתו הנכור וכבר יתבאר זה מזה
 שזכר כי בן עשרים ושלש שנה יחולתו במלכותו
 ולא מלך כי חס שלמה חדשים ושלש אחריו
 וזה לאות שכנה היה גדול ממנו כש עמו שנים
 וכבר נמנו בספר דברי הימים (א' ג' ט') דברי יאשיהו וזכר שם כי הנכור יוסקן הפני
 יחויקים השלישי בדקיהו הרביעי שלום וכבר נאמר ר' אברהם בן עזרא כי שלום הוא יחולתו
 כי כתוב בירמיהו (כ"ב י"א י"ב) ביה אמה ה' אלמלו בן יאשיהו מלך יהוד' כשלך תחת יאשיהו
 אביו וכו' והנה אחריו מלך יהיקי' ובנו ואחריה' מלך בדקיהו ולא מלך יוסקן ואם הו' הנכור'
 מלך בכל המלך הישר צעינו ואמנם הנה וכל בספר דברי הימים כי הנכור יוסקן לפי מה
 שאחשוב להודיע שכבר עשה ישרא' שלא כהוגן בהמליכם והקטן מן הנביים אך המליכות
 בהיותו נמשך לפעולות האנושות אשר היו פניהם מופעות אליהם ולזה נמשך אל חס מהרע מה
 שכמשך כי אולי הו' יוסקן אחוה מעש' יאשיהו' (מכ"ב ח' ט') (לד) ויסב את שמו יחויקים
 ושוית שמה יחויקים (הכשדי) והטעם כדאידידוק שרשותו

תרגום אשכנזי

מלכים ב כג כד

איהם דען נאמען יהויקים דאיהואחו
 אכער נאהם ער מיט נאך מצרים
 וואָ ער איך שטארב (לה) יהויקים
 נאכדאן נאלף אונר זילבער דעם פרעה
 אום אבער זא פיל בעלה אויפצוברינגען
 אלס פרעה פערלאנגטע בעלענטע ער
 דאן דאן מיט אינגער שאצונג אונר
 צוזאנג דאן פאלק דאס יעדער נאך
 זיגען פערטעגען נאלד אונר זילבער
 פון פריעה נכדו העכטע בען סוטטע
 (לו) יהויקים וואה סינג אונר צוזאנצין
 זאהם אלס גאלס ער קעניג ווארד
 אונר דענוכטע אטלף זארהע אין
 ירושלים זיגע סוטטער היס זכורה
 זכורטע פרוהס אונר וואה אים
 כוטה ווא (לו) ער סודאט זואס
 דעם עוזגען מיספול ווא וינט פאר
 פאטרע פאטרע פאטרע
 כד (א) אין זייער עייט איבערצאן
 נכדנאצה קעגן פאן בכל
 דאגלעט מיט קיני יהויקים בלויב
 איהם דסיא יאהרע לאנג אונטער וויר
 פיג פול אכער נאכהער זודער פאן
 איהם אכ (ק) נון רייצטע דער
 עויגע היא שטרייפערדען העערע דער
 כשרים דוא פאן ארם פאן כואב
 אונר

באור

גברותו הוא, והעלובה לו מחתו (מדברי
 כד"ק) (לה) העריר את הארץ, רמז
 מנביתם על עמל דארע (הכסדי) איש
 בערבו, כתרגומו, נבר כד חוי, כל חסד כש
 שהיה ראוי למת לו, לפי מותו (הר"ק) את עם הארץ, מן עמל דארע (הכסדי)
 כד (א) וישב וכו' נדכרי הימים (ב' ל' ו') כתוב עליו עלה נכודנדר חלק בכל ויאסרו
 נכחוסתים להוליכו בבליה, ואעו חכמינו ל' קלף כל עד בכל, דקאת בדרך, כי סגן גיבא
 עליו וכעיקרו (סס"ב"ט) קבורת מפור יקנה סחוב והסלך מהלחה לשעבי ירושלים, וכן נראה
 ממה שאמר למטה (סס"ק"ו) וישב יהויקים עם חמתי, וכל חמתי וקצר עם חמתי, וכל זה
 כדלה, כי שתי פעמים עלה עליו נכודנדר, חיה עעם וישב ויורד בו, וכאשר כתב דר"ק ז"ל,
 ב"ן, נדכרו (ב) וישלח וכו' (הכסדי) וכן

יאשיהו אביו ויסל את שמו
 יהויקים ואת יהואחו לקח ויבא
 כשרים ויבית שם: (לה) והכסף
 והזהב נתן יהויקים לפרעה אך
 העריך את הארץ לתת את
 הכסף על פי פרעה איש כערפו
 נגיש את הכסף ואת הזהב את
 עבד הארץ לתת לפרעה נכה:
 (לו) בירעשרים וחמש שנה
 יהויקים במלכו ואתה עשרה
 שנה מלך בירושלם ושם אמו
 זכורה בת פדיה מדרומה:
 (לז) ויעש הרע בעיני יהוה בכל
 אשר עישו אבתיו:
 כד (א) בימיו עלה נכדנאצר
 מלך בכל ויהי לו יהויקים
 עבד שלש שנים וישב וימרד
 בו: (ב) וישלח יהוה בו את
 גדודי כשדים ואת גדודי ארם
 רשי ואת

שכתוב בענין (לה) איש כערפו
 כפי עשרו:
 (ג) על
 את עם הארץ, מן עמל דארע (הכסדי)
 כתוב עליו עלה נכודנדר חלק בכל ויאסרו
 דקאת בדרך, כי סגן גיבא
 מהלחה לשעבי ירושלים, וכן נראה
 עעם וישב ויורד בו, וכאשר כתב דר"ק ז"ל,
 (הכסדי) וכן

ואת גדודי מואב ואת גדודי בני
 עמון וישלחם ביהודה להאכירן
 בדבר יהודה אשר דבר ביד
 עבדיו הנביאים : (א) אך על-
 פי יהוה היתה ביהודה להסיר
 מעל פניו בחטאת מנישה ככל
 אשר עשה : (ד) וגם דם הנקי
 אשר שפך וימלא את ירושלים
 דם נקי ולא אכה יהודה לסלה :
 (ה) ויתר דברי יהויקים וכל-
 אשר עשה הלא הם כתובים
 על ספר דברי הימים למלכי
 יהודה : (ו) וישכב יהויקים עם
 אבתיו ניקמך יהויכין בנו תחתיו :
 (ז) ולא הסיף עוד מלך מצרים
 לצאת מארצו כי לקח מלך בכל

ואונד פאן דען קינדער עמון געגען
 איהן אינגעזאנדעס זיא אונד ער יהודה
 אום עס צו גרונדע צו די פטען ויא ער
 עס דורך ויינע קניכטע , דיא פראפע-
 טען , פער קינדעטע : (א) טר אונף
 בעפערל דעס עוויגען ערגונג עס יהודה
 וף געס זאארדע פאן זיינעס אנגעניכט
 געשטאטען וועגען דער זינדען , דיא
 מנישה בענינג : (ד) אונד ווענין דעס
 אונשולדיגען כלוטעס , דאן ער פער-
 גאס , אונד ורושלים דאמיט אנפיללטע
 דען דייס וואללטע דער עוויגע ניכט מעהר
 פערנעמען : (ה) יהויקים'ס איברגע
 געשיפטע אונד ויינע טהאטען , זינד בע-
 שריפטע אין דען ואתרביבערן דער קעניג
 גע פאן יהודה : (ו) ער ענטשליף צו
 זיינען פטערהן , אונד זיי וואן ויהויכין
 פאלגטע איהם אין דער דעגורונג :
 (ז) דער קעניג פאן מצרים קאנטע
 ניכט מעהר אויס זיינעס לאנדע ציהען
 דען דער קעניג פאן ככל גאס אללעס
 וואס פאס באך מצרים'ס בייס צום פלוסע
 פרת

מנחל מצרים ערנהר פרת כל

אשר

באור

רשי

כד (ג) על פי ס' היתם כל הרעם
 הנא ביסודה על ידי הגדודים
 האלה : (ו) וישכב יהויקים . לא על
 מטתו כי אסרו נכוכדנצר בנחושתיים
 להוליכו צבלה וגו' מגררין חותו ומת
 טידס כמו שנאמר (ירמיה כ"ג י"ב)
 קצורת חמור יקבר סחוב וסלך
 (ונדברי ירמיה כ"ג י"א) כתיב שאסרו
 נכוכדנצר להוליכו צבלה : (ז) לנחת
 מארצו . לעמוד ליהויקים . כי לקח גלך
 צבל וגו' . שנחתו במלחמו בשנה הרביעי

וכן מתירנם אישכנוי : (ג) היתה ביהודה .
 הית דא בדנית יכודה . (הכ"ל) (ו) וישכב
 וגו' . דונה לומר שמת , אבל לא נקבר עם
 אבותיו , שהרי לא נקבר כלל , כמו שכתוב ,
 אלא כל על דרך ויאסף לעמו . (דד"ק) .
 (ז) ולא הוסיף וכו' . פירוט נאות זמן ,
 עד שגלך נדקוהו , ואז יכל , כמו שכתוב
 בירמיה (ל"א ה') וימלך מלך נדקוהו וגו'
 וחיל פרעס וגא ממזרים , וכמוהו (למעלה
 מזה) כ"ג) ולא יכתי עוד גדודי ארם לבוא
 בארץ ישראל , רובם לאמר , בזמן ההוא , אבל
 אחר

ליהויקים בכרכמוש על נסר פרת ככתוב
 בספר

פרת , איהם געהערט האטמע . (ח)
 אכטצערן יאהר וואר יהויכין אלט ,
 אלס ער קעניג ווארד , אונד בעגורטע
 דרייא מאנאטע אין ירושלים . זיינע
 כויטער היס נחשתא , מאכטער
 אלנהיט אונד וואר אויס ירושלים
 (ט) ער טראט , וואס דעם עוויגען מיט
 פיל , וויא זיין פאטער . (ו) דאמאלס
 צאגען דיא קריגסלייטע נבכדנאצר'ס
 קעניגס פאן בבל , געגען ירושלים , אונד
 דיא שטאדט קאם אין בעלאגערונגס
 שטאנד . (יא) נבכדנאצר קאם ועלבסט
 פאר דער שטאדט אן , וועהרענד זינע
 פאן זיינען קריגסלייטען בעל'אגערט
 וואורדע . (יב) דא גינג יהויכין , קעניג
 פאן יהודה , צו איהם הינזיס , ער , זיינע
 כויטער , זיינע שטאאטסדיהנער , פעלד
 העררן אונד האפבעדיהנטען , אונד
 דער קעניג פאן בבל פיהרטע איהן , אים
 אכטען יאהר זיינער רעגירונג , געפאנג
 גען וועג . (יג) ער ליס אויך אללע שעצע
 אויס דעם טעמפל אונד דעם קעניגליכע
 בען

אשר היתה למלך מצרים : (ח)
 בן שמונה עשרה שנה יהויכין
 במלכו ושלשה חדשים מלך
 בירושלם בשם אמו נחשתא
 בת אלנתן קיר יושלם : (ט) וועט
 הרע בעיני יהודה ככל אשר
 עשה אביו : (י) בעת תהיה
 עליה עבדי נבכדנאצר מלך
 בבל ירושלם ונהבא העה
 במצור : (יא) ויבא נבכדנאצר
 מלך בבל על יהודה ועמדו
 צרים עליה : (יב) ויצא יהויכין
 מלך יהודה על מלך בבל
 הוא ואמו ועבדיו ושאריו וסוהיסו
 ויקח אהו מלך בבל בשנת
 שמונה למלכו : (יג) ויוצא משם
 ואוצרות בית המלך ויקצין את

את כל אוצרות בית יהודה

באור

אחד כך נא , כמו שכתוב . (הנ"ל)
 (ח) בן שמונה עשרה וגו' . ובדברי הימים
 (ד' ל"ו פ') בן שמונה שנים יהויכין ושלשה
 חדשים ועשרת ימים מלך בירושלים , אפשר ,
 כי יהויקים אביו המליכו בשנה הראשונ' למלך הוא , סימלך תחתיו אחר מותו , אזלי היו לרצנים
 אחרים , ועוד כי ראה , שמלכותם תלויה בוד אחרים , לא ידע , אם יסורוהו מהמלוכה כמו אשור
 לאחיו , והמליך בנו יהויכין , סימלך תחתיו אחריו , וביה אז יהויכין בן שמונה שנים , ועת' כשמת
 אביו ומלך הוא , היה בן שמונה עשרה שנה , ומלך שלשה חדשים , ולא חש פאן לכתוב עשרה
 ימים ביתורים , ותסדר עולם : שמונה עשרה של מלך נבכדנאצר , שמונה עשרה חתם גור דין
 לגלות : (הנ"ל) . (יב) ויצא יהויכין וגו' . יפא אל מלך בבל , שיעשה צו חכמו , והוא לקחו ,
 ולמה העבירו מהמלוכה ? אמרו , חשב מלך בבל , שיהיה יהויכין מורד , פשו שהיה אביו מורד ,
 אמר , מכלבא נישא גורא טנא לא נפיק , לפיכך העבירו , והמליך חזני פתתו : (הנ"ל) .
 (יג) ויקצין וכו' . פעם הוצת קצן נבכדנאצר את כלי בית המקדש , אבל לא לקח כלס עמו
 לגבל , אבל זימו גדקיהו בא נבכדנאצר רב

רש"י וכו' (יג) רש"י וכו' כלל
 פספד (ירמיהו מ"ב) : (יב) ויצא
 יהויכין ערך יסודה על מלך בבל לעשות
 (יג) ויקצין וכו' (יג) ויקצין וכו' טעמים

כָּל־כְּלֵי־הַזָּהָב־אֲשֶׁר־עָשָׂה־שְׁלֹמֹה
 מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל־בְּהִיכַל־יְהוָה־בְּאֶשֶׁר־
 דִּבֶּר־יְהוָה׃ (יד) וְהִגְלָה־אֶת־
 כָּל־יְרוּשָׁלַם־וְאֶת־כָּל־הַיְשָׁרִים
 וְאֶת־כָּל־גְּבוּרֵי־הַחֹלֶל־עֲשֵׂרֹת
 אֲלָפִים־גּוֹלָהּ־וְכָל־דְּהַחֲרָשׁ
 וְהַמְסַגֵּר־לְאֲנָשָׁאֵר־זוֹלַת־דָּלָת
 עִם־הָאָרֶץ׃ (טו) וַיִּגְלֵל־אֶת־יְהוֹיָכִן
 בְּבִלְהָ וְאֶת־אִם־הַמֶּלֶךְ־וְאֶת־נָשֵׁי
 הַמֶּלֶךְ־וְאֶת־פְּרִיסוֹ־וְאֶת־אֹרְיֵי
 הָאָרֶץ־הַחֹלֶה־גּוֹלָהּ־מִיְרוּשָׁלַם־
 בְּבִלְהָ׃ (טז) וְיָאֵת־כָּל־אֲנָשֵׁי
 דְּהַחֹלֶל־שִׁבְעַת־אֲלָפִים־וְהַחֲרָשׁ
 וְהַמְסַגֵּר־אֲלֵף־הַכֹּל־גְּבוּרִים־עֲשֵׂי
 מִלְחָמָה־וַיְבִיֵאֵם־מֶלֶךְ־בָּבֶל־גּוֹלָהּ
 בְּבִלְהָ׃ (יז) וַיִּמְלֹךְ־מֶלֶךְ־בָּבֶל
 רִשְׁיִי אֶת־

כען פאלאסטע הערויס נערמען אונד
 אללע גאלדנען געפעסע אים טעמפעל ,
 דיא שלמה , קעניג פאן ישראל פער
 פערטיגען לים , צער שלאגען , וויא עס
 דער עזיגע פאר הער פערקונדעטע .
 (יד) ירושלים איינוואונער נעכט
 אללען גראסען אונד קריגסלייטען , צעהן
 טויזענד אן דער צאהל , לים ער אינס
 עלענד פיהרען דערסגלייכען אללע שמי
 דע אונד שלעססער , זא דאס נור דער
 ארמע טהייל דעס געמיינען פאר קס
 צוריק בליב . (טו) ער פיהרטע יהויכין
 געפאנגען נאך בבל ; אויך דיא מוטטער
 דעס קעניגס , זיינע ווייכער , זיינע האפ
 בעדירנטען אונד אללע פארנערומען
 דעס לאנדעס , פיהרטע ער אוי ירושלים
 הינוועג , אינס עלענד נאך בבל .
 (טז) פערנער אללע קריגסלייטע , זי
 בען טויזענד אן דער צאהל , אללע שמי
 דע אונד שלעססער , טויזענד אן דער
 צאהל , לויטער שטארקע שטרייטפע
 היגע מעגנער , לים דער קעניג פאן בבל
 אינס עלענד נאך בבל פיהרען . (יז) דער
 קעניג באור

עצמים , וכשא הכל צנלה , כמו שאמור למטה
 נעבין (כ"ה י"ג וכו') . (יד) החרש
 והמסגר נעבור סמך הכתוב מסגר לחרש
 כדאש שנס הוא אומנות מה , וכאשר מתורגם
 אשכנזית . (טו) אילי הארץ . דקדבי
 ארעא . (הכשדי) . (טז) הכל גבורים
 וכו' . כלהן גנרין גברי ענדי קרבא .
 (יז) (תכ"ל)
 סוגר וסוגר ואין פותח : (טו) ואת אילי הארץ . חלו חורי יסודה וצנינון גדיקים
 סו עליה הכתוב חומר (ירמ' ב"ד ה') כתחיתם הטובות האלה בן חכיר את גלות
 יסודה : (טז) שבעת אפים ולמעלה הוא חומר עשרת אפים זה הכתוב השליש
 והכריע בספר (ירמיה נ"ב כ"ז) זה העם אשר הגלה נבוכדנצר בשנת שבע יהודים
 שלש אפים חומר מעת ג' אפים היו שבע יסודה ושבע אפים וצנינון ונחאר שצנור
 ואף בסדר עולם למדנו כן : (יז) ויבא את שמו

קעניג פאן בכל מאכטע אן יהויקים
 שטעללע דעסען אנקעל מחנקה צום
 קעניג, אונד גאב אונד דען נאמען
 צדקיהו. (יח) ביזער וואר און אונד
 צוואנציג יאהר אלט, אלס ער קעניג
 ווארד, אונד רעגירטע אונד יאהרע
 אין ירושלים. זיינע מוטטער הייסט
 חמוטל, מאכטער ירמיהו'ס, אונד
 וואר אויס לבנה. (יט) ער טראגט
 וואס דעם עוויגען מיספיל, אונד אהמטע
 פעלליג יהויקים נאך. (כ) ווייל דער
 עוויגע איבער ירושלים אונד יהודה ער
 גרימט וואר, אונד זיא פאן זיינעם
 אנגעזיכט צו שטאמען בעשלאם: דרום
 לים ער עם קאממען, דאס צדקיהו
 פאן דעם קעניג אין בכל אכפיל.

כה (א) אבער אים ניינטען יאהר
 זיינער רעגירונג, אס צעהנטען
 טאג דעם צעהנטען מאנאטס, קאם
 נבוכדנאצר, קעניג פאן בכל, מיט זיינער
 גאנצען מאכט פאן ירושלים, בעלאגער.
 טע עס, אונד לים דינגס אום דיא
 שטאדט איינען ערהוואלל אויפוערפען.
 (ב) דיא שטאדט הילט דיא בעלאגערונג
 אום צייט אינס איילפטע יאהר דעם
 קעניגס צדקיהו. (ג) אבער אס ניינטען
 טאג דעם (פירטען) מאנאטס, דא
 דיא רונגערסנאטה אין דער שטאדט
 זעהר גראם, אונד קיין בראד מעהר
 פיר

באור
 (הכ"ל) ופן מתרגם כל"א. (ב) כי על
 אף ה' וגו'. רובה לאמר. כי משמת מוקשי
 העם וכעס השם יתנכך עליהם, כהיה,
 שימליכו עליהם חלו הרעים, ולזה נס כן היתה
 הסנה, שמד צדקיהו במלך בכל, כי לולי
 מרדו, לא נחרבה ירושלים, ולא גלו מעל
 אדמתם. כמו שהיה חומר לו ירמיהו.
 (כל"ג).
 (ג) לחדש

את מהניה דרו תחתי ויסב
 את שמו צדקיהו: (יח) בין
 עשרים ואחת שנה צדקיהו
 במלכו ואחת עשרה שנה מלך
 בירושלם ושם אמו חמוטל בת
 ירמיהו מלכנה: (יט) ויעש הרע
 בעיני יהוה ככל אשר עשה
 יהויקים: (כ) כי על-אף יהוה
 היתה בירושלם וכיהודה עד
 השלכו אתם מעל פניו וימרד
 צדקיה במלך בכל:

כה (א) ויהי בשנת התשיעית
 למלכו בחדש העשירי
 בעשור לחדש בא נבוכדנאצר
 מלך בכל הוא וכל חילו על
 ירושלים וחתן עליה ויבנו עליה
 דייק סביב: (ב) ותבא העיר
 במצור עד עשתי עשרה שנה
 למלך צדקיהו: (ג) בתשעה
 לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא
 רש"י היה

שמו צדקיהו ויס ילדיק עליך חת סדין
 חס תנודו צו: (ב) כי על חף'ס'
 היתה וגו' לפיכך וימרד צדקיהו במלך
 צבל נתן הקב"ה צלצו למרוד צו כדי
 שיוגלו: (א) בשנת התשיעית למלכו
 של צדקיהו: דייק תירגם זנתן
 כדקום

מלכים ב כה

הרגום אשכנזי פו

היה להם לעם הארץ: (ד)
 והתבקע העיר וכל אנשי
 המלחמה הללו הדרך שער בין
 החמטים אשר על גן המלך
 וכשדים על העיר סביב וילך
 דרך הערבה: (ה) וירדפו חיל
 כשדים אחר המלך וישגו אתו
 בערבות ירחו וכל חילו נפצו
 מעליו: (ו) ויחפשו את המלך
 ויעלו אתו אל מלך בבל רבלתה
 וידברו אתו משפט: (ז) ואת
 בני צדקיהו שחטו לעיניו ואת
 עיני צדקיהו עור ויאסרוהו
 בנחשתים וביא אתו בכל:
 (ח) וכחדש החמישי בשבעה
 לחדש היא שנת השע עשרה
 שנה למלך נבכדנאצר מלך
 בבל בא נבואדאן רב טבחיים
 עבד מלך בבל ירושלים:
 רש"י

פיר דאן געמיינע פאלק דא וואר, (ד)
 זא וואוירדע דיא שטאדט פאם
 פיינדע דורכבראכען זא אללע קריגס
 לייטע פאלאהאן נון דורך דאן טראגאר
 צווישען דען בירדען מויעהן דאן ביים
 קעניגליכען גארטען וואר, אונגעאכטעט
 היא כשדים אום דא שטאדט הערום
 לאגען, אונד נאהמען איהרען נעג דורך
 דאן עכנע, (ה) אכער דאן העעד דער
 כשדים זעצטעדעס קעניג נאך, אונד
 האלטע איהן אין דער עכנע ירוחו
 און, ווא זיין גאנצעס העער זיך פאן
 איהם צעדשטרויטע, (ו) ווא בעמען
 טיגטע זיך זיינען, בראכטען איהן גאן
 רבלתה צום קעניג פאן בבל, אונד דא
 וואוירדע איהם זיין אורטהייל געשפרא
 כען, (ז) דעם צו פאל גע ריכטעט
 מאן צדקיהו'ס קינדער פאן זיינען אויגע
 הין, בלענדעטע איהן זעלבסט, לעגט
 איהן אין פעססעלן, אונד פיהרטע איה
 נאך בבל, (ח) אס זעענטען דען
 פיינפמען מאנאטס דויעס יארהעס, (ד)
 אים ניינצעהנטען יאחה נבוכדנאצר'ס
 קעניגס פאן בבל, קאם נבואדאן
 דער אבערסטע דעת לייבוואפע דע
 קעניגס פאן בבל, גאך ירושלים,
 (ט) פערבראנטע

(ט) וישרף

באור

כה (ג) לחדש, ולא זכר באיזה חדש
 ובספר ירמיה (כ"ב ו"ו) אמר: כח
 הרביעי בתשעה לחדש, (ד"ק): (ד) ו
 אנשי המלחמה וגו'. מקרא קצר הוא
 ותשלומי נמכר בספר ירמיהו (סס"ז).
 פי זה מתורגם אשכנזיות, וילך וגו'.
 צדקיהו, ואשר ילאו עמו, (מדברי ד"ק)
 וצירמיהו כתוב וילכו, (ו) וירברו
 משפט, אמרו לו משפט המורד והעובר
 שבועתי, (מדברי ד"ק). וכן מתורג
 (ט) זאת

ברקוס: (ד) דרך שער בין החומות.
 מערה סולכת מציתו עד ערבות יריחו
 זכרה לו דרך המערה והקב"ה זימן לצדי
 הולך על גג המערה חוץ לעיר ורדפו
 כשדים אחרי הצדי וכשהגיעו לפתח
 המערה בערבות יריחו ראוהו ולכדוהו
 הוא שאומה (ביחזקאלו"ב ג'ג) ופרשתי
 רשתי עליו ונתפס במחודתי: (ו) וידברו
 אתו משפט, נתווכח עמו על השבועה:

(ט) פערבראנטטע דען טעמפעל, דען קעניג פאן קעניגליכען פאלאסט, אללע היינער שטעללע דע און ירושלים, אונד אללע וואהנינגען קעניג, אונד דער פאדערהמען. (י) ירושלים צדקיהו. מויער רינגס הערום שליפטע ראו העער צוואנציג יאער כשרים, וועלכעס ער בייא זיך ווארד, אונד אטטע. (יא) דאז איבריגע פאלק, אין ירושלים דאז נאך איר דער שטאדט וואר, נעכסט חמוטל, דען איבריגערן, דיא צום קעניג פאן וואר אויס גבול איבערנינגען, אונד דען גאנצען וואס דעם ער צעסט דער פאלקסמענגע פירורטע פעלליג יהויבונתאדן, דער אפערסטע דער לייב עוויגע איבערזאכע, וועט, (יב) אונד דאס נור גרימט וואוינס דער ניריגען קלאססע דעם פאלקס אונד עיכט צווייגע צוריק, אום וויין אונד אקקער לים ער עס וואס טרייבען. (יג) דיא קופפערנען פאן דעוילען אים טעמפעל, דיא געשטעללע **כה** (א) אונד דען קופפערנען קעססער צערה זיינעלגען דיא כשרים, אונד פירורטען טאג דעם אן קופפער נאך בבלי. (יד) אונד נבוכדנאצר אהמען ווא דיא טעפפע, שויפעלן, גאנצען מאוונקאלישען איגשטרומענטע, שאאלען טע עס, ונד אללע אנדערע קופפערנע גערעטהען שטאדט איי. צום גאטטעס די הנסט געברויכט (כ) דיא אונדען. (טו) דיא פפאנען אונד אים, בי עקען פאנגאלע אונד זילכער גנאהם קעניגס צו טאג דעם שחישות כס לקחו: (טו) ואת המחהות ואת המזרקות אשר דיא רונן זעהר גרא

(ט) וישרף את בית יהוה ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית גדול שרף באש: (י) ואת חומות ירושלים כביב נתצו כל חיל כשרים אשר רב טבחים: (יא) ואת יתר העם הנשארם בעיר ואת הנפלים אשר נפלו על המלך בכל ואת יתר ההמון הגלה נבוכדנאצר רב טבחים: (יב) ומדלת הארץ השאר רב טבחים לכרמים וליגבים: (יג) ואת עמורי הנחשת אשר בית יהוה ואת המכנות ואתים הנחשת בבית יהוה שברו כשרים וישאו את נחשם בבליה: (יד) ואת הכירות ואת העים ואת המזרות ואת הכפות ואת כל כלי הנחשת שחישות כס לקחו: (טו) ואת המחהות ואת המזרקות אשר

באור זהב ופסל פסל לקח רשי רב

(ט) ואת כל בית גדול. בתי הכנסיות ומגדלן כסן תורה ותפלה ובתי הסרי: (יא) ואת הנפלים. שמועו לקול נבוכדנאצר ויצחו חליו מן העיר כמו כלבתו חל נקלו כפלו עליו מונסה וגו' (ד"ס"ג"ב"א) (יב) זניגבים

(ט) בית גדול. בתי הכנסיות (כ"ל). הכשרים. (יג) אשר רב טבחים. דעם אף ה' וגו' קטולות. (כ"ל). ואת הנפלים העם וכעל. וית שמועיהו לחשמעו על מלכא דבבל. שומלכווע. (כ"ל). ועל פיו מתורגס כל א. הסנה, (כ"ל). לכרמים וליגבים. למכוו שולקין מרדו, לז. שמועו לקול נבוכדנאצר ויצחו חליו מן העיר כמו כלבתו חל נקלו כפלו עליו מונסה וגו' (ד"ס"ג"ב"א) (יב) זניגבים. חמתם, כרי סחרן לשון יקצים טהס חפירות בקרקע: (יז) וקוות הכותרת שלט

רבי טבחים : (טו) העמודים
 שנים הים האחד והמכנות
 אשר עשה שלמה לבית יהוה
 לא היה משקל לנחשת כל
 הפלים האלה : (יז) שמנה
 עשרה אמה קומת העמוד
 האחד וכרורת עליו נחשת
 וקומת הפתרת שלש אמה
 ושנכה ורמנים על הפתרת
 סביב הכר נחשת וכאלה
 לעמוד השני על השנכה :
 (יח) ויקח רבי טבחים את
 שריה כהן הראש ואת צפניה
 כהן משנה ואת שלשת שמרי
 הסף : (יט) ומן העיר לקח סרים
 אחד אשר הוא פקיד על אנשי
 המלחמה וחמישה אנשים מראי
 פני המלך אשר נמצאו בעיר
 ואת הספר שר הצבא המצביא
 ארבע עם הארץ וששים איש

דער אבערסטע דער לייבונאכע זעלכסט
 מיט . (טו) ריא צוויי זיילען דער
 גראסע קעסטעל , אונד ריא זעשטעללע
 ריא שלמה פיר דען טעמפעל פער
 פירטיגען לים , ענטהולטען אונעה
 מעסליך פיל קופער . (יז) דא איינע
 זיילע וואר אכטעטע עללען דאס
 דאטטע אבען איינען קראנארטיגען
 קנוף , וועלכער דרייא עללען דא
 אונד פאן איינעם לייבונעה אומגעכען
 וואר , וואר אן דאנאטעפפיל הינגען
 אללעס אויס קופעה געמאכט , אונד
 עבען זא וואר דא אונדע זיילען .
 (יח) דער אבערסטע דער לייבונאכע
 נאהם אונד דען אבערסטער שריה ,
 דען פריסטער פאם צווייטען דאס
 צפניה , דרייא פאן דען טוהרדער ,
 (יט) פערנעה , וויס דער שטארט
 איינען דא פבער דינטען , דער דא
 אויפונט איבער דא קריגסלייטע האט
 טע , פינף פאן דענען , דא שטעטס
 אום דען קעניג זעווענען ווארען , אונד
 גיטט אין דער שטארט אונדערפפען
 ווארדען , איינען שרייבער , איינעם
 פעלדוויפטמאנס , דער דאן דא
 פאלק צום קריגסדינסט , אויסהאב
 אונד נאך אונדע זעכציג לייטע פאם
 לאנדע , דא ווך יעצט אין דער שטארט
 בעפארן

רש"י מעם באור

חמות . ובתחלת הספר (ז' ט' ז') הוה
 חומר חום חמות וספ ושנתו את
 הווקרות : ושנכה קופיו א' בלע'
 oCeffe. (ובכו רש"י קויפ" א' בל' א')
 הויבע זעטנע : עיין שנות כ' א' ד'
 (יט) הסופר שר הצבא שהיה יודע מנין כל עיר ועיר כמה אנשים מוציאה
 ללכא

וַעֲשֶׂרָה אֲנָשִׁים אֹתוֹ וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ
 גְּדָלְיָהוּ וַיָּמָת וְאֶת־הַיְהוּדִים
 וְאֶת־הַכְּשָׁדִים אֲשֶׁר הָיוּ אִתּוֹ
 בְּמִצְפָּה : (כו) וַיִּקְמוּ כָּל־הָעָם
 מִקָּטָן וְעַד גָּדוֹל וְשָׂרֵי הַחֵילִים
 וַיָּבֹאוּ מִצְדִּים כִּי יָרְאוּ מִפְּנֵי
 כְּשָׁדִים : (כז) וַיְהִי בִשְׁלֹשִׁים
 וְשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוִיכִן מֶלֶךְ־
 יְהוּדָה בְּשָׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ
 בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ נִשְׂאָה
 אִוִּיל מְרֹדֶךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בְּשַׁנַּת
 מָלְכוֹ אֶת־רֹאשׁ יְהוִיכִן מֶלֶךְ־
 יְהוּדָה מִבֵּית פְּלֶא : (כח) וַיְדַבֵּר
 אִתּוֹ טָבוֹת וַיִּתֵּן אֶת־כֶּסֶף מַעַל
 כֶּסֶף הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּכַבֵּל :
 (כט) וְשָׂנְאָה אֶת בְּגָדָיו וְאָכַל
 לֶחֶם תָּמִיד לִפְנֵי כָּל יְמֵי חַיָּו :
 (ל) וַיֹּאדְחֻהוּ אֶרְחַת הַמִּיד
 נְחֻנְהָלוּ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ דְּבַר־יוֹם
 בְּיוֹמוֹ כָּל יְמֵי חַיָּו :

רש"י

(ובנורום וזיערום) : (כו) נשא חויל
 מרודך • שמת נצוחד נלד ויולך חויל
 מרודך תחתיו • צעשרים ושבעה לחודש
 (וזירומים כ"ג ל"ח) הוא חומר צעשרי וחמשה אה צעשרים וחמשה מה נצוחדנדר
 ונקבר צעשרי ושעה צעשרי ושבעה הויל חויל מרודך מקברו וגרהוהו כצביל לצטל
 גזירותיו כמו שנחמר בישיעה (סי' י"ד י"ט) ואתה השלכת מקברך כנדר נתעצו' :
 (כח) וידבר אותו טובות • דברי נחומים :

דער פֿאַם קעניגליכען געבליטהע וואָר ,
 מיט נאָך צעהן לייטען , אונד ערשלוגען
 גדליהו זאממט אללען יהודים אונד
 כשדים , דיא בייא איהם אין מצפה
 וואָרען . (כו) דירויף מאַכטע זיך דאָ
 גאַנצע פֿאַלק , פֿאַן קליין ביס גראַם ,
 אויף , וויא אויך דיא אנפֿיהרער דער
 העערע , אונד פֿליכטעטען , אויס
 פֿורכט פֿאַר דען כשדים , נאָך מצרים .
 (כז) אים זיבען אונד דרייסיגסטען יאהר
 נאָך דער געפֿאַנגענשאַפט יהויכין'ס ,
 קעניגס פֿאַן יהודה , אים זיבען אונד
 צוואַנציגסטען דעם צוועלפטען מאַנאַטס ,
 נאָהם אויל מרודך , קעניג פֿאַן
 בבל , אלס ער צור דעגירונג קאַם ,
 יהויכין , קעניג פֿאַן יהודה , אויסדעם
 געפֿענגניס , (כח) שפראַך זעהר
 גנעדיג מיט איהם , אונד גאַב איהם
 דען ערשטן ראַנג אונטער דען קעניגען ,
 דיא בייא איהם אין בבל וואָרען .
 (כט) יהויכין וועכסערלע גוט זיינע
 קליידער , דיא ער אין דעם געפֿאַנגענשאַפט
 שאַפט געטר אגען , מיט אנשטענדיגערן ,
 אונד שפייזטע לעכנסלענגליך אן דער
 קעניגליכען טאַפֿעל . (ל) אויך וואָרדע
 איהם פֿאַם קעניג איינ בעשטענדיגער
 געהאַלט אויסגעזעצט זי פֿיך דאָן ,
 וואָס ער טעגליך ברויכטע , זאָ לאַנג
 ער לעבטע אַזשיאָהאָ

באור

כי הוא היה מאוכלי שלחנו , ועם כל זה היה
 שולק לו ארוסה ימשת , לפרנס בני ביתו •
 (מדברי רלב"ג) •

מלכים ב ומכרר יופי כג כד כה

כג (ג) על העמוד, סמוך לעמוד, וכן ונחת עליו, ויונתן זרנס אשכנז ופירושו כמו
ספסל שישב עליו, ולדעתו שהי' בלותו הסטיו מקום כבד לעמוד שם המלך לכן נקרא
עמוד וכן בד"ה ויעמד המלך על עמדו: עדותיו, בהנעת הוי' ובהפכה בו עי'ן הפועל ללמ"ד
הפועל כמו בני עליה ולא יתכן לומר שהי' וי' הרבות כי לא מלאכה נעה: (ה) הכסדרים,
הסעודי ע"ז לבושי שמורים מענין כבדו, גם הכהנים כך חלא שהם משויים בלבושיהם:
ומסבי, כמו ובמכה: ולמלות ארמונל, ענין ההגדה ולפי שהם נוזלים במרוצתם נקראו כן:
(ו) וירדק לעפר, עפר נקרא הדק: גתי הקדש, ת"י בתי טעותא, והענין מורה עלי' אשר
הכז' אורגות שם, אבל וגם קדש יעבד הקדש' מרגם כמשמעו נפקת ברא: בתים לאשר,
ירועות היו אורגות שם והיריעות היו בתים לאשרה: ויעמא, שם אותם מקום עומדה להשליך
שם כבלות וכל טומאו להרחיק ע"ז מלב העם: (י) החפה, מקו' הסמוך לירושלים והמקום
הזה הוא גיא שהי' לאדם הנקרא הים ולפיכך נקרא דין הרשעים גיהנם ומופת לפי שאתו
המקום הי' הפחות שנמקויותו כמו שנקרא ג' כ' אשר הנדיקים ג'ע כי הוא המקום הנבחר
והטוב שבכל הארצות: (יא) מבוא, הוא שם כמו מבוא: (יב) הגג עלית אחו, מסד
הנמשך, הגג נג עלית אחו אולי הוא בנה אותה לזאת העטרה: ררן, ענין אשר ונתנה כמו
ארן גדוד ואשר שהי' ארשו רגן: (טו) הרק, עבר מבנין הפעל: (כב) כולא נעשה,
הוא תכלית הספור כי מלת כי נותן טעם למה שקדם וכן בד"ה ארך הספור וסוף הספור כי לא
נעשה כפשא הזה: (כד) ואת התרסי', כתרנוו כלמניא, עשויים על טרות ב"א יראו בהם
העמידות לראב"ע ז"ל: (כט) נרה, אפשר נקרא כן לפי שהי' נכה רגלים: כדלתו, ענין
ראיה

כד (ו) אכוחיו אטון ומנסי: ולא הוסיף, עד שחך בדקוהו ולא ינא כמו שכתוב
בירמיהו: (יב) ויצא על מלך בבל, ינא אליו שיעשה בו כרצונו ולא למלחמה:
(יד) החרש, תאה, ענין מחשבה כלומר האנשים החשובים בעלי חכמה ועצה, או ענין
שתיקה שהיו שותקין העם ועושים עממן כחריס בדברם וי"ת אומניא ומרעיה: והמסגר, רוכה
לומר האנשים הקדושים והחשובים כמו שנקראו הוהב העהוד והחשוב סגור, ולהרלב"ג הם האומניא
והאעירים ושומרי החומה והסגורים כתיים [אמר כאן] עשרת אלפים ולמטה אומה שבעת אלפים
ובירמיה כתוב שלש אלפים, ופי' הענין עשרת הוא כלל לכל ופרט אח"כ שבעת אלפים נבזרים
עכני בנימין ואשר השנטיים ובספה ירמיה פרט עוד שלש אלפים משבע יהודה והחשבון המועט
עשרים ושלשה הכתובים בירמיה לא חש לפרט כאן: (טו) הוליד טלה, נגולה והוא שם נשקל
מוחה: (כ) כי על אף ה'. טעמו כמשך למטה למה שאמר וימרה כי השם י"ת שם בלבו שימרד
במלך בבל כדי שימא מלך בבל טענה להחריב הכל. היתה בירושלים, על אש ועל חמתו היתה
הפליטה הנשארת בעבור החששים הרבים שהיו עושים:

כה (א) דוץ, מגדל עץ שבוים נגד העיר לכבשה: (ג) ולא היה לחם, י"א שהוא מלעיל
כיונה וי"א מלרע שלא כמנהגו: (ד) והבסע, בקעו הכסדים תומת העיר וכוון ארלו
אנשי המלחמה שנעיר כי בקעו העיר צדקו כלילה שלא ירגשו הכסדים: [על מן המלך חגל נן
המלך]: (ט) בית גדול, בית אדם גדול: (י) אשר רכ טנחיס, אשר עס רכ טנחיס:
(יא) נסלו, שינאו אליו קודם שבג העיר כמו אל הכסדים אתה טבל: (יב) ומרדלח,
גם או יהיה תאר לעדה. לכורמים עובדי הכרמים: וליונבים, עובדי השדות וכן אמר התרגום
למהו מלחין כחקלים וכרמים: (יח) כהן הראש, כהן הגדול שהוא ראש לשאר הכהנים.
כהן המשנה שני לכהן הגדול והוא הכהן וכת"י סגן הכהן שמרי הסף, שופרי כלי בית המקדש:
(יט) סרים, ממש כתרנושו נוזא (והוא עבר בלשון תלמוד אהו נוזאי וקא מקו לי' במעילה)
(כז) סביח כלא, ענין עניעה וענירה: (כט) ושנא, ארשו שנה וככתב באלף תעורת
ה"א: (ל) וארחרו, שעודתו והולאתו: כל ימי חייו, של יהויכין ובדברי דו"ל רכ ולר
קד אמר ימי חייו של אייל מרודך וח"א של יהויכין ושמכרזא כמ"ד של יהויכין שכשהקב"ה נותן
שלוה לנדיקים אינו נוטלה מהם אלא הולכת עמהם לנן ערן:

סליקו נביאים ראשונים. בעזרה שוכן מעונים:

מלכים

כג (ג) על העמוד

כפסל שישב

עמוד וכן נב' ה' ו

הטעם כמו כ

הס' שבדי

ומסני, כ

(ו) וירק

הכז' אורט

יריעות היו

שם נבלות

הזה הוא ג

החקים הי'

והטוב שבכל

הנסיך, ה

ארץ גדוד

הוא תכלית

כעשה כפס

העתידות ל

כד (ו) א

בירמיה

(ד) החרו

סתיקה שהיו

לומר האנשים

והאנשים ושו

ובירמיה כתוב

עבדי בנימין ו

עשרים ושש

פואה: (כ)

במלך בכל כד

כה (א) ר

כיונה

אנשי המלכות

המלך: (ט)

(יא) נפלו

כס או יכיה ת

למהו מפלסין

כהן המזבח ש

(יט) סרים,

(כז) סבית

ה"א: (ל)

קד אשר ימי סי

של

סליו

